

T. C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

DEVLET ORMAN İŞLETMELERİ TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN
ORMAN EMVALİ SATIŞLARI

Şükrü AÇICI

Balıkesir, 2019

T. C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

DEVLET ORMAN İŞLETMELERİ TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN
ORMAN EMVALİ SATIŞLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şükrü AÇICI

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ertan DEMİRKAPI

Balıkesir, 2019

T.C.

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz İşletme Anabilim Dalında 201412507013 numaralı Şükrü AÇICI'nın hazırladığı " DEVLET ORMAN İŞLETMELERİ TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN ORMAN EMVALİ SATIŞLARI" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 12.06.2019 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/~~OY ÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Şakir SAKARYA

Üye (Danışman): Doç. Dr. Ertan DEMİRKAPI

Üye: Doç. Dr. Hasan Aydın OKUYAN

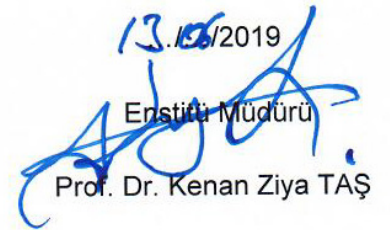

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım.

13.06/2019

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ

ÖNSÖZ

Devlet orman işletmelerinin bütün kademelerinde 25 yıl süreyle orman mühendisi olarak görev yaptım. Bu sürede orman işletmeciliğinde yaşadığımız sorunlar ile Devlet orman işletmelerinin kurumsal yapısı arasında bir bağlantı olabileceğini düşünüyordum. Bu düşünce ile Ülkemizde orman işletmeciliğinin tarihsel gelişim süreci ile Devlet orman işletmelerinin kuruluşunu ve orman ürünleri ticaretinin gelişimini incelemeye başladım. Zaman içinde bu düşüncem araştırmaya dönüştü. Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de bugün Devlet ormanlarının Devlet tarafından işletilmesinin nedenlerini ortaya koymak, Devlet orman işletmelerinin kuruluşunu ve orman ürünleri satışını incelemektir. Araştırma sırasında önemli miktarda yazılı kaynağa ulaşmama rağmen, Devlet orman işletmelerinin kurumsal arşivinin yeterli olmadığını gördüm. Ayrıca çalışanların mesleki deneyimlerinin yazılı olarak gelecek kuşaklara yeterince aktarılmadığına, bu anlamda yazılı kaynakların parmakla sayılacak kadar az olduğuna tanık oldum.

Bu çalışmada bana sabır ve desteğini esirgemeyen danışman Hocam sayın Doç. Dr. Ertan Demirkapı’ya teşekkürü bir borç bilirim. Türkiye ormancılık tarihinin rahmetlik meslektaşım Halil Kutluk’un eserleri olmadan yazılması mümkün değildir. Onun şahsında ormancılık bilimine ve mesleğine gönül vermiş tüm meslektaşlarımı sevgiyle, saygıyla ve rahmetle anıyorum. Bu araştırmanın orman işletmeciliği meraklılarına yararlı olmasını dilerim.

Şükrü AÇICI

ÖZET

DEVLET ORMAN İŞLETMELERİ TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN ORMAN EMVALİ SATIŞLARI

AÇICI, Şükrü

Yüksek Lisans, İşletme Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ertan DEMİRKAPI

2019, 177 Sayfa

Türkiye’de orman işletmeciliği Tanzimat döneminden sonra başlamıştır. Bu tezin amacı orman işletmeciliğinin tarihsel gelişim sürecini, Devlet orman işletmelerinin kuruluşunu ve orman ürünleri ticaretini incelemektir. Orman işletmeciliğinin önemli tartışma konularından biri Devlet eliyle ormanların işletilmesidir. Bu çalışmada orman işletmeciliğinin ve Devlet orman işletmelerinin hukuksal altyapısı ve orman ürünleri ticareti incelenmiştir.

Türkiye ormanları yaklaşık seksen yıllık bir dönemde özel kişi ve kuruluşlarca işletilmiştir. Ancak bu uygulama Türkiye ormanlarının tahribine, orman ekosisteminin bozulmasına neden olmuştur. Türkiye’de Devlet orman işletmeciliğine geçişin birçok nedeni mevcuttur. Bunlardan en önemlisi ormanlardan aşırı faydalanmadır. Diğer bir önemli neden ise ormanların mülkiyetinin Devlete ait

olmasıdır. Osmanlı İmparatorluğu tarımsal ekonomiye dayalı bir Devlet olarak gelişti ve genişledi. Devletin ekonomik gücü elinde tutabilmesi için de tarımsal üretimi kontrol etmesi gerekiyordu. Osmanlı İmparatorluğu bu gücü, toprak mülkiyetine sahip olmakla elde ediyordu. Devlet orman işletmeciliğine geçişin diğer bir nedeni de özel kişi ve kuruluşlar aracılığıyla ormanlardan elde edilen gelirlerin yetersizliğidir. Tanzimat Fermanından 1937 yılına kadar olan orman işletmeciliği uygulamalarında temel amaç doğal bir servet olarak görülen ormanlardan en yüksek miktarda gelir elde etmektir. Seksen yıllık bir özel kişi ve kuruluşlar ile orman işletmeciliği uygulamaları ile yeterli gelir elde edilemediği gibi ormanlar da tahrip edilmiştir. Devlet orman işletmeciliğine geçişte 1929 Dünya ekonomik buhranından sonra yaşanan ekonomik gelişmelerin de etkisi olmuştur. Sonuç olarak mülkiyeti Devlete ait olan ormanları güvence altına almak ve işletmek amacıyla Devlet orman işletmeleri kurulmuştur. Seksen iki yıllık Devlet orman işletmeciliği deneyimi Türkiye ormanlarının artırılmasında ve işletilmesinde başarılı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ormandan Faydalanma, Orman Mülkiyeti, Devlet Orman İşletmesi, Orman Ürünleri Satış Yöntemleri, Dikili Ağaç Satışı

ABSTRACT

FORESTRY PRODUCT SALES PERFORMED BY STATE FORESTRY ADMINISTRATIONS

AÇICI, Şükrü

Master's Thesis, Department of Business Administration

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ertan DEMİRKAPI

2019, 177 Pages

Forestry administration has started after the Tanzimat reform era in Turkey. The aim of this thesis is to examine the historical development process of forestry administration, the establishment of state forestry directorates and the trade of forestry products. One of the important topics of discussion regarding forestry administration is the management of forests by favour of the state. In this study, the legal infrastructure of forestry administration, state forestry managements and the trade of forestry products were examined.

The forests of Turkey have been operated by natural persons and institutions for a period of almost eighty years. However, this implementation has caused the destruction of the forests in Turkey and the degradation of the ecosystem. There are many reasons of the transition to state forestry administration in Turkey. The most important among these is the exploitation of forests and another important reason is that the forests are owned by the state. The Ottoman Empire developed and expanded as a state based on agricultural economy. The state had to control agricultural production in order to be able to keep the economic power. The Ottoman Empire

obtained this power through the ownership of land. Another reason of the transition to state forest administration is the insufficiency of the income earned from forests through natural persons and institutions. Throughout the period between the Imperial Edict of Reorganization and 1937, the main objective in forest management implementation was to obtain the highest amount of income possible from forests being regarded as natural resources. Within a period of eighty years led by natural persons and institutions, adequate income could not be obtained through forest administrations and forests were destroyed. The economic developments experienced after the 1929 World economic depression also affected the transition to state forest administration. Consequently, State forestry directorates were established in order to secure and operate the forests belonging to the state. Eighty-two years of experience in State forestry administration shows that it has been successful in increasing the number of and operating of forests in Turkey.

Keywords: Utilizing from the Forest, Forest Ownership, State Forest Administration, Forest Products Sales Methods, Planted Tree Sales

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ.....	1
1. 1. Problem.....	1
1. 2. Amaç.....	1
1. 3. Önem.....	2
1. 4. Varsayımlar.....	3
1. 5. Sınırlılıklar	3
1. 6 Tanımlar.....	3
1. 6. 1. Orman	3
1. 6. 2. Ormancılık	5
1. 6. 3. Orman Varlığı	8
1. 6. 4. Orman Ürünleri.....	9
İKİNCİ BÖLÜM.....	13
TÜRKİYE’DE ORMANLARDAN FAYDALANMANIN DÜZENLENMESİ.....	13
2. 1. Türkiye’de Tanzimat Fermanından Önce Ormanlardan Faydalanma Rejimi	13
2. 2. Tanzimat Dönemi ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ormanlardan Faydalanma Rejimi	15
2. 2. 1. Arazi Kanunnamesi.....	20
2. 2. 2. Orman Nizamnamesi.....	25
2. 3. Cumhuriyet Dönemine Kadar Olan Hukuki Düzenlemeler	27
2. 3. 1. Fransız Orman Uzmanı Bricogne’un Raporu	29
2. 3. 2. 1876 Tarihli Talimatname ve Orman Hakkı Tarifesi.....	32
2. 3. 3. 1878 Tarihli Talimatname.....	34
2. 3. 4. 1893 Tarihli Talimatname.....	36

2. 3. 5. 1895 Tarihli Talimatname.....	38
2. 3. 6. 1910 Tarihli Talimat	40
2. 3. 7. Ormanların Usulü İdaresi ve Fenniyeleri Hakkında Kanun.....	44
2. 4. Cumhuriyet Dönemindeki Yasal Düzenlemeler	45
2. 4. 1. 1920-1924 Dönemi	45
2. 4. 2. 1924-1937 Dönemi	47
2. 3. Cumhuriyet Dönemi Ormandan Faydalanma Esasları.....	50
2. 3. 1. 3116 Sayılı Kanun.....	50
2. 3. 2. Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesi	52
2. 3. 3. 6831 Sayılı Orman Kanunu.....	52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	53
ORMAN MÜLKİYETİ	53
3. 1. Tanzimat Öncesi Orman Mülkiyeti.....	53
3. 2. Tanzimat Dönemi Orman Mülkiyeti.....	53
3. 2. 1. 1858 Tarihli Arazi Kanunnamesi Dönemi	54
3. 2. 2. 1870 Tarihli Orman Nizamnamesi Dönemi	56
3. 3. 3116 Sayılı Orman Kanunu ve 4785 Sayılı Kanun Dönemi	57
3. 4. Özel Ormanlar ve Hukuki Rejimi	59
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	60
DEVLET ORMAN İŞLETMELERİ	60
4. 1. Türkiye’de Devlet Orman İşletmelerinin Özellikleri.....	60
4. 2. Türkiye’de Devlet Orman İşletmelerinin Tarihçesi	65
4. 2. 1. İzmir İktisat Kongresinin Ormancılıkla İlgili Kararları	65
4. 2. 2. Bolu Karadere Ormanlarında Devlet Orman İşletmesi Kurma Girişimi.....	67
4. 2. 3. Orman İşletme Talimatnamesi	69
4. 2. 4. Devlet Orman İşletmelerinin Kurulması.....	71
4. 2. 5. Devlet Orman İşletmelerinin Orman Ürünleri İhtiyacını Karşılama Oranı	73
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	77
DEVLET ORMAN İŞLETMELERİNDE ORMAN ÜRÜNLERİNİN SATIŞI ESASLARI 77	
5. 1. Orman Ürünlerinin Satış Fiyatının Belirlenmesi	77
5. 1. 1. Tanzimat Döneminde Orman Ürünlerinin Satış Fiyatının Belirlenmesi.....	80
5. 1. 1. 1. 1876 Tarihli Talimat	81
5. 1. 1. 2. 1893 ve 1895 Tarihli Talimatlar	82
5. 1. 1. 3. Mirî ve Hususi Orman Rüsümünün Sureti İdaresi Hakkında Talimat ...	84

5. 1. 2. Cumhuriyet Döneminde Orman Ürünleri Satış Fiyatının Belirlenmesi.....	86
5. 1. 2. 1. Orman Talimatnamesinde Fiyat Belirlenmesi Esasları.....	86
5. 1. 2. 2. 661 Sayılı Müzayede, Münakasa ve İhâlât Kanununda Fiyat Belirlenmesi Esasları.....	90
5. 1. 2. 3. 2490 Sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununda Fiyat Belirlenmesi Esasları.....	91
5. 1. 2. 4. 1937 Tarihli Orman Nizamnamesinde Fiyat Belirlenmesi Esasları.....	93
5. 1. 2. 5. Orman İşletme Talimatnamesi	94
5. 1. 2. 6. Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesinde Fiyat Belirlenmesi Esasları	95
5. 1. 2. 7. Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte Fiyat Belirlenmesi Esasları	99
5. 1. 2. 8. Oduna Dayalı Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esaslarına (303 sayılı Tebliğ) Göre Fiyat Belirlenmesi Esasları.....	99
5. 1. 2. 9. Tarife Bedeli ile Fiyat Belirlenmesi Esasları	101
5. 1. 2. 10. Beklenmeyen Giderlere Dayalı Fiyat Belirlenmesi Esasları.....	102
5. 2. Orman Ürünlerinin Satış Yöntemleri.....	103
5. 2. 1. Açık Artırmalı Satış Yöntemi	103
5. 2. 1. 1. Yükselterek Teklif Verme Suretiyle Açık Artırmalı Satış.....	104
5. 2. 1. 2. Eksilterek Teklif Verme Suretiyle Açık Artırmalı Satış	105
5. 2. 2. Gizli Artırmalı (Kapalı Zarf Usulü) Satış	106
5. 2. 3. Pazarlıklı Satış	106
5. 2. 4. Tahsisli Satış	107
5. 2. 5. Önceden Satış.....	108
ALTINCI BÖLÜM	111
DEVLET ORMAN İŞLETMELERİNDE UYGULANAN SATIŞ YÖNTEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	111
6. 1. Açık Artırmalı Satış Yöntemi	111
6. 2. Pazarlıklı ve Tahsisli Satış Yöntemi	115
6. 3. Kanuni Haklardan Doğan Satışlar.....	125
YEDİNCİ BÖLÜM.....	132
DEVLET ORMAN İŞLETMELERİNCE ORMAN ÜRÜNLERİ SATIŞINDA KULLANILAN ŞARTNAME VE SÖZLEŞMELER	132
7. 1. İltizam ya da Taahhüt veya Bir İmtiyaz Hasebi ile Mirî Ormanlarından Ağaç Kat'ına Mezun Olanların Muamelâtı Hakkında Şartname.....	134
7. 2. Eşcar Mukavelenamesi	137

7. 3. Açık Artırmalı Satış Şartnameleri.....	147
7. 4. Tahsisli Satış Şartnameleri.....	153
7. 5. Devlet Orman İşletmelerinde Kullanılan Satış Şartnamelerinin Değerlendirilmesi	157
7. 6. Kurumsal Bir Stratejik Hedef Olarak Dikili Ağaç Satışı	158
SEKİZİNCİ BÖLÜM.....	165
SONUÇ ve ÖNERİLER	165
KAYNAKÇA.....	172

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi ve Ormancılık	7
Tablo 2. 1876 Tarihli Orman Hakkı Tarifesi	34
Tablo 3. 1937-1945 Tarihleri Arasında Kurulan Devlet Orman İşletmelerinin Kuruluş Yerleri ve Tarihleri.....	72
Tablo 4. Türkiye'nin Oduna Dayalı Orman Ürünleri Üretim ve Tüketim Miktarları, 2010-2017	74
Tablo 5. Orman Genel Müdürlüğünün 2014-2018 Yılları Arasında Açık Artırmalı, Tahsisli ve Kanuni Haklardan Doğan Satış Miktarları ve Oranları.....	131
Tablo 6. 3116 sayılı Orman Kanununun Yürürlüğe Girdiği Tarihte Süresi Devam Eden Uzun Dönemli Orman Sözleşmeleri.....	140
Tablo 7. Orman Genel Müdürlüğünün 2009-2018 Dönemi Dikili Ağaç Satışları ve Toplam Satış Tutarlarına Oranları.....	162

KISALTMALAR

A.Ş.	Anonim Şirket
FAO	:Gıda ve Tarım Örgütü (<i>Food and Agriculture Organization of the United Nations</i>)
Md	Maddeler
OGM	:Orman Genel Müdürlüğü
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TEK	:Türkiye Elektrik Kurumu
TL	Türk Lirası
PTT	:Posta ve Telgraf Teşkilatı Anonim Şirketi
SEKA	:Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları Anonim Şirketi
S	:Sayfa
Vb	:ve benzerleri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1. 1. Problem

Orman kaynaklarının verimli kullanılması, Ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik sorunların giderilmesine önemli katkı sağlayabilir. Türkiye'nin orman kaynaklarının kullanılmasında orman işletmeleri kilit rol oynamaktadır. Bu çalışma Devlet orman işletmelerinin orman ürünlerini pazarlama yöntemlerini inceleme ve sorunlarını ortaya koyma amacıyla kaleme alınmaktadır.

1. 2. Amaç

Bu tezin amacı, Türkiye'nin yenilenebilir önemli bir küresel doğal kaynağı olan ormanlarından faydalanmanın tarihsel gelişimi ile Devlet orman işletmelerinin kuruluşunu ve orman ürünleri ticaretini incelemektir.

Bu araştırmada Türkiye'de mevcut ormanlardan faydalanmanın tarihsel süreç içerisinde gelişimi, ormanların mülkiyeti ve mülkiyet ilişkilerinin orman işletmeciliğine etkileri, ormanlardan faydalanmanın düzenlenmesi, Devlet orman işletmelerinin kurulması, gelişmesi ve orman ürünleri satışı mevcut kaynaklardan elde edilen bulgular çerçevesinde incelenecektir.

Araştırma sonucunda ormanların Devlet tarafından işletilmesinin nedenleri, Devlet orman işletmelerinin yapısı, orman ürünleri ticareti ile üstün ve zayıf yönlerinin tespit edilmesi hedeflenmektedir.

1. 3. Önem

Ormanlardan faydalanmanın insanlık tarihi ile başladığını söylemek yanlış olmaz. Ancak tarihsel süreçte insanların, ormanlardan ekonomik bir meta olarak yararlanması tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde yoğunlaştığı söylenebilir. Nitekim Türkiye’de ormanlardan faydalanma ile ilgili olarak Osman Gazi zamanından beri düzenlemeler yapıldığı, orman ürünleri ticaretinin vergilendirildiği bilinmektedir. Ancak ilk defa ormanlardan faydalanmanın düzenlenmesi ve örgütlenmesi Tanzimat Fermanından sonra 1840 yılında Orman Müdürlüğünün kurulmasıyla başlamıştır. 1840 yılından günümüze kadar ormanlardan faydalanmanın düzenlenmesi ile ilgili birçok kanun, tüzük (nizamname), yönetmelik (talimatname), tebliğ, tamim yayımlanmış olup netice de bugünkü ormanlardan faydalanmanın hukuksal zemini oluşmuştur.

Ormancılık sektörü pazarı olan ve olmayan birçok mal, hizmet ve fayda üreterek büyümeye ve milli gelire etki etmektedir.Ormancılık sektörünün bilançolara yansıyan birincil ve ikincil orman ürünlerinin ve hizmetlerinin parasal değerlerine dayalı olarak sektör büyüklüğü hesaplanmaktadır. Ancak bilançolara yansımayan yasa dışı odun tüketimi, özel sektörün odun hammaddesi üretimi ve sektörün diğer sektörlere bedelsiz veyahut düşük bedelle verdiği girdiler ve sübvansiyonlar da dikkate alındığında ormancılık sektörünün gayri safi milli hasılaya katkısı %2 düzeyine ulaşmaktadır. Bu hesaplanan katkının içinde ot, yaprak, su ve bal üretimi ile değeri para ile ölçülemeyen doğal yaşamı ve biyolojik çeşitliliği koruma, karbon tutma, su rejimini düzenleme, erozyonu önleme, iklim düzenleme, toplum sağlığı ve rekreasyon hizmetleri gibi kolektif faydalar yer almamaktadır (Daşdemir, 2015).

Ormancılık sektörü toplumun düşük gelirli kesimine iş verme, bedelsiz veya düşük bedelle ürün verme, otlatma, avcılık yapma, orman ürünleri endüstrisine girdi sağlama gibi faaliyetleriyle katma değer ve sosyal fayda sağlamaktadır. Ülke ekonomisini oluşturan sektörlerin yarattığı gayri safi katma değer toplam üretimleri içindeki payı %50 iken, ormancılık sektörünün üretimi içindeki katma değer oranı %77’ye ulaşmaktadır.Ormancılık sektörü, faaliyetleri ile doğrudan ve dolaylı bir şekilde çok sayıda sektöre mal ve hizmet üretmektedir. Bunlara örnek olarak orman ürünleri endüstrisi, enerji, ulaşım, gıda, ilaç, kozmetik ve hayvancılık sektörü

verilebilir. Rekreatyoneel alanlar ile turizm yanında kentsel yaşam ve çevre sektörlerine girdi sağlamakta, erozyonu önleme ve karbon tutma gibi işlevleri ile gıda güvenliği, tarım ve sağlık sektörleri desteklenmektedir.

Türkiye’de kişi başına düşen orman alanı az olmasına ve milli gelire etkisi düşük olarak değerlendirilmesine rağmen ormancılık sektörü, istihdam etkisi yüksek olan bir sektördür. Sektörün istihdam çarpanı 0,291’dir ve tüm sektörler içinde on yedinci sıradadır (Daşdemir, 2015).

1. 4. Varsayımlar

Orman işletmelerinin tarihsel temellerinin Tanzimat döneminde atıldığı ve o gün ortaya konulan sistemin aslını bu gün dahi devam ettirdiği varsayımı üzerinde inceleme yapılmış ve inceleme ile sonuç kısmında bu varsayımın doğruluğu değerlendirilmiştir.

1. 5. Sınırlılıklar

Araştırmanın önemli bir kısıtı tarihsel veri kaynaklarının yetersizliğidir. Buna bağlı olarak araştırmada ikincil verilerden yararlanılmıştır. Araştırmada üniversiteler, orman fakülteleri, Bursa Ormancılık Müzesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve belediye kütüphaneleri, orman işletme müdürlükleri arşivleri, sahaflar, internet ortamında erişime açık tez ve makaleler üzerinde inceleme ve değerlendirme yapılmıştır.

1. 6 Tanımlar

1. 6. 1. Orman

Ormancılık faaliyetlerinin yapılacağı alanların belirlenebilmesi için öncelikle ormanın tanımlanması ve diğer alanlardan ayrılması gerekmektedir. Türkiye’de ormancılık faaliyetleri ile ilgili ilk yasal düzenleme 1840 yılında yapılmasına rağmen ormanın tanımı ilk defa 1937 yılında çıkarılan 3116 sayılı Orman Kanunu ile yapılmıştır. Bu Kanunun 1’inci maddesine göre kendi kendine yetişmiş veya emekle yetiştirilmiş olup da herhangi bir çeşit orman hasılatı veren ağaç ve ağaç toplulukları orman sayılmıştır. 1956 yılında çıkarılan 6831 sayılı Orman Kanununda ormanın hukuki tanımı; tabii olarak yetişen veya emekle yetiştirilen ağaç ve ağaççık

toplulukları yerleriyle birlikte orman sayılmıştır. 1956 yılında yasalaşan ve halen yürürlükte olan 6831 Sayılı Orman Kanunu ile 3116 sayılı Kanununun orman tanımında yer alan “herhangi bir çeşit orman hasılatı veren ibaresi” çıkarılmıştır. Ormanın hukuki tanımında ağaç ve ağaç topluluklarının yetiştiği arazi, toprak örtüsü orman kavramının bir parçasını teşkil etmektedir. Hukuksal açıdan orman, bileşik eşya olup asli unsuru arazidir; ağaç ve ağaççık toplulukları bütünü bir parçasıdır (Coşkun, 1999). Burada yalnızca orman kavramı üzerinde durulduğundan orman kavramında 1937 yılından bugüne kadar orman tanımı kapsamı dışında bırakılan istisna alanlar ile ilgili ayrıntıya girilmemiştir.

Yapılan bir araştırmaya göre Dünya’da 1600’e yakın orman veya orman alanı tanımlaması yapılmıştır (Lund, 2014). Lund tanımlamaları idari, arazi örtüsü, arazi kullanımı ve potansiyel arazi kabiliyeti olmak üzere dört temel grupta toplamıştır. Yazara göre 1937 tarihli Orman Kanununa göre yapılan orman tanımı arazi örtüsünü esas alan yalın bir tanımdır. Ancak bu tanımlamanın; alan büyüklüğü, ağaç kapallılığı gibi ölçütleri olmaması nedeniyle eksik bir tanımlama olduğu, ağaç ve ağaççıklarla örtülü olduğu halde orman olarak tanımlanmayan çok geniş alanların orman kavramı dışında bırakılması nedeniyle arazi kullanımı esasına dayandırıldığını ifade etmiştir.

Gıda ve Tarım Örgütü’nün (FAO) orman ise, 5 metreden daha fazla boya ve yüzde ondan fazla tepe kapallılığına sahip olan ya da tabii sahasında bu eşik değerlere ulaşabilecek olan ağaçların bulunduğu 0,5 hektarı aşkın arazidir. Baskın olarak tarımsal ve kentsel arazi olarak kullanılan yerler bu tanımlamanın dışındadır. FAO, orman tanımı kapsamında açıklayıcı not olarak; hem ağaçların varlığı hem de diğer baskın arazi kullanımlarının olmaması, ağaçların doğal olarak 5 metre boya ulaşabilmesi; orman tanımı içerisinde; yüzde onluk tepe kapallılığına ve 5 metrelik ağaç boyuna henüz ulaşmamış ancak ulaşacağı öngörülen yerler, orman yolları, yangın emniyet şeritleri, diğer küçük açıklıklar, milli parklar, çevresel, bilimsel, kültürel ve manevi yönden korunan alanlar, 0,5 hektardan fazla ve 20 metreden geniş rüzgâr perdeleri, yüzde on kapallılığa ve 5 metrelik ağaç boyuna sahip olan veya olması beklenen ağaçların tekrar yetiştiği terkedilmiş dönüşümlü tarım arazileri, karasal yer olarak sayılsın ya da sayılmasın gel-git bölgelerindeki mangrov yerleri, kauçuk ağacı, mantar meşesi ve noel ağacı dikim sahaları, arazi kullanımı, boy ve

kapalılık ölçütlerini sağlamak koşuluyla bambu ve palmiye sahaları yer almaktadır (Lund, 2014).

Burada işaret edilen husus, orman kavramının Dünya da çok farklı şekillerde anlaşıldığı ve tanımlandığıdır. Yukarıda izah edilen ormanın hukuksal tanımı ile ilgilidir. Esasında orman bir doğa parçası, bir ekosistemdir. Orman; belirli yetiştirme ortamlarında var olan ve gelişen; ana unsurları ağaç ve çalı olmak üzere diğer bitkisel, hayvansal ve mineral elemanlardan oluşan, bu elemanlar arasında karşılıklı etkileri ve yaşama birliği olan bir doğa varlığı olup, topluma orman ürün ve hizmetleri sağlayan ulusal zenginlik ve bir varlık olarak tanımlanmıştır (Sarıbaş, 2016).

Orman; ağaçların, otların, çalılıkların, yosunların, mantarların, mikroorganizmaların, yaban hayvanlarının, ortaya çıkan milyonlarca canlıların harikulâde ahenkli bir düzen içinde birlikte yaşadıkları bir hayat beraberliği olduğu gibi tek bir canlı organizma gibi bir bütündür. O sihirli hayat düzenine katılan her canlı varlığın ayrı ayrı ödevleri olduğu gibi müşterek gayret ve çabanın eseri olan orman varlığının onlara kurduğu sofrada da nasipleri vardır. Orman birliğinde her canlı varlık ölür ama her ölüm de bir doğumla taze yeni bir canlının türemesi ile sonuçlanır (Birand, 1996).

Orman işletmelerinin çalışma alanı konusunda bir değerlendirme yapabilmek için söz orman tanımı konusunda yasal düzenlemelerle belirlenmiş ve mevzuatta öngörölmüş tanımın kabul edilmesi gerekmektedir. Bu ilkedan hareket edildiğinde, 6831 sayılı Ortam Kanunu 1. maddesinde belirtilen tanımın inceleme konumuz bakımından kabulü gerekmektedir. Buna göre; “*Tabii olarak yetişen veya emekle yetiştirilen ağaç ve ağaççık toplulukları yerleriyle birlikte orman sayılır*”.

1. 6. 2. Ormancılık

Ormancılık; orman kaynaklarından bir sistem anlayışı içinde sürekli, etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde toplumun orman ürünlerine ve hizmetlerine olan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılan, biyolojik, teknik, ekonomik, yönetsel, sosyal ve kültürel çalışmaları kapsayan çok yönlü ve sürdürülebilir bir faaliyettir (Daşdemir, 2015).

Günümüzde ormancılık faaliyetlerinde iki farklı yaklaşım söz konusudur. Birincisi dar kapsamlı ormancılık anlayışıdır. Bu anlayış biyolojik temelli olup artım ve büyüme ilişkilerinin değişmediği düşüncesiyle, ekolojik dengeyi gözeten, doğa ile uyumlu, çevreyi korumaya ve süreklilik ilkesine dayanmaktadır. Bu anlayışa göre hedef parasal olmaktan çok en fazla miktarda orman ürünü elde etmektir. Talebe göre ve ilişkili sektörlerle göre üretim ve işletim ve çok yönlü yararlanma söz konusu değildir. Ormancılık sektörünün diğer sektörlerle, bölgelerle ve makroekonomik yapıyla olan ilişkileri önemsizdir.

Çağdaş ormancılık anlayışında ormancılık; çok boyutlu bir sistem anlayışı içinde sürdürülebilir çok yönlü faydalanma ilkeleri çerçevesinde ve toplumun orman ürün ve hizmetlerine olan ihtiyacı günümüzde ve gelecekte karşılamaya yönelik bilinçli bir faaliyetler bütünüdür. Kaynak tahsisinde, faydaların üretilmesinde makroekonomik, sektörel ve bölgesel amaçlara uygun, toplumun refahı için ekonomik, sosyal ve biyofizik sonuçları farklı olan alternatifler üreterek, alternatiflerin en faydalısı seçilmektedir. Bu anlayışa göre, sosyoekonomik boyutun ağırlığı biyolojik ve teknik boyuttan fazladır (Daşdemir, 2015).

Ormanlardan faydalanma insanların öncelikle beslenme, barınma, korunma, ısınma gibi fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarının giderilmesinde önemli bir kaynak görevi görmüş, toplumların ve ekonomilerinin gelişmesi ile birlikte ormanlardan beklenen faydalar da çeşitlenmiş ve zenginleşmiştir. Bugün dünyada ormanlardan çok yönlü faydalanma yönünde önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Ancak orman ürünleri endüstrisinin, bilim ve teknolojinin, nüfus artışının bir sonucu olarak insanların istek ve ihtiyaçlarının sınırsızlığı, ormanlar üzerindeki baskıyı artırmakta ormanlardan faydalanmanın planlanmasını gerekli kılmaktadır.

Bugün ormanlardan faydalanma, ormanların temel işlevleri belirlenerek planlanmakta ve sürekli bir orman yönetimi hedeflenmektedir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisini orman ürün ve hizmetleri bağlamında aşağıdaki gibi değerlendirmek mümkündür.

Tablo 1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi ve Ormancılık

İhtiyaçlar	Orman Ürün ve Hizmetleri	Açıklama
Fizyolojik	Odun dışı orman ürünleri, barınaklar, yakacak hammaddesi	Az gelişmiş ülkelerde halen orman yakacak ihtiyacının en önemli kaynağıdır, meyve toplama, avlanma, barınma olanakları ormandan sağlanmaktadır.
Güvenlik	Karbon tutma, toprağı ve suyu koruma, biyoçeşitlilik, güvenli inşaat malzemeleri, sağlıklı gıdalar	Gelişmiş ülkelerde odun hammaddesi güvenli konut ve bina yapımında kullanılmakta, ormanlar suyu ve toprağı koruma amaçlı olarak ayrılmakta ve yönetilmektedir.
Sevgi ve ait olma	Rekreasyon amaçlı avlanma ve bitki toplama	Özellikle post modern yaşam tarzı ile birlikte gelişmiş ülkelerde kuş gözlem topluluklarına, avcı derneklerine, ekoturizm organizasyonlarına katılım düzenli olarak artmaktadır
Takdir ve saygı	Sertifikalı orman ürünleri	Sertifikalı kâğıt ve kâğıt ürünleri toplumların iletişim ve sağlık ihtiyaçlarını karşılamaktadır.
Başarma, kişisel tatmin	Biyoçeşitlilik, korunan alanlar	Özellikle gelişmiş ülkelerde kültürel, manevi ve estetik kaygılarla ormanlara yaklaşan kitleler artmakta, doğrudan bir fayda ilişkisi olmasa dahi, ormanların yarattığı değerlerin savunucuları çoğalmaktadır.

Kaynak: H. Juslin, E. Hansen, op. cit. s. 61 (İlter & Ok, 2004).

Ormancılık insanların belirlenen ihtiyaçlarının karşılanması için gerçekleştirilen bir faaliyet olarak ortaya çıkmaktadır.

1. 6. 3. Orman Varlığı

Orman varlığı orman olarak kabul edilen alan ve bu alanda ekonomik olarak değerlendirilebilecek varlıkları ifade etmektedir. Böylece orman varlığı sadece ürün olarak değil aynı zamanda işlenen alan olarak da değerlendirilmektedir. Türkiye’de orman varlığı konusunda 2012 ve 2015 yıllarında Orman Genel Müdürlüğü (OGM) tarafından yayımlanmış iki ayrı kitapçık bulunmakta olup, 2020 yılı bakımından hazırlıklar devam etmektedir.

2015 yılında yayımlanan resmi istatistiklere göre Türkiye’nin orman alanı 22.342.935 hektardır. Bu alanın 12.704.148 hektarı normal kapalı (%10 ve daha fazla), 9.638.787 hektarı boşluklu kapalı (%10’dan az) olarak ayrılmaktadır(OGM, Türkiye Orman Varlığı 2015). Kapalılık terimi; arazi üzerinde bulunan ağaçların toprak yüzeyine olan izdüşümlerinin arazinin genel alanına oranı şeklinde ifade edilebilir. Böylece mevcut istatistik verilerine göre ülkemizin %28,6’sını orman alanları kaplamaktadır. Mevcut ormanların %57’si normal kapalı, %43’ boşluklu kapalı bir yapıya sahiptir. FAO orman tanımında en az %10 kapalılığı öngördüğünden Türkiye ormanlarının %43’n oluşturan 9.638.787 hektar alan FAO’ya göre orman kavramının dışında kalmaktadır.

Türkiye Ormanlarında toplam 1.611.774.193 m³ ağaç serveti bulunmakta ve bu servetin 1.539.523.528 m³’ (%95,5) normal kapalı ormanlarda bulunmaktadır. Ülkemiz ormanlarındaki bu ağaç servetinin yıllık artımı 45.904.083 m³’tür. Burada artım kavramı ile kastedilen ağaç serveti miktarında meydana gelen yıllık büyümedir (OGM, Türkiye Orman Varlığı 2015).

Türkiye Orman alanlarının %25,1’i kızılçam, %26,3’ meşe türleri, %19’u karaçam, %8,5’i kayın, %6,8’i sarıçam, %2,6’sı göknar, %4,3’ ardı, %2,2’si sedir, %1,4’ ladin, %0,7’si fıstıkçamı, %0,7’si kızılağa ve daha az oranlarda kestane, gürgen, ıhlamur, dişbudak, kavak, okaliptüs ve diğer çeşitli ağaç türlerini ihtiva etmektedir (OGM, Türkiye Orman Varlığı 2015).

1. 6. 4. Orman Ürünleri

Ormanlar insanların beslenme, barınma, ısınma, korunma gibi temel gereksinmelerini karşılamada en önemli yenilenebilir doğal kaynaklardan biridir. Ormanlardan faydalanma biçimleri her çağda coğrafik, sosyokültürel ve ekonomik nedenlerle bölgeler arasında önemli farklılıklar göstermektedir.

Ormanlardan faydalanma insanlık tarihi kadar eskidir. Ağaç ve orman ilk çağlarda insan hayatında önemli bir yer teşkil etmekteydi. Keçi ve koyun otlatma, orman yangınları, odundan faydalanma Anadolu'nun doğal steplerini kuşatan sıradağlar üzerinde milattan önce 2000 yılının sonuna kadar mevcut olan asli ormanları geriletmiş, steplerden yukarıya doğru dağlık arazilerin yüksek bölgelerine uzaklaştırmıştır (Hafner, 1965).

Ormanlardan faydalanma, sanayinin, orman ürünleri endüstrisinin ve ulaşım olanaklarının gelişmesine koşut olarak artmıştır. Orman ürünleri ticaretinin gelişmesi ulaşım imkân ve teknolojilerinin gelişmesiyle eş zamanlıdır çünkü orman ürünlerinin taşınması zordur. Bu nedenle tarihte orman ürünleri ticaretinin geliştiği bölgeler çoğunlukla kıyı bölgeleridir. Türkiye'de 19. yüzyılda ulaşım imkânlarının gelişmesi orman ürünleri ticaretini artırmıştır.

Orman ürünlerini oduna dayalı orman ürünleri ve odun dışı orman ürünleri olarak ikiye ayırmak olanaklıdır. Odun dışı orman ürünleri; ormanlardan ve ağaçlardan elde edilen odun dışındaki biyolojik ve mineral kökenli ürünler ile mantarlar, orman humusu, orman bitki örtüsü ve odun üretimi sırasında açığa çıkan kabuk, yonga, çalı, kök, kütük, kozalak gibi diğer ürünler olarak tarif edilmektedir (Orman Genel Müdürlüğü Odun Dışı Ürün ve Hizmetler Dairesi Başkanlığı, 2016). Odun dışı orman ürünleri kavramı, ormandan elden edilen odun kökenli ürünler hariç tüm yararlanmaları içermediğinden eksik bir tanımlamadır. Daha kapsamlı bir tanımlama ile odun dışı orman ürünleri; orman içinde ve açıklıklarında yetişen odun ürünü haricinde tüm bitkisel ve hayvansal ürünlere ilave olarak, orman kaynağından rekreasyon, hayvan otlatma, karbon tutma, oksijen oluşturma, gen kaynağı sağlama, bilimsel amaçlı yararlanma, biyoçeşitliliği ve su rezervini koruma, erozyon kontrolü sağlama, tarım alanlarının verimliliğini koruma, toplum sağlığına katkı gibi birçok faydalanmaları da kapsamaktadır (Türker, Öztürk, Pak, & Tiryaki, 2001).

Geçmişte ormanlardan genellikle oduna dayalı orman ürünleri talebi söz konusu iken bugün artık daha fazla odun dışı orman ürünleri ve ormanların sağladığı hizmetler talep edilmekte ve ormanlardan çok yönlü faydalanma ilkesi benimsenmektedir.

Günümüzde oduna dayalı orman ürünleri, bilim ve teknolojinin gelişmesine bağlı olarak çoğalmış ve çeşitlenmiştir. Orman işletmeciliği ile üretilen orman ürünleri, orman ürünleri endüstrisinin hammadde kaynağıdır. Doğal olarak orman ürünleri endüstrisinin hammadde ihtiyaçları orman işletmeleri için orman ürünleri üretim planlamasında önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin Ülkemizde XIX. ve XX. yüzyılda demiryolu yapımında kullanılan travers bugün artık üretilmemektedir. Aynı şekilde geçmiş dönemde telefon ve elektrik iletim hatlarının yapımında çoğunlukla ahşap direk (tel direk) kullanılırken günümüzde bugün bu amaçla tel direk kullanımı önemli oranda azalmıştır. Aşağıda orman işletmeciliğinde ve orman ürünleri endüstrisinde kullanılan bazı kavramlar açıklanmıştır.

Tomruk, kabuksuz orta çapı 21 santimetre ve daha fazla, uzunluğu 1,5 metreden başlayan yuvarlak ağaç gövdelerini tanımlamakta kullanılmaktadır (Orman Genel Müdürlüğü, 1964). Yuvarlak odun ise tomruk veya tomruk benzeri yuvarlak, hiçbir işleminden geçmemiş odun olarak tarif edilmektedir (Sarıbaş, 2016).

Kereste, yuvarlak odunların biçilmesi, kesilmesi veya yarılması (ve yontulması) ile elde olunan bir parça veya tomrukların son kullanım yerlerinin gerektirdiği standartlara uygun olarak biçilmesiyle elde edilen, birbirine paralel karşılıklı en az iki yüzü bulunan bir ağaç malzemesidir. Orman endüstri işletmelerinin ürettiği inşaat (kalıp, iskele, çatı malzemesi), doğrama, mobilya ve paketleme gibi çeşitli amaçlara uygun tahta, kalas, kadron, lata, çita şeklinde çok değişik kullanım alanlarına göre sınıflandırılabilir (İlter & Ok, 2004).

3116 sayılı Orman Kanununda orman ürünleri ile ilgili bir tanımlama yoktur. Ancak Kanunun 20'nci maddesine göre ormandan çıkarılan kerestelik ve yakacak odundan başka her çeşit orman ürünlerinden bahsedilmekte ve devamında bedelsiz toplanmasına izin verilen salep, yer mantarı, kire, çilek, soğan, kocayemiş, alıç gibi ürünleri ve ağaçlı yerlerdeki otları orman ürünü olarak belirtmektedir.

1937 yılında yayımlanan Orman Nizamnamesinin 1'inci maddesine göre orman sayılan yerlerdeki ağaç ve ağaççıklardan elde edilen; kereste, odun, sırik, çubuk ve her nevi çember ve sepet çubuğu, çıra, ağaç kabuğu, şimşir mazı, palamut, çam fıstığı, cehri, sığla, reçine ve benzeri maddeler orman ürünü olarak sayılmıştır.

1956 tarihli 6831 sayılı Orman Kanununa göre de ormanlardan üretilecek orman ürünleri ile ilgili bir sınıflandırma yoktur. Ancak Kanununun 27'nci maddesinde ağaç, tomruk, odun, kömür ve diğer her çeşit orman ürünlerinin ibaresi bulunmaktadır. Kanunun 14'üncü maddesinin ormanların korunması başlığı altında yasak edilen eylemlerden fidan, kabuk, çıra, katran, sakız, kömür, kök, palamut, ıhlamur çiçeği, her çeşit orman örtüsü, mazı kozalağı, tıbbi ve endüstri bitkileri, tohum, toprak, kum, çakıl toplamak veya çıkarmak yasaklandığına göre bunların orman ürünü olarak değerlendirildiği söylenebilir.

Orman Genel Müdürlüğü tarafından ilk defa 1956 yılında orman ürünleri standardizasyonu (tomruk, maden direği, tel direk, sırik, çubuk, sanayi odunu, yakacak odun, yarı mamul kereste, kereste) kalite ve normları düzenlenmiş ve uygulamaya konmuştur. Bu standartlar orman ürünleri endüstrisindeki gelişmeler çerçevesinde 1963, 1967, 1974 ve 1982 yıllarında yeniden hazırlanmış ve cep kitabı halinde yayımlanmış ve uygulanmaktadır (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983).

1989 yılından yayımlanan Orman Emvalinin İstihsaline Ait Yönetmeliğin tanımlar başlığı altındaki 3'üncü maddesinde asli orman ürünlerini; her çeşit ağaç, ağaççık ve çalılardan elde edilen odun kökenli ürünler olarak tanımlamış ve tomruk, direk, sanayi odunu, kâğıtlık odun, lif-yonga odunu, sırik, çubuk, çıra, kök, yakacak odun ve benzerleri olarak ifade edilmiştir. Odun dışı (tali) orman ürünlerini de; asli orman ürünleri dışında kalan reçine, sığla yağı gibi balzamik yağ, katran, palamut, ıhlamur çiçeği, mantar, mazı kozalağı, orman ağacı tohumları, kabukları, meyveleri, çiçekleri, yaprakları, diğer orman bitkilerine ait yaprak, çiçek, kök, soğan, ur ve her çeşit orman örtüsü toprağı ve benzerleri olarak sıralamıştır. Bugün orman ürünleri kavramı ve kapsamı ormancılıkta tartışma konularından biridir.

Teknolojik gelişmelerin etkisiyle odun kökenli (türevi) orman ürünlerine olan ihtiyacı artırmış ve çeşitlendirmiştir. Ayrıca masif odun kullanımının pahalı oluşu ve

teknolojik gelişmenin de etkisiyle odun kökenli levha ürünlerinin gelişmesine ve çeşitlenmesine yol açmıştır. Kaplama, kontrplak, yonga levha, OSB (Yönlendirilmiş Yonga Levha-Oriented Strand Board), lif levha, MDF (Orta yoğunluklu lif levha-Medium Density Fiberboard) gibi çok çeşitli orman ürünleri zengin bir kullanım alanına sahip bulunmaktadır. Bunların dışında kâğıt, karton, EWP (Engineered Wood Products) gibi ürünler bulunmaktadır. EWP olarak tarif edilen grupta lamine, lamine kaplama, paralel yonga, yönlendirilmiş yonga gibi yapışkan ve diğer odun dışı malzemelerle birleştirilmiş üstün nitelikli yapı malzemeleri elde etmek amacıyla üretilen odun kökenli orman ürünleridir (İlter & Ok, 2004).

Dünya nüfusunun artışı ve insan ihtiyaçlarının sınırsızlığı orman kaynakları üzerindeki baskının artmasına yol açmakta ve Dünyadaki orman alanları giderek daralmaktadır. Teknolojideki gelişmeler orman kökenli her türlü oduna dayalı ve odun dışı orman ürünlerinin geliştirilmesini ve çeşitlendirilmesini sağlamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ORMANLARDAN FAYDALANMANIN DÜZENLENMESİ

Ülkemizde ormanlardan faydalanma üç dönem halinde incelenebilir. İlk olarak Tanzimat öncesi, kuralların bulunmadığı ormanlardan faydalanmanın serbest olduğu dönem, ikinci olarak Tanzimat ile birlikte ortaya çıkan ormanlardan faydalanma konusunda düzenlemelerin oluşturulmaya çalışıldığı, ancak bunun tam olarak sağlanamadığı dönem ve son olarak 1937 yılında yürürlüğe giren 3116 sayılı Kanun ile ortaya çıkan faydalanma dönemidir.

Bu başlık altında her üç dönem özellikleri değerlendirilecek ve 1937 ve sonrası ortaya çıkan faydalanma rejimini oluşturan orman işletmeciliği kavramının temel özellikleri ve bunların dayanak noktaları belirlenmeye çalışılacaktır.

2. 1. Türkiye'de Tanzimat Fermanından Önce Ormanlardan Faydalanma Rejimi

Tanzimat Fermanından önceki dönemde Türk Orman Hukukunun kaynağı ferman, irade-i seniye, kanunname ve nizamname gibi padişah iradelerinden oluşan örfi hukuktur. Padişahlar, şer-î hukukun tanzim sahası dışında kalan konularda kural koyarken, halk arasında öteden beri olagelen uygulamalara, geleneklere uygun davranarak yasal düzenleme tesis etmeye dikkat etmişlerdir (Cin, Tanzimattan Sonra Türkiye'de Ormanların Hukuki Rejimi, 1978).

Tanzimattan önce ormanların hukuki rejimi hakkında elimizde sağlam ve yeterli kaynak bulunmamaktadır. Bunun sebebi Osmanlı Devletinin ve diğer Türk devletlerinin ormanları, herkesin faydalanabileceği doğal kaynaklar olarak kabul etmesi ve bu kaynaklardan yararlanmanın Devletçe düzenlenmesi ihtiyacının

hissedilmemiş olmasıdır (Cin, Tanzimattan Sonra Türkiye'de Ormanların Hukuki Rejimi, 1978).

Türkiye’de ormancılığın tarihi yazılmak istenirse, onun bir orman tahrip tarihi olduğu söylenebilir. Tarihte ormancılık milli ekonominin bağımsız bir parçası olarak düşünülmediğinden ormanlar bir tabiat vergisi olarak gelişi güzel faydalanmaya konu edilmişlerdir (Kemal, 1936). Ali Kemal, Anadolu ormancılık tarihini dört devreye ayırmış, birinci devri Anadolu’nun Türkmenler tarafından fethinden önce yaşayan kavimlerin orman tahribatı ile Türkmenlerin Anadolu’yu zaptından orada yerleşik hayata geçtikleri zamana kadar olan tahripleri, ikinci devri Osmanlı İmparatorluğunun gelişmesi ve genişlemesi ile birlikte orman tahribinin azaldığı fakat tamamen durmadığı, üçüncü devri orman tahribatının yeniden hız kazandığı Osmanlı İmparatorluğunun gerileme dönemi, dördüncü devri ise Cumhuriyet dönemi olarak ifade etmiştir. Düzenli ormancılık başlayıncaya kadar bütün memleketlerde ormanların tahrip sebepleri, tesirleri ve şiddet dereceleri toplumların yaşayış tarzına, bölgesel iklim özelliklerine ve orman anlayışına göre farklılık göstermiştir (Kemal, 1936). Anadolu, tarihte birçok milletin yaşadığı, istilâların ve savaşların yaşandığı, ticaret yollarının kavşağı oluşu yanında farklı iklim bölgelerine sahip hassas bir coğrafyadır. Anadolu’da orman tahribi, milattan önce XX. yüzyılda iskânla başlamış, bir yandan iklimin elverişsizliği nedeniyle ormanca fakir olan göçebe halkın yerleştiği step mıntıklarında, diğer yandan yerleşimlerin deniz kıyısından içerilere doğru ilerlemesi ile artmıştır (Kemal, 1936). Türkiye Akdeniz ülkeleri arasında orman kaynaklarının, tarih içinde değişik tahrip derecelerine maruz kalışının arkeolojik ve tarihi delillerle izlenebildiği tek ülkedir (Brice, 1968). Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimattan önceki dönemde mahlûliyet, haciz, bahriye ve tophane benzeri genel hizmetlere tahsis gibi nedenlerden başka hiçbir şekilde ormanlara sahip çıkılmamıştır (Bricogne, 1940).

Tanzimat devrinden önce Osmanlı İmparatorluğunda ormanlardan faydalanma, belirli düzenlemelerden ziyade Devletin, Sarayın, Ordunun ve Donanmanın orman ve orman ürünlerine olan ihtiyaçlarını karşılamak için bazı ormanların ayrılması ve bu ormanlardan faydalanmanın yasaklanması şeklinde görülmektedir. Bunun dışındaki ormanlardan faydalanma çoğunlukla yerel Devlet

ricalinin, köy kasaba ve şehir ihtiyaçlarının serbestçe karşılanması şeklinde gerçekleşmiştir.

Tanzimatın ilan tarihine kadar ormanlar ve ormanların bakımı ve yetiştirilmeleri hakkında alınmış esaslı bir düzenleme yok gibidir. Ormanlarla ilgili alınmış kararlar dar amaçlı ve sınırlı sayıda fermanlar ve bazı kanunname hükümleridir (Diker, 1947). Bu devirde köy ve kasaba halkı orman ürünleri ihtiyacını ya esnaftan satın almakta ya da havâyic-i zaruriye (zorunlu ihtiyaçlar) için ayrılmış baltalık ve mûbah ormanlardan kendi imkânları ile karşılamakta, şehir halkı yakacak ve mimari ihtiyaçlarını kömürcü ve keresteci esnafından sağlamaktaydı (Koç B. , 1999).

Yakacak odun işiyle uğraşan esnaf dükkânları, taşıma olanakları ve şehrin yangınlara karşı korunması amacıyla iskelelerde kendilerine ayrılmış yerlerde, Devletin belirlediği narh üzerinden taşıma ve satış süreci muhtesipler tarafından denetlenmekteydi, ancak Devletin belirlediği fiyatla esnafın satış fiyatı arasında tüketici aleyhine önemli farklar bulunması kaçak odun kesimini artırmıştı (Koç B. , 1999). Keresteci esnafının ürünleri bu esnaf grubunun kendi iç denetimi dışında Hassa Mimar Başı tarafından nitelik açısından denetlenmekte, diğer esnaf gruplarının (derici, ayakkabıcı vb.) ihtiyaç duyduğu orman ürünleri bu esnaf grubu tarafından temin edilmekte ve özellikle ekmekçi esnafının odun ihtiyacının karşılanmasına önem verilmekteydi (Koç B. , 1999).

Ormanlardan faydalanma ve orman ürünleri ticaretine ilişkin kaynaklara Osmanlı Devletinin Kurucusu Osman Gazi zamanından itibaren rastlanmaktadır. (Kutluk, Türkiye Ormancılığı İle İlgili Tarihi Vesikalar 893-1339 (1487-1923), 1948) Ancak bu kanunname, fetva, ferman vb. belgeler genel nitelikte olmayıp çeşitli bölgelere münhasıran yapılan düzenlemelerdir.

2. 2. Tanzimat Dönemi ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ormanlardan Faydalanma Rejimi

Bu dönem, 1858 Tarihli Arazi Kanunnamesi ve 1870 Tarihli Orman Nizamnamesi dikkate alınarak ormanlardan faydalanmanın kurallara bağlanmaya çalışıldığı bir geçiş dönemi olarak nitelendirilebilir. Gerçekten iktisadi anlamda ormancılık bilinci Tanzimat ile başlamıştır. Orman ürünlerinin yeni bir meta olarak

görülmeye başlaması, sanayileşmiş Avrupa ülkelerinin ihtiyaç duyduğu malların içerisinde orman ürünlerinin bulunması ve vergilendirilmeyen cibâl-i mûbaha ormanlarının vergilendirildiği ve ormanların verimli işletildiği zaman ülke ekonomisine önemli katkı sağlayacağı düşüncesi genel ekonomik bilinçlenmeye paralellik arz eder (Koç B. , 1999).

Tanzimat ile birlikte Devletin ormanlardan faydalanma ile ilgi iki temel politika izlediği söylenebilir. Bunlar köylüye baltalık vermek, Devlet ormanlarından belirlenecek usullerle ve bedelsiz faydalanmaya izin vermektir. Ancak bu politikaların ikisi de tam olarak uygulanamamış, halkın gelenek ve göreneklerine dokunmadan fıkıh mecelle esasları çerçevesinde hazineye kaynak sağlamak istenmiştir (Diker, 1947). Diker'e göre Tanzimatın ilanından Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışına kadar olan dönemde ormanlardan faydalanmanın düzenlenmesi dört devreye ayrılabilir. Ormancılığın kanuni esaslarını hazırlama ve ormancılık eğitimi görmüş eleman yetiştirme, ülke ormanlarını etüt etme ve Rumeli ormanlarında satış tecrübelerinin yapıldığı 1857-1868 tarihleri arası birinci devre, Orman Nizamnamesinin yayımlanmış olmasına rağmen halkın gösterdiği tepkiler karşısında uygulamanın yapılamadığı, Devlet ormanlarından yararlanmanın başıboş bırakıldığı fakat çarşı ve pazar yerlerine gelen odun, kömür ve diğer orman mahsullerinden Devletin ormanları koruması karşılığı orman hakkı adı ile bir bedelin alındığı 1868-1893 tarihleri arası ikinci devre, Orman ve Maadin Nezaretinin (Bakanlığının) kurulması ile orman ve maden işlerinin düzenlenmesi çalışmalarının devam ettiği ancak geniş köylü ve halk kitlelerinin kayıtsız ve şartsız ormanlardan faydalandığı, ticaret maksadıyla ormanları işletecek tüccarlara ve köylülere orman içinde hızarlar açtırmak ve ormanları iltizam etmek suretiyle satışların yapıldığı, ormancılığın amacının gelirleri artırma yarışı şeklinde görüldüğü 1893-1908 tarihleri arası üçüncü devre, ormancılık uygulamalarının kötü neticelerinin anlaşılmaya başlandığı ve endişe ile yeni önlemlerin alınması için çaba gösterildiği 1908-1920 tarihleri arası dördüncü devredir.

Tanzimat Fermanı ya da Gülhane Hattı Hümayunu, Osmanlı İmparatorluğunun gelenekçi kalıplar altında şer'î esaslara ve gelenekçi Devlet anlayışına saygı göstermekle birlikte, kanun ve Devlet anlayışında ve idare prensiplerinde modern kavramlarla İdareyi yeni baştan düzenleme amacına

yöneliktir. Bu prensipler modern Türk tarihinin ana gelişme istikametidir (İnalçık, 2011). Fermanla ülkenin iyi yönetilmesi için gerekli kanun ve düzenlemelerin yapılacağı ve ülkedeki her türlü servet kaynağının daha verimli kullanılacağı hususunda gerekli tedbirlerin alınacağına dair vaatler orman ve orman ürünlerini de kapsamaktadır (Koç B. , 1999). Bu tarihten sonra Devletin orman ve ormancılık konusuna eğilerek bazı düzenlemeler yaptığı görülmektedir (Gülen & Özdönmez, 1981). Bu düzenlemelerin öncelikli amacı Devletin artan harcamalarına kaynak bulma arayışıdır. Ormanların bir istikraz konusu olamayacağı ve hazine gelirlerinin yetersizliği, ormanların cibâl-i mûbaha boyunduruğundan kurtarılarak bir gelir kaynağı haline getirilmesini zorunlu kılmaktaydı (Diker, 1947).

Tanzimat Fermanının ilanından sonra ormanlardan başıboş yararlanmaların önlenmesi, gelir sağlanması ve ormanların korunmasına ilişkin 1840 yılında merkezi İstanbul'da olan Ticaret Nezaretine bağlı bir Orman Müdürlüğü kurulmuştur (Yund, 1957). Merkezde kurulan bu Müdürlükten sonra bazı bölgelere orman müdürleri atanmış ve Devletin ilk ormancılık örgütü oluşturulmuştur. Bu dönemde orman ürünleri resme tabi tutulmaya ve ormanlar mültezimlere verilmeye başlanmıştır (Diker, 1947). İlave olarak Devlet ormanlarından elde edilecek ürünler karşılığında alınan bedeller yeniden bir talimatname ile düzenlenmiştir. Orman Müdürlüğü'nün çalışma programı niteliğindeki bu talimatname, orman tahriplerinin önlenmesine yönelik olmayıp, daha çok orman ürünlerinden alınacak vergileri kapsamaktadır. Bu vergileri tahsil yükümlülüğü Kuru Muhassılına verilmiştir.

Kuru kavramı XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar ormana göre daha küçük alanların karşılığı olarak kullanılmıştır. Bu dönemden sonra ağaç kalitesi ve yoğunluğu fazla ancak yine de ormanlara göre daha küçük alanları belirtmekte kullanılmıştır (Koç B. , 1999). Devletin önem verdiği bölgelere muhassıla yardımcı olmak için müdür ve memurlar atanmış ve bu memurlara ormanlardan zorunlu ihtiyaçlar dışında faydalanmada alınacak vergilere ilişkin bir belge (lâyiha) verilmiştir. Bu memurlar Tersane ve Tophanenin ihtiyacı için gerekli orman mıntıklarını tespit edecek, mirî ormanlardan izinsiz elde edilen orman ürünlerine el koyarak ihale ile satışının temini ve orman ürünleri ticaretinin denetimini yapacaklardı.

Ancak uygulamada Devletin beklediği gelir elde edilememiş, Tanzimatın uygulamalarından olumsuz etkilenen menfaat gruplarının tepkileri ve orman memurlarının kötü yönetimleri şikâyetlere konu olmuş bir yıl içerisinde orman müdürlükleri kapatılmış, orman ürünleri vergisi (rüsümü) toplama ve ormanları koruma görevi mülkiye ve mal memurlarına verilmiştir (Kutluk, Ahmet Şükrü Bey ve Zamani, 1942). Çünkü halk, yüzyıllardır devam eden cibâl-i mûbaha anlayışının yeni vergilerle kontrol altına alınmasına büyük tepki göstermiştir. Halkın tepkisinden çekinen yöneticiler, tüm bu uygulamalardan vazgeçmiş ve ekonomik açıdan ormanlardan faydalanmak için yeni çareler aramaya başlamışlardı (Koç B. , 1999).

19. yüzyılda Sanayileşmiş İngiltere için Osmanlı İmparatorluğu büyük bir pazardı. Ayrıca İngiltere sanayisi için İmparatorluk ucuz hammaddenin kaynağı idi. İngiliz doğu meseleleri uzmanı David Urquart, 1834 tarihli raporunda; Osmanlı İmparatorluğu ormanlarının ve bitmez tükenmez madenlerinin, başka bir yerde bulunamayacak kadar zengin olduğunu ifade etmektedir (Bailey, 2011). O dönemde İngiltere'nin dış politikasının Osmanlı İmparatorluğu ile serbest ticaretin geliştirilmesine ve ticaret tekellerinin kaldırılmasına yönelik olduğu açıktır. 1838 tarihli İngiltere-Osmanlı İmparatorluğu Ticaret Antlaşması (Balta Limanı Antlaşması) ile ithalattan alınan gümrük vergisi %5, ihracat vergileri ile iç gümrük vergileri tüm mamuller için değer üzerinden %12 olarak tespit edilmiştir. Antlaşma aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğunun ithalat ve ihracat sistemi üzerindeki tekel sistemini kaldırmıştır (Barkan, 1980). Bu dönemde diğer sanayileşmiş Avrupa ülkeleri de Osmanlı İmparatorluğu ile benzer serbest ticaret antlaşmaları yapmışlardı.

Yazılı kaynaklar ormanlardan faydalanmanın düzenlenmesi konusunda 1853-1856 yılları arasında meydana gelen Kırım Savaşını adeta bir milat olarak kabul etmektedir. Tanzimat Fermanı ile Devlet, vergi gelirlerini iltizam yerine muhassıllar vasıtasıyla toplamak istemiş ancak başarılı olamayınca iltizam sistemine geri dönmüştü. Tarım ürünlerinden alınan öşür, Devletin vergi gelirlerinin halâ dörtte birini oluşturuyordu. Kötü hasat yıllarında vergi gelirleri önemli derecede azalıyordu. Ayrıca Tanzimat Fermanı ile modern bir ordunun kurulması, diğer Devlet kurumlarının oluşturulması ek mali yük oluşturuyordu. Bu koşullar altında Kırım Savaşının İmparatorluğun mali sistemini büyük bir buhrana sürüklediği söylenebilir.

Bu ekonomik ortamda İmparatorluk, tarihinde ilk kez 1854 ve 1855 yıllarında dış borç almak zorunda kalmıştır. Dış borçlanma sonraki dönemde sürdürülemez noktaya gelinceye kadar devam etmiştir (Badem, 2017). Kırım Savaşı kazanılmasına rağmen Ülke ekonomisine getirdiği yük kazanımlarından fazla gibi görülmektedir. Bu dönemde Avrupa seyahati yapan yöneticilerin Fransa bütçesinde rastladıkları ormanlardan elde edilen gelirin yüksekliğinden etkilenmişlerdi (Diker, 1947). Bu koşullarda Devlet ricali artan harcamaları karşılamak amacıyla kaynak arayışına yöneldi ve Meclis-i Âli-i Tanzimat'ta yapılan görüşmeler neticesinde Fransa'daki Elçi'den kendilerine ormanların bir usûl-i cedide ve muntazamaya bağlanması için yardım edecek uzmanlar talep etmiştir (Koç B. , 1999). Dönemin Ticaret Nazırı İsmail Paşa'nın Sadaret (Başbakanlık) Makamına hitaben yazmış olduğu arzda Meclis-i Tanzimat Mazbatasında anılan iki nefer ormancı ile Ticarethanede açılacak derslik için özetle; takım takım ormanları keşif ve beyanı mülâhaza etmeleri ile beraber İstanbul'da buldukları sırada orman idaresinde bulunacak memurlara lüzum olacak düzeyde orman ilmini öğretmeleri Ticaret Nazırlığında binasında tayin edilecek bir yerde eğitim vermeleri için müsaade istenmiştir. Ticaret Nezareti tarafından Fransa'dan getirilen İki Fransız Ormancı Louis Tassy ve Aleksandre Stéme'den ormanlar hakkında alınacak tertip ve tedbirlerin neler olacağı, ayrıca Ülke ormanlarının ağaç çeşitlerinin ve bu ağaçların teşkil ettiği iklim ve arazinin tetkik olunması istenmiştir (Kutluk, Fransız Ormancıları Nasıl Getirildi? Orman Mektebi Kimlerin İsteği ile Ne Suretle Açıldı?, 1957).

Yukarıdaki açıklamalar, Ülke ormanlarının keşiflerinin yapılması ve bilimsel bir ormancılık eğitimi verilmesi Devlet yöneticilerinin isteği ve inisiyatifi ile olduğunu göstermektedir. Devlet ricalinin mali kaynak arayışı gibi ekonomik nedenlerle de olsa ormanlara ve ormancılık eğitimine önem verdiği açıktır. Tüm bu çabaların neticesi olarak ilk Orman Mektebi Fransız Ormancı Louis Tassy'nin yönetiminde 17 Kasım 1857 tarihinde açılmış ve Fransızca eğitim vermeye başlamış olup 1857-1869 döneminde 19 ormancı yetiştirmiştir. Tassy bunun dışında görevli olduğu Meclis-i Maabir'de ormancılık mevzuatının oluşturulmasına katkıda bulunmuş, ormanlık alanların keşfini gerçekleştirmiş, damga ve ihaleleri yapan komisyonlara talimatlar vermiş, 1861 tarihli nizamname ve şartnameleri hazırlamıştır (Kutluk, Türkiyede Yabancı Ormancılar, 1957).

Fransız Orman uzmanlarının Türkiye'deki hizmetleri, Türkiye Ormanlarının durumu ve vasıfları hakkında heyet üyelerinden Bricogne "Revue des Eaux et des Forêts" dergisinin 1876 yılı sayısında (sayfa 361-386) ayrıntılı bir rapor yayımlamıştır (Bernhard, 1935). Bu raporda ormanların işletilmesinin ve orman ürünleri ticaretinin tamamen serbest olduğu, şehirlere yakın dağlarda halkın, geçimlerini ormanlardan temin ettiği ancak kereste tüccarları nedeniyle yeterli kazanç sağlayamadıkları ifade edilmektedir. Tüccarlar dağlık mıntıka sakini köylülerle pazarlık eder, köylüler de nehir kenarında ya da iskelede, belirli bir sürede, kararlaştırılan şartlara uygun kerestenin teslimini taahhüt eder, buna karşılık köylülere kısmen mal kısmen nakit verilirdi, hatta nakil hayvanları dahi tüccarlar tarafından karşılanırdı. Tüccarlar tarafından verilen bu ön ödemenin faizi çoğunlukla tefecilik derecesine varmakta, ürünler istenen yere taşındığında, tüccar malın fiyatından bizzat kendisinin verdiği öşür hissesini, peşin ödediği bedeli ve yüzde 2-2,5'i bulan faizini düşerek orman köylüsüne ödeme yapardı. Her şey hesap edildiğinde bir kişinin gündeliği 2,5-3 kuruşu, yük hayvanının gündeliği 5-6 kuruşu geçmezdi (Bricogne, 1940).

2. 2. 1. Arazi Kanunnamesi

Ormanlarla ilgili ilk düzenleme Arazi Kanunnamesidir. 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi 23 Şevval 1274 (1858) tarihli irade-i seniye ile yürürlüğe girmiştir. Arazi Kanunnamesinin birinci maddesi Osmanlı İmparatorluğu topraklarını memlûke, mirîye, mevkûfe, metrûke ve mevat olarak beş kısma ayırıyorsa da bu toprakları esasında mülk ve mirî topraklar iki kısma ayırmak ve tetkik etmek mümkündür (Barkan, 1980). Fethedilen toprakların kuru mülkiyeti (rakabesi) Devlete mal edilerek tasarrufu, tapu resmi adı verilen bir bedel karşılığında kişilere tahsis edilmekte ve bu topraklar mirî adını almakta idi (Koç B. , 1999).

Vakıf topraklar, öşri ve haraci mülk topraklardan veya temlik-i sahihle temlik edilmiş mirî topraklardan ayrılıp vakfedildiklerine göre, vakıf topraklarını sahih ve mutlak vakıflar veya mirî toprakların vergi ve gelirlerinin bir hayır işine tahsisi şeklinde tahsis ve irşat kabilinden vakıflar olarak ikiye ayırmak, birinci kısım toprak vakıfları mülk topraklar sınıfında, ikinci kısım toprak vakıfları mirî topraklar sınıfında değerlendirmek mümkündür. Köy halkının müştereken tasarruf ve faydalanmasına terkedilmiş özel şahısların mülkü olamayan kuru (orman) ve mera

nev'inden arazi-i metrukeyle, dağlar ve büyük ormanlar gibi kimsenin tasarrufunda olmayan ve dolayısıyla Devlete ait olan mevat (ölü) araziye mirî arazi olarak değerlendirmek mümkündür (Barkan, 1980). Arazi Kanunnamesi mülk toprakları sınıflandırmış ancak bu Kanunun kapsamı dışında bırakmıştır.

Bu Kanunun 30'uncu maddesine göre ormanlar dört kısma ayrılmışlardır. Bunlar özel mülkiyete konu ormanlar, cibâli mûbaha tabir olunan ormanlar, vakıflara bağlı ormanlar ve köy ve kasabalara mahsus baltalıklardır (Köprülü, 1949). Gerek mülk gerekse vakıf orman ve koruları üzerinde hak iddiasında bulunabilmek için kadimden beri müstakil olarak korunduğunun sahiplik ya da tapu ile belgelendirilmesi gerekmekte ve bu ormanlar kereste temini, meyve toplama, su ve otlatma amaçlı kiralanabilmekte idi (Koç B. , 1999). Arazi Kanunnamesinde ormanlar ayrı bir sınıflandırmaya tabi tutulmamakla birlikte 7'nci maddesinde Kanunun ikinci kısmının metruk arazi ve mevât araziye ait hükümleri ihtiva etmekte olup cibâl-i mûbahadan da bahsedileceği belirtilmektedir. Bu durumda cibâl mûbahanın zımnen bir arazi çeşidi olduğu kabul edilebilir.

Cibâl kelime anlamı ile Arapça kökenli dağ anlamına gelen cebelin çoğulu dağlar anlamına gelmekte, mûbah ise Arapça kökenli ibâha kelimesinden dilimize girmiş işlenmesinde sevap ve günah olmayan şey, iş anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 2011). Dolayısıyla cibâl-i mûbaha herkesin faydalanabileceği, yasak olmayan dağlar anlamına gelmektedir. Cibâl-i mûbaha ormanları ise Devlet tarafından reâyânın kereste, yakacak ve mimarî ihtiyaçları için ayrılmış ormanlardı. Ticari amaçlarla tahrip edilen cibâl-i mûbaha ormanları, tersane ve iskelelere uzak ya da tersanenin işine yarayacak ağaçların bulunmadığı ormanlardı. Devlet bu ormanları İslâmî bir anlayışla halkın zorunlu ihtiyaçları için tahsis etmişti. Kereste ticaretinin kazançlı oluşu bu ormanların suiistimaline neden olmuştur (Koç B. , 1999). Doktrinde cibâl-i mûbahanın Arazi Kanunnamesi kapsamında hangi arazi sınıfına girdiği tartışmalıdır. Osmanlı İmparatorluğu ormanlarının büyük bir kısmı cibâl-i mûbaha idi. Cibâl-i mûbahadan tüm halkın faydalanabilmesi ve cibâl-i mûbahanın imar ve ihya yoluyla mülk arazi veya arzı memleket arazi haline gelememesi nedeniyle mevat arazi olarak kabul edilmesine olanak bulunmamaktadır (Tunçsiper, 1964). Cibâl-i mûbahadan halkın faydalanmasının düzenleyen dört unsur bulunmaktadır. Bu ormanlar aşılama hariç mülkiyete konu edilememektedir,

faydalanma hakkı herkese tanınmıştır, bu ormanlardan faydalanma bedelsizdir, nihayet bu ormanlardan yararlanma her türlü müdahaleden korunmuştur. Bu ormanlar Arazi Kanunnamesinden beri Devletin denetim ve gözetiminde bulunan sahipsiz kamu malları niteliğindedir (Birben, 2000).

Arazi Kanunnamesinin Osmanlı İmparatorluğunda mevcut toprak nevelerinin hukuki statüleri giriş kısmı (1-7'inci md), mirî arazinin tasarruf, ferağ, intikal ve mahlûlât şekilleri birinci kısmı (8-90'ıncı md), metruk ve mevat arazilere ve cibâl-i mûbahaya ait hükümleri ikinci kısmı (91-105'inci md), çeşitli hükümleri üçüncü kısmı (106-132'nci md.) ihtiva etmektedir (Barkan, 1980). Kanunnamemin 2'nci maddesinde bu kanunnamede mülk arazilere ait hükümlerin bulunmadığı ifade edilmektedir.

Arazi Kanunnamesinin 7, 19, 28, 29, 30, 90, 91, 92, 104, 106 ve 129'uncu maddeleri ormanlarla ilgili hükümleri içermektedir. Ormanlardan faydalanmanın düzenlenmesi ile ilgili olarak 28'inci maddesi mirî arazi üzerinde kendiliğinden yetişen meyveli ağaçlardan tasarruf sahiplerinin faydalanacağını, ancak Devlete öşür vergisi vereceğini, ancak bu ağaçları kesip sökemeceğini belirtmektedir. Kanunun 29'uncu maddesi bir kimsenin tasarruf sahibi olduğu mirî arazi üzerinde meyvesiz ağaç dikip yetiştirdiğinde kendi mülkü olduğu ve bu ağaçları istediği takdirde kesebileceği veya sökebileceğini ifade etmektedir. Arazi Kanunnamesinden önceki uygulamalarda bu hüküm, ağaç yoğunluğundan dolayı bir yerin ziraata elverişli olmaktan çıkarılmasının engellenmesi için konmuştu. Kanunda sadece meyve vermeyen ağaçlardan oluşan koru yapılmasına izin verilerek mülkiyet iddiaları engellenmek istenmişti (Koç B. , 1999).

Ağaçları özel mülk olan ormanlarda mülkiyet hakkının üç esası kullanma, yararlanma (intifa) ve tüketimden (istihlâk) her bakımdan faydalanmaktadır. Ağaçları özel mülk olmayan ormanlarda ise tasarruf sahibinin tam bir mülkiyet hakkı söz konusu olmayıp, mülkiyet-i menfaat şeklinde kendine özgü bir kullanma ve yararlanma söz konusudur (Köprülü, 1949).

Kanunun 30'uncu maddesinde cibâli mûbaha ve köy ahalisine ait ormanlardan başka kendiliğinden yetişen ağaçlardan faydalanma; babadan yahut satın alınarak tasarruf oluna gelen ormanlar tapu ile tasarruf olunur ve sahibince

faydalanmaya konu edilir. Bu ormanlar sahibi dışında kimseler tarafından faydalanmaya konu edilir ise Devlet alacağı olarak tazminata hükmedileceği ve meydana gelen açıklıklar için Devlet namına öşre muadil yer kirası (icare-i zemin) alınacağı yazılıdır. Yukarıda 28’inci maddede miri arazi üzerinde kendiliğinden yetişen meyveli ağaçlardan tasarruf sahiplerinin ağaçların yalnızca meyvesinden faydalanabilmesi söz konusu iken, 30’uncu maddede mirî arazi olup miras yolu ile veya tapu ile tasarruf oluna gelen ormanlardan sahiplerinin her türlü faydalanmasının mümkün olması iki madde arasında bir çelişki oluşturmuştur. Bu durum 1859 tarihli irade-i seniye ile 28’inci madde; “sahibi dışındaki üçüncü şahısların ağaçları kesmesi durumunda tazminata hükmedilmesine ve tazminatın da Devlete değil de araziye tasarruf edene verilmesi” şeklinde değiştirilmiş ve iki madde arasındaki çelişki de giderilmiştir. Bu değişiklik bu kabil ormanlarda yararlanma hususunda tasarruf sahibinin yetkisinde önemli bir genişleme meydana getirmiştir (Köprülü, 1949).

Kanunun 91’inci maddesine göre, kadimden beri bir köy veya kasabanın kullanımına ve faydalanmasına mahsus baltalık olarak tabir olunan koru ve ormanlardan ancak o köy veya kasaba ahali kesim yapabilir, faydalanabilir, başka köy ve kasaba ahali faydalanamaz. Kanunun 104’üncü maddesinde cibâl-i mübaha tabir olunan dağlardan ve balkanlardan herkes odun ve kereste kesebilir, kimse kimseye müdahale edemez ve bunlardan husule gelen nebat ve kesilen ağaçlardan öşür alınmaz hükmü bulunmaktadır.

Arazi Kanunnamesi özünde Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki arazilere ilişkin hükümleri içermektedir. Bu bağlamda ormanlardan faydalanmanın düzenlenmesi ile ilgili hükümler dağınık ve ormanların işletilmesine dair hükümleri içermemektedir. Kanunname ormanlardan kimlerin yararlanacağına ilişkin hükümlere yer vermektedir. Arazi Kanunnamesi ile ilgili çok sayıda araştırma ve inceleme bulunmaktadır. Yapılan araştırma ve incelemelerde farklı görüşler olmakla birlikte bu Kanunun Devletin dağınık halde bulunan mevcut toprak hukukuna ilişkin düzenlemelerinin derlenip toparlandığı konusunda görüş birliği bulunmaktadır.

Fransız Orman Uzmanı Louis Tassy, Orman Mektebinin ilk mezunlarıyla birlikte Rumeli ve Anadolu’da üç milyon hektardan fazla mirî ormanın keşif ve tespitlerini yaptırmış, 1861 yılında mirî ormanların tasarrufuna ilişkin 68 maddeden oluşan bir düzenleme hazırlamıştı (Koç B. , 1999). Mirî ormanların tasarrufuna

ilişkin kontrol ve idari düzenlemelerden sonra Tassy 1862 yılında, Fransa'daki uygulamalardan esinlenerek orman ürünlerini iç ve dış pazarlara satacak mültezim ve müteahhitlerin yükümlülükleri, kefalet ve alınacak vergileri, ağaçların kesilmesi, taşınması ve pazarlanmasıyla ilgili bir düzenleme hazırlamıştı (Koç B. , 1999). Ancak bu düzenlemenin yürürlüğe girdiği ve uygulandığına dair elimizde bir veri bulunmamaktadır.

Arazi Kanunnamesinden başka orman hukuku ile ilgili olarak Mecelleden de bahsetmek gerekmektedir. Kısaca Mecelle diye ifade edilen Osmanlı İmparatorluğu Medeni Kanununun asıl adı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'dir. Mecelle, borçlar hukuku, eşya hukuku ve usul hukuku ile ilgili fıkıh kitaplarında mevcut olan şer'î hükümleri Kanun tarzında derleyen kitaptır (Ellek, 2014). Bu Kanunun 1243'üncü maddesine göre, cibâl-i mûbahadan, yani kimsenin mülkiyetinde olmayan olan dağlardan, kendiliğinden yetişen ağaçlardan faydalanma mûbah sayılmıştır. 1244'üncü maddesinde bir kimsenin mülkünde bulunan ve kendiliğinden yetişen ağaçlar o kimsenin mülkü olup, başkalarının o ağaçlardan faydalanamayacağına hükmedilmiştir. Kanunun 1245'inci maddesine göre bir kimse bir ağacı aşılırsa ağaç onun mülkü olduğu gibi meyveleri de onun olduğuna dairdir. Kanunun 1253'üncü maddesine göre, cibâl-i mûbahada kendiliğinden yetişen ağaçları kim olursa olsun kesebilir ya da toplayabilir. Yalnızca toplamakla onlara malik olur bağlaması şart değildir. Kanunun 1254'üncü maddesine göre mûbah olan şeylerden herkes yararlanabilir (intifa) ancak saire zarar vermemek şarttır. 1258'inci maddesine göre bir kimsenin cibâl-i mûbahadan toplayıp da orada bıraktığı odunları başkası alırsa, o kimse geri isteyebilir. Kanunun 1259'uncu maddesine göre cibâl-i mûbahada ve sahipsiz vadelerde ve meralardaki sahipsiz ağaçların meyvelerini kim olursa olsun toplayabilir.

Osmanlı İmparatorluğu Medeni Kanunu Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyenin 27'nci maddesi “ Zararı ammı def için zararı has ihtiyar olunur. ” ve 1254'üncü maddesi “ Mubah ile herkes intifa edebilir fakat saire zarar vermemek meşruttur. ” şeklindeki hükümlerine dayanarak Fransız uzmanların teklifleri Orman Kanunu tasarısına zemin hazırlanmıştır (Diker, 1947).

2. 2. 2. Orman Nizamnamesi

Türkiye’de ormancılığının ve ormanlardan faydalanmanın düzenlenmesine dair ilk kapsamlı yasal düzenleme 1870 tarihli Orman Nizamnamesidir. Arazi Kanunnamesinde koru ve ormanların müşterek bir bölümde düzenlendikleri gibi bunların bilimsel bir şekilde işletilmelerini sağlayacak tek bir hüküm dahi yoktur (Köprülü, 1949). Bu nedenle Orman Nizamnamesinin hazırlanması bir zorunluluktur. Orman Nizamnamesinin yayımlanmasında her şeyden önce Devlete ait ormanların korunması gayesi en önemli etken olarak görünmektedir (Köprülü, 1949). Orman Nizamnamesi dört kısım ve 52 maddeden oluşmaktadır.

Orman Nizamnamesinin birinci maddesi ile ormanlar dört kısma ayrılmıştır. Bunlar Devlete ait ormanlar, vakıflara bağlı ormanlar, köy ve kasabalara ait baltalıklar ve kişilerin mülkiyetinde bulunan ormanlardır. Bunlardan özel mülkiyete konu ormanların hüküm ve tasarruf şekilleri Arazi Kanunnamesi kapsamında kaldığı ve Orman Nizamnamesinde düzenlenmediği hususu ile Nizamnamenin kapsamı belirlenmiştir.

Orman Nizamnamesi ile ev, avlu, bağ, bahçe gibi mülk sayılmayan, mirî ismi ile ziraata tahsis edilmeyen, vakıflar idaresine ait bulunmayan ve metrûke adı ile köylülerin müşterek tasarruflarına terk edilmeyen orman toprakları ve mevcudu doğrudan doğruya Devlet mülkü ilan ve kabul edilmiş; yerleşim yeri olmayan ve mevat (ölü) arazi ve kasabalardan uzak kalan ormanlar da bu Nizamname hükümlerine göre orman sayılmıştır (Bernhard, 1935).

Nizamnamenin 3’üncü maddesinde bu Nizamname hükümlerine aykırı olarak Devlet ormanlarından ağaç kesilemeyeceğine, 4’üncü maddesinde gerek Devlet ormanlarından ve gerekse vakıf ormanları ile özel mülkiyete konu ormanlardan Tersane ve Tophane idarelerinin ihtiyacı olan kerestelik ağaçların kesilmesinin de bu Nizamname hükümlerine bağlı olduğu belirtilmektedir.

Nizamnamenin 5’inci maddesinde köy ve kasaba ahalisi; ev ile ağıl, ambar vb. muhtaç oldukları binaları tamir ve yeniden inşa etmek, araba ve ziraat alet ve edevatı imal eylemek ve ev ihtiyaçları ölçüsünde kömür yapmak ve odun temin etmek için Devlet ormanlarından bedelsiz ağaç ve kereste kesebileceği, fakat ticaret

amacıyla kesecekleri kerestenin İdare tarafından belirlenen kıymet ve bedellerini ödemeye ve tüccar gibi bu nizamname hükümlerine tabi olacakları gibi başka mahalle nakledip satacakları odun ve kömür için İdare tarafından tayin olunacak kıymetini ödeyeceklerine dairdir. Ancak her köyün mensup olduğu pazar yerine kendi araba ve hayvanları ile taşıyarak sattıkları odun ve kömür bu hükmün istisnası olduğu belirtilmektedir.

Nizamnamenin 7'nci maddesi ağaçların kesim zamanı ile ilgili bir düzenleme olup kış mevsiminde yaprağını döken ağaçların 15 Ekim-15 Nisan tarihleri arasında kesilebileceğini fakat meşe ağaçlarının özel izinle diğer mevsimlerde de kesilebileceğini, yaprağını dökmeyen ibreli ağaçların her mevsimde kesilmesine izin verilmiştir.

Ormanlardan kerestelik ağaç kesilmesi ve nakledilmesinin, görevli memurların izin belgesi vermesine bağlı olduğu 9'uncu maddesinde, Devlet ormanlarından bir sözleşme ile kesim yapmaya izin verilen kişilerden; yapılan sözleşmelerinin uygulanmasını ve çalıştıracakları işçiler hakkında muhtemel olan nakit cezalarının karşılığı teminat alınacağı ve işin gereği muteber kefil istenebileceği 11'inci maddesinde ifade edilmektedir. Nizamnamenin 12'inci maddesinde Devlet ormanlarından ağaçların özel sözleşme ile isteklilerine kestirilmesi işinin ağaçların seçilmesi, kesilmesi ve tüketim merkezlerine nakledilmeleri özel bir talimatname hükümlerine tabi olacağı belirtilmektedir.

Nizamnamenin 20'nci maddesinde vakıflara bağlı ormanlar muhafaza altına alınarak ağaçların kesim, satış ve taşınmasına ilişkin işlemler, Devlet ormanları için kabul edilen belirlenen usul ve esaslara göre yapılacağına, vakıf ormanlarından Tersane ve Tophane idarelerinin ihtiyacı olan ağaçların kesilmesi ve bedellerinin ödenmesi özel bir nizamname ile düzenleneceğine dairdir.

Nizamnamenin 25'inci maddesinde köy ve kasaba ahalisi kendilerine ait baltalıklardan müştereken ve münferiden faydalanabileceği ifade edilmektedir.

Bu Nizamnameye göre Devlete ait ormanlardan faydalananlar, belirli bir sözleşmeye dayalı olarak ve kararlaştırılan şartlara uymak şartı ile orman ürünleri ticareti ile uğraşanlar ve köy ve kasabalarda oturanlar olarak iki gruba ayrılabilir.

Nizamnameye göre orman ürünleri ticareti ile uğraşanlarının ormanlardan faydalanmasına ilişkin şartları; geçerli bir sözleşmenin bulunması, sözleşmede yazılı taahhüt edilen belgelerin verilmesi, kesilecek ağaçların nakline dair memurundan alınacak senedin varlığı, tacirin istihdam edeceği işçilerin ormanlara verecekleri zararlar için Kanunda öngörülen nakit para cezalarının ödenmesine yönelik olarak teminat gösterilmesidir. Yetkili memurlara sözleşmenin konusunu teşkil eden malzemenin temini hususunda tespit yetkisi ve kesilecek ağaçları belirlenen esaslar çerçevesinde tespit görevi verilmiştir. Ağaçları özel bir işaretle belirleme işi bu ağaçların kaynağını gösteren bir çeşit belge niteliğinde olduğu kabul edilmiştir (Köprülü, 1949).

2. 3. Cumhuriyet Dönemine Kadar Olan Hukuki Düzenlemeler

Ormanlardan faydalanmayı düzenleyen sözleşmelerinin içeriği ile ilgili olarak “Ormanların Taht-ı İdare ve İnzibata Alınmayan Vilâyata Mahsus ve Orman Nizamnamesini Müfessir Talimat” adıyla 4 Ocak 1875 tarihinde bir talimatname yayımlanmıştır (Köprülü, 1949).

Bu talimatın dördüncü maddesine göre Nizamnamenin 9, 10, 11’inci maddeleri parça parça mahallerde bulunan ağaçların kesilmesine dair bulunduğu, bu gibi mahallerde bulunan ağaçların ayakta (dikili halde) yani durduğu yerdeki hali ile satılması gerektiğinde Hükûmet tarafından orman idaresi ile muhabere edilerek isteklileriyle bir sözleşme yapılarak kesileceğinden, sözleşme ile satılan ağaçların her birine yahut o ağaçlardan yapılacak şeylerin cinsine göre verilecek fiyat ve bedelinin ne suretle tediye olunacağı ve diğer ayrıntıları anılan maddede yer almış şartlara uygun yapılacak sözleşmelerde yer alması ve açıkça belirtilmesi ve işlenmiş ağaçların mahallerine taşınması ile satıldıktan ve alındıktan sonra verilecek bedellerin gösterilecek Hükûmet Mal Sandığına teslim edilmesi ve bu bedellerin tamamen alındığına dair adı geçen Mal Sandığı tarafından ilmühaber alınıp gösterilmedikçe bir yere nakline izin verilmemesi ve mültezimlerin müzayede fiyatından yüzde beş yahut onunu teminat akçesi adı ile peşinen vermeye ve muteber kefil göstermeye mecbur bulundurulması gerekmektedir (Köprülü, 1949).

Köylünün yararlanma hakkı, öncelikle Orman Nizamnamesine uygun olmak koşuluyla ihtiyacı olan ağaçları Devlet ormanlarından bedelsiz olarak kesip

alabilmesi şeklinde düzenlenmiştir (Cin, Tanzimattan Sonra Türkiye'de Ormanların Hukuki Rejimi, 1978). Nizamnameye göre Devlet ormanlarından köy ve kasaba ahalisinin faydalanma şartları; Devlet ormanlarından bedelsiz faydalanacakların zorunlu ihtiyaçlarının karşılanması faydalanmanın bir sınırı olarak kabul edilmiş olup, ticaret amacı ile ağaç kesilmesi durumunda bedelsiz faydalanma mümkün olmamakta Devlet için belirli bir bedel ödeme yükümlülüğü doğmaktadır.

Yukarıda sözü edilen Ormanların Taht-ı İdare ve İnzibata Alınmayan Vilâyata Mahsus ve Orman Nizamnamesini Müfessir Talimatın 10'uncu maddesine göre; Devlet ormanlarından kesilecek ağaçlar ve saireden alınacak resme gelince köy ahalisinin usulü üzere serbestçe keserek satmak için şehir, kasaba ve pazar yerlerine nakil ve indirecekleri küçük kerestelerden öşür alınması gerektiği gibi adı geçen ahalinin bu şekilde kesecekleri küçük keresteler ticaret amacıyla başka bir bölgeye nakil olunmak üzere satılmaya mahsus ise bu çeşit işlerin öncelikle sözleşmeye bağlandıktan sonra kesilmesi ve taşınmasına izin verilmesine ilişkindir (Köprülü, 1949).

Orman Nizamnamesinin 19'uncu maddesinde belirtildiği şekliyle tahsisat kabilinden olan vakıflara ait ormanlardan kerestelerin kesilmesi ve satılması ve diğer işlemler hakkında Devlet ormanları için tespit edilmiş kural ve hükümler uygulanır, Tersane ve Tophane İdarelerinin ihtiyacı olan kerestelerin vakıf ormanlarından kesilmesi, nakledilmesi ve bedellerinin ödenmesi gibi konular ise 1872 yılında Orman Nizamnamesine ek olarak çıkarılmış olan “ Tersane ve Tophanei Amire İdarelerine Muktazi Kerestenin Tedarik ve İtası Hakkında 17 Maddelik Nizamnamenin 11-17'nci maddelerinde düzenlenmiştir. İlave olarak 1876 yılında Evkaf (Vakıflar) Ormanlarının Sureti İdaresine Dair Karamame çıkarılmış tahsisat kabilinden olan vakıf arazilerinin gelir ve faydalarının tasarruf ve idareleri ve alınacak bedeller düzenlenmiştir.

Arazi Kanunnamesinin 91'inci ve Orman Nizamnamesinin 21'inci maddelerine göre “ kadimden beri bir karye yahut kasabaya ihtitaba (kesme/toplama) ve intifaya (faydalanma) tahsis edilmiş olan kuru ve ormanlar “ olarak tarif edilen baltalıklar köy veya kasaba ahalisinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla terk ve tahsis edilen ormanlardır (Cin, Tanzimattan Sonra Türkiye'de Ormanların Hukuki Rejimi, 1978).

Baltalık, köy halkının civarda bulunan bir orman parçasından diğerlerine izin vermeyerek ev ihtiyaçları veya satmak için tesis edilmiş bir tasarruf ve kullanma hakkıydı (Bricogne, 1940). Baltalıklar Arazi Kanunnamesinde metruk arazi olarak tarif edilen halkın menfaatine terk edilen yollar, parklar, meralar, yaylalar, kışlaklar gibi kamu malları olarak adlandırılan bu yerler Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Baltalık tahsis edilen köy ve kasaba halkı bireysel ve müşterek olarak baltalıklardan faydalanabilirler. Arazi Kanunnamesinin 91'inci maddesi baltalıklardan yararlanmayı bir ücrete tabi kılmadığı halde, Orman Nizamnamesinin 25'inci maddesi ile baltalıklardan ticaret amacıyla kesilen keresteden yürürlükteki mevzuata göre öşür alınacağı belirtilmektedir (Cin, Tanzimattan Sonra Türkiye'de Ormanların Hukuki Rejimi, 1978).

2. 3. 1. Fransız Orman Uzmanı Bricogne'un Raporu

Fransız Orman uzmanlarının Türkiye'deki hizmetleri, Türkiye Ormanlarının durumu ve vasıfları hakkında heyet üyelerinden Bricogne "Revue des Eaux et des Forêts" dergisinin 1876 yılı sayısında (sayfa 361-386) yer alan rapor dönemin orman işletmeciliği ile ilgili önemli gözlemler bulunmaktadır (Bricogne, 1940).

Bricogne'a göre ormanlardan herkesin kullanımına açık bölgelerin (cibâl-i mûbaha) dağların en ücra yerlerinde, kayalık ve verimsiz ve ulaşılamayacak doruklarda bulunması gerekirken, kara ve deniz yollarının işletmeye müsait kıldığı bütün ormanlar cibâl-i mûbaha addolunarak kesildiğini söylemekte ve bu durumun ormanların tahrip edilmesinde millet için iki yönlü felakete yol açtığını iddia etmektedir.

Bricogne'a göre cibâl-i mûbaha işletilen yerlerden ziraat kaybolduğu gibi, ağaçlık yerlerdeki tarıma elverişli arazinin terki de birçok halkı ormanlardan geçinmeye sevk etmiştir. Bricogne raporunda Sinop sancağında birçok kişi, sadece ormanlardan ağaç keserek, Karadeniz'in çeşitli iskelelerine nakletmekte ve İstanbul tüccarlarına yok pahasına sattıkları ahşap sayesinde geçimlerini temin etmekte, Kastamonu vilayeti civarındaki ormanlarda yapılan serbest kesimlerin ve ormancılık işleri ile uğraşan kişilerin her yerden daha fazla olduğu ifade etmektedir.

Orman Uzmanı Bricogne yaptığı gözlemlerde meşe ağacının giderek azalmasına rağmen Kastamonu yöresinden İstanbul ve İzmit tersaneler için kereste üretilmesinin orman idaresinin başlıca işi olduğu, ağaçların kesilmesinden sonra birçoğunun kusurları dolayısıyla reddedilmesi çoğunlukla ağaçların ziyan edilmesine yol açmakta ve dolayısıyla ticaretin bundan istifade edemediği kanaatini taşımaktadır. Bricogne bölgede odun üretiminin İstanbul'un ihtiyaçlarının büyük bir kısmını karşılayacak derecede önemli olduğunu, bölgedeki tüketimin odun kesme/toplama şeklinde karşılandığını ifade etmektedir.

Bricogne adı geçen raporunda Uludağ'ın daha az eğimli ve nakliyata elverişli doğu bakılarında kesim yapıldığını ve üretilen orman ürünlerinin İstanbul'a gitmek üzere İzmit'ten gemilere yüklendiğini, Bursa vilâyetinin en kıymetli orman ürünlerinin Tersane-i Hümayun'a tahsis edildiğini, ticari işletmenin pek sınırlı olduğunu, ağaçlık sahaların yaklaşık yarısının Hazineye bir kâr temin etmeden işletildiğini, dâhilde yapılan tüketimden resmi cibayet alınmadığını, yalnız iskelelere ve büyük merkezlere inen emvalden tahsilat yapıldığını yazmaktadır.

Bricogne raporunda Karahisar sancağındaki halkın büyük bir kısmının ormanlardan geçindiğini, ormanlardan yapılan başlıca üretimlerin yarma (balta ile yapılmış tahta), katran ve terebentin olduğunu söylemektedir. Bricogne raporunda Biga sancağının önemli bir kereste ticaret merkezi olduğunu, deniz ticareti ve yapı kerestesi, sanayi odunu, tahta ve hatta travers pek yüksek rakamlara ulaştığı, birkaç bin fıçı tahtası, meşe ve çam kabuğu, reçine ve katran da ihraç edildiğini söylemektedir.

Bricogne Orman İdaresinin teşekkülü ile yarma ile kereste imalatının önlendiğini, Türkmenlerin memurlar tarafından gösterilenlerden başka ağaç kesmemeye mecbur tutulduğunu, hızarhanelerin kesimlerinin kısmen kontrol altına alındığını, orman ürünleri ticaretinin açık artırma usulüne tabi tutulduğunu, vaktiyle kendi başlarına iş gören tüccarların evvelden damga (ağaçların özel bir çekiç marifetiyle işaretlenmesi) işlemleri yapılmış ormanlık alanları açık artırma ile satın aldıklarını ifade etmektedir.

Yazara göre mahreçlerin çoğalması, rekabet ve maktalardan muntazaman istifade edilebileceği hususundaki emniyet, ağaç bedelinin yükselmesine yardım

etmektedir. Ağaçların ormanda metreküpi ortalama 50 kuruşa satılmaktaydı. Bricogne İzmir, Aydın, Milas, Ula, Köyceğiz, Meğri, Antalya, Burdur civarında ormanlardan yapılan faydalanmalara raporunda yer vermiştir.

Bricogne Ülkemizin ağaç kesimi ile geçimlerini sağlayan tahtacılar hakkında da gözlemlerde bulunmaktadır. Tahtacılar eskiden beri ağaç kesip işlemekle meşgul olup, ormancılıktan geçinmekte ziraat ile uğraşmamaktadır. Yazara göre eski ve mahir kesimci olan tahtacılar, özellikle sedir ağacı işlemekte ve ince tahtalar ve güzel dört köşe direkler imal etmekte olup, kışın odunculuk etmek üzere deniz kıyılarına inerler ve yazın çadırlarını sedir ormanlarının civarındaki otlaklarda tesis ederler.

Adana, Göksu, Mut, Mersin, Karaisalı ve Karsantı (Aladağ) ormanları Adana, Kozan ve Çukurova şehirlerinin tüketimini karşılamaktadır. Bricogne Seyhan vadisinin yukarı kısımlarında Doğan Suyu kolunun sağında çok eskiden beri yerliler tarafından işletilen demir madenlerinin mevcut olduğunu, bu maden ocaklarının bahar mevsiminde altı ay çalıştığını, ocak yerlerinin reçineli ormanlara yakın seçildiğini ve bu ormanları traşlama keserek demir madeni üretiminde kullanıldığını, bu yakacak odun kömüre dönüştürülmediğinden kalorisinin düşük olduğunu ve dolayısıyla 150 ton yakacak odun sarf edilerek 1 ton demir elde edildiğini ve orman tahribatının çok yüksek olduğunu ve her sene ocak yerinin değiştirildiğini söylemektedir.

Bricogne Gâvur Dağından her yıl 3.000 kental kabuk ihracının yapıldığını, bu işle uğraşan kişilerin ağaçların insan boyu hizasına kadar olan kabuğunu çıkardıklarından, ağaçların kurumaya ve çürümeye mahkûm edildiklerini ifade etmektedir.

Bricogne raporunda Bereket Dağından da önemli miktarda yakacak odun üretildiğini söylemektedir. Bricogne İmparatorluk ormanları ile ilgili “ umuma has mülk” (cibâl-i mübaha kastedilmektedir) lakabıyla adlandırılmış olan ve muayyen bir aidiyet ciheti bulunmayan araziden müştereken intifa (faydalanma) ve hükümetin bu hususlara önem atfetmemesi nedeniyle başka ülkelerde benzeri görülmemiş bir durum meydana getirdiği kanaatine varmıştır.

Orman Nizamnamesinin yürürlüğe girmesini gerektiren unsurlar, orman ürünleri ticaretinin gelişmesi ve ekonomik bir meta olması nedeniyle ormanlardan gelir sağlama düşüncesinin yanında ormanların kamu malı olması ve Devlet eli ile korunması zorunluluğu gibi vasıflardır. Orman Nizamnamesi bin bir güçlkle çıkarılmış olmasına rağmen teşkilat ve personel yetersizliği ve nihayet halk üzerindeki kamu gücünün etkisizliği nedeniyle tatbik edilememiştir (Diker, 1947).

2. 3. 2. 1876 Tarihli Talimatname ve Orman Hakkı Tarifesi

1876 tarihinde, tam adı, “Ormanlardan Çıkarılan Kereste, Odun ve Kömürden Alınacak Vergiler ile Mukabilinde Tezkere ve Pulların Çeşitleri ve Vergilerin Alınması ve Tezkerelerin Kullanılmasına ve Tetkik ve Kontrollerine Dair Talimatname” olan düzenleme yürürlüğe sokulmuştur. Bu talimatname ormanlardan çıkarılan kereste, odun ve kömürden alınacak vergiler ile mukabilinde tezkere ve pulların çeşitleri ve vergilerin alınması ve tezkerelerin kullanılmasına ve tetkik ve kontrollerine dair 16 maddeden oluşan bir talimatname böylece yürürlüğe girmiştir.

Bu talimatın 1’inci maddesine göre ormanlardan çıkarılan kereste, odun ve kömürden alınan resim (vergi) başlıca iki kısım olup, birincisi Devlet ormanı ve tahsisat kabilinden vakıf ormanlarından çıkarılan kereste, odun ve kömürden alınan orman hakkı, ikincisi şahıs koruları ile köy baltalıklarından kesilen ve çıkarılan her nevi keresteden alınan öşür ile odun ve kömürden alınan pul resmidir.

Devlet ormanları ve tahsisat kabilinden olan vakıf ormanlarından çıkarılan kereste, odun ve kömürden alınan orman hakkı iki çeşit olup, birincisi Nizamnamenin 6 ve 12’nci maddelerinde yer aldığı üzere dikili olarak damga ile damgalanmış ve kararlaştırılan kesim parseli ayrılarak açık artırma ile satılan ağaçlardan alınan bedeldir. İkincisi ise ormanlara mücavir bulunan köy halkına orman hakkı ve pul resmi caiz olabilecek şekilde ticaret maksadıyla kesimine izin verilen ağaçlardan imal edilen ve uzunluğu 8 zirâ ve derinliği sekiz parmaktan az olan her çeşit kereste ile diğer odun ve kömürlerin varacağı yerlerdeki nakit değeri üzerinden özel tarifesine uygun olarak alınacak orman hakkı Talimatnamenin 2’nci maddesinde yer almaktadır.

Talimatnamenin 3'üncü maddesine göre; ormanlara mücavir bulunan köy ve kasaba ahalisinin kendi konakları ile ambar, ağıl ve benzeri muhtaç oldukları binalarla evlerinin zorunlu ihtiyaçlarını gidermek için gerek Devlet ormanlarından gerekse tahsisat kabilinden vakıf korularından kesecekleri ve yakacakları kereste, odun ve kömürden 2'nci madde gereğince alınması kararlaştırılmış resim ve bedelden müstesna olduğu gibi şehir ve kasaba sakinlerinin kişisel ve zorunlu ihtiyaçları adı geçen ormanlardan kesilmesi ile kendi araba ve hayvanları ile ötede beride ve özellikle pazar yerlerinde ahali sakinlerine sattıkları bütün ziraat alet ve edevatı ile odun ve kömürden bir çeşit resim alınmayıp ancak dâhili şehir ve kasabalarda çok fazla tüketimi olan fabrika ve taş ocağı ve buna muadil fazla ticaret veren şeyler sahiplerine ve mahalli saireye ihraç olabilecek deniz ve nehir iskeleleri ile şimendifer istasyonlarında satacakları kereste, odun ve kömürden orman hakkı ve pul resmi alınması kararlaştırılmıştır.

Talimatnamenin 4'üncü maddesine göre, şahıs korularından ve köy baltalıklarından kesilen ve çıkarılan kereste, odun ve kömürden alınan vergi de iki çeşit olup, birincisi her cins kerestenin tamamından nakit değeri üzerinden öşür adı ile yüzde on, pul resmi adı ile odunun 100 okkasından 20 ve kömürün 40 para olarak alınan vergidir.

1876 yılında yayımlanan bir diğer düzenleme ise Orman Hakkı Tarifesi olarak isimlendirilmektedir. Orman Hakkı Tarifesinde; müzayede yolu ile olmayıp, perakende suretiyle miri ormanlardan ticaret maksadıyla çıkarılan uzunluğu sekiz zirâ, yüzeyi ve derinliği sekiz parmaktan az olan her çeşit kereste ile diğer pul resmi alınan odun ve kömürün makta ile mevrit (varılacak yer) arasındaki uzaklık ve mesafeye nispeten yüzde hesabı ile mevritteki nakit değerinden alınacak orman hakkı Nizamnamenin 5'inci maddesi hükümlerine uygun olarak yeniden takdir ve tayin olduğundan miktarına dair tanzim olunan orman hakkı tarifesi;

Tablo 2. 1876 Tarihli Orman Hakkı Tarifesi

Nehir ve bahir şimendifer mesafeleri dâhil olmayarak uzaklık ve mesafe	Beher 100 Kuruşluk Kerestede	Beher 100 kuruşluk odun ve kömürde
1 saatten 5 saate kadar	25	12
5 saatten 10 saate kadar	20	8
10 saatten 15 saate kadar	15	6
15 saatten 20 saate kadar	12	4
20 saatten yukarıya	10	2

Kaynak: Kutluk, H. Türkiye Ormancılığı İle İlgili Tarihi Vesikalar 893-1339 (1487-1923), 1948), s. 256

Bu cetvelde gösterilen uzaklık ve mesafe kiracı saati hesabı ile üç buçuk kilometre bir saat itibar olunmuştur. Yukarıda tarifede beyan olunan mevrit, nehir ve bahir ve şimendiferin mahreç iskeleleri ile şehir ve kasabalardan ibarettir.

2. 3. 3. 1878 Tarihli Talimatname

1878 tarihinde Bilcümle Orman Memurlarının Sureti Tertip ve Vazifelerine Dair Talimat yayımlanmış olup 51 maddeden oluşmaktadır. Bu Talimatın 30-33'üncü maddeleri ağaç ve sair orman ürünlerinin satışına ilişkindir.

Bu Talimatın 30'uncu maddesine göre, ormanlardan her yıl dikili tane (adet) veya metreküp hesabı ile ya da mahal tefrik olunmak suretiyle satılacak ağaçlar ile sairenin kesilmesi, ağaçlar mevsiminde o ormanların müfettişi tarafından miktarı tayin olunacak ve ağaçlar kurallara uygun olarak İdare adına olan damga ile

damgalanacak ve Orman Nizamnamesinin 12'nci maddesi gereği damgasız satılması gerekenlerin dahi mevkileri ve hududu tahdit edilecek ve buna idarece dahi malûmat olmak üzere satılacak ağaçlar ve sairenin cins ve miktarını ve buldukları mahallin isimlerini, mübeyyin bir bölme haritası tanzim edilerek Genel Müdürlüğe takdim kılınacaktır ve bu harita ve defterde yazılı ağaçların tahmin edilen bedeli dahi başkaca gösterilecektir.

Talimatın 31'inci maddesine göre, satılacak ağaçlar damga vurulması yöntemi ile bulunduğu mahaller ile cins, cesamet ve miktarı ve belirli bir bölme ayrılması şeklinde ise sınırları ve diğer teknik şartları eklenerek bir makta haritası ve açık artırma pusulası ve belirli bir süre için merkezi vilâyetle ormanın mensup olduğu liva ve kaza merkezlerinde ve mahalli idare merkezleri karşısında müfettişleri tarafından mevzuatına uygun mevki müzayedeye koyulacak ve iş bu müzayedeye usulü otlakıye hakkında beher hayvan başına belirli bir süre için bedel alınmak şartı ile icra edilecek ve metreküp hesabı ile veya fiçı tahtası yapılmak şartı ile satılacak ağaçların telef edilmemesine yani ağaçların küçük parçalarından dahi cinsine göre kereste veya fiçı tahtası imal ederek diğerleri gibi bedeli ödetilerek alınmasına müşterilerin mecbur tutulmasına dikkat ve itina gösterilecektir.

Talimatın 32'inci maddesine göre; haklarında müzayedeye usulü mümkün ve münasip olmayan pelit, mazı ve palamut ve benzeri mahsulât ile köy halkının ticaret amacıyla perakende suretiyle kesip çıkaracakları kereste ve odunun çıkarılacağı orman bölmeleri belirlendikten sonra özel tarifesine uygun varacağı yerlerde orman hakkı ve pul resmi alınmak şartı ile vilâyet idare meclislerinin bilgisi dâhilinde vilâyet müfettişleri tarafından taliplerine ruhsat verilecektir.

Talimatın 33'üncü maddesine göre, yapılan haritası veyahut tanzim edilen buyruk gereğince müzayedeye konulan her çeşit ağaçlar ve orman mahsullerinin sonucu müzayedede karar verilen bedeli 2.000 kuruştan aşağı olduğu halde örneğine uygun sözleşmesi karşılıklı düzenlenip tasdikli bir nüshası Genel Müdürlüğe gönderilecek ve bedeli 2.000 kuruştan fazla olan ağaç ve mahsullerin kesin ihalesi yapılmak üzere öncelikle Genel Müdürlükten yazılı olarak izin istenecek ve bu yazıda satılan şey her ne ise çıkarılacağı orman bölmesinin teknik şartları ile vasıtalarla taşınacağı iskele ve mahallere uzaklığı ve ormanın mensup liva ve kazanın

isimleri ve müzayedeye koyulan şey otlakiye resmi ise otlakiyenin hudut ve dönüm miktarı ayrı ayrı gösterilecektir.

2. 3. 4. 1893 Tarihli Talimatname

1893 yılında çıkartılan Ormanlardan Kesilecek Kereste ve Sairenin İhalât ve Müzayedatı Hakkında Talimat ile özellikle orman ürünlerinin satışı konusunda önemli hükümler getirildiği görülmektedir. Bu düzenlemeyle, ormanlardan kesilecek ağaçların satış usulleri ile ilgili olmak üzere geçmiş dönemde uygulanan birçok usul hakkında eleştirilerin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Zira özellikle 1873-1874 yıllarında çıkartılan düzenlemelerde pazarlık usulünün yoğun olduğu ve kötüye kullanıldığı, Bricogne tarafından yazılan ve yukarıda incelenen raporda da vurgulanmıştır. 1893 tarihine gelindiğinde bu talimatname ile doğal servet kaynaklarından faydalanmada önemli ilerleme sağlayacağı düşüncesine bağlı olarak orman ve maden ihalelerinde genel açık artırma usulüne uygulanacağını karar vermiştir (Bricogne, 1940). Böylece Devlet, ormanlardan yapılacak satışların usulü ile ilgili olarak Ormanlardan Kesilecek Kereste ve Sairenin İhalât ve Müzayedatı Hakkında 11 Maddelik Talimat yayımlamıştır.

Bu talimat ile getirilen en önemli farklılık açık artırma usulünün sistemli hale getirilmesi ve yaygınlaştırılmasıdır.

Bu Talimatın 1'inci maddesine göre, kereste ticareti ile meşgul olanlar tarafından şimdiye kadar hükûmetlere verilen dilekçeler, bundan böyle orman başmüfettiş ve müfettişlerine verilecek ve onlar da başvuru sırasına göre gerekli işlemleri başlatmaya mecbur olacaklardır.

Talimatın 2'nci maddesi ise, müteahhidin dilekçeleri alındıktan nihayet 24 saat sonra orman başmüfettiş ve müfettişleri kereste, odun, kömür ve saire imal ve ihraç olunacak orman bölmelerine giderek teknik keşiflerden sonra damgalama işine başlayacak ve 3'üncü maddede gösterilen süre içerisinde damgalama işlemini ikmal ile damga cetvelini Nezarete süratle göndereceklerdir.

Talimatın 3'üncü maddesi ise, mesafelerin uzak ve yakın olmalarına nazaran 1.000 metreküpe kadar olan keresteye nihayet sekiz ve 1.000 metreküpten 5.000 metreküpe kadarına on beş gün sürede damga vurulacak ve bu süre içerisinde

tamamlanmasına engel bir mücbir sebep engel olacak olur ise gerekçesi derhal Nezarete bildirilecektir.

Talimatın 4'üncü maddesinde, damga vurma işlemleri icra ve cetvelleri Nezarete gönderilmekle beraber derhal açık artırma buyruğu yapılarak her mahalde Devlet mallarının açık artırma hizmeti ile görevli olan tellâl kim ise doğrudan orman müfettişleri tarafından ona tevdi olunduğu devamında talep edilen kereste ve odun ve sair mahsulatın miktarı ile çıkarılacak ormanın mevki ve hududu gösterilerek ilanı yapılması için mahalli hükûmete dahi bir kıta müzekkere vereceklerdir.

Talimatın 5'inci maddesinde, müfettişlerin müzekkere verecekleri hükûmetlerin en büyük memurları bağlı ve civar olan liva ve vilayetler ile ve orman müfettişleri dahi orman süvari memurları ile civarda bulunan başmüfettiş ve müfettişleri ile muhabere edilerek her tarafta istekliler araştırılacak ve açık artırma sırasında gerek mahalli hükûmet ve gerek orman memurları tarafından teşvikatı mükemmele icra olunacak ve yapılacak zamlar gecikmeksizin açık artırma tutanaklarına yazılacaktır.

Talimatın 6'ıncı maddesine göre; açık artırma süresi 1.000 metreküp keresteye kadar sekiz ve ondan yukarısı için on beş gündür.

Talimatın 7'nci maddesine göre; Açık artırma süresinin bitiminde, müzayede olunan şey her ne ise kararlaştırılan bedel gösterilerek ihale için izin istenecek, mahalli idare meclislerinden hızlı bir şekilde müzakere edilerek ihale kararı talep olunacak ve müzekkereler dahi evrak odaları vasıtası ile verilip yirmi dört saat içinde karar alınacaktır.

Talimatın 8'inci maddesine göre, başmüfettiş ve müfettişler idare meclislerinden karar verilmesine, yirmi dört saat bekleyerek bu müddet zarfında karar verilecek olur ise onun, şayet yine gecikme meydana gelipte idare meclisinden karar tebliğ olunmamış ise gecikme sebebi ile verilen müzekkerenin ve darbı damga cetvelinin gönderildiğine dair olan resmi yazıda numara ve tarihin belirtilmesi ile başmüfettişler bizzat ve müfettişler de başmüfettiş vasıtası ile Nezaretten telgrafla ihaleye süratle izin istenecek ve bundan sonra kaza kaymakamlarının livalara ve

livaların vilayetlere yazı ile bildirmelerine ve valiler tarafından Nezaretten ihaleye izin istemelerine mahal bırakılmayacaktır.

Talimatın 9'uncu maddesine göre, benzer yazılı işlemlerin gereği Nezaretçe ne kadar mümkün ise o kadar süratli ve kemali ehemmiyetle icra olunarak cevapları yazılacağından, şayet gecikme meydana geldiği takdirde telgrafla tekit olunacaktır. Talimatın 10'uncu maddesine göre; Nezaretten yapılacak tebligat ihale onayını içerdiği halde nihayet üç gün içinde karar tanzim ve sözleşme imzacılarına usulünce tasdik ettirilerek idare meclislerinden altında tasdik olunmağa mahal kalmaksızın süratle kesim ve imalata izin verilecektir.

2. 3. 5. 1895 Tarihli Talimatname

Devlet Ormanlarından Ağaç Satışına Dair 12 Maddelik Talimatı Muvakkate 1895 tarihinde yayımlanmıştır. Bu talimat ile bir önce yayınlanan 1893 tarihli talimat arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Böylece 1893 yılında çıkartılan talimat ile ortaya konan sistemin korunduğu anlaşılmaktadır.

Bu Talimatın 1'inci maddesine göre, ormanlardan her sene keşif icra edilerek kesilip çıkarılacak ağaç ve sairenin miktar ve fiyatı belirlenerek ilan olunması hakkında tasarlanıp kararlaştırılan tedbirlerin uygulanmasına kadar miri ormanlarından ticaret maksadıyla kereste, odun ve kömür vesaire imal etmek isteyenler tarafından verilecek dilekçeler üzerine aşağıdaki maddeler hükmüne uygun işlem yapılacaktır.

Talimatın 2'inci maddesine göre, Miri ormanlarından ticaret maksadıyla kereste kesmek isteyenler talip oldukları kereste ve sairenin cins ve mevkii ve sairesini mübeyyin bir kıta dilekçe tanzimi ile orman başmüfettişi veya müfettişlerine verecekler ve onlar da dilekçe tarihi sırası ile gerekli işlemlerin icrasına başlanmasına mecbur olacaklardır.

Talimatın 3'üncü maddesine göre, önceki maddede beyan olunan dilekçelerin teslim tarihinden nihayet beş gün sonra orman başmüfettiş veya müfettişleri kereste, odun ve kömür vesaire imal ve ihraç olunacak orman bölmelerine giderek teknik keşiflerin yapılması ile damga işlemine başlanarak 4'üncü maddede gösterilen süre

zarfında adı geçen işlemleri ikmal ile damgalanmış ağaçların cetvellerini Orman ve Maadin ve Ziraat Nezaretine süratle gönderilmesi istenmektedir.

Talimatın 4'üncü maddesine göre, mesafelerin yakınlık ve uzaklığına nazaran 1.000 metreküpe kadar olan kereste nihayet sekiz, bin metreküpten beş bin metreküpe kadarı dahi on beş günde damgalanacak ve bu müddet zarfında işlemlerin tamamlanmasına mücbir bir sebep engel olur ise gerekçesi derhal Nezarete bildirilecektir.

Talimatın 7'nci maddesine göre, açık artırma müddeti bin metreküp keresteye kadar on beş ve ondan yukarısı için yirmi beş gündür.

Talimatın 8'inci maddesine göre, açık artırma süresinin bitiminde, müzayede olunan Şey her ne ise kararlaştırılan bedeli gösterilerek ihale için mahalli idare meclislerinden süratle müzakere edilerek karar talep olunacak ve mzekkereler dahi evrak odaları vasıtası ile verilip nihayet beş gün zarfında karar alınacaktır.

Talimatın 9'uncu maddesine göre, orman başmüfettiş ve müfettişleri idare meclislerinden karar verilmesine nihayet beş gün bekleyerek bu müddet zarfında karar verilecek olur ise onun ve Şayet gecikme meydana gelip de idare meclisinden karar tebliğ olunmamış ise gecikme durumu ile öncelikle mahalli hkmete verilmiş olan mzekkerenin ve damgalanmış ağaçlar cetvelinin gönderildiğine dair olan resmi yazının numara ve tarihinin ve açık artırma bedelinin haddi layık olduğunun belirtilmesi ile başmfettişler bizzat ve müfettişler de başmfettişler vasıtası ile Nezaretten telgrafla ihaleye süratle izin isteyeceklerdir.

Talimatın 10'uncu Maddesine göre, bedelleri, imalat süresi ve teferruatı kararlaştırılan Nezaretçe usulüne uygun olduğu görülerek başmfettişlere ihale emri verildikten sonra müzayede edilen Şey her ne ise kırk sekiz saat müddetle askıya çıkarılacak ve bu süre zarfında yüzde ten az olmamak üzere zam vuku bulur ise kabul edilerek zam ile ve diğer talip ıkılmazsa ise kararlaştırılan bedeli ile ihale olunarak 11'inci maddede gösterilen sürede akdi mukavele edilecektir.

Talimatın 11'inci maddesine göre, Nezaretten gelecek tebligat ile ihaleye izin verildiği takdirde, hemen sözleşmeleri tanzim ve müteahhitle kefillerinin kimlikleri

usulüne uygun sözleşmeler müteahhit ve idare meclislerince imzalandıktan sonra kesim ve imalata izin verilecektir. İş bu işlemler, askı süresinin bitiminden nihayet beş gün zarfında ifa ve ikmal kılınacaktır ve idare meclisi sözleşmeleri tasdikten imtina eylediği takdirde reddin sebepleri belirtilen sürede karar şeklinde orman başmüfettiş veya müfettişliğine bildirilecektir.

2. 3. 6. 1910 Tarihli Talimat

Devlet ve Hususi Orman Rüsümünün Sureti İdaresi Hakkında 14 Maddelik Talimat 1910 yılında yayımlanmıştır. Bu talimatın en önemli özelliği kapalı zarf usulünün düzenleme altına alınmasıdır. Ayrıca bu talimat döneminde işlenmiş ürün yerine ham tomruk satışı yöntemine geçildiği de görülmektedir. Böylece ürünün işlenmiş hali ile ham hali arasındaki firelerin devlet değil, ihaleyi alan tarafta bırakılması yöntemi kabul edilmiştir. İşleme ile ortaya çıkan zayıfın devlete zarar oluşturmaması en önemli değişiklik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu Talimatın 1'inci maddesine göre, Teşkilat ve elviye müstakil ormanlarından kesilecek ağaçlardan Devlet Hazinesi namına alınacak resim ve bedel ağaçların gayri mamul yani kabuk hissesi çıkarıldıktan sonra yuvarlak olarak kalan kısmı ölçülüp kaç metre küp gelirse ondan alınacaktır.

Talimatın 2'nci maddesine göre, ormanların deniz ve geçici sular mesafesi dâhil olmayarak daimi kereste nakline kabiliyetli olan nehir iskeleleri ile şimendifer istasyonlarına ve kereste alış verişi bulunan şehir ve kasabalara olan mesafelerine ve adı geçen mesafeler dâhilinde bulunan ormanlardan şimdiye kadar müzayede edilerek ihale olunan bedellerin ortalama haddine göre hesap edilerek takdir olunan ağaçlar vesaire bedelleri özel tarifesinde yazılı bulunacak ve satılacak adı geçen eşya bedelleri ile ve matbu kâğıtlarla ilan edilecek ve zam ile istekli çıktığında zamlı, zam ile istekli çıkmadığı takdirde tarifede yazılı fiyatla isteklisine satılacaktır.

Talimatın 3'üncü maddesine göre, 2'nci maddede beyan olunan mesafenin kiracı saati ile yahut üç buçuk kilometresi bir saat itibarıyla üç saat kadar uzak olan ormanlar birinci, altı saat kadar olanlar ikinci ve dokuz saat mesafede bulunanlar üçüncü ve on iki saat uzak olanlar dördüncü ve on beş saatlik ormanlar beşinci ve ondan daha uzak mesafedeki ormanlar irak mesafeli ormanları itibar olunacaktır.

Talimatın 4'üncü maddesine göre, ormanlardan her sene kestirilmek üzere satılacak kerestelik ağaçlar ve sair eşya öncelikle fen memurları tarafından müteselsilen yağlı boya rakamlar ile işaretlenecek ve her ağacın zeminden bir metre yukarıdaki devresi ve kırktan altmış santimetreye kadar kabili imal olunan devresi ulyasına kadar yüksekliği ölçülüp zabıtnameye rakamları hizasına yazılacak ve ihale ilan edilerek ve satıldıktan sonra numara ve rakamının yanına miri damgası darp edilip kesimine izin verilecektir. İhale olunan ağaçların kesilip kabuğu çıkarıldıktan sonra hacim ölçümü yapılması gerekir.

Talimatnamenin 5'inci maddesine göre, satılmak üzere ilan edilen ağaçların mesafesine göre tarifede yazılı kıymet takdirleri ve diğer şartları ilan varakasına yazılıp, yüz ağaca kadar on, beş yüz ağaca kadar on beş, bin ağaca kadar yirmi, bin beş yüz ve iki bin ağaca kadar yirmi beş ve ondan ziyade miktar için otuz gün olmak üzere hükûmeti mahalliyenin tensip ve kararı ile ilan süresi belirlenir. İstekliler, kapalı bir zarf içinde olmak ve ilan varakasında yazılı şartlarda bulunmak üzere ilan olunan ağaçların bedel takdirine kaç kuruş zamlı talip olduğunu ve bir kıta dilekçe ile beyan eder ve dilekçesini malın satılacağı kazanın en büyük mülkiye memuruna verir veya ısrar ile ilan süresinin son gününde ve tayin olunmuş olan saatte hükümet dairesi teminat olmak üzere alacağı mal bedelinin öşrü miktarı akçeyi hamil olarak hazır bulunur.

Talimatın 6'ncı maddesine göre, ilan süresinin son gününde ve belirlenmiş ve ilan edilmiş olan saatte hükümet dairesinde ve idare meclisi huzurunda orman idaresinden dahi bir memur bulundurularak isteklilerin veya musaddak vekillerinin önünde dilekçe zarfları açılıp en yüksek zam kim tarafından verilmiş ise ona ihalesine karar verilir. Şayet edilen zamlarda eşitlik görülürse teşkil edilen heyetin huzurunda bir müddet (mesela yarım saat) zarfında yalnız eşit fiyat vermiş olan istekliler karşılaştırılıp zam açmaları teklif edilip bunlardan ziyade zam edene kesin ihale edilir. Talebi mübeyyin verilmiş olan dilekçelerin sahipleri belirli olan gün ve ihale saatinde teşkil olunmuş mecliste bizzat veya musaddak vekili bulunmaz ise velev ki zam suretiyle talebini beyan eylemiş ve mazereti dolayısıyla hazır bulunmayacağını resmen bildirmiş olsa bile dilekçesi açılmayarak iptal edilir ve buna karşı dilekçe sahibinin itiraz hakkı yoktur. İlan olunan şartlar haricinde ileri sürülen şartlara iltifat edilmez ve bundan dolayı hiçbir iddia kabul edilmez.

Talimatın 7'nci maddesine göre, yukarıdaki madde uyarınca uhdesinde kaldığına karar verilen ağaçlar ve sairenin bir senelik bedelinin üçte birini müşteri ihale sırasında teminat ve kefalet akçesi olarak peşin ve nakden mal sandığına ödeyecek ve bu akçe işlem bitinceye kadar mal sandığında emanet kalacaktır ve satın almış olduğu ağaçlar ve eşyadan bir senede ormandan çıkaracağıının bedelini de peşin olarak mal sandığına ödedikten sonra işe başlayacak ve hazırladığı emvalin kereste ise damga dahi vurdurup nakliye ilmühaberini alarak ormandan veya imalathaneden çıkaracak ve kereste ise damgasız ve nakliyesiz ve emvali saire ise nakliyesiz olarak çıkarılırsa bunun bedeli iki kat olarak alınacaktır.

Talimatın 8'inci maddesine göre, müşterinin satın aldığı ağaçlar, yukarıda gösterildiği üzere gayri mamul olarak hesap edilmiş olduğundan bir ağaçtan dört köşe olarak yalnız bir adet veya ağacın uzunluğuna göre iki üç adet kereste imal edildiği halde imalat zaiyat hissesi olarak yüz metreye mukabil yüzde yetmiş beş ve aynı bir ağaçtan muhtelif çapta balta ile çıkarılan mamulattan yüzde yetmiş ve hıvarda imal hatıllardan kalınlıklarına göre yüzde altmış ve nihayet altmış beş ve tahtalardan keza kalınlıklarına göre yüzde elli, elli beş oranında mamul alınabileceğinde ve saban oku ve saban eğrisi ve araba tekerlek parmaklığı ve espit ve saireden yüzde haddi azami olarak yetmiş ve pedavra ve varil tahtalarından yüzde haddi azami nihayet otuz ve meşe fiçı tahtası için yüzde yirmi beş ve kuvata ve yaba ve kürek gibi mamulattan haddi azami keza yüzde yirmi beş mamul alınacağından ve hesabın böyle çıkması durumunda müteahhidin kesim ve imalatından ve dikili ağaçların ölçüm hesaplarında şüphe edecek bir muamele olmadığı anlaşılacağından mamulatin ebadına göre nakliyesi verilecek ve bundan fazla olarak mamulat çıkması durumunda şu hal ya fazla ağaç kesilmesinden yahut dikili ağaçların ölçülmesinde yapılan yanlışlık ve hata meydana geleceği tabii olması ile bu bapta gaflet ve müsamaha caiz olmayıp fazla hakkında soruşturma derinleştirilecek ve tutulacak zabıtname gereğince ortaya çıkan fazlanın mahiyeti belirlenecek ve orman müdüründen izin alınmaksızın işlem yapılmayacaktır. Adı geçen fazla emval, orman müdüriyetince tetkik edilerek damgalı ağaçtan imal edildiği ve bir çeşit yanlışlık ve hata bulunmadığı takdirde işleyene ait olup fakat ağacın ölçümünde yanlışlık olduğu belirlendiği takdirde fazla olan mamulün bedeli bir kat olarak işleyenden alınarak nakliyesi verilecek ve damgasız ağaç kesildiği belli olur ise kanun ve mevzuatı gereğince işlem yapılacaktır.

Talimatın 9'uncu maddesine göre, öteden beri köy halkına ait olan hızarların imalatına has kolaylık olmak üzere şimdilik geçici surette numaralı ağaçlardan nihayet elli ağaca kadar ilan edilmeden mesafesine göre tarifede yazılı fiyatla damgalanarak kesilip imaline izin verilecek ve bunun bedelinin tamamı hariçten bir şahsın veya ihtiyar heyetinin kefaleti ile temin edilecek ve hızarlarda imal edilip nakil olundukça bedeli alınarak tezkeresi verilecektir. Benzeri hızarlara verilen elli ağaç bedeli tamamen alınmadıkça söz konusu hızar için yeniden ağaç verilmeyecektir. İş bu müsaade geçimini kerestecilikle temin eden ve balta ve el bıçkısı ile imalatta bulunan köy halkına dahi bedeli ihtiyar heyetinin kefil olması ve temin edilmek şartıyla şamil olacaktır.

Talimatın 10'uncu maddesine göre keza geçimini ziraat aletleri imali ile temin eden ve mamulatına münhasıran ve doğrudan doğruya köy ve kasaba çiftçilerine satan işleyicilere dahi gereke ağaçlar ilan edilmeden ondan nihayet elli ağaca kadar bu şekilde verilecektir.

Talimatın 11'inci maddesine göre, köy ahalisinden olup geçimini sadece kömür ve odunculuktan temin edenlerden her şahsa yüz kantar kömür ve yüz kantar odun tarifede yazılı fiyatlar ile ilan edilmeden kesmesine ve yakmasına izin verilecektir.

Talimatın 12'inci maddesine göre, köy ahalisinin mensup oldukları pazar mahallerine kendi araba ve hayvanları ile nakil ederek doğrudan doğruya ahali sakinlerine satacakları odun ve kömür için ruhsat ve izin verilmesi gerekli olduğundan, bu şekilde köylülerin ziraattan zaman ayırabildikleri sürelerde bizzat imal ve yakma ve nakil ve satacakları kömür ve odunun miktarı nihayet ellişer kantarı aşmamak üzere ihtiyar heyetinin tanıklığı ile gerçekleştirildikten sonra bizzat işleyen ve taşıyan kimselere ruhsatname sergisi verilecek ve bu ruhsatname ile pazar mahallerine nakil edilen ve satılan kömür ve odun miktarı ruhsatnamede yazılı miktardan düşülerek ve sergi ruhsatnamesini hamil olmaksızın pazar mahallerine taşıyan birinci mesafe itibarıyla gerekli tarife resmi alınacaktır.

Talimatın 13'üncü maddesine göre, ormanlardan satın alınacak çemşir, kayacık ve kızılıcık ve sarı boya ve sepet ve küfe ve fiçı çubukları ve meşe ve çam kabukları ve mazı ve palamut ve titre ve salep ve mahmuze ve kitre ve çiriş ve

katran, zift ve nefit ve reçine ve sair mahsulat yüz yeni kıyye bir kantarı bir kıyye hesabı ile satılır ve tartılırken teslim işlemi tamamlanmış olur. Bu çeşit mahsulatın fiyat tarifesi gereğince bedeli alınır ve tedarik ve üretimi ruhsatnameye müstenit olacağı gibi nakil ve ihracı da nakliye ilmühaberi ile icra olunur.

Talimatın 14'üncü maddesine göre, köy baltalıkları ile şahıs orman ve korularından çıkarılacak mamulat ve mahrukatın tarifesi üzerinden resim alınarak damgalanıp nakliye ilmühaberi ile ormandan çıkarılacaktır. Bunlardan damgasız ve nakliyesiz olarak taşınması halinde Devlet ormanından çıkarılmış gözü ile bakılıp miri orman mamulat ve mahrukatına mahsus resim alınacaktır.

2. 3. 7. Ormanların Usulü İdaresi ve Fenniyeleri Hakkında Kanun

Bu dönemde yapılan son düzenleme 1917 tarihinde Ormanların Usulü İdaresi Fenniyeleri Hakkında 9 Maddelik Kanun'dur. Ormanlardan faydalanmanın sürdürülebilir olmasına bağlı ve bilimsel yaklaşımların kabul edildiği bir mevzuat değişikliği böylece gerçekleştirilmiş olmaktadır.

Bu Kanuna göre uzun dönemde kesime konu edilen kuru ile kısa dönemde kesime konu edilen baltalık olarak tabir edilen Devlet ormanlarının teknik usullerinin belirlenmesi ve işletme planlarının düzenlenmesine ilişkindir. Kesin işletme planları yapılmamış ormanlar Nezaretçe yaptırılacak geçici işletme planları ile ihale olunabileceği gibi Devlet ormanlarından bazılarının pazarlık sureti ile özel ve tüzel kişilere faydalı görüldüğü takdirde ihalesi Bakanlar Kurulu kararı ile verilebileceğine ilişkindir. Bu şekilde ihale olunacak ormanlar civarında bulunan köylere ayrıca koruluk ve baltalıkları olmadığı durumlarda Hkmete baltalık ayrılıp verileceğine dair hükümler içermektedir.

Buraya kadar ki bölümde İmparatorluk döneminde ormanlardan faydalanma ile ilgili yapılan düzenlemelerden bahsedilmiştir. Bundan sonraki bölümde Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasından itibaren Cumhuriyet döneminde ormanlardan faydalanma ile ilgili yapılan yasal düzenlemeler konu edilecektir.

2. 4. Cumhuriyet Dönemindeki Yasal Düzenlemeler

Bu başlık altında 1937 tarihli 3116 sayı Ortam Kanunu dönemine kadar çıkartılan ve cumhuriyet öncesi dönemin özelliklerini taşıyan bazı düzenlemeler bulunmaktadır. Bunların ortak özelliği Tanzimat döneminde ortaya çıkan sistemin korunması ve devam edilmesidir.

2. 4. 1. 1920-1924 Dönemi

Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasından bir süre sonra Kurtuluş Savaşı koşullarında 1920 yılında 39 sayılı Baltalık Kanunu çıkarılmıştır. 1924 tarihinde yürürlükten kaldırılana kadar dört yıl gibi kısa bir süre yürürlükte kalmıştır. Kontrol imkânının sınırlı olduğu bu dönemde tüm ülkede uygulama imkânı da bulunamamıştır.

Bu Kanuna göre, odunculuk, kömürcülük ve kerestecilik işi ile uğraşan veya en fazla yirmi kilometre mesafe ile büyük ormanlara komşuluğu ve bağlantısı bulunan köylere her haneye en fazla 18 eski dönüm (919 metrekare) itibarı ile ve orman memurlarının başkanlığında mahalli mühendis ve tapu memurlarından ve ihtiyar heyetinden ikişer kişiden oluşan komisyon marifetiyle baltalık ayrılması ve mevcut baltalıklar bu nispete tamamlanmak suretiyle genişletilerek yeniden sınırlandırılarak köy adına bedelsiz resmi tapu kaydı yapılacağına ilişkindir.

Kanunda bu baltalıkların korunması köy ihtiyar heyetinin kontrolü ve sorumluluğu altında köy halkına ait olduğu belirtilmektedir. Köy civarındaki ormanların kişilerin mülkiyetinde olmasından dolayı yukarıda belirtilen miktar kadar baltalık ayrılması mümkün olmadığı takdirde orman memurlarının nezareti altında köylülerden ve orman sahiplerinden seçilecek birer ve iki tarafın uzlaşması veya uzlaşma sağlanamadığı takdirde orman memurunun tarafsız olarak seçeceği bir iki toplam üç muhammin (uzman) tarafından takdir edilecek değer üzerinden yukarıda belirtilen miktar kamulaştırılarak edilerek bedeli köylü tarafından peşin olarak ödenmek suretiyle köy adına ayrılır. Köylü bedelini bir defada ödeyemediği takdirde İktisat Vekâleti marifeti ile Ziraat Bankasından usulüne göre yaptırılacak borçlanma ile ödenir. Taraflar takdir olunan bedele razı olmadıkları takdirde yalnızca fazla veya eksik bedel için mahkemelere başvuruda bulunabilirler fakat başvuru kararın uygulanmasına engel olmaz. Köy civarındaki ormanlar çekişmeli olduğu takdirde

yukarıda belirtilen şekilde ayrılan miktar için takdir edilen bedel ileride haklı çıkan tarafa verilmek üzere Ziraat Bankasına verilir.

Bu Kanuna göre elinde orman idaresince verilmiş resmi belge olmaksızın köy ahalisinin hiçbir sebeple Devlet ormanlarına girmeleri ve hayvan sokmaları yasaktır.

Kanunun 5'inci maddesine göre baltalığa sahip olan köy ahalisinin kesip pazar mahallinde satacakları kereste ve odun her türlü vergiden muaftır. Bu Kanun ile Orman Nizamnamesinin 5 ve 17'nci maddesi ile 21 ve 25'inci maddelerinin ikinci fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu Kanunun uygulanması için bir talimatname yayımlanmıştır. Bu Kanundan yararlanabilmek için bir köy halkının odunculuk, kömürcülük ve kerestecilik işleriyle geçimlerini sağlamaları ve büyük ormanlara mesafesinin yirmi kilometreden az olması gerekmektedir. Bu Kanunun dönemin koşullarında uygulanması kolay olmamıştır. Büyük Millet Meclisinde yapılan görüşmelerde 280 köyde uygulanabildiği belirtilmiştir. Daha sonra 1924 yılında çıkarılan ve aşağıdaki bölümde açıklanan 484 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.

109 sayılı Resmi Dairelerin İhtiyacı ve Fakir Halka Dağıtılacak Odun ile Askeriyenin İhtiyacı Telgraf ve Telefon Direklerinin ve Odunun İhale Edilmeden Tarife Bedeli Üzerinden Verilmesi Hakkında Kanunun 1921 yılına çıkarılmıştır. Bu Kanunla Devlet Dairelerinin ihtiyacı olan kereste ve odunların ihale edilmeden o mahallin tarifesinde yazılı en yüksek bedel üzerinden karşılanacağı, fakir halkın ihtiyacının karşılanması amacı verilecek odundan bedel alınmayacağına ilişkindir.

161 sayılı Düşman Tarafından Tahrip ve Yağma Edilen Kasaba ve Köy Ahalisinin Devlet Ormanlarından Kesim Yapmasına Dair Kanun 1921 tarihinde çıkarılmıştır. Bu Kanunla düşman tarafından tahrip ve yağma edilen veya savaş sebebi ile hasar görmüş kasaba, köy ve çiftliklerin tahrip edilen ve yakılan binalarının inşası için Devlet ormanlarından usulü dairesine kestirilecek ağaç ve keresteler bedelsiz verileceğine ilişkindir. Kanunda bu suretle verilecek kerestelerin çeşit ve miktarına ve tarifesine göre muhasebeleştirileceği ve uygulamanın üç yıl içinde sonuçlandırılacağı belirtilmektedir.

239 sayılı Afat ve Esbabı Saireden Dolayı Tamir ve İnşasına Lüzum Görülen Bina ve Müesseseler İçin Bedelsiz Kereste Kesilmesine İzin Verilmesine Dair Kanun 1923 tarihinde çıkarılmıştır. Yangın, sel, savaş, isyan savaş mıntıkası dolayısıyla meydana gelen tahribat ve istilâdan kaynaklanan afet sonucunda tamir ve inşaatına gerekli görülen ev, okul, medrese, mabet, yeniden yapılacak, tamir ve tevsi edilecek yetimler yurdu için mahalli meclis veya nahiye (bucak) idareleri tarafından tanzim edilecek tutanak üzerine İktisat Vekâletince belirlenen sürede Devlet ormanlarından sigortalı olanlar hariç bedelsiz kesim yapılmasına izin verilmiştir. Bu Kanunun uygulanmasının düzenlenmesi ile ilgili olarak 11 maddelik bir talimat yayımlanmıştır.

Miri ve Hususi Orman Rüsümünün İdare Şekli Hakkında 14 Maddelik Talimatın 7'inci Maddesinin Tadili Hakkında Kararname 1923 yılında yayımlanmıştır.

2. 4. 2. 1924-1937 Dönemi

484 sayılı Kanunla Devlet Ormanlarından Köylülerin İntifa Hakkı Kanunu 1924 yılında çıkarılmış ve 39 sayılı Baltalık Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Bu Kanun eskiden beri kuru ve baltalığı olmayan köy ve köy mahiyetinde kasaba halkının okul, mescit ve köprü, ambar, ağıl, samanlık benzeri muhtaç oldukları binaların yeni inşa ve tamir etmek, zirai araba ve edevatı imal eylemek ve ev ihtiyaçları ölçüsünde ve bağlı oldukları pazar yerleri ile kasabalara nakil ile satacakları odun ve kömür yapmak için ruhsat alınarak bedelsiz ağaç kesebileceklerine ilişkindir.

Bu Kanuna göre ziraat alet ve edevatı imal ve satışı ile meşgul köy halkı da ihtiyaçları olan ağaçları, resmi izin alarak kesebileceklerdir. Ancak eskiden beri köye mahsus kuru ve baltalığı bulunduğu halde köy halkının ihtiyaçlarına yeterli kereste, odun ve kömürün bu baltalık ve korudan edinilmesi mümkün olmadığı takdirde bu gibi köyler halkı da bu Kanundan yararlanırlar.

Bu Kanuna göre, köylüler her sene ihtiyaçları olan kereste ve odun miktarını köyün muhtarına mart ayı sonuna kadar bildirecekler, muhtarlar marifetiyle düzenlenecek defterler orman memurları tarafından tetkik edilerek yasal mevzuata

uygun, ormanların muhafazası hakkındaki kayıt ve şartlarda mayıs sonuna kadar bir makte tayin edilerek kesilecek ağaçlar damgalandıktan ve odun kesilecek ve kömür yapılacak mahaller gösterildikten sonra kesim yapılır. İhtiyacın takdirinde orman idaresi ile köylüler arasında anlaşmazlık çıktığında mahalli idare meclislerinde sorun çözülr.

Köylülerin mensup oldukları pazar yerlerine ve kasabalara kendi araba ve hayvanları ile nakil ile mahalli ihtiyaçlar için satacakları odun ve kömürün gösterilen maktadan (kesim parseli) imal edildiğini belli eden ve bir sene geçerli olan ihtiyar heyetinden alacakları ilmühaberi göstermeleri zorunludur.

Bu Kanuna göre, orman içi ve civarındaki köy halkından ticaret için kereste imal edeceklerin her sene ihalesiz ve tarife bedeli ile en yakın Devlet ormanlarının teknik imkânları ölçüsünde işleyebileceği miktarda ve müddeti bir seneye mahsus olmak üzere izin belgesi verilir. Ancak açık artırma ihalesinin dışındaki hususlarda tüccarların tabi oldukları hüküm ve teknik şartlara tabi olurlar. Bu kerestelerin her yere taşınması serbest olup bedelleri taksitle alınır.

Kerestecilikle meşgul olan köylüler civar ormanlarında açık artırma ile tüccara satış yapıldığında, bu köylülerin ihtiyaç miktarının ayrılması zorunludur. Kadimden beri kuru ve baltalıları olan köylerde yapılacak kesimler de bu hükümlere uyması gerekmektedir.

Bu Kanunla kendiliğinden Devlet ormanlarında yetişen zeytin, sığla, ahlat, elma, harnup ve palamut ağaçlarından odun ve kömür yapılması ile kerestelik ağaçların odun için kesilmesi yasaklanmıştır. Yine bu Kanunla şimendiferlerle ve şimendifer güzergâhı ile sahillerde bulunan fabrikalarda odun yakılması yasaklanmıştır.

504 sayılı Türkiye’de Mevcut Bilumum Ormanların Fenni Usulü İdare ve İşletilmeleri Hakkında Kanun 1924 yılında kabul edilmiştir. Bu Kanuna göre Devlete, kişilere, şirketlere, cemiyet ve müesseselere ait bütün ormanlar kuru ve baltalıklarda kesim yapılması işletme planlarının yapılmasına bağlıdır. Ancak kesin işletme planlarının yapımına kadar en çok üç yıl içerisinde tamamlanmak koşulu ile geçici planlarla kesim yapılır.

Mukavelenamelere bağılı ormanlardan köylülerin faydalanma hakkını gösteren Kanun gereğince köylülerin işleyecekleri veya yıllık bin metreküpe kadar kapasitesi olan Devlet ormanları ile sahası bin hektardan aşağı olan kişilere ve köylere ait orman kuru ve baltalıklar geçici işletme planları ile idare olunur. Ancak bu ormanlarda da kesin işletme planlarının yapılması gerekmektedir. Planlar Devlet, sahipleri ve köylerce tarafından yaptırılır. Bu planlar bedeli kendilerine ait olmak üzere Devlet tarafından yaptırılabilir. İşletme sırasında müteahhit veya faydalananları veyahut mutasarrıfları tarafından kesin veya geçici işletme planları tamamen uygulanmadığı veya tahribat yapıldığı fen heyetince tespit edildiği takdirde tahrip olunan kısımlar arazi sahipleri tarafından ağaçlandırıldıktan başka tahribatın derecesine göre ceza hükmolunur. Müteahhitlerin sözleşmeleri de feshedilir.

Bu Kanunda gerek Devlet ormanlarından gerekse köy kuru ve baltalıklarından çıkarılacak ağaçlar ve mahsulat bedelleri ve özel ormanlardan alınacak öşür miktarı, ormanların iskele ve istasyonlara olan mesafesi, mevki, üretim masrafları itibara alınarak mıntikalara taksim edilmek suretiyle her mıntika için mahalleri idare meclislerince orman memurlarının mütalaa ve uygun gördükten sonra takdir ve Ziraat Vekâletince tasdik olunacak tarife gereğince alınır.

Kesim zamanı geçmiş geçit vermeyen uzak mahallerde bulunup işletilmeyen Devlet ormanlarının müzayede edilmeden pazarlık suretiyle Türk olan kişi, şirket ve müesseselere İcra Vekilleri Heyeti kararı ile verilmesi mümkündür.

Devletçe muhafaza ormanı olarak ayrılmış ve ayrılacak ormanlarda kesim yasaktır. Bu gibi ormanlardan Devlete ait olmayanların istimlâk edilmesi zorunludur. Bu Kanunla Devlet bu taahhütlerini yerine getirmek için ihtiyaç duyduğu teknik elemanları yetiştirmek için 1925 yılında üç adet orman okulu açılmasına karar vermiştir.

18 Haziran 1924 tarihinde İcra Vekilleri Heyetince Orman Talimatnamesi yürürlüğe konulmuştur. 1937 yılında çıkarılan 3116 sayılı Orman Kanunu ve Nizamnamesine kadar yürürlükte kalmıştır. Talimatname 33 maddeden oluşmakta olup, araştırma konumuzun önemli belgelerinden olduğu için yeri geldiğinde detaylı incelenecektir. Bu Talimatnamenin 7'inci maddesinde 1931 yılında değişiklik

yapılmıştır. Talimatnamenin odun dışı orman ürünlerinin üretim ve satış işlemlerini düzenleyen 12'nci maddesi 1932 yılında değiştirilmiştir.

2. 3. Cumhuriyet Dönemi Ormandan Faydalanma Esasları

2. 3. 1. 3116 Sayılı Kanun

Cumhuriyet döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisince 8 Şubat 1937 tarihinde kabul edilen ve 1 Haziran 1937 tarihinde yürürlüğe giren 3116 sayılı Orman Kanunu Türkiye Ormancılığı için bir dönüm noktasıdır. Çünkü Tanzimatın ilanından itibaren ormanların ve ormanlardan faydalanmanın düzenlemesi çabaları, sosyo-ekonomik koşullar, Devletin mali ve ekonomi politikaları, siyasal ve sosyal çalkantılar ve savaşlar nedeniyle yetersiz kalmış, yapılan düzenlemeler çoğunlukla uygulanamamış, ormanlar madenler gibi sadece gelir elde edilen bir doğal kaynak olarak görülmüş ve maalesef ormanlar tahrip edilmiştir. Bu koşullarda hazırlanan 3116 sayılı Orman Kanunu, doğru bir yaklaşımla ormanların korunmasını esas alan bir anlayışla hazırlanmıştır.

3116 sayılı Orman Kanunu ile ormanlar ve ormanlardan faydalanma ile ilgili çok köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu Kanun öncesinde ormancılıkla ilgili mevcut bütün kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu Kanun ile yapılan en radikal değişiklik Devlet ormanlarının Devlet tarafından işletileceği meselesidir. Ülkede orman işletmeciliğini ve her türlü orman işlerini yürütmek üzere 1937 yılında 3204 sayılı Kanunla hükmi şahsiyeti haiz katma bütçeli Orman Umum Müdürlüğü kurulmuştur. 3116 Sayılı Orman Kanununun 32'nci maddesinde orman işleri ve her türlü işletmelerin bu Teşkilat tarafından yapılacağını belirtilmektedir. Kanunun geçici 4'üncü ve 5'inci maddelerine göre ormanların Devlet tarafından işletileceği hususu için on yıllık bir geçiş süreci öngörülmüştür. Tanzimattan itibaren uygulanan liberal ekonomi politikalarından beslenen ormanlardan faydalanmanın düzenlemesi anlayışı bu Kanun ile yön değiştirmiştir.

Bu Kanunla Devlet ormanları dışındaki bütün ormanlar da Devletin gözetim ve denetimine bağlanmıştır. Önemli bir değişiklik de parasız faydalanma hakkının

kaldırılmasıdır. Bu düzenleme, ormancılıkla ilgili bir anlayış değişikliğinin yansımasıdır.

Ancak Kanun uygulamaya başlandıktan sonra ormanlarla ve orman ürünleri ile ticareti ile uğraşan kesimlerin tepkisi büyük olmuştur. Kanunun yayımlanmasından sonra halk eline baltasını alarak en az on senelik ihtiyacını temin kaygısı ile ormanları tahrip etmeye başlamıştır. Kanunun işaret ettiği koruma teşkilatının Orman Kanununun yürürlüğe girmesine eş zamanlı olarak kurulamamış olması, bu tahribatın artmasına sebep olmuştur (Diker, 1947). Neticede bir yıl sonra 3444 sayılı Yasa ile 3116 sayılı Orman Kanununun beş maddesi değiştirilmiş ve bu Kanuna iki madde eklenmiştir. Ancak tepkiler, tartışmalar devam etmiştir. 1950 yılında çıkarılan 5653 sayılı Kanunla 3116 sayılı Orman Kanununun 35 maddesi değiştirilmiştir.

1937 yılında İcra Vekilleri Heyetin tarafından 2/6738 sayılı yeni Orman Nizamnamesi yayımlanmıştır. 1940 yılında İcra Vekilleri Heyetinin 2/14931 sayılı kararı ile Orman Nizamnamesine ek Nizamname yayımlanmıştır.

17 Ekim 1937 tarihinde İcra Vekilleri Heyetin tarafından 2/7762 sayılı Orman İşletmesi Talimatnamesi yayımlanmıştır. Bu Talimatname 8 Haziran 1939 tarihinde Resmi Gazete ile yürürlükten kaldırılmış ve İcra Vekilleri Heyetinin 2/11139 sayılı kararı ile Orman İşletme Talimatnamesi yeniden düzenlenerek yayımlanmıştır. Aynı yıl içerisinde İcra Vekilleri Heyetinin 2/12260 sayılı kararı ile bu Talimatnamenin 24. maddesi değiştirilmiştir. 1940 yılında İcra Vekilleri Heyetinin 2/13387 sayılı kararı ile Orman İşletmesi Talimatnamesinin 9, 14, 18, 19 ve 23'üncü maddeleri yeniden düzenlenmiştir. 1941 yılında İcra Vekilleri Heyetinin 2/15644 sayılı kararı ile Orman İşletme Talimatnamesine bir madde eklenmiştir. Talimatnamenin 21'inci maddesinde 1949 yılında 3/8707 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile değişiklik yapılmıştır.

1946 yılında 4920 sayılı Devlet Orman İşletmelerinin Bazı Vergilerden Muaf Tutulması Hakkında Kanun yayımlanmıştır.

2. 3. 2. Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesi

Bakanlar Kurulunun 27.02.1952 tarih ve 14652 sayılı kararı ile 4914 sayılı Orman Kanununa Ek 3444 Sayılı Kanunun 7. nci Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanunun 1'inci maddesine dayanarak yukarıda bahsedilen Orman İşletmesi Talimatnamesi ve değişikliklerinin tümü yürürlükten kaldırılmış ve Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesi yayımlanmıştır.

Bu Talimatnamenin; 1956 yılında İcra Vekilleri Heyetinin 4/6725 sayılı kararı ile 21 maddesi, 1958 yılında İcra Vekilleri Heyetinin 4/10645 sayılı kararı ile 10 maddesi, 1963 yılında Bakanlar Kurulunun 6/1831 sayılı kararı ile 22 maddesi (ayrıca bir madde eklenmiştir), 1973 yılında Bakanlar Kurulunun 7/5864 sayılı kararı ile 22 maddesi değiştirilmiştir. Bu Talimatname (Yönetmelik) bu değişikliklerle 1952 yılından 2015 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

2015 yılında Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik Bakanlar Kurulunun 2015/7255 sayılı kararı ile yürürlüğe girmiş ve 1952 tarihli Orman İşletmesi ve Döner Sermaye Talimatnamesi yürürlükten kaldırılmıştır.

2. 3. 3. 6831 Sayılı Orman Kanunu

Nihayet bugün yürürlükte olan 6831 Sayılı Orman Kanunu 1956 yılında kabul edilmiş ve 3116 sayılı Orman Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. 6831 sayılı Orman Kanununun hükümleri ilgili 1956 yılında günümüze kadar pek çok değişiklik ve ek düzenleme yapılmıştır. Bu değişikliklerden araştırma konumuz ile ilgili olanlara yeri geldiğinde temas edilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORMAN MÜLKİYETİ

Orman mülkiyeti konusunda yukarıda anılan faydalanma rejimi ile bağlantılı değerlendirme yapılmalıdır. Buna göre ortam mülkiyeti konusunda Tanzimat öncesi, Tanzimat dönemi ve Cumhuriyet dönemi (1937 sonrası) ayırımına gidilebilir. Ayrıca burada son bir başlık altında özel orman mülkiyeti kavramı ve buna ilişkin düzenlemeler açıklanacaktır.

3. 1. Tanzimat Öncesi Orman Mülkiyeti

Osmanlı İmparatorluğunun kurulduğu coğrafyada, gerek Türk-İslâm devletlerinin kalıntıları ve gerek Bizans ve Balkanlar'da köylünün çoğunluğu kendisine ait olmayan bir toprağı ırsi ve daimi bir kiracı şeklinde işleyen ve aynı zamanda bir toprak kölesi (serf) veya sadece koloni şeklinde toprağı bağılı bulunan kitlelerdi. Bu koşullarda Osmanlı İmparatorluğunda toprakların yüksek mülkiyet ve murakabe hakkı (rakabenin) genellikle Devlet elinde alıkonularak, millete ve miriye (Devlete) mal edilmiş olması ve böyle bir hukuki statüye tabi tutulması, toprağı işleyenler için tasarruf şekillerinde sınırlayıcı birtakım kayıtların meydana çıkmasına ve bu topraklar üzerindeki tasarrufun ilke olarak daimi ve ırsi bir kiracılık sözleşmesi şeklini almasına yol açmıştır (Barkan, 1980).

Bu açıklamalar ışığında Tanzimat öncesinde ormanların devlete ait olmasına rağmen ormanların mülkiyeti bakımından herhangi özel bir düzenleme bulunmadığı görülmektedir.

3. 2. Tanzimat Dönemi Orman Mülkiyeti

Tanzimat dönemi orman mülkiyeti farklı yasal kaynaklarda incelenmiş ve düzenleme altına alınmıştır.

3. 2. 1. 1858 Tarihli Arazi Kanunnamesi Dönemi

Türk Orman Hukukunda ilk defa 1858 Tarihli Arazi Kanunnamesinin 30'uncu maddesi gereğince ormanlar, hususi kişilerin uhdesinde bulunan korular, cibâl-i mûbaha tabir olunan ormanlar, evkafa bağlı ormanlar ve kura ve kasabata mahsus baltalıklar olarak dörde ayrılmışlardır (Köprülü, 1949). Burada yapılan sınıflandırma mülkiyet temelli olmayıp daha çok ormanlardan faydalananları esas alan bir sınıflandırmadır.

Arazi Kanunnamesinin 2'nci maddesi özel mülkiyete konu arazileri sınıflandırmış ancak bu arazilere ilişkin hükümleri Kanun kapsamı dışında bırakmıştır. Aynı şekilde Kanunun 4'üncü maddesinde aslında mülk olup şeriat kaidelerine uygun şartlar dâhilinde vakfedilmiş sahih vakıflara ait hususlar da bu Kanunda yer almamıştır. Bu Kanun kapsamında cibâl-i mûbaha, kura ve kasabalara bağlı baltalıklar ve temlik sahihle temlik edilmiş vakıflar ve mazbut vakıflar da mirî arazidir.

Şahısların uhdesinde bulunan ormanları; ağaçları mülk olan korular ve kendiliğinden yetişen (hüdayi nabit korular) olarak ikiye ayırmak mümkündür (Köprülü, 1949). Ağaçları mülk olan ormanları da mülk arazi üzerindeki kuru ve ormanlar, miri arazi üzerinde bulunan mülk kuru ve ormanlar ile vakıf topraklar üzerindeki ormanlar olarak üçe ayrılabilir. Arazi Kanununun 30'uncu maddesine göre bir kimsenin tasarrufu altında bulunan miri toprak üzerinde memurun izni ile meyve vermeyen ağaç dikerek yetiştirebileceği ve kendisinin mülkü sayılacağı, tasarruf sahiplerinden bu çeşit koruların mahallerine has verim kabiliyetine uygun öşre benzer zemin kirası alınacağı belirtilmektedir. Burada belirtilmesi gereken husus özel mülk haline gelen ağaçların bulunduğu miri arazinin özel mülkiyete konu olmamasıdır. Gerçekte dönemin hukukunda bugünkü manada mütemmim cüz kavramı mevcut değildi. Mukataalı vakıflarda olduğu gibi vakıf arazisi üzerindeki ağaçlar da mülk hükümlerine tabi idi (Köprülü, 1949). Kendiliğinden yetişen korular, babadan ve dededen miras yolu ile intikal eden veya başkalarından devir yolu ile tasarruf olunan kuru ve ormanlardır. Bu çeşit kuru ve ormanlar kişiler tarafından tasarruf olunmakla beraber mülk mahiyetinde olmayıp, miri arazinin hükümlerine bağlı idi. Burada arazi üzerinde bulunan ağaçların meyve veren ağaç olup olmamasına göre ikili bir ayırım söz konusudur. Kanunun 28'inci maddesine göre

meyveli ağaçlardan faydalanmanın tasarruf sahibine ait olduğu ancak bu ağaçların kesilemeyeceğine, 30'uncu maddesine göre meyvesiz ağaçları yalnız tasarruf sahibinin kesebileceğine hükmedilmişti. Ancak 1859 tarihinde çıkarılan bir irade-i seniye ile miri arazi üzerinde kendiliğinden yetişen meyveli ve meyvesiz ağaçlardan faydalanma (intifa) ve ihtitabı tasarruf sahibine ait olduğuna hükmedilmiştir (Köprülü, 1949).

1847 Tarihli Tapu Nizamnamesinin 13'üncü maddesine göre cibâl-i mûbahadan ve köy ve çiftlik hayvanlarına mahsus meralardan ve vakıf arazilerinden başka boz ve hali (boş) yerlerde ziraat etmek isteyenlere, benzer uygulamaları teşvik etmek için bu yerlerin bedelsiz verileceği ve yalnızca kâğıt bedeli posta resmi alınıp bu yerlerden bir yıl, açılan arazi taşlık ise iki yıl öşür alınmamasına hükmedilmektedir. Burada cibâl-i mûbaha diye tabir edilen ormanlardan ziraat amacıyla tarla açılmasının mümkün olmadığına ilişkin hüküm ormanların mülkiyeti açısından önem taşımaktadır. Bu husus ormanların korunması yönünde Tanzimat dönemindeki ilk tedbir olarak görülebilir.

1858 tarihli irade-i seniye Defterhanede kayıtlı olmayan yaylak, kışlak ve koruların dahi miri arazi olarak işlem görmesine ilişkindir. Bu iradede Devlet Arazi Tahrir Defterlerinde kaydı olsun ya da olmasın, ne tür araziden ifraz edildiği bilinmeyen arazilere miri arazi muamelesi yapılması emredilmektedir. Aksi belgelerle ispat edilmedikçe belirli mıntikalarda bulunan arazilerin mutlaka miri arazi olarak kabul edilmesi, öteden beri muhtelif vesilelerle toprağın Devlete geri dönmesini ve bu suretle miri arazi hukuku sahasının genişletilmesini mümkün kılan şartlara uygundur (Barkan, 1980).

Arazi Kanunnamesinin 104'üncü maddesine göre “eskiden beri ahaliye mahsus ormanlardan olmayıp, cibâl-i mûbaha olarak adlandırılan dağlardan ve balkanlardan herkes odun ve kereste kesebilir, hiç kimse kimseye müdahale edemez ve bunlardan meydana gelen otlardan ve ağaçlardan öşür alınmaz ve bu çeşit cibâl-i mûbahadan bir miktarı ifraz edilerek müstakil veya müştereken koru edinmek üzere memuru tarafından kimseye tapulu tasarruf ettirilmez.” hükmü gereğince ormanlardan faydalanma serbest olmakla birlikte mülkiyete konu edilememektedir. Bu neviden yerler metrûk arazi olmadığı gibi mevat arazi de değildir. Arazi Kanunnamesinin 104'üncü maddesinin hükmü Orman Nizamnamesinin 5'inci

maddesiyle değiştirilmiş ve cibâl-i mûbaha Devlet ormanlarına katılmak suretiyle ortadan kaldırılmıştır (Cin, Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması, 1992).

3. 2. 2. 1870 Tarihli Orman Nizamnamesi Dönemi

Orman Nizamnamesinin 2'nci maddesine göre, Devletin ne kadar ormanı var ise tayin ve tahdit olunacak ve muhafaza altına alınan ormanlarda bu Nizamname hükümleri uygulanacak şeklindedir. Ancak Nizamnamede ormanların tespit, sınırlandırma ve muhafaza altına nasıl alınacağına dair bir hükme yer verilmemiştir. Nizamnamenin bu maddesi ile ilgili olarak 1876 yılında Ormanların Tasarrufuna Müteallik Med'iyatı Tetkiki için Teşekkül Edecek Komisyonların Muamelatı Hakkında 6 Maddelik Talimat yayımlanmıştır.

Bu Talimata göre Vilayet merkezleri ve livalarda vali ve mutasarrıfların nezaret ve orman müfettişlerinin başkanlığında vakıf muhasebecileri ve Defteri-Hakani memurları ile bilirkişilerden müteşekkil komisyonlar tasarrufu iddia edilen ne kadar orman varsa senetleri, mevcut düzenlemelere uygun kaleme alınan bu talimat hükümlerine riayet edilerek alınıp inceleneceğine ilişkindir.

Bu Talimatın 2'inci maddesine göre kişilerin ellerinde bulunan mülkiyet belgelerinin, Orman Nizamnamesinin yürürlüğe girdiği tarihten öncesine ait (orman ve koru namına verilmiş olan dönüm ve sınırları senette gösterilen miktar ve sınırlara uygun olan muteber senetler müstesna) olmak üzere dönüm ve hudutları farklı gösterilen senetlerde yazılı ormanlar, orman müfettişleri tarafından incelenmek ve sınırlandırılmak üzere muhafaza altına alınacağı belirtilmektedir.

Özetle adı gečen Talimatnameye göre Orman Nizamnamesinin yürürlüğe girdiği tarihten önce orman ve korular üzerinde mülkiyet iddiasında bulunan kişilerin elinde bulunan mülkiyet belgeleri, bu talimat gereğince oluşturulan komisyon marifetiyle incelenecek ve bu belgelerin geğerli olup olmadığına komisyonca karar verilecektir.

3. 3. 3116 Sayılı Orman Kanunu ve 4785 Sayılı Kanun Dönemi

3116 sayılı Orman Kanunu ile orman hukukunda ilk kez orman tanımına yer verilmiştir. Bu Kanununun 1'inci maddesine göre kendi kendine yetişmiş veya herhangi bir orman hasılatı veren ağaç ve ağaççıkların toplu halleri yerleri ile beraber orman sayılmıştır. Bu Kanun ormanlar; Devlet ormanları, umuma mahsus ormanlar (köy, belediye, özel idare gibi kamu tüzel kişilere ait ormanlar), vakıf ormanları ve özel ormanlar olmak üzere dörde ayrılmıştır.

1870 yılında yürürlüğe giren Orman Nizamnamesinden beri ormanlarla ilgili mülkiyet iddiaları var olagelmiştir. Bu iddiaların çözülmesi ve Devletin orman işletmeciliğini düzenleyebilmesi için bu iddiaların çözülmesi gerekmiştir. Bu amaçla 1945 yılında kabul edilen 4785 sayılı Orman Kanununa Bazı Hükümler Eklenmesine ve Bu Kanunun Birinci Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun çıkarılmıştır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte var olan gerçek veya tüzel özel kişilere, vakıflara ve köy, belediye özel idare kamu tüzel kişiliklerine ilişkin bütün ormanlar bu Kanun gereğince Devletleştirilmiştir. Bu ormanlar hiçbir bildirim olmaksızın Devletin mülkiyetine geçmiştir. 1950 yılında bu Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair 5658 sayılı Kanun ile Devletleştirilen ormanlardan Devlet ormanları içinde veya bitişiğinde olmayan etrafı tarla, bağ, bahçe, özel orman, şehir, kasaba, köy merası ile Devlet ormanlarından tamamen ayrılmış bulunan köy, belediye tüzel kişilikleri ve gerçek kişilere ait ormanların istedikleri takdirde sahiplerine iadesine dair hükümleri içermektedir.

Bu iki Kanun hükümleri bugün de yürürlükte dir. Yukarıda bahsi geçen ve 1950 yılında yürürlüğe giren 5653 sayılı Orman Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun ile ormanlar Devlet Ormanları, köy ve belediye gibi tüzel kişiliklere ait ormanlar ve özel ormanlar olarak üçe ayrılmıştır.

Nihayet bugün yürürlükte olan 6831 sayılı Orman Kanunu ile ormanın hukuki tanımı yeniden yapılmış ve Kanunun 4'üncü maddesi ile ormanlar mülkiyet ve idare şekilleri ile vasıf ve karakter bakımından sınıflandırılmıştır.

Bu Kanuna göre tabii olarak yetişen veya emekle yetiştirilen ağaç ve ağaççık toplulukları yerleriyle birlikte orman sayılmıştır. Böylece 3116 sayılı Kanundaki tanımda bulunan herhangi bir orman hasılatı veren ibaresi tanımdan çıkarılmıştır. Bu Kanunla ormanlar mülkiyet ve idare şekilleri bakımından Devlet ormanları, hükmi şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait ormanlar ve hususi ormanlar olarak üçe ayrılmıştır. Aynı şekilde vasıf ve karakter bakımından muhafaza ormanları, milli parklar ve istihsal ormanları olarak sınıflandırılmıştır. Günümüz orman hukukunda bu orman tanımı ve sınıflandırılması yürürlüktedir. Burada belirtilmesi gereken husus incelememizde 3116 sayılı Orman Kanunundan itibaren sadece ormanın tanımı ve ormanların sınıflandırılmasına yer verilmiştir.

Ülke ormanlarının yaklaşık büyüklüğü, orman ürünlerinin çeşitleri üretimi, ihracat, ithalat, ormancılık örgütünün çalışanları ve ödeneği ile gelirleri ile ilgili ilk orman istatistiği 1907 yılında yayımlanmıştır. Bu istatistiğe göre ülkemizin yüzölçümü 911.250 kilometrekare (91.125.000 hektar) ve ormanlık alan miktarı 8.803.765 hektar olarak tahmin edilmektedir. Bu da genel alanın %9,66'sına karşılık etmektedir. 1907 tarihinde ormanlarımızın 7.750.132 (%88,03) hektarı Devlet ormanı, 107.295 (%1,22) hektarı vakıflara ait ormanlar, 146.423 (%1,66) hektarı kasaba ve köylere mahsus baltalıklar, 539.473 (%6,13) hektarı özel mülkiyete konu ormanlar, 260.442 (%2,96) hektarı davalı ormanlar olarak tasnif edilmişlerdir (Kutluk, Türkiye Ormancılığı İle İlgili Tarihi Vesikalar 893-1339 (1487-1923), 1948). 1907 yılından sonra Ülkemiz sınırlarının değişmesine rağmen yukarıda bahsettiğimiz ormanlık alan istatistiğinin burada yer almasının nedeni ormanlık alanların mülkiyet durumu ile ilgili bir fikir verdiği içindir.

Birinci bölümde belirtildiği gibi 2015 yılında yayımlanan resmi istatistiklere göre Türkiye'nin orman alanı 22.342.935 hektardır. Böylece mevcut resmi verilere göre Ülkemizin %28,6'sını orman alanları kaplamaktadır. Bu ormanlık alanın 1907 yılında yayımlanan ormanlık alan istatistikleri ile karşılaştırılması doğru olmaz. Çünkü o dönemde ülkemiz daha geniş bir alanı kapsamaktaydı. Ayrıca 1907 yılında yayımlanan ormanlık alan miktarı tahmini bir değer olup değerlendirme ölçütlerinin ne olduğu bilinmemektedir. Çünkü dönemin orman hukukunda orman, hukuki bir kavram olarak tanımlanmış değildir.

3. 4. Özel Ormanlar ve Hukuki Rejimi

Burada üzerinde durulması gereken diğerk bir konu da özel mülkiyete konu ormanlardır. Gerek 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi ve gerekse 1870 tarihli Orman Nizamnamesinde özel mülkiyete konu ormanlardan faydalanma ile ilgili bir düzenleme mevcut değildir. Orman Nizamnamesi özel mülkiyete konu ormanları kapsamına almamıştır.

1858 Tarihli Arazi Kanunnamesinde özel mülkiyete konu ormanlardan sahiplerinin faydalanacağına yer verilmekte ancak bu faydalanmanın şekli ve esasları hakkında bir düzenlemeye yer verilmemektedir.

Özel mülkiyete konu ormanlardan faydalanmanın düzenlenmesi ile ilgili ilk düzenleme 1937 tarihli 3116 sayılı Orman Kanunudur. Bu Kanunun 4'üncü maddesine göre Devletten başkasına ait bütün ormanlar da Devletin gözetimi altında olup, Devlet adına bu gözetim Orman İdaresi tarafından yapılacağı hükmünü içermektedir. Bu Kanunun 63-76'ncı maddeleri sınırlandırma, idare, koruma ve işletme başlıkları altında özel ormanlarla ilgili düzenlemeleri içermektedir. 3116 sayılı Orman Kanununun 71'inci maddesi sahipli koru ve ormanlar bin, baltalıklar da iki yüz hektardan küçük parçalara bölünüp satılamaz mirasçılara paylaştırılamaz şeklindedir.

Bugün yürürlükte olan 6831 sayılı Orman Kanununun 50-56'ıncı maddeleri özel ormanlarla ilgili düzenlemeleri içermektedir. Bu Kanunun 55'inci maddesine göre özel ormanların idaresi ve korunması Devletin kontrol ve gözetimi altındadır. 1987 yılında bu Kanunun 3373 sayılı Kanunla değiştirilen 52'nci maddesinin birinci fıkrasına göre ekim dikim suretiyle meydana getirilen özel ormanlar hariç, özel ormanlar 500 hektardan küçük parçalar teşkil edecek parçalanamaz, başkalarına temlik ve mirasçılara taksim edilemez. 1987 yılında bu Kanunun 3373 sayılı Kanunla değiştirilen 52'inci maddenin ikinci fıkrasına göre şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerlerdeki özel orman alanlarında yatay alanın %6'sına kadar imar inşaat izni verilebilmektedir. Özel ormanların işletilmeleri Kanunun 54'üncü maddesi gereğince Devlet ormanları için belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yapılması gerekmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEVLET ORMAN İŞLETMELERİ

Orman işletmeleri yukarıda işlenen orman varlığını değerlendirme amacıyla kurulan işletmelerdir. Bir taraftan orman işletmelerinin kamusal yapısı, diğer taraftan işlenen ürünlerin özünde Devlet mülkiyetinde olması, orman işletmelerini iktisadi işletmeler içinde özel bir yere koymaktadır.

Türkiye’de Devlet Orman İşletmeleri 1 Haziran 1937 tarihinde yürürlüğe giren 3116 sayılı Orman Kanununun 31’inci maddesi gereğince kurulmaya başlamışlardır. Ancak bu konuya girmeden önce orman işletmesi kavramının açıklanması gerekmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, orman işletmelerinin özellikleri ve kuruluşu üzerinde durulacaktır.

4. 1. Türkiye’de Devlet Orman İşletmelerinin Özellikleri

İşletme genel bir ifade ile insan ihtiyaçlarını doğrudan ya da dolaylı olarak karşılamak üzere üretim faktörlerini birleştirerek mal ve hizmet üreten birimler olarak tanımlanabilir. İşletmenin mülkiyet biçimi, yükümlü olduğu işlevlerin çeşitliliği, işletme amaçları, üretim sürecinin uzunluğu, işletmenin büyüklüğü, doğal etkilere açık olup olmayışı, risk derecesi, sermaye ve gelirin ayrı veya bir arada oluşması, ekonomik unsurların ölçülmesindeki duyarlılık derecesi gibi hususlar işletmelerin özelliklerini ortaya koyan şartlardan bazılarıdır (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983).

Ormancılık yazınında orman işletmesi ve ormancılık işletmesi şeklinde iki kavram kullanılmaktadır. Orman İşletmesi, ormana ve orman ürünlerine olan ihtiyacı doğrudan veya dolaylı olarak devamlı bir şekilde karşılamak amacıyla sınırları belirlenen ormanlarda üretim faaliyetlerinde bulunan iktisadi ünitelerdir (Fırat,

1967). Başka bir tarife göre orman işletmesi, belli bir alanda ortak amacı bulunan orman kurma, bakım, koruma, gençleştirme, hasat ve değerlendirme gibi insan ihtiyaçlarını karşılamayı amaç edinen ancak teknik işlerin sürekli yürütülmesi mümkün ve gerekli görülmeyen, tek başına sevk ve idareye sahip olmayan, orman sınırları içinde teknik faaliyetleri içeren dar kapsamlı bir kavramdır. Yaban hayatını korumak, erozyonu önleme amaçlı muhafaza (koruma) ormanları, periyodik hasıla (gelir) alınan küçük köylü ormanları orman işletmesinin konusunu oluşturmaktadır (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983).

Ormancılık işletmesi ise, toplumun orman ürünlerine ve hizmetlerine olan ihtiyaçlarını orman kaynağından sürekli ve optimal düzeyde karşılamak amacıyla, ormancılık faaliyetlerinde bulunan, sınırları ve amaçları belli olan, üretim faktörlerini buluşturan, ürünlerini piyasaya arz eden, belirli planlara göre yönetilen, tek başına sevk ve idare edilen teknik, ekonomik ve sosyal birimlerdir (Daşdemir, 2015). Türkiye’de Devlet orman işletmelerinin özellikleri, görevleri, işlevleri ve faaliyetleri dikkate alındığında ormancılık işletmesi özelliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan ülkemizde Orman İşletmesi kavramı kullanılmakla birlikte aslında bu birimlerin birer ormancılık işletmesi olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır (Diker, 1947) (Fırat, 1967) (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983) (Daşdemir, 2015). Bu çalışmada ormancılık işletmesi kavramı yerine genel kabul gören orman işletmesi kullanılmıştır.

Esasında orman işletmesinin özelliklerini, diğer işletmelerden ayıran ve özellikle benzer kabul edilebilecek tarım işletmeleri ile farklılıklarını ortaya koyduğumuzda orman işletmesi kavramı daha iyi anlaşılacaktır. Orman işletmeleri geniş alanlar üzerinde kurulurlar. Diğer işletme türleri ve tarım işletmelerinin alanları ile karşılaştırıldığında orman işletmelerinin çalışma alanı çok daha büyüktür. Bu nedenle orman işletmelerinde sermaye unsurlarından arazinin değeri, çok büyük mutlak miktarlara ulaşmaktadır (Fırat, 1967).

Orman işletmeleri, genelde engebeli arazi üzerinde, diğer toprak kullanım çeşitlerine elverişli olmayan, düşük verimli arazilerde faaliyet gösterirler. Orman işletmeleri doğal şartlardan, iklim özelliklerinden ve meteorolojik olaylardan doğrudan etkilenirler. Doğal afetlerin, olağanüstü meteorolojik koşulların etkilerinden uzak kalamazlar. Bu yönüyle orman işletmelerine en yakın işletmeler

tarım işletmeleri olmakla birlikte tarım işletmelerinden önemli farklılıkları bulunmaktadır. Tarım işletmelerinde ürün genellikle bir yıl veya daha az bir sürede elde edildiğinden doğal afetlerden ve uç meteorolojik koşullardan etkilenme dereceleri daha düşüktür.

Orman işletmesi, geniş bir arazi üzerinde faaliyet göstermesinin bir sonucu olarak ormanlık alanın güvenliğinin yeterince sağlanamaması, yangın, otlama, usulsüz kesimler gibi insan kaynaklı risklere karşı daha duyarlıdır. Orman işletmesinin önemli bir özelliği de insanların orman ürünlerine ve hizmetlerine olan bugünkü ihtiyaçlarını karşılamaya değil, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını teminini bugünden gözetmesi ve tüm kuruluş ve faaliyetlerini ona göre planlaması ve yürütmesidir (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983).

Orman işletmesinde üretim süresi diğer işletme türlerine göre çok uzundur. Orman işletmesinde üretim süresinin çok uzun oluşu nedeniyle işletmeye yatırılan sermayenin başka bir işletmeye kaydırılması mümkün olmamakta ve ürün çeşitliliğini talebe göre planlama imkânı çok azalmaktadır.

Orman kaynaklı ürünlerin kullanım alanları ve talebi zamanla değişmekte ve çeşitlenmekte, odun işleme teknolojilerinin gelişmesi talep bileşimini büyük ölçüde etkilemektedir. Bu bağlamda uzun bir üretim süresinde bu tür talep değişikliklerinin ne yönde ve hangi ölçülerde olacağını kestirebilmek kolay değildir. Ancak yine de mevcut pazar koşullarını ve pazar araştırmalarını dikkate alarak üretim planlaması yapılması gereklidir (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983).

Orman işletmesinin sermayesinin büyük bir kısmı öz sermayedir. Orman işletmesi sermaye yoğun bir işletmedir. İşletme sermayesi arazi, ağaç serveti ve diğer servet unsurları olup, en büyük payı oluşturan ağaç serveti canlı bir varlıktır (Fırat, 1967). Ürün ile sermaye birbirinden ayrılamaz çünkü üretim faaliyeti her bir ağaçta yıllık halkalar şeklinde sermaye ile birleşmekte ve ona eklenmektedir. Ürünün ayrılması ve işletme geliri olarak elde edilmesi yıllık halkaların ağaç gövdelerinden ayrılması şeklinde değil, belli süre içinde üretilen odun miktarının kendi yöntemleri ile hesaplanması ve buna karşılık gelen miktarda ağacın kesilmesi suretiyle gerçekleştirilir.

Orman işletmelerinin sermaye unsurlarından olan arazinin değerinin tespit edilmesi çok güçtür çünkü arz ve talep yönünden çok dar bir pazarı bulunmaktadır. Orman işletmelerinde ağaç serveti ile ürünün ikisinin de odun oluşu piyasa fiyatlarında meydana gelen dalgalanmalar, sadece orman ürünlerinin değerini etkilemekle kalmaz, işletme sermayesinin büyük bir kısmını oluşturan ağaç serveti değerini de etkiler. Ağaç serveti sermayesi her yıl hacim itibarıyla büyümekte, kalitesi ve değeri de yükselmektedir (Fırat, 1967).

Orman işletmelerinin üretim faaliyetlerinde esneklik sağlayan özellikleri bulunmaktadır. Orman ürünleri üretimi, ağaç serveti gibi canlı olduğu için makroekonomik durum ve piyasa koşulları ve işletmenin durumu dikkate alınarak birkaç yıl bekletilmesi mümkündür. Orman ürünlerinin oluşması ve olgunlaşması geniş bir zamanı kapsar.

Orman işletmesinin faaliyetleri temelde ekolojik koşullara bağlıdır. Orman işletmesinin sürekliliği, toplumun bugün ve gelecekte orman ürünlerine ve hizmetlerine olan ihtiyacını devamlı ve optimal düzeyde karşılaması anlamına gelir. Ormancılığın uzun vadeli oluşu ve doğa şartlarına bağımlılığı süreklilik ilkesinin ilk ve önemli nedenidir. Orman işletmeleri orman ürünleri endüstrisi ile entegre olduğunda sürekliliğini sağlayabilir (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983). Orman işletmeciliğinde, toplumun orman kaynaklı gereksinimlerinin sürekli bir biçimde karşılanması ilkesi, ormandaki üretim potansiyelinin her zaman optimal düzeyde tutulmasını gerektirir (Odabaşı & Özalp, 1994).

Orman işletmesi için toprak sadece bir kuruluş yeri değil aynı zamanda üretim faktörü, hammadde kaynağıdır. Ağaçlar, topraktan aldıkları besin maddelerini diğer tabiat faktörleri olan ışık, ısı, su ve hava içerisinde işleyerek odun maddesini oluştururlar. Orman işletmesinin işgücü ihtiyacı geniş bir alanda ve bütün yıl boyunca süreklilik gösterir (Fırat, 1967).

Orman işletmelerinin diğer bir özelliği de ürünlerinin yükte ağır paha da hafif olmasıdır. Bu nedenle orman işletmeciliğinin en önemli sorunlarından biri taşıma maliyetlerinin yüksekliğidir. Aynı zamanda ormanların işletmeye açılabilmesi için yeterli yoğunlukta ulaşım yolu ağına ihtiyaç bulunmaktadır. Ulaşım olanaklarının ormanların koruma ve kullanma dengesi içerisinde, yörenin ekolojik, topoğrafik ve

meteorolojik koşulları dikkate alınarak yapılması gerekmektedir. Orman işletmeciliğinde ulaşım yollarının yapımı ve bakımlarının yapılması işletmeler için önemli bir maliyet unsurudur. Ayrıca üretilen orman ürünlerinin satış depolarına taşınması da ürün maliyetlerini artıran bir faktördür. Son yıllarda üretim maliyetlerini azaltmak amacıyla dikili ağaç satışlarına ağırlık verilmektedir. Orman işletmelerinin olduğu gibi orman ürünleri sanayisi için de taşıma önemli bir maliyet unsurudur. Orman işletmelerinin verimli bir orman işletmeciliği yapabilmesi için koruma-kullanma dengesi gözetilerek tesis edilen ve standartları yüksek bir ulaşım yolu ağına sahip olması gerekmektedir.

Her işletmenin olduğu gibi orman işletmesinin de iktisadi ve mali bünyesi vardır. Orman işletmesinin varlıkları; mevcut ağaç serveti, arazisi, bina, yol, köprü, telefon gibi tesisler, hizmet araçları, iş makineleri, üretilmiş fakat satılmamış orman ürünleri gibi varlıklar ile kasa ve banka mevcutları ve her türlü alacaklarından oluşmaktadır (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983). Bunlardan stoktaki orman ürünleri, kasa ve banka mevcudu ve her türlü alacaklar dönen varlıkları oluşturur.

Türkiye’de Devlet orman işletmelerinin bilançolarının aktif kalemleri içinde ağaç serveti ve arazi değeri yer almamaktadır. İşletme bilançolarının pasifinde de bunların karşılıkları bulunmamaktadır. Bunun en önemli nedeni ağaç serveti ve arazi değerinin hesaplanması zorluğundan kaynaklanmaktadır. Bunun sonucu olarak orman işletmesi sermayesinin kârlılığını hesaplanması mümkün olmamaktadır.

Devlet orman işletmelerinin bütçesi döner sermaye bütçesidir. İlk defa 1938 yılı Bütçe Kanunu ile Orman Genel Müdürlüğü bütçesine orman işletmeciliği işleri için 150.000 TL. döner sermaye ödeneği konmuştur (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983). 1952 yılında çıkarılan Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Yönetmeliğinin 3’üncü maddesine göre Devlet orman işletmesi döner sermayesi, orman işletmelerinin mevcut sermayesi ile Orman Genel Müdürlüğü bütçesine döner sermayeye eklenmek üzere gerektiğinde konulacak ödenek ve işletme sonunda elde edilecek kârlardan oluşmaktaydı. 1975 yılında Bütçe Kanununa konulan bir madde ile işletmelerin gayri safi gelirlerinin bir kısmı Hazine Hissesi olarak Genel Bütçeye aktarılmıştır (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983).

Orman işletmelerinde işlerin çoğunluğu doğal koşullara bağlıdır. Bu nedenle yöresel şartları bilmek ve ona göre işlerin yürütmek gerekmektedir. Bunun bir sonucu olarak yerinden yönetim ilkesine önem vermek gerekir. Nitekim bugün Orman Genel Müdürlüğü organizasyon yapısı yerinden yönetim anlayışına uygundur. Ancak günümüzün ulaşım, iletişim ve teknolojideki gelişmeler Orman Genel Müdürlüğünde merkezileşmenin artmasına yol açmıştır.

Orman işletmelerinde genellikle parça başı (akort) ve zaman birimi üzerinden ücret sistemleri uygulanmaktadır (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983).

4. 2. Türkiye’de Devlet Orman İşletmelerinin Tarihçesi

XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda egemen olan liberal ekonomi politikaları ve ormanların madenler benzeri doğal kaynaklar olarak kabul edilmesinin bir sonucu istismar ormancılığı denilen ormanlardan azami faydalanmayı esas alan bir yaklaşımla işletildiği görülmektedir. II. Meşrutiyet döneminde bu şekilde faydalanmanın ormanların tahribine yol açtığı görülmüş ve ormanlardan faydalanmanın bilimsel yöntemlerle düzenlenmesi ile ilgili düzenleme 1917 yılında Ormanların Usulü İdarei Fenniyeleri Hakkında 9 Maddelik Kanun, 1924 yılında 504 sayılı Türkiye’de Mevcut Bilumum Ormanların Fenni Usulü İdare ve İşletilmesi Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Ancak bu Kanunların uygulanabildiğini söylemek zordur. Ülkenin ekonomik koşulları ve ormanların teknik usullerle işletilmesi için gerekli uzman personelin yetersizliği ve orman ürünleri ticaretinden geçimini temin eden kesimlerin çokluğu ve Türkiye’nin ekonomik ve siyasal koşulları buna imkân vermemiştir.

4. 2. 1. İzmir İktisat Kongresinin Ormancılıkla İlgili Kararları

Kurtuluş Savaşı koşullarında 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihlerinde tertip edilen İzmir İktisat Kongresinde, Misak-i İktisadi olarak adlandırılan kararların 5’inci maddesinde belirtilen Türkiye halkı servet itibarıyla bir altın hazinesi üzerinde oturduğuna vâkıf olup, ormanlarını evlâdı gibi sever, bunun için ağaç bayramları yapar, yeniden orman yetiştirir ifadesi ormancılıkta bir anlayış değişikliğinin bir işaretidir.

Kongrenin Heyet-i Faâle'nin Türkiye'nin İktisadi Durumunu İnceleyen ve Kongre'nin Ele Alacağı Sorunları Belirten Raporunda Sınai İstihsalin Tanzimi başlığı altında; ormanlardan istifade imkânı bilhassa bugün cari olan usullere göre ormanların münferit küçük müteahhitlere ihalesi ile kesim yapılması ve adi tarzlarda ve adi cins kereste imali suretinde geri kalmış bir durumda olduğunu, ormanların sanayii besleyecek bollukta olduğunu, ormanların büyüklüğü ve mevcut ağaçların kıymetleri ormancılığa ait sanayinin gelişmesi için en önemli dayanak olduğuna ilişkin bir durum tespiti yapılmıştır (Ökçün, 1997).

Kongrede oluşturulan çalışma gruplarından Çiftçi ve Tüccar Gruplarının ormanlarla ilgili kararlarından da bahsetmek gerekmektedir. Çiftçi grubu, ormanların korunması, çoğaltılması ve yeniden arazinin ormanlaştırılması, köylü ve bütün çiftçilerin ve çiftlik sahiplerinin binalarını ve aletlerini yapmak için muhtaç oldukları kerestelerin bedelsiz olarak Devlet ormanlarından kesilmesine izin verilmesi, her köy ve kasabadaki çiftçilere geçimleri ormana bağlı olan köy ve kasabalara ihtiyaçları nispetinde kendi hudutları dâhilinde Devlet ormanlarında lüzumu kadar baltalıkların ayrılması, köylüler tarafında ihya edilecek baltalıkların on beş sene süreyle her nevi rüsum ve vergiden muaf tutulması, ağaç bayramları yapılması, yeniden sürebilecek ağaç köklerinin sökülmesine engel olunması, ipek kozası ürününün gelişmesi için dut bahçelerindeki ağaçların kesilmesinin yasaklanması ve mezarlıkların duvarla çevrilmesi içerisine ağaç dikilmesi bu işlerden belediyelerin vakıfların sorumlu tutulmasını istemiş ve çiftçi grubunun bu istekleri kabul edilmiştir (Ökçün, 1997).

Tüccar grubu, Türkiye ormanlarının bilimsel bir surette bölümlere ayrılması ile her bir bölüme numara verilmesi ve gerekli planın genel haritalarıyla orman istatistiklerinin düzenlenmesi, ormanlarda tatbik edilen tarifede; her ormanın doğal durumu, taşıma araçları, mahreç iskeleleri ve istasyonlara olan uzaklığı ve mesafesi ve imal masrafları ile ticaret hakkı dikkate alınarak ormanlardaki dikili ağaç bedelinin tayin ve tespit edilmesi, büyük ormanlar haritaları düzenlenerek ihalelerinden önce civardaki hızar ve fabrikalara ait ormanların ayrılması ve bunların kararlaştırılan bedeller üzerinden fabrika ve hızar sahiplerine verilmesi, hızar ve fabrika sahiplerinin Avrupa'dan getirecekleri bütün makine ve malzemenin gümrük muafiyeti, depozito usulünün kaldırılması ile ticari kefalet ve itibarın ikamesi ve iltizam bedelinin bir defada alınmayarak taksitlere bölünmesi, tomrukların

ormanlardan taşınmasında memurlar tarafından nakliye tezkeresi verildikten sonra tüccar ve köylünün artık serbest bırakılması, geçimlerini kerestecilikle temin eden çiftçilere eskiden olduğu gibi ormanlardan ağaç verilmesi, ormanların muhafazası bağlamında Nahiyeler Kanununa madde eklenmesi, Baltalık Kanununun köylünün ihtiyaçlarını karşılayacak surette değiştirilmesi, kapalı zarf usulü yerine açık artırma usulünün kabulü, gümrüklerde himaye usulünün tesisi (odun ve mangal kömürü dâhil), yoğun orman ve maden sahalarının şimendiferlerle diğerlerine ve bilhassa ihracat limanlarına bağlanması, ormanların gelişmesine hizmet edecek yolların yapılması için Nahiye Şuralarına yetki verilmesi, Orman Nizamnamesinin değiştirilmesi ve ıslahı, düşmanın yakıp tahrip ettiği kasaba ve köylerin yakınlarında bulunan taş, kireç, tuğla, kiremit ve kerpiç ocaklarının beş sene süreyle resimden affı kararlaştırılmıştır (Ökçün, 1997). Kongrede alınan bu kararlar Cumhuriyet dönemi ormancılık politikalarında etkili olmuştur.

Araştırma konusu bağlamında İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar incelendiğinde Devlet ormanlarının işletilmesinde kullanılan kapalı zarf usulünün yerine açık artırma usulünün kullanılmasının kısmen kabul edildiğini söylemek mümkündür. İzmir İktisat Kongresinden sonra 1925 yılından itibaren tutarı beş bin liraya kadar olan orman ihalelerinde açık artırma usulünün kullanılması 661 sayılı Kanunda yapılan değişiklikle kabul edilmiştir.

4. 2. 2. Bolu Karadere Ormanlarında Devlet Orman İşletmesi Kurma Girişimi

Türkiye’de ilk Devlet Orman İşletmesi kurulması girişimi 1924 yılında Bolu Karadere ormanlarının işletilmesi projesidir. Kurtuluş Savaşından zaferle çıkan Türkiye’nin ekonomik bağımsızlık savaşı başlamıştı. Ülkede gündün güne kereste fiyatlarının artışı karşısında, piyasaların düzenlenmesi ve Bolu Karadere ormanlarında bulunan yüzbinlerce metreküp servetin kıymetlendirilmesi, Ereğli-Zonguldak Kömür Havzasında maden kömürü üretimini artırılması amacıyla maden direği ihtiyacının karşılanması, 1923 yılında dönemin en önemli ihracat ürünlerinden üzüm ve incirin taşınmasında kullanılan göknar kerestesinden yapılan ambalaj sandığı kıtlığı nedeniyle ihraç edilememesi gibi nedenler Büyük Millet Meclisinde tartışılmış ve bir Orman İşletmesi kurulmasına karar verilmiştir (Kutluk, Türkiye’de İlk Devlet Orman İşletmesinin Kuruluş Safhaları ve Neticeleri, 1957).

Ülkenin ihtiyacı olan orman ürünlerini temin etmek ve büyük bir ağaç servetinin bulunduğu Karadere gibi bir orman bölgesini şirket ve müteahhit eli değmeden işletmek amacıyla 1924 yılı başında Ziraat Vekâleti bünyesinde “Orman Meclisi Âlisi” kurulmuştur. Bu Orman Meclisinin 27 Şubat 1924 tarihli ve 1 numaralı kararında özetle; Karadere ormanlarının işletilmesine karar verildiğini, bu ormanın işletme sermayesi olarak gerekli bir buçuk milyon lira oluşturulacak İşletme İdaresi emrine Osmanlı Bankasına tevdi edilmesi, bu ormanların işletilmesi için Zonguldak’tan başlayarak dekovil hattı inşa edilmesi, 1924 yılının piyasasının ihtiyacı olan kalas, travers, fiçı ve bina kerestesi ve maden direği olmak üzere otuz bin metreküp mevcut vasıtalarla dekovil hattının tamamlanan kısımlarından faydalanarak iskeleye nakledilmesi ve gelecek yıllarda her yıl toplam yüz yirmi bin metreküp kereste hazırlanıp iskeleye nakledilmesine karar verilmiştir (Kutluk, Türkiye’de İlk Devlet Orman İşletmesinin Kuruluş Safhaları ve Neticeleri, 1957).

1924 yılı Bütçe Kanunu ile Bolu-Karadere ormanlarının işletilmesine yönelik 2,5 milyon liralık ödenek tahsis edilmiş ve Orman İşletme İdaresinin kurulması ile çalışmalara başlanmıştır. Verilen bu ödeneğin iki milyon liralık kısmının borçlanma şeklinde orman işletmesine verileceği, orman işletmesinin elde edeceği safi gelirin dörtte birinin Hazineden alınan borca karşılık Hazineye aktarılacak suretiyle on yılda alınan iki milyon liranın geri ödeneceği, kalan kârın sermayeye ilave olunacağına karar verilmiş ve bu ormanların işletilmesi için Ereğli-Karadere şimendifer hattının etüdüne ve yapımına başlanmıştır.

1924 yılı başında kabul edilen 548 sayılı Kanunla Ereğli-Karadere şimendifer hattının yapımı için iki milyon lira borç verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu hattın 25 kilometresi inşa edilmiştir. Ancak Ereğli-Karadere şimendifer dar (genişliği 75 cm) hattı yerine Ereğli-Ankara geniş hattının (144 cm) yapılması yönündeki Büyük Millet Meclisinde cereyan eden tartışmalar neticesinde 548 sayılı Kanun ve dolayısıyla Karadere Orman İşletmesi Projesinden ileri bir tarihte yapılmak üzere vazgeçilerek 410 sayılı Kanunla Ankara-Ereğli şimendifer hattının yapımına karar verilmiştir (Kutluk, Türkiye’de İlk Devlet Orman İşletmesinin Kuruluş Safhaları ve Neticeleri, 1957) (Gümüş, 2017). Böylece ilk Devlet Orman İşletmesi kurulması girişimi başarıya ulaşamamıştır.

Bu girişimin Devlete ait ormanların Devlet tarafından işletilmesi politikasının bir sonucu olduğunu söylemek zordur. O dönemde Türkiye'nin bulunduğu ekonomik koşulların bir sonucu olarak ambalaj sandığı, orman ürünleri sanayisinin ve Zonguldak kömür havzasının maden direği talebini karşılamak amacıyla Bolu Karadere ormanlarda bir Devlet orman işletmesi kurulması düşünülmüş ancak başarıya ulaşamamıştır.

4. 2. 3. Orman İşletme Talimatnamesi

3116 sayılı Orman Kanununun 133'üncü maddesi gereğince bu Kanunun uygulama şeklini gösteren Orman Nizamnamesi İcra Vekilleri Heyetinin 2/6738 sayılı kararı ile 18 Haziran 1937 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır. 3116 sayılı Orman Kanununun 30'uncu maddesine göre Devlet ormanlarının Devlet tarafından işletileceğine dairdir. Devlet ormanlarının işletilmesi ile ilgili olarak 17 Aralık 1937 tarih ve 3785 sayılı Resmi Gazetede Orman İşletme Talimatnamesi yayımlanmıştır.

Talimatnamenin birinci maddesine göre Devlet Orman İşletmesinin görevi; amenajman planlarına ve iktisadi icaplara göre işletme mıntıkları dâhilinde kesme, taşıma, alım-satım, fidanlık tesis ve idame etme, ağaçlandırma yapma, ağaç hastalıkları ile mücadele, her çeşit işler, temizlikler, tesisat ve inşaat ile tamirat ve bu işlerle ilgili ve bu işlerin teminine yönelik bütün işleri ve çalışmayı başarmaktır. Bu şekilde Devlet tarafından işletilecek ormanlar ve dolayısıyla orman işletmesi, önem, büyüklük ve ekonomik ihtiyaçlar göz önünde tutularak Orman Umum Müdürlüğünün teklifi üzerine Ziraat Vekâletince tayin ve tespit edileceği hükme bağlanmıştır.

Talimatnamenin 2'inci maddesinde işletmenin kereste imali ile iştilgal etmeyip üretimi ham olarak satışa çıkaracağı, gerektiği hallerde üretimini yarı mamul hale getireceğine dairdir.

Talimatnamenin 4'üncü maddesine göre Devlet Orman İşletmesinin döner sermayesi; Orman Umum Müdürlüğü bütçesine konulacak ödenek, çeşitli yasal izinlere dayalı olarak yapılacak borçlanma ve açılacak cari hesaplar, işletme sonunda oluşacak kâr ile işletmenin büyüklüğüne göre artırılacağına dairdir.

Talimatnameye göre Orman İşletmesinin Yöneticisi Revir Amiri, orman işletmesine bağlı idari, mali, teknik bütün işlemlerden Orman Umum Müdürlüğüne

karşı sorumludur. Her orman işletmesinde İşletme Revir Amiri ile bölgenin büyüklüğü ve üretimi nispetinde gerektiği kadar orman mühendisi, mühendis muavini, diğer memurlar ve işçiler bulundurulur. Orman İşletmesine ait bütün hesaplar, ticari icaplara göre ve çift kayıt usulü ile düzenlenir. İşletme muhasebesince düzenlenecek defterlerin noterlikçe tasdik edilmesi zorunluluğu getirilmiştir.

Bu düzenlemeden sonra Devlet Orman İşletmeleri kurulmaya başlamıştır. Orman İşletme Talimatnamesinin 8 Haziran 1939 tarih ve 4227 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan şekliyle değiştirilmiştir. Talimatnamenin 2'nci maddesi; Devlet Orman İşletmesi üretimini ham veya yarı mamul halinde piyasaya çıkarır ancak Orman Umum Müdürlüğünce gerekli görüldüğü durumlarda fabrikalar tesis ederek her çeşit ve çapta kereste imal edebilir şeklinde değiştirilmiştir.

Cumhuriyet Hükümetinin kuruluşundan sonraki dönemde Kurtuluş Savaşının etkisiyle ekonomik darboğazda bulunan Türkiye Cumhuriyetinin Hazinesinin gelirlerini artırmak amacıyla yürürlükteki mevzuat gereğince verimli ormanların gerçek ve tüzel kişiler eliyle işletilmesi yoluna gidilmiş ve 3-50 yıl süreli imtiyaz sözleşmeleri ile ormanların işletilmesine devam edilmiştir. 3116 sayılı Orman Kanunu yürürlüğe girdiği 1 Haziran 1937 tarihinde bu imtiyaz sözleşmelerinden 29 adedinin süresi devam etmekteydi (Balkır, 1957). 3116 sayılı Orman Kanununun geçici 5'inci maddesi gereğince bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce sözleşme ile gerçek ve tüzel kişilere verilmiş olan Devlet ormanlarının işletilmeleri eğer sözleşmelerindeki süreler daha önce son bulmuyorsa nihayet on seneyi geçmemek üzere İcra Vekilleri Heyeti kararı ile bu kişilere bırakılabilir şeklindedir. Bu hükümlere göre sözleşmeleri feshedilecek olanlara verilecek tazminat, bu işletme için yaptıkları inşaat ve tesislerin sözleşmenin feshedildiği zamandaki sözleşme şartlarına göre Devlete intikal edip etmeyecekleri de dikkate alınarak takdir edilecek kıymetlerinden ibarettir. Kanunun geçici 6'ncı maddesine göre, Devlet orman işletmesinin henüz kurulamadığı yerlerde Ülkenin genel ve mahallin kereste ve odun ihtiyacı göz önünde tutularak verimli ormanlardan geçici işletme plan ve raporlarla ve kısa süreli sözleşmelerle kerestelik ve yakacak ağaçların satışa çıkarılacağını hüküm altına almaktadır. Ayrıca maden ocaklarında kullanılacak direklerle, resmi dairelerin telefon ve telgraf direkleri, travers, köprü ve tünel ihtiyaçları için verimli ormanlardan tarife bedeli ile ağaç verileceğine ilişkindir.

4. 2. 4. Devlet Orman İşletmelerinin Kurulması

Orman İşletme Talimatnamesinin yürürlüğe girmesinden sonra hangi ormanlarda Devlet Orman İşletmesinin kurulmaya başlanacağına karar verilmesi gerekmiştir. Sözleşmeli satışların yürürlükte bulunması nedeniyle ormanları çoğunluğu müteahhitler tarafından işletilmekte idi. Ancak sözleşmesi sona eren ve yeniden ihale edilmeyen Keltepe ormanları ve Adana'nın Pos ormanları o tarihte sözleşmeyle bağlı değildi. Ülkemizde hem orman işletmeciliğinin ilk aşamalarına yardımcı olmak hem de Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne bağlı Orman Fakültesi'nde ders vermek üzere çağrılmış bulunan Prof. Mayer Vegelin'den Büyükdüz ve Keltepe ormanları ile Pos ormanlarının Devlet işletmesi tesis edilmesi amacıyla tetkiki istenmiştir (Pınar, 1957).

Prof. Mayer Vegelin Orman Mühendisi Muzaffer Yener ile birlikte Büyükdüz ve Keltepe, Soyuk ormanlarında 2-14 Temmuz 1937 tarihleri arasında yaptığı araştırma ve incelemeleri Orman Genel Müdürlüğü bir rapor halinde yayımlamıştır (Vegelin, Safranbolu ve Karabük Civarındaki Ormanlarda Yapılan Tetkikata Ait Rapor, 1948) Vegelin raporunda bu ormanların demiryoluna olan vaziyeti, civarın orman ürünleri ihtiyacı, değişik meşçerelerdeki yaş sınıflarının çeşitliliği, doğal gençleştirmenin kolaylığı devamlı bir işletme sistemi kurmak için gerektiğini fakat bu amaca ulaşabilmek için ormanları ve muhtelif kısımlarını birbirine bağlayan daimi yolların öncelikle yapılmasının gerektiğini belirtmektedir. Neticede Devlet orman işletmesi kurulması koşullarının en uygun olduğu Büyükdüz, Keltepe-Soyuk ormanlarının bulunduğu Karabük'te ilk Devlet Orman İşletmesi olarak o dönemdeki adıyla Revir Amirliği kurulmasına karar verilmiştir. Bu kararda özellikle Keltepe-Soyuk ormanlarından elde edilecek tomrukların deniz ve demir yollarına yakın bulunması nedeniyle her istikamete gönderilmesinin mümkün olması, alıcı bulmakta güçlük çekilmeyecek olması ve Büyükdüz ormanlarında müteahhit işletmesinden kalan yolların varlığı etkili olmuştur. Böylece ilk Devlet Orman İşletmesi olan Karabük Revir Amirliği 18/12/1937 tarihinde kurulmuş ve 01/01/1938 tarihinden itibaren çalışmaya başlamıştır (Pınar, 1957). Karabük Revir Amirliğine Muzaffer Yener, Büyükdüz Bölge Şefliğine Necip Erhan, Keltepe Bölge Şefliğine Adil Adak atanmışlardı ve böylece 1 Ocak 1938 tarihi itibarıyla ilk Devlet orman işletmesi

110.000 TL sermaye ile fiilen çalışmaya başlamıştır (Bingöl, Geçmişten Günümüze Ormanlarımız ve Ormancılığımız (Cilt II), 1990) (Ardıç, 1986).

Vegelin, Muzaffer Yener ile birlikte 20 Ağustos-4 Eylül 1937 tarihinde Pos ormanları ile ilgili incelemesinde, ormanlardaki bütün açıklıkların köylü aileleri ile dolduğunu, bütün ağaçlardan yalamuk çıkartıldığını, bu bölgede öncelikle ağaçlardan yalamuk çıkarmanın önlenmesi gerektiğini ve köylülerin mera ve otlak ihtiyacının karşılanması gerektiği ifade etmiştir (Vegelin, Pos Ormanı Tetkik Raporu, 1948).

Ardından 24 Aralık 1937 tarihinde İstanbul Belgrad (Büyükdere) Revir Amirliği, 1938 yılı içerisinde Dursunbey ve Eskişehir Çatacık Revir Amirliği de faaliyete başlamıştır (Ardıç, 1986). 1937 yılından 1946 yılına kadar kurulan Devlet orman işletmeleri ve kuruluş yılları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. 1937-1945 Tarihleri Arasında Kurulan Devlet Orman İşletmelerinin Kuruluş Yerleri ve Tarihleri

Kuruluş Yılı	İşletmenin Adı
1937	Karabük, Büyükdere
1938	Dursunbey, Çatacık
1939	Çoruh(Artvin), Araç(Daday), Düzce, Giresun, Adana(Pozantı), Bolu, Devrek, Sinop
1940	Adapazarı, Şebinkarahisar(Koyulhisar), Ankara(Merkez)

Kuruluş Yılı	İşletmenin Adı
1943	Eğridir, Denizli, İnegöl, Akdağmadeni, Oltu, Trabzon, Vezirköprü, Boyabat, Küre, Kastamonu, Cide, Bartın, Kızılcahamam, Mudurnu, İzmit, Mustafakemalpaşa, Bursa, Orhaneli, Fethiye, Finike(Elmalı), Manavgat, Silifke(Gülнар), Mut, Mersin, Kaş, Zara, Niksar, Tokat, Amasya, İskilip, Kütahya, Uşak, Antalya, Burdur, Beyşehir, Alanya, Osmaniye, Maraş
1944	Karaman, Demirköy, Muğla, Balıkesir, Feke, Acıpayam, Keşan, Kırklareli, Rize, Kozan, Tavşanlı, Bayramiç, Çine, Biga, Bilecik, Edremit, Sürmene, Sarıkamış, Çarşamba, Ardahan, Anamur, Ereğli, Gerede, Geyve, Yalova, İstanbul, Gördes, Turgutlu, Bergama, Pazar, Ordu, Gümüşhane, Bayburt, Refahiye, Afyon, Karasu
1945	Elazığ, Diyarbakır, Siirt, Bitlis, Van, Bayındır, Ayancık, Çerkeş, Beypazarı, Antakya, Ömerli, Tekirdağ, Gaziantep, Koyulhisar, Bandırma, Göynük, Bafra

Kaynak: Yiğitoğlu,A.K. Ormancının Cep Kitabı (1952), s. 50-54

Bugün ise Türkiye ormanlarının işletilmesinde 246 orman işletme müdürlüğü faaliyet göstermektedir (Orman Genel Müdürlüğü, 2019).

4. 2. 5. Devlet Orman İşletmelerinin Orman Ürünleri İhtiyacını Karşılama Oranı

Orman Genel Müdürlüğünün verilerine göre Türkiye'nin yıllık endüstriyel odun üretim ve tüketim miktarları ve Devlet orman işletmelerinden karşılanan odun miktarları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. Türkiye'nin Oduna Dayalı Orman Ürünleri Üretim ve Tüketim Miktarları, 2010-2017

Üretim ve Tüketim Kaynakları	Birim	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Orman İşletmeleri Endüstriyel Odun Üretimi	Bin m3	12. 569	13. 532	14. 424	13. 668	14. 923	16. 638	17. 010	17. 153
Özel Sektör Endüstriyel Odun üretimi	Bin m3	3. 300	3. 300	3. 300	3. 300	3. 350	3. 370	3. 380	3. 400
Toplam Endüstriyel Odun Arzı	Bin m3	15. 869	16. 832	17. 724	16. 968	18. 273	20. 008	20. 390	20. 553
Toplam Endüstriyel Odun Tüketimi	Bin m3	17. 915	18. 655	19. 109	19. 302	20. 086	21. 308	22. 402	21. 672
Tüketim Miktarının Devlet Orman İşletmelerinden Karşılanma Oranı	%	70,2	72,5	75,5	70,8	74,3	78,1	75,9	79,1
Orman İşletmeleri Yakacak Odun Üretimi	Bin ster	7. 194	6. 778	6. 433	5. 982	5. 258	5. 023	4. 877	4. 706
Özel Sektör Yakacak Odun Üretimi	Bin ster	2. 053	2. 073	2. 093	2. 113	2. 133	2. 160	2. 520	2. 546

Üretim ve Tüketim Kaynakları	Birim	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Toplam Yakacak Odun Arzı	Bin ster	9.247	8.851	8.526	8.095	7.391	7.183	7.397	7.252
Toplam Yakacak Odun Tüketimi	Bin ster	12.783	12.597	14.487	12.066	11.893	13.253	12.210	11.458
Tüketim Miktarının Devlet Orman İşletmelerinden Karşılanma Oranı	%	56,3	53,8	44,4	49,6	44,2	41,0	39,9	41,1

Kaynak: Orman Genel Müdürlüğü İstatistikleri, 2018

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Devlet orman işletmelerinin Türkiye'nin endüstriyel odun ihtiyacını karşılama oranının (2013 yılı hariç) artma eğiliminde olduğu görülmektedir. Devlet orman işletmeleri Türkiye'nin endüstriyel odun ihtiyacının yaklaşık % 80'ini karşılamaktadır. Tabloda endüstriyel odun üretim ve tüketim miktarları arasında görülen menfi fark ithalât ve özel mülk arazilerden karşılanmaktadır. Aynı şekilde tabloda Türkiye'nin yakacak odun ihtiyacının ortalama %40'ı Devlet orman işletmelerinden karşılanmaktadır. Geri kalan miktar ithalât ve özel mülk arazilerden karşılanmaktadır. Yakacak odun ithalâtının önemli bir kısmı orman ürünleri endüstrisinin hammadde ihtiyacının karşılanması amacıyla yapılmaktadır. Orman Genel Müdürlüğü orman ürünleri sanayisinin hammadde ihtiyacını karşılamak üzere politika üretmekte ve ithalâtı en aza indirmeyi hedeflemektedir. Tablo incelendiğinde Türkiye'nin endüstriyel odun tüketimi, ekonomik gelişmeye ve nüfus artışına bağlı olarak artarken, yakacak odun tüketiminde azalma görülmektedir. Bunun en önemli nedeni şehirlerde ısınmada doğalgaz kullanımının yaygınlaşması ve kırsalda yaşayan nüfusun giderek azalmasıdır.

Tabloda görülen özel sektör tarafından üretilen endüstriyel odun ve yakacak odun üretim miktarları tahmini miktarlardır. Tablodan anlaşıldığı üzere Türkiye'nin orman ürünleri endüstrisi dinamik bir sektördür ve hammadde ihtiyacı giderek artmaktadır. Devlet orman işletmeleri de bu talep artışı karşısında üretimlerini artırmakta ve orman ürünleri endüstrisinin hammadde talebini karşılamayı hedeflemektedirler.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEVLET ORMAN İŞLETMELERİNDE ORMAN ÜRÜNLERİNİN SATIŞI ESASLARI

Devlet orman işletmelerinde elde edilen orman ürünlerinin ekonomiye katkısı, bunların çeşitli yol ve yöntemlerle elden çıkartılmasını gerektirmektedir. Bu yöntemlerin zaman içinde gelişimi yukarıda tarihsel değişimin açıklandığı ikinci bölümde incelenmiştir. Bu başlık altında halen yürürlükte bulunan değerlendirme yöntemleri incelenecektir.

Pazarlama faaliyeti kendi içinde ürünlerin fiyatının belirlenmesi ve satışının gerçekleşmesi şeklinde iki önemli aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar iki başlık altında incelenecektir.

5. 1. Orman Ürünlerinin Satış Fiyatının Belirlenmesi

Fiyat, müşterilerin bir ürün ya da hizmete sahip olma ya da kullanma faydalarını kazanmak için vazgeçebilecekleri ya da değiş tokuş yapabilecekleri değerler bütünüdür (Kotler & Armstrong, 2018). Bir ürünün tüketiciye sunulmasına kadar geçen süreçlerde işletme bünyesindeki değişik birimler yaratılan değere katkı sağlar ve etki eder. Her birimin sağladığı katkının veya katma değer maliyeti, fiyatın oluşumuna etkisi nedeniyle fiyatı da yaratılan değerler toplamı olarak tanımlamak mümkündür (Altunışık, Özdemir, & Torlak, 2017). Bir işletmenin varlığını sürdürebilmesi için ürettiği ürün ve hizmetlere talebin bulunması ve maliyetinin üzerinde bir fiyatla satılmasına bağlıdır. Fiyat sadece değişim değerini değil, sunulan faydalara karşılık tüketicinin biçtiği değer uygunluğunu da göstermektedir. Tüketici açısından fiyat, sahip olunan değerlerin ihtiyaç duyulan mal ve hizmetler için vazgeçilmesi ölçütlerindedir (Altunışık, Özdemir, & Torlak,

2017). Geçmişten günümüze fiyat tüketici tercihlerini etkileyen en önemli faktör olmuştur. Günümüzde tüketici tercihlerini etkileyen fiyat dışı faktörler de önemli ölçüde artma eğilimindedir (Kotler & Armstrong, 2018).

Hizmetlerin fiyatlandırılmasında; hizmetleri ürünlerden ayıran özelliklerinin dikkate alınması gerekmektedir. Bunlar, hizmetlere olan talebin değişkenliği, hizmetlerin stoklanamaz oluşu (bozulabilirliği), soyutluğu, türdeş olmaması, emek yoğun faaliyetler olması nedeniyle çalışan maliyetinin fazla olması, hizmetlerde tüm maliyetlerin ayrıştırılması ve nihai hizmet fiyatının belirlenmesi güçlüğü gibi özelliklerdir (Koç E. , 2017).

Bir işletmenin fiyatlandırma kararları içsel ve dışsal (çevresel) faktörlerden etkilenmektedir. İçsel faktörler; fiyatlandırma amaçları, fiyat karar mekanizması, maliyet yapısı ve pazarlama karması stratejileridir. Dışsal faktörler ise; pazar ve talep yapısı, rakiplerin maliyet ve fiyatları, dağıtım kanalları, yasal ve politik düzenlemelerdir (Altunışık, Özdemir, & Torlak, 2017).

Bir işletmenin faaliyette bulunduğu pazarın yapısı, hedef kitlenin özellikleri ve talebin esnekliği fiyatlandırma kararlarında dışsal faktörlerin en önemlisidir. Fiyatlandırmada maliyetler alt limiti, pazar ve talep yapısı üst limiti belirler. Faaliyette bulunan pazarın tekeli, oligopol, eksik rekabet veya tam rekabet ortamı durumuna göre nihai fiyatın belirlenmesinde belirleyicidir (Altunışık, Özdemir, & Torlak, 2017).

Pazarlar genel olarak tüketici pazarları, örgütsel pazarlar ve uluslararası pazarlar olarak gruplandırılabilir. Tüketici pazarları nihai tüketicilerin kendi veya yakın çevresinin istek ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere ürün satın alan tüketicilerden oluşur. Tüketiciler perakendecilerden, toptancı veya üreticilerden kendi ihtiyaçlarını veya yakın çevresinin ihtiyaçlarını karşılamak için ürün ve hizmet satın alırlar (Arslan, 2014).

Örgütsel pazarlar; işletmelerin kendi üretimlerine katmak, üretimlerini desteklemek, ürün ve hizmetlerine değer katmak, işletmelerin işlerini temin amacıyla alım gerçekleştiren örgütsel alıcılardır. Örgütsel pazarları endüstriyel pazarlar, aracı pazarları, Devlet pazarları ve kurumsal pazarlar olarak sınıflandırmak mümkündür.

Bunlardan endüstriyel pazarlar, başkalarına satılan, kiralanan veya tedarik edilen ürün ve hizmetlerin üretim sürecine katılan ürün ve hizmetleri tüm birey ve örgütlerdir.

Endüstriyel pazarların özellikleri ile tüketici pazarları önemli farklılıklar bulunmaktadır. Endüstriyel pazarların tüketici pazarlarından farklı olarak, az sayıda büyük alıcılara sahip olması, belirli coğrafi bölgelerde toplanması, türetilmiş talep olması, endüstriyel ürünlerin düşük talep esnekliği, endüstriyel ürünlerin talep dalgalanmasının fazla olması, endüstriyel tüketicilerin daha rasyonel ve bilgi düzeyinin yüksek olması, kişisel satış yaygınlığı, endüstriyel pazarlarda satışların aracısız olması, karşılıklı alış veriş olması, endüstriyel ürünlerin alımının grup olarak yapılması gibi özellikleri bulunmaktadır (Arslan, 2014).

Uluslararası pazarlar ise işletmelerin kendi ülkeleri dışında faaliyet gösterdiği pazarlardır (Arslan, 2014).

Temel fiyatlandırma yaklaşımları maliyet odaklı fiyatlandırma, rekabet odaklı fiyatlandırma ve müşteri değeri odaklı fiyatlandırmadır (Kotler & Armstrong, 2018).

Bu yaklaşımlardan maliyet odaklı fiyatlandırmanın daha çok tercih edilmesinin sebebi; işletme yöneticilerinin ürün maliyetlerine ilişkin daha çok bilgiye sahip olmaları, belirlenen fiyatın maliyet gerekçesine dayandırılabilmesi, maliyet dışı faktörlerin göz ardı edilmesi nedeniyle uygulamasının kolay olması, sosyal açıdan maliyetlerin eleştiriye daha az açık ve kabul edilebilir olması, sektördeki maliyet yapısının birbirine benzemesi, maliyet artı yaklaşımının işletmenin kârlı faaliyet göstermesinin bir güvencesi olarak düşünülmesinden kaynaklanmaktadır.

Maliyet odaklı fiyatlandırma, maliyet artı ve hedef kâr amaçlı fiyatlandırma şeklinde gruplandırılabilir. Maliyet artı fiyatlandırmada fiyat belirleme; işletmenin birim maliyetler üzerine belirli bir oranda kâr oranı ilave edilmesidir. Bu yaklaşımın çoğunlukla tercih edilmesinin sebebi, hem alıcı hem de satıcı açısından en adil fiyatlandırma olduğunun kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Hedef kâr amaçlı fiyatlandırmada ise işletmede öngörülen satış düzeyinde belirli bir kâr istenmektedir. Bu amaç doğrultusunda fiyat, hedeflenen kârı sağlayacak düzeyde belirlenmektedir (Altunışık, Özdemir, & Torlak, 2017).

Yukarıda açıklanan faydalanma esasları dikkate alındığında, Tanzimat öncesi dönemde fiyat belirlemenin herhangi bir kurala bağlanması düşünülemeyeceğinden, fiyat belirleme esasları Tanzimat dönemi ile birlikte başladığı söylenebilir. Diğer taraftan fiyat belirlemeye ilişkin esaslar, 1924 tarihinde yürürlüğe giren Orman Talimatnamesi ile bu gün geçerli bulunan genel esaslara bağlandığından, bu başlık altında Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası dönem ayrımı dikkate alınarak açıklamalar yapılacaktır.

5. 1. 1. Tanzimat Döneminde Orman Ürünlerinin Satış Fiyatının Belirlenmesi

Önceki bölümde belirtildiği gibi Türkiye’de Devlet Orman İşletmeleri 1937 yılından itibaren kurulmuştur. Ancak Devlet ormanlarından faydalanma usul ve esasları Tanzimat Fermanından itibaren düzenlenmeye başlamıştır. Türkiye’de orman işletmeciliğini, orman ürünlerinin üretimi ve satışı temelinde iki döneme ayırmak mümkündür. Bunlar 1839 yılından 3116 sayılı Orman Kanununun yürürlüğe girdiği 1937 yılına kadar birinci dönem, Devlet orman işletmelerinin kurulmasından günümüze kadar olan ikinci dönemdir. Esasında birinci dönem 1937 yılında tamamlanmış değildir. 3116 sayılı Orman Kanununun geçici 4’üncü maddesi gereğince ormanların Devlet tarafından işletilmesi için on yıllık bir geçiş süreci öngörülmüştür. Ancak Orman Kanununu Türk Ormancılığı için bir yön değişikliği olarak kabul etmek gerekir.

Birinci dönemde ormanlardan faydalanma, belirli bölgelere (mıntikalara) ayrılan ormanların işletme imtiyazının verilmesi veya belirli bölgelere (mıntikalara) ayrılan ormanlardan ağaçların işaretlenerek dikili olarak satılması ya da geçimlerini orman ürünleri ticaretinden sağlayan kişilere izin verilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Bu dönem orman işletmeciliğini Devletin liberal ekonomi politikalarının bir yansıması olarak görmek gerekmektedir. Bu dönemde ormanlar doğal bir servet olarak görülmüş ve mali kaynak elde etmek için ormanlardan en yüksek düzeyde faydalanma amaçlanmıştır. Bu şekilde yapılan orman işletmeciliği ormanların büyük ölçüde tahrip edilmesine neden olmuştur.

Türkiye’de orman işletmeciliği ile ilgili ilk kapsamlı düzenleme 1870 Tarihli Orman Nizamnamesi olduğu önceki bölümlerde ifade edilmişti. Bu Nizamnamenin 5’inci maddesine göre halkın mimari, ziraî ve yakacak ihtiyaçlarını Devlet

ormanlarından bedelsiz olarak karşılanacağı fakat ticaret amacıyla kesecekleri kerestenin İdare tarafından belirlenecek kıymet ve bedelini ödemeye ve tüccar gibi bu Nizamname hükümlerine tabi olacakları gibi vasıta ile başka mahalle taşıyıp satacakları yakacak odun ve kömür için Devlet ormanlarından kesilecek ağaçların İdare tarafından tayin olunacak kıymetini ödemeleri gerekmekteydi. Ancak her köyün mensup olduğu pazar yerine halkın kendi araba ve hayvanları ile taşıyıp sattıkları yakacak odun ve kömür bu hükmün istisnası olmuştur. Maddenin son fıkrası ile bu madde ile ilgili işlemler için bir talimatname çıkarılacağı yazılıdır. Böylece Devlet ormanlarından üretilen orman ürünlerinden Devletin gelir elde etmesi hedeflenmiştir. Ancak geçimlerini ormancılıktan temin eden küçük üreticilerin yerleşim yerlerinin bulunduğu pazar yerlerine taşıyacağı yakacak odun ve kömür kapsam dışında bırakılarak hem küçük üretici korunmuş hem de halkın yakacak odun ve kömür ihtiyacının karşılanması amaçlanmıştır.

5. 1. 1. 1. 1876 Tarihli Talimat

1876 yılında Bütün Ormanlardan Çıkarılan Kereste, Odun ve Kömürlerden Alınacak Resimler ile Karşılığında Kullanılacak Tezkere (izin belgesi) ve Pulların Çeşitleri ve Resimlerin Alınması ve Tezkerelerin Kullanılması ve İnceleme ve Kontrollerine dair 16 Maddelik bir Talimat yayımlanmıştır (Kutluk, Türkiye Ormancılığı İle İlgili Tarihi Vesikalar 893-1339 (1487-1923), 1948).

Bu Talimatın 1'inci maddesine göre ormanlardan çıkarılan kereste, odun ve kömürden alınacak resim iki çeşit olup, birincisi Devlet veya tahsisat kabilinden vakıf ormanlarından çıkarılan kereste, odun ve kömürden alınan orman hakkı, ikincisi ise şahıs koruları ile köy baltalıklarından kesilip çıkarılan her çeşit keresteden alınan öşür, odun ve kömürden alınan pul resmidir.

Talimatnamenin 2'nci maddesine göre Devlet ve tahsisat kabilinden vakıf ormanlarından alınan orman hakkı iki çeşit olup, birincisi dikili damga ile damgalanmış açık artırma ile satılan ağaçlardan alınacak bedel, ikincisi ise ormanlara mücavir bulunan köy ahalisine ticaret amacıyla kesimine izin verilen ağaçlardan imal edilen ve uzunluğu sekiz zirâ ve derinliği sekiz parmaktan az olan her çeşit kereste ile odun ve kömürlerin varacağı pazarlardaki nakit değeri tarifesine uygun alınacak bedeldir.

Bu Talimatın 3'üncü maddesine göre ormanlara mücavir bulunan köy halkının kendi ev, ambar ve ağıl benzeri ihtiyaçlarının karşılanmasından başka gerek Devlet ormanlarından ve gerek tahsisat kabilinden vakıf korularından kesecekleri kereste ve yakacakları odun ve kömür resim ve bedelden müstesna olduğu gibi şehir ve kasaba sakinlerinin zorunlu ihtiyaçları için bu ormanlardan kesip araba ve hayvanları ile taşıyarak ötede beride ve özellikle pazar yerlerinde doğrudan doğruya ahali sakinlerine satacakları bil cümle ziraat aletleri ile odun ve kömürden bir tür resim alınmayıp ancak şehir ve kasabalar dâhilinde büyük ölçekli tüketimi olan fabrika, taş ocağı ve buna benzer ticaret sahiplerine ve mahalli deniz ve nehir iskeleleri ve istasyonlarda satacakları kereste, odun ve kömürden orman hakkı ve pul resmi alınacak şekilde düzenlenmiştir. Böylece Orman Nizamnamesinin ormanlardan köy halkının faydalanmasını düzenleyen 5'inci maddesinin sınırları genişletilmiş, şehir ve kasabalarda oturan herkesin kendi nakil vasıtaları ile zorunlu ihtiyaçlarını ormandan bedelsiz karşılayabilecekleri gibi ziraat aleti, yakacak odun ve kömür yapıp satabileceklerdir. Bu durum Mecelle hükümlerine dayanan cibâl-i mûbaha anlayışıdır.

Talimatın dördüncü maddesine göre şahıs korularından ve köy baltalıklarından kesilip çıkarılacak kereste, odun ve kömürden alınan resim iki çeşit olup, kereste nakit değeri üzerinden öşür adı ile %10, ve pul resmi adı ile odunun 100 kıyyesinden 20 ve kömürden 40 para alınacak şeklinde düzenlenmiştir.

Bu Talimat Devlet ormanlarından ticaret amacıyla elde edilen orman ürünlerinden alınacak bedellere ilişkindir. Böylece orman ürünlerinden düzenli bir gelir elde etmek hedeflenmiştir.

5. 1. 1. 2. 1893 ve 1895 Tarihli Talimatlar

1893 yılında Ormanlardan Kesilecek Kereste ve Sairenin İhalât ve Müzayedatı Hakkında 11 Maddelik Talimat ile 1895 yılında Miri Ormanlarından Eşcar Furuhtuna Dair 12 Maddelik Talimat yayımlanmış ve ormanların işletilmesi ile ilgili usul ve esaslar düzenlenmiştir. Ancak 1910 yılında yayımlanan 1907 tarihli orman istatistiğine göre Orman Nizamnamesi ve yukarıda zikredilen Talimatnameler çıkarılmasına rağmen ormanlardan faydalanma düzenlenememiş ve uygulama sahile yakın bütün ormanların tahrip edilmesine neden olmuştur (Kutluk, Türkiye

Ormancılığı İle İlgili Tarihi Vesikalar 893-1339 (1487-1923), 1948). Bunun nedeni halkın yüzyıllardır serbest olarak faydalandığı ormanlardan faydalanmasına sınırlama getirilmesine karşı tepki göstermiştir. Bu tepki daha çok ormanların tahrip edilmesi şeklinde gerçekleşmiştir.

1907 tarihli orman istatistiğine göre ormanlardan alınan rüsum ve vergiler; bedel, orman hakkı, öşür ve pul resmidir. Orman Bedeli; Devlet ormanlarından ihale ile satılan ağaçlardan alınan ve ihale gereği belirlenen miktar üzerinden ve taksitle alınan tutardır. Bu bedel ürünler ormandan çıkarılmadan önce kefalete bağlı, sözleşmesinde belirlenen taksitlerle ve tarihlerde alınır. Alınan bu bedel, elde olunan kerestenin metreküp miktarı üzerinden ağaç türlerine göre farklılık göstermektedir.

Orman hakkı ise; ormanlara civar köy ahalisinin ticaret maksadıyla Orman İdaresi tarafından verilen ruhsatname ile kesip pazarlara taşıyacakları kereste, yakacak odun ve kömürden alınan bedeldir. Pazar yerlerinde tahsil edilen bu bedel alındıktan sonra sahiplerine müruriye tezkeresi verilir. Bu bedel satış mahalline, ürünün kesildiği ormanın mesafesi (kilometre veya saat olarak) ile pazardaki fiyatı esas alınarak belirlenmektedir. Bu şekilde uzak ormanlardan gelen orman ürünlerinden daha düşük bedel alınmaktadır.

Öşür; özel ormanlar ile köy baltalıklarından pazarlara satış amacıyla götürülen kerestenin nakit değeri üzerinden yüzde on olarak alınan bedeldir. Bu bedel de pazar yerlerine taşınan orman ürünlerinden alınmakta ve karşılığında öşür tezkeresi verilmektedir.

Pul resmi ise; ormanlar civarında bulunan köy ahalisinin Devlet ormanlarından elde edecekleri odun ve kömürün ağırlığı üzerinden alınan bedeldir. Bu bedelde aynı şekilde pazar yerlerinde memurları tarafından tahsil edilmektedir.

Bu şekilde ormanlardan elde edilen ürünlerin bedellerinin ve vergilerinin alınması usulü ormanlarda tahribatın artmasına neden olmuştur. Çünkü satış merkezlerine getirilen orman ürünlerinden geriye çok fazla orman artıkları kalmakta ve ormanlar tahrip edilmektedir.

5. 1. 1. 3. Mirî ve Hususi Orman Rûsumunun Sureti İdaresi Hakkında Talimat

Orman tahribatının büyüklüğü karşısında 1910 yılında Mirî ve Hususi Orman Rûsumunun Sureti İdaresi Hakkında 14 Maddelik Talimatname ile orman ürünlerinin satış şekli değiştirilmiştir.

Bu Talimatın 1'inci maddesine göre; ormanlardan kesilecek ağaçlardan hazine namına alınacak resim ve bedel, ağaçların gayri mamul olarak kabuğu soyulduktan sonra yuvarlak olarak ölçülecek ve metreküp miktarı hesap edilerek alınacaktır.

Talimatın 2'inci maddesine göre; ormanların kereste nakline kabiliyetli olan nehir, iskele ve istasyonlara ve kereste alış verişi bulunan şehir ve kasabalara mesafelerine ve bu mesafeler dâhilinde bulunan ormanlardan bugüne kadar ihale edilen bedellerin ortalamasına göre hesap edilerek takdir olunan ağaçlar ve sair bedeller özellikle tarife bedelleri yazılı bulunacak ve bu bedeller matbu belgelerle ilan edilecek zam ile istekli çıktığında zammı ile fiyat artırılmadığı takdirde tarifede yazılı fiyatla isteklisine satılacaktır. Satış merkezlerine ormanların mesafesinin tespiti kiracı saati veya 3,5 kilometresi bir saat hesabıyla olmak üzere 0-3, 3-6, 6-9 ve 9 saatten daha uzak ormanlar olarak belirlenmiştir. Satılmak üzere ormanlara olan mesafesine göre tarife bedelleri ve şartları ilan varakasında belirtilip ilan edilen ağaçlardan yüz ağaca kadar on ve beş yüz ağaca kadar on beş, bin ağaca kadar yirmi, iki bin ağaca kadar yirmi beş, daha fazla ağaç için otuz gün olmak üzere mahalli hükümetin kararı ile ilan süresi belirlenir. İstekliler, kapalı bir zarf içinde, ilânda belirtilen şartlar çerçevesinde ağaçların satış bedeline kaç kuruş zamlı istekli olduğunu bir dilekçe ile beyan eder ve dilekçeyi orman ürününün satılacağı "Kaza"nın en büyük mülkiye memuruna verir ve yayımlanması neticesinde ilânın son gününde ve belirlenen saatte hükümette teminat olmak üzere alacağı ürün bedelinin onda biri bedeli ile birlikte hazır bulunur. Bu tarih ve saatte hükümet dairesinde ve idare meclisinin huzurunda orman idaresinden dahi bir memur bulunmak koşulu ile isteklilerin veya vekillerinin huzurunda teklif zarfları açılarak en yüksek zam kim tarafından verilmiş ise ona ihalesine karar verilir.

Burada sözü edilen liva idare meclisleridir. Livada bulunan ormanların idaresi bu meclislerde görüşülür ve ormanların ihalesi yapılırdı (Torun, 2016). Tekliflerin

eşitliği durumunda bir süre sonra aynı ihale heyetinin huzurunda eşit fiyat vermiş olan talipler karşılaştırılıp zam açmaları teklif edilip bunlardan en yüksek fiyatı verene kesin ihale edilir. Ancak isteklilerin ihale tarih ve saatinde hazır bulunmamaları halinde hiçbir mazeret kabul edilmez, ihaleye katılmayan isteklinin teklif zarfı açılmadan iptal edilir. İhale kendisinde kalan istekli ağaç ve sairenin bir yıllık bedelinin üçte birini ihale sırasında teminat ve kefalet bedeli olarak peşin ve nakit olarak mal sandığına ödeyecek ve bu bedel satış işlemi sonuna kadar mal sandığında emaneten kalacaktır ve satın almış olduğu ağaç ve şeylerin bir yıllık bedelini peşin olarak mal sandığına yatırdıktan sonra işe başlayacak, hazırladığı emval kereste ise damgalatıp nakliye ilmühaberini alarak ormandan veya imalathaneden çıkaracak, kereste damgasız ve nakliyesiz, diğer ürünler nakliyesiz ormandan çıkarılırsa bedeli iki kat olarak alınır.

Bu Talimatnamede geçimlerini orman ürünleri ticaretinden temin eden köy halkına ait imalathanelerin (hızar) ihtiyaçlarını geçici olarak karşılamak üzere ihale edilmeden elli ağaca kadar mesafesine göre tarifesinde yazılı fiyatla kesilip imal edilmesine ruhsat verileceği, bu ağaçların satış bedeli tutarı bir şahsın veya köy ihtiyar heyetinin kefaleti ile hızarlarda imal edilip nakledildikçe bedeli alınarak tezkeresi verileceği belirtilmektedir.

Adı geçen Talimatnamede geçimlerini zirai alet imalatı ile temin eden ve ürünlerini yalnızca ve doğrudan doğruya köy ve kasaba çiftçilerine satan kişilere on ağaçtan elli ağaca kadar ilan edilmeden yukarıda belirtilen tarife bedelleri üzerinden verilmesi hükmü bulunmaktadır. Aynı şekilde geçimlerini yalnızca kömürcülük ve odunculuktan temin eden köy halkının her birine yüz kantar kömür tarife bedeli üzerinden kesilmesine ve yakılmasına izin verileceği belirtilmektedir.

Bu Talimata göre köy halkının mensup oldukları pazar mahallerine kendi araba ve hayvanları ile naklederek kasaba halkına satacakları odun ve kömür için ruhsat ve izin almaları gerektiğinden benzer köylülerin ziraattan boş kalan zamanlarında kesip hazırlayacakları odun ve kömürü miktarı ellişer kantarı aşmamak üzere ihtiyar heyetinin şahadetnamesi (belge) ile hazırladıktan sonra bizzat işi yapan ve nakleden kimselere ruhsatname belgesi verilmesi ve bu ruhsatname ile pazar mahallerine taşınıp satılan kömür ve odunun miktarı ruhsatnamede yazılı miktardan düşülmesi, ruhsatname belgesini yanında bulundurmadan pazar mahalline odun ve

kömür taşıyan kimseden birinci mesafe (0-3 saat) tarife bedeli alınması öngörülmüştür.

Ormanlardan satılacak odun dışı orman ürünlerinin yüz kıyyei cedidi (yüz kilogram) bir kantar hesabı ile satılır ve tartılması esnasında teslim işlemi tamamlanmış olur. Bu çeşit odun dışı orman ürünlerinin tedariki ve üretimi izin verilmesine dayalı olacağı gibi bedeli de fiyat tarifesi gereğince alınır ve taşınması da nakliye ilmühaberi ile olur. Köy baltalıkları ve şahıs korularından çıkarılacak ürünlerin özel tarifesi üzerinden resim alınarak damgalanıp taşınması nakliye ilmühaberi ile mümkündür. Özetle 1910 yılında yürürlüğe giren bu Talimatname ile Devlet ormanlarından, köy baltalıklarından ve özel mülkiyette bulunan ormanlardan üretilecek orman ürünlerinin usul ve esasları yeniden düzenlenmiştir.

Bu Talimatname ile Devlet ormanlarının satışında önemli bir değişiklik yapılmıştır. Önceki dönemde orman ürünleri ticareti ile uğraşan kimseler, Devlet ormanlarından üretilen ve pazar yerlerine taşınan ürünler ve miktarları üzerinden bedel öderken bu Talimatname ile ormanda ürününün elde edilmesinde kullanılan ağacın kabuksuz yuvarlak işlenmemiş hacmi üzerinden ürün bedelini ödemekle yükümlü tutulmuşlardır. 1910 tarihinden önce pazar yerlerine taşınan ve ürünün hacmi üzerinden bedel alınması usulü, denetim ve kontrol mekanizmalarının yetersizliği nedeniyle ormanlarda kesilen fakat beğenilmediği için çürümeye terk edilen çok sayıda artığın birikmesine ve dolayısıyla ormanların tahribine neden olmakta idi. Bu Talimatname ile yapılan değişiklik bugün dahi kullanılmaktadır.

5. 1. 2. Cumhuriyet Döneminde Orman Ürünleri Satış Fiyatının Belirlenmesi

Cumhuriyetin kurulmasından sonra 1924 yılında Orman Talimatnamesi yenilenmiştir. Yenilenen Orman Talimatnamesi ile Devlet ormanlarından kesilecek ağaçlardan alınan orman bedeli ile özel ormanlardan alınacak öşür, 1910 tarihli Talimatta olduğu gibi ağaçların kabuk payı düşüldükten sonra kalan kısmı ölçülerek metreküp miktarı üzerinden alınır.

5. 1. 2. 1. Orman Talimatnamesinde Fiyat Belirlenmesi Esasları

Cumhuriyetin kurulmasından sonra 1924 yılında Orman Talimatnamesi yenilenmiştir. Yenilenen Orman Talimatnamesi ile Devlet ormanlarından kesilecek

ağaçlardan alınan orman bedeli ile özel ormanlardan alınacak öşür, ağaçların kabuk payı düşüldükten sonra kalan kısmı ölçülerek metreküp miktarı üzerinden alınır.

Bu talimatnamenin ikinci maddesine göre her kaza (ilçe) dâhilinde gerek Devlete ve gerekse kişilere ait ormanlar; iskele ve istasyonlara olan mesafelerine ve mevkiin sarplığına ve iktisadi durumuna göre mıntıkalara (bölgelere) ayrılır.

Bu ayırmada; ormanların tabi olduğu mahallin satış piyasası, ağaçların kesim masrafları, imal masrafları, taşıma (nakliye) masrafları, vergiler, tesisatı esasiye amortismanları, mıntıkanın diğerleri ile olan ekonomik ilişkileri, ağaçların cinslerine ve sanayi değerlerine göre beğenilme dereceleri, temettü hissesi, devrilmiş veya dikili olma durumlarına göre üretilecek kerestenin beğenilme durumu dikkate alınacaktır (dikili ve devrik ağaçların tarifedeki bedeli ayrı belirlenecektir). Bu esaslar gereği ilçenin en büyük orman memuru hazır bulunmak ve muvafakati alınmak koşuluyla idare meclisince tanzim olunacak orman tarife bedelleri Ziraat Vekâletince tasdik edilerek yürürlüğe girecektir.

Bu Talimata göre her sene satılmak üzere ilan edilecek ağaçların orman mıntıkları itibarıyla tarifede yazılı bedelleri ve diğer şartları ilana yazılacak ve sözleşme sureti düzenlenerek beş yüz metreküpe veya bin kantara kadar on beş, bin metreküp veya iki bin kantara kadar yirmi, bin beş yüz metreküpe veya üç bin kantara kadar yirmi beş ve ondan fazla miktar için otuz gün olmak üzere mahalli hükümetin tensibi ile ilan süresi belirlenir.

İstekliler bir zarf içinde olmak ve ilan sayfasında yazılı şartlar çerçevesinde ilan olunan ağaçların kararlaştırılan bedeline kaç kuruşla talip olduğunu bir dilekçe ile kapalı zarf içinde beyan eder. İstekliler dilekçelerini kazanın en büyük mülkiye memuruna ihale gününden bir gün öncesine kadar verir veya gönderirler. İstekliler ilanın son gününde ve belirlenen saatte hükümet dairesinde teminat olmak üzere alacağı mal bedelinin öşür (%10'u) miktarı ile hazır bulunurlar. Bu hüküm 1925 yılında 2376 sayılı Kararname ile değiştirilmiştir. Bu hükmün değişik şekline göre; her sene satılmak üzere ilan edilecek ağaçların orman mıntıkları itibarıyla tarifede kararlaştırılan bedelleri ve diğer şartları ilan sayfasında belirtilmesi ve bu şartların sözleşme örneğine yazılarak beş bin lirayı aşmayacak ihaleler aleni açık artırma, bu miktarı aşanlar kapalı zarf usulü olmak üzere 661 sayılı Müzayede ve Münakasa ve

İhalât Kanununun hükümlerine tabi olacak ve ihaleler, adı geçen Kanunun tatbik şekli müşir İcra Vekilleri Heyetinin kabul ve tasdiki ile 2139 sayılı Kararnamesine ekli talimatname maddelerine uygun özel heyeti huzurunda icra olunacaktır. İlanın son gününde ve belirlenen saatte hükûmet dairesinde oluşturulan idare meclisinde Orman İdaresinden İdare Meclisi Azası sıfatı ile bulundurulacak bir memurun bulunması ile isteklilerin dilekçe ve zarfları açılır. İsteklilerden ihalede hazır bulunmayanların dilekçe ve ihale zarfları açılmayarak 1910 tarihli Talimatnamede olduğu gibi iptal edilir.

İhalesi kararlaştırılan bin metreküpe kadar ağaç ve iki bin kantara kadar kömür ve beş bin kantara kadar odun ve o nispette odun dışı orman ürünleri alıcısı teminat olarak bir senelik bedelinin üçte biri nispetinde emlak veya arazi haczedilmek suretiyle kefil gösterecek ve bu miktarı aşan ihalelerde bir senelik bedelin üçte birini mal sandığına veya Ziraat Bankasına nakit olarak depozito olarak teslim veya Hükûmetçe tescilli bir bankanın teminat mektubunu verecektir. Alıcı, ihale tarihinden itibaren on beş gün içinde kefalet senedini veya nakit teminat akçesi makbuzunu veya teminat mektubunu orman idaresine teslim ile sözleşmeyi tanzim ve tasdik ettirmeye ve işlemi tamamlamaya mecburdur. Bu sürede işlemin tamamlanmaması durumunda ihale sırasında emaneten alınan ihale bedelinin yüzde onu nispetindeki tutar Hazine namına irat kaydedilir. (Yukarıdaki hükümler 1925 yılında 2376 sayılı Kararname ile yürürlükten kaldırılmış, orman ürünleri ihaleleri 661 sayılı Müzayede ve Münakasa ve İhalât Kanunu hükümlerine tabi kılınmıştır.)

İhale edilen ağaçların bir senelik orman bedeli üçer ay ara ile dört taksitte alınır. Kesim, orman fen memuru tarafından numaralı ağaçların altına damga vurulduktan ve saha ile satılmış ağaçlar ise makta numarası ile teslim-tesellüm işlemi yapıldığına dair bir tutanak tanzim edilip karşılıklı olarak imzalandıktan sonra müteahhit tarafından yerine getirilir. Kesilen ağaç tomrukları ve imal edilen keresteler orman memurları tarafından ölçülerek damgalanır ve diğer orman ürünleri tartıldıktan sonra, taksit bedeli mal sandığına ödenmiş olmak koşulu ile nakliye ilmühaberi veya çap pusulası ile ormandan çıkarılır. Çap pusulasız veya nakliyesiz ormandan çıkarılan orman ürünleri Hazine namına alıkonulur ve müsadere edilir. Müşterinin satın aldığı ağaçlar gayri mamul olarak hesap edilmiş olduğundan bunların tomruklara bölünmesi ve imalinde ve imalata uygun kısımların terkinde

zaiyat miktarı mıntıka (bölge) orman fen memuru tarafından belirlenir ve bağı olduğu orman müdürlüğüne tasdik edilerek mamul miktarına eklenerek nakliyesi verilir.

Odun ve kömür ve miktarı tartılarak belirlenen odun dışı orman ürünlerinin ormanda hakkı ile tartılması mümkün olmadığından iskelelerde nakliyesinden yüzde on beşe kadar fazla tartılanlardan bir kat orman bedeli alınır. Bu miktardan fazlası idarece zapt ve müsadere edilir.

Gerek sözleşme gerekse ruhsatname ile satılan ve numaralanmış ağaçlardan başka ağaç kesenlerden Orman Nizamnamesi gereğince belirlenen ceza ve tazminat alındıktan sonra kesilen ağacın adet miktarı kadar sözleşme veya ruhsatnameden düşülür.

1924 tarihli Orman Talimatnamesi orman ürünlerinin satışında köklü değışikliler getirmiştir. Yukarıda açıklandığı gibi çeşitli ölçütlere göre Devlet ormanları bölgelere(mıntıkalara) ayrılmış ve orman ürünleri piyasası, üretilecek ürünün üretim ve taşıma maliyetleri, piyasa talepleri, beğenilme durumları, kâr payı gibi birçok ölçüt esas alınarak temel satış fiyatı belirlenmeye başlamıştır.

İntifa Kanunu gereğince, köy halkına ticaret için tarife bedeli ile verilen ihalesiz verilecek ağaç, odun ve diğer orman ürünlerinin ihaleden başka hususlarda tüccarın tabi olduğu hükümlere ve teknik şartlara tabi bulunduğundan bunlara verilecek ruhsatnamelere, sözleşmelerde yazılı mali ve idari esaslar kısaca eklenecek ve her biri diğerine kefil olmak suretiyle ihtiyar heyetine tasdik ettirilecektir. Verilen ruhsatname bedelleri tahsil edilmeden tekrar ruhsatname verilmeyecektir. Odun dışı orman ürünlerinin tedariki ve üretimi resmi ruhsatın verilmesine bağıdır. Odun dışı orman ürünleri kesme ve toplama izni köy halkına ihalesiz tarife bedeli ile tüccarın tabi olduğu hüküm ve şartlarda verilir. Bu hüküm 1932 yılında yapılan değışikle yürürlükten kaldırılmış ve odun dışı orman ürünlerinin toplanması ve ormandan çıkarılmasına izin alınma zorunluluğu kaldırılmıştır.

Köylülerin İntifa Kanununa uygun kendi araba ve hayvanları ile mensup oldukları pazar yerleri ile kasabalara götürüp mahalli ihtiyaç için sattıkları odun ve kömür ticaretgâh sahipleri tarafından pazar yerlerinden alınıp harcanıp tüketildiği

takdirde bunlardan tarife üzerinden orman bedeli alınır. Bu gibi ticaretgâhlardan tüketilecek yakacak odun orman memurları tarafından belirlenip idare meclisince tasdik olunacak miktar üzerinden maktu olarak her ay bir bedel alınabilir. Hazine adına zapt ve müsadere edilen emval açık artırma ile ve idare meclisi marifetiyle satılır. Ormanlardan ster hesabı ile odunların satılması mümkündür (Kutluk, Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 1202-1341 (1787-1925) Cilt 2, 1967).

5. 1. 2. 2. 661 Sayılı Müzayede, Münakasa ve İhalât Kanununda Fiyat Belirlenmesi Esasları

661 sayılı Müzayede, Münakasa ve İhalât Kanununun 1'inci maddesine göre İdare adına yapılacak her çeşit satın alma, satış, kira, inşaat ve tamirat, keşif, imalat, işletme, nakliyat ve benzeri işlerin eksiltme ve artırması kapalı zarf usulü ile yapılır. Bu düzenleme kanun olarak fiyat belirlemesinin ele alındığı ilk düzenleme olma özelliğini taşımaktadır.

Kanunun 4'üncü maddesine göre eksiltme ve artırma ihale gününden en az yirmi gün önce mutat vasıtalarla eşit aralıklarda dört defa ilan olunur.

Bu Kanunun 17'nci maddesine göre, açık artırma veya eksiltme belgelerine ihale komisyonu tarafından muhammen (tahmin edilen) bir bedel yazılarak dosyasına konur ve İhale günü olarak belirlenen gün ve saatte tekliflerin alınmasına müteakip son pey lâyıki bulduğu takdirde ihale yapılır. Son bedel haddi lâyık görülmediği takdirde ihale günü bir hafta sonraya ertelendiği ilan edilir. Bir hafta sonra yapılan ihalede de haddi layık bedel bulunamadığı takdirde pazarlık suretiyle işlem sonuçlandırılır.

On sekizinci maddesinde sayılan durumlarda pazarlık ve on altıncı maddede gösterilen işlerde açık artırma veya eksiltme uygun olduğu gibi imar, inşaat ve işletme işleri özel bir kanuna dayanak olmak şartı ile emanet usulü ile yaptırılabilir.

Bu Kanuna 1926 yılında 799 sayılı Kanunla 3 madde eklenerek orman ürünleri satışları düzenlenmiştir (Kutluk, Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 1202-1341 (1787-1925) Cilt 2, 1967).

799 sayılı Kanununun 1'inci maddesine göre müddeti; iki seneye kadar olan orman ihalelerinde geçici teminat bir senelik ihale bedelinin yüzde yedi buçuğu, iki seneden beş seneye kadar olan orman ihalelerinde yüzde on beşi ve beş seneden fazla olan ihalelerde yüzde ellisi olarak alınır. Yasal süresi içinde kesin teminat bu bedellerin iki katına tamamlanır.

Aynı Kanununun 2'nci maddesine göre gerek açık artırma ve gerekse kapalı zarf usulü ile yapılan dikili ağaç satışları sonunda ihale komisyonlarınca haddi itidal kararı verildikten ihale olurları Ziraat Vekâletinden yazılı izin alınarak uygulanır. Komisyon; Ziraat Vekâletince izin talep tarihinden itibaren bir ay içinde ihale onaylanmadığı takdirde ihaleyi kesinleştirmeye yetkilidir.

Kanununun 3'üncü maddesine göre bu iki madde hükmüne uymayan müteahhitler hakkında 661 sayılı Kanunun sekizinci maddesi hükümleri uygulanır.

Bu Kanunda yapılan değişiklikle orman ürünlerinin satışında açık artırma usulüne kısmen dönülmüş oldu.

5. 1. 2. 3. 2490 Sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununda Fiyat Belirlenmesi Esasları

1934 yılında 661 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmış ve 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu çıkarılmıştır. Bu Kanunun 7'nci maddesi gereği ilan süresi on beş gün olup, bu süre içinde aralıklarla dört defa o yerde çıkan günlük gazete ile ilan olunur.

Kanununun 15'inci maddesine göre satın alınacak veya satılacak şeylere ait tahmin edilmiş bedeller, artırma ve eksiltme ilanından evvel ihale komisyonları tarafından borsa, ticaret dairesi, belediye veya fen adamlarından ve bilirkişilerden soruşturulur veya işin icaplarına göre bu teşekküllerden herhangi birisine tespit ettirilir ve bu hususta bir tutanak düzenlenerek asıl belgeler arasında saklanır.

Bu Kanununun 21'inci maddesi orman ihalelerini düzenlemektedir. Bu maddeye göre 1925 tarih ve 799 sayılı Kanuna benzer şekilde geçici teminat iki seneye kadar olan ihalelerde ihale bedelinin yüzde yedi buçuğu, iki seneden fazla olan ihalelerde bir senelik ihale bedelinin yüzde on beşi olarak alınır. Kesin teminat

ihale yapıldıktan sonra bu miktar iki misline çıkarılarak alınır. İhale bedelinden borcu olmayanlara teminatlarının her seneye düşen miktarı sene sonunda alınabilir. Bu Kanunun 28'inci maddesine göre vilâyet ve kazalarda işin ait olduğu idare şubesinin en büyük memuru ile vilâyet veya kazanın en büyük mal memuru veya vekil edecekleri memurlar, maliye ile ilgili işlerde bu komisyona idare heyetinin mal memurlarından başka olan üyeleri arasından bir üye dâhil edilir. ihale komisyonunu oluştururlar.

Kanunun 29'uncu maddesine göre işin yapıldığı dairenin amiri komisyona başkanlık eder. Bu Kanuna göre kapalı zarf usulü asıl ihale yöntemidir. Belirli koşullarda açık artırma ve eksiltme, sınırlı eksiltme, pazarlık ve emanet usulü ihale usulleridir. Ancak Kanunun 31'inci maddesine göre kapalı zarf usulünün esas olduğu, belirli işlerde ve koşullarda diğer ihale usullerinin kullanılabileceği belirtilmektedir.

Açık artırma ve eksiltme ihalelerinde sürülen son pey (teklif bedeli) haddi lâyük görülmediği veya istekli çıkmadığı takdirde artırma ve eksiltme on gün uzatılır ve ihale günü tayin edilerek usulüne göre bir defa ilan olunur, ikinci ihale gününde de ihale yapılamazsa bir ay içinde pazarlık suretiyle ihale tamamlanır.

Bu Kanunun 41'inci maddesi açık artırma ve eksiltme usulü ile yapılacak işlere ilişkindir. Bu maddeye 1936 yılında 2892 sayılı Kanunla orman ürünleri satışı ile ilgili bir fıkra eklenmiştir. Bu ek fıkraya göre, mahalli tarife bedeli ile kıymeti beş bin lirayı geçmeyen dikili, devrik, kesik, terkedilmiş, imal edilmiş ağaçlarla her çeşit orman mahsulatı ve herhangi bir şekilde idarece zaptedilmiş mallar için açık artırma veya eksiltme usulü uygulanacaktır.

Kanunun 62'nci maddesine göre orman ihalelerinde mukavele müddeti Maliye ve Ziraat Vekâletlerince tayin olunur. Ağıl, mandıra ve sair tesisat yapılması meşrut olan arazi, kışlak ve yaylak icarı işlerinde dahi beş seneye kadar mukavele yapmaya Maliye Vekâleti mezundur.

Kanunun 63'üncü maddesine göre gerek kapalı zarf usulü gerekse açık surette yapılan dikili ağaç satışları ait olduğu komisyonlarca lâyük had kararı verildikten sonra ihaleleri Ziraat Vekâletinden sorularak yapılır. Sorulma tarihinden bir ay içinde

tasdik veya reddi gösterir bir cevap verilmediği takdirde komisyon ihaleyi yapmaya yetkilidir.

3116 sayılı Orman Kanununun 37'inci maddesine göre ormandan çıkarılacak kerestelik hasılatın bedel tarifeleri mıntıklar itibarıyla ve piyasa rayiçlerine göre Orman Umum Müdürlüğü tarafından tanzim edilerek Ziraat Vekâletince tasdik olunur. Diğer çeşit orman hasılatının bedel tarifeleri her kazada mahalli piyasalar göz önünde tutulmak şartıyla orman idaresinin o kazadaki en büyük memurunun katılımıyla idare heyetleri tarafından tanzim edilerek Orman Umum Müdürlüğü tarafından tasdik olunur (Diğer çeşit orman hasılatının bedel tarifeleri ile ilgili bölümü bir yıl sonra 1938 yılında 3444 sayılı Orman Kanununa ek Kanunla yürürlükten kaldırılmıştır).

3116 sayılı Orman Kanununda orman ürünlerinin nasıl satılacağı ile ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. 1938 yılında çıkarılan 3444 sayılı Ek Kanunda Ziraat Vekâleti, gerekli gördüğü durum ve mıntıklarda İcra Vekilleri Heyetince onaylanacak esaslar dâhilinde fabrika sahibi orman imalatçılarına belirleyeceği bedellerle artırmaz ağaç, tomruk, ormandan kereste imalinden kalmış ve kalacak parçaları verebilir. Orman Kanununda 1950 yılında 3653 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle Ereğli kömür ocaklarının Devletçe işletilmesi hakkındaki 3867 sayılı Kanunun 13'üncü maddesi gereğince tespiti icabeden bedel tarifelerinin hazırlanmasında ilgili bakanlıklar mutabakata varmadıkları takdirde Bakanlar Kurulunca karar verilir.

5. 1. 2. 4. 1937 Tarihli Orman Nizamnamesinde Fiyat Belirlenmesi Esasları

3116 Sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra 1937 yılında Orman Nizamnamesi çıkarılmıştır. Bu Nizamnameye göre Orman Kanununun birinci maddesi gereğince orman sayılan yerlerdeki ağaç ve ağaççıklardan elde edilen orman hasılatı; kereste, odun, sırık ve her nevi çember ve sepet çubuğu, çıra, ağaç kabuğu, şimşir, mazi, palamut, çam fıstığı, cehri, sığla, reçine ve türevleri gibi maddeler olarak sayılmıştır.

Bu Nizamnamenin 22'nci maddesine göre, odun ve her nevi orman mahsulleri için her kaza ormanlarının iktisadi vaziyetine göre bedel tarifesi

yapılırken ormanın tabi olduğu mahalde mahsulün cinsine ve beğenilme durumuna göre satış piyasası göz önünde bulundurularak; kesme ve imal masrafı veya istihsal masrafı, nakil masrafı, sair vergiler ve yüzde yirmi temettü hissesi hesap ve tenzil olunarak (indirilerek) tarife bedeli tespit olunur. İdare heyetlerince bedel tarifelerinin düzenlenmesinde o kazada varsa revir amiri, revir amiri bulunmadığı takdirde bölge şefi heyete katılır.

5. 1. 2. 5. Orman İşletme Talimatnamesi

3116 sayılı Orman Kanununun Devlet ormanlarının Devlet tarafından işletileceği hükmünün gereği olarak 1937 yılında Orman İşletme Talimatnamesi yayımlanmış ve Devlet Orman İşletmesinin yasal zemini oluşturulmuştur.

Bu Talimatnameye göre İşletmelerde elde edilen bütün hasılatın satışında açık artırma asıldır.

İşletme Revir Amirliği çeşitli kişi ve ticarethanelerden alacağı özel vasıf ve çaptaki mallar için alacağı ticari teklif mektuplarında teklif edilen fiyat, bu mektup tarihinden evvel neticelenmiş ihale fiyatından daha yüksek olduğu takdirde bunu Umum Müdürlüğün uygun görmesi halinde kontratla satış yapabilir. İhale fiyatından düşük teklifler kabul edilmez. 1939 yılında yapılan değişiklikle bu şekilde satış usulü değiştirilmiştir. Yapılan değişiklikle Revir Amirliğince faydalı ve gerekli görülen durumlarda acilen satış yapılmasını zorunlu kılan sebeplerin bulunması halinde pazarlıkla satış yapılabilecektir. Bu şekilde satış için gerekçeleri ile birlikte Orman Umum Müdürlüğünden izin alınması gerekmektedir.

Burada üzerinde durulması gereken bir husus bulunmaktadır. Gerçekte bu düzenleme ile kastedilen orman ürünleri ticareti ile meşgul kişilerin özel üretime ve özelliklere konu orman ürünlerinin üretilmesi ve satılması işidir. Özel üretim ve niteliklere sahip orman ürünlerinin serbest piyasada satılması mümkün olmayabilir. Bu şekilde ürünlere olan talebi karşılamak üzere Revir Amirliğinin üretim ve satış yapabileceğine dair bir düzenlemedir. Burada geçen pazarlıkla satış fiyatının belirlenmesi söz konusu olmayıp açık artırma ihalesi yapılmadan İdarece belirlenen fiyatı üzerinden ihtiyaç sahibine satılmasıdır ki aslında bu şekilde yapılan satışın tahsisli satış olarak anlaşılması gerekir.

Bu Talimatnameye göre Devlet Orman İşletmesi kereste imali ile iştilal etmeyip, üretimi ham olarak satışa çıkarır, ancak vaziyetin gerektirdiği durumlarda yarı mamul bir hale getirir şeklindeki hükmü 1939 yılında Orman Umum Müdürlüğünce lüzum görüldüğü takdirde fabrikalar tesis ederek her çeşit ve çapta kereste imal edebilir şeklinde değiştirilmiştir. 1952 yılında yapılan düzenleme ile Devlet orman işletmeleri üretimlerini ham ve gerektiğinde yarı mamul olarak piyasaya çıkarır ancak gerektiğinde Orman Genel Müdürlüğünün oluru ne nevi ürün üretilebilir şeklinde düzenlenmiştir.

3116 sayılı Orman Kanununda 1938 yılında 3444 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle doğrudan doğruya Devlet tarafından işletilecek ormanlar ve Devlet Orman İşletmesi Döner Sermayesine ait işlemler genel muhasebe, artırma, eksiltme ve ihale kanunları hükümlerine tabi olmayıp İcra Vekilleri Heyetince tanzim olunacak kararnamelere ve özel ticaret hükümlerine göre yapılır şeklinde düzenlenmiştir. Daha açık bir ifade ile Devlet ormanlarından üretilen orman ürünlerinin satışı, Orman Kanunu yürürlüğe girdiği tarihe kadar mevcut ihale kanunlarına göre yapılmakta iken 1938 yılından itibaren kendi mevzuatına göre yapılmaya başlanmıştır. 3116 sayılı Orman Kanununun geçici dördüncü maddesine göre ormanların Devlet tarafından işletilmesi için on yıllık bir geçiş süreci öngörülmüştü. Bu doğrultuda Devlet ormanlarının tamamı kapsayacak şekilde on yıllık sürenin sonunda Devlet orman işletmeleri kurulmuştur. Yukarıda adı geçen Revir Amirliği tanımı 1945 yılından itibaren değiştirilmiş ve Devlet Orman İşletmesi adı kullanılmaya başlanmıştır.

5. 1. 2. 6. Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesinde Fiyat Belirlenmesi Esasları

1952 yılında Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesi yeniden düzenlenmiştir. Bu Talimatname 2015 yılına kadar çeşitli değişikliklerle yürürlükte kalmıştır. Bu Talimatname, Devlet orman işletmelerinin görevlerini, iş ve işlemlerini, yapısını, çalışma usul ve esaslarını düzenlemektedir. Talimatnamede Devlet orman işletmesinin amaç ve görevleri, sermayesi, kadro, bütçe, çalışanları, hesap iş ve işlemleri ve yönetim kademelerinde görev alanları görev ve sorumlulukları, üretim, satış fiyatının belirlenmesi ve satış usulleri gibi Devlet ormanlarından faydalanma ile ilgili tüm iş ve işlemler belirlenmiştir.

Bu Talimatnamenin 16'ncı maddesi gereğince Devlet orman işletmelerince yapılan her çeşit üretimin artırmalı veya pazarlık usulü ile ilgili muhammen (tahmin edilen) satış bedeli; kesme, taşıma ve imal (imalatta zaiyat miktarı hesaba dâhil edilir) giderleri, tevzi (dağıtım) ve müşterek giderler (genel idare ve orman bakım masrafları ile bina tesisatı ve amortismanları), satış giderleri, temettü hissesi (tüm toplam giderlerin %10'u) ve mıntıkanın orman tarife bedeli üzerinden hesaplanmaktadır. Vergi, resim ve diğer giderler alıcıya aittir. Tevzi (dağıtım) gider payı satış yerlerinin tüketim pazarlarına yakınlık ve uzaklığına göre ve işletmeler bütçesine konu gider miktarı dâhilinde Orman Umum Müdürlüğünce hesap olunur.

Piyasa icabı ve zorunlulukları veya ürünlerin normalden üstün veya düşük kalitede olmasına göre ilk muhammen (tahmin edilen) satış bedellerinde bir defaya mahsus olmak üzere işletme müdürlüğünce en çok %10, Bölge Müdürlüğünce en fazla %30'a kadar fiyat değişikliği yapılabilir, her iki birimin kullandığı fiyat indirimi yetkisi toplamı muhammen bedelin %30'unu geçemez şeklinde düzenlenmiştir. (1956 yılında Talimatnamede yapılan değişiklikle bu oranlar işletme müdürlüğü için %10, Bölge Müdürlüğü için %40 olarak değiştirilmiştir). İlk muhammen satış bedelinin tespitinde bu yetkinin bir kısmı kullanılmış ise değişiklik miktarı bu oranları aşamaz. Bu oranların üzerindeki fiyat indirimlerinde Orman Genel Müdürlüğü yetkilidir. Buna rağmen orman ürünlerinin satılamaması durumunda Bölge Müdürlüğünce satış bedeli üzerinden %10 indirim yapmaya yetkili olup, aşan oranlarda indirim için Orman Genel Müdürlüğünden izin alınması gerekir. (Bu hüküm 1963 yılında 16'ncı maddede yapılan değişiklikle yürürlükten kaldırılmıştır).

Talimatnamenin orman ürünleri satış fiyatının belirlenmesini düzenleyen 16'ncı maddesi 1973 yılında bir kez daha değiştirilmiştir. Yapılan değişiklikle Devlet Orman İşletmeleri ve Fabrikalarına üretilen her çeşit orman ürünlerinin artırmalı veya pazarlıkla yapılan satışlarında muhammen satış bedeli yanında maliyet bedeli de belirlenmektedir. Yeni düzenlemeye göre maliyet bedeli; kesme, taşıma, depolama ve imal giderleri (imalatta zaiyat miktarı dâhil), tevzi ve müşterek giderler (genel idare ve orman bakım giderleri ile tesisat ve demirbaşların amortismanları), satış giderleri, mıntıkanın orman tarife bedeli, orman imar giderleri (sayılan giderler toplamının %20'si) üzerinden hesaplanır. Muhammen satış bedeli ise; satış

depolarında aynı cins ve kalitedeki ürünlerin, yukarıda belirtilen maliyet ögelerine göre hesaplanan maliyet bedelindeki dalgalanmaları önlemek, yüksek maliyetli ürünlerin değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, satış depolarının tüketim merkezlerine olan uzaklığı ve ticari özellikleriyle piyasanın icap ve zaruretleri veya ürünlerin normalden üstün veya düşük kalitede olmaları göz önünde tutularak ilk maliyet bedelinden bir defaya mahsus olmak üzere işletme müdürlüğünce en çok %10, Bölge Müdürlüğünce %40'a kadar indirme veya yükseltme yapılarak hesaplanır.

Son olarak 2000 yılında yapılan değişiklikle tahmin olunan satış fiyatı belirleme yetkisi maliyet bedeli üzerinden bir defaya mahsus olmak üzere işletme müdürlüğü için %20, bölge müdürlüğü için % 50 olarak düzenlenmiştir. Bu şekilde oluşturulan fiyat muhammen (tahmin edilen) satış bedelidir.

Talimatnamenin 26'ncı maddesi gereğince işletme müdürlüğünce üretilen her türlü orman ürünlerinin piyasa satışları açık artırma suretiyle yapılır. Ancak açık artırmaya çıkarılıp da satılamayan tekrar artırmaya konulmasında bir fayda umulmayan ve bu nedenle pazarlıkla satışı gerekli ve faydalı görülen tomruk ve kereste satışları, kereste mağazası bulunmayan şehir, kasaba ve yaylalarda oturanların ihtiyaçları için yapılacak tomruk ve kereste satışları, 1/10 bedelle zati ihtiyaç hakkı bulunmayan köylülerin ev, ahır, samanlık gibi zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapılan tomruk ve kereste satışları (Talimatnamede 1956 yılında yapılan değişiklikle yürürlükten kaldırılmıştır), doğrudan doğruya resmi daire ve müesseselerin ihtiyaçları için yapılacak tomruk ve kereste satışları, indirimli fiyat tespiti yapıldıktan sonra artırmaya çıkarılıp da satılamayan orman ürünlerine artırmaya çıkarılan bedelden daha az fiyatla alıcı çıktığı takdirde yeniden tespit edilecek fiyatla 35'inci maddedeki (Açık artırma yoluyla yapılacak satışlara ait muhammen satış bedelleri miktarları ve şartlarıyla ihalenin yapılacağı gün ve saat ve yeri ihale gününden en az on gün önceden en az iki defa ilan olunur) esaslar dâhilinde bir defa ilan edilmek suretiyle yapılacak satışlar pazarlıkla yapılabilir.

Talimatnamenin 26'ncı maddesi 1973 yılında değiştirilmiştir. Yeni düzenlemeye göre; işletme ve fabrika müdürlüklerince üretilen ürünlerin piyasa satışlarında açık artırma esastır. Ancak 6831 sayılı Orman Kanunu gereğince pazarlıkla yapılacak orman emvali satışlarına ait yönetmelik hükümlerine göre

pazarlıkla da satışı yapılabilir. Orman Genel Müdürlüğünün muvafakatı ile banka teminat mektubu, Devlet ve T.C. Ziraat Bankası tahvilleri karşılığında artırmalı satış yapılabilir.

Talimatnamenin 27'nci maddesi gereğince piyasada her zaman alıcısı bulunmayan ve işletmelerce üretilmeyen ancak teminat almak suretiyle isteklisi adına hazırlanan orman ürünleri tahsis suretiyle pazarlıkla satılabilir. Tahsisin hangi neden ve zaruretle yapılabileceği hususları piyasa evsaf ve şartları dışında olan ürünler mahalli şart, adet ve ihtiyaçlara göre Genel Müdürlükçe belirlenir.

Talimatnamenin 28'inci maddesine göre yakacak odun, kömür ve diğer odun dışı orman ürünlerinin satışları zorunluluk olmadıkça artırmasız olarak pazarlıkla yapılır (1973 yılında yapılan değişiklikle bu hüküm yürürlükten kaldırılmıştır), artırma ile satış gerekliliği ve şartları mahalli icap ve ihtiyaçlara göre Genel Müdürlükçe belirlenir.

Talimatnamenin 30'uncu maddesine göre orman ürünlerinin artırma suretiyle yapılacak satışlarında bir taraftan malin cinsi, miktarı, yeri ve masrafları muhammen bedeline ait bilgiler, ilan ve satış şartnameleriyle birlikte orman bölge müdürlüğüne ve Orman Genel Müdürlüğüne gönderilir diğer taraftan ürünler satışa çıkarılır.

Talimatnamenin 30'uncu maddesinde 1984 yılında yapılan değişiklikle orman ürünlerinin açık artırma, kapalı teklif ve pazarlık yolu ile yapılacak satış işlerinin tahmin edilen bedeli 2886 sayılı Devlet İhale Kanununun 17'nci maddesinin 2 numaralı fıkrası gereğince her yıl Genel Bütçe Kanunu ile belirlenecek miktarın iki katını aşan ihale konusu işler ihale tarihinden en az on gün önceden; mahalli belediye vasıtalarında, o yerde çıkan mahalli gazetelerden birinde, Ankara ve İstanbul'da çıkan bir gazete ile Resmi Gazetede olmak üzere birer defa ilan olunur.

Yukarıda belirlenen parasal sınırlar altındaki işler yalnız belediye vasıtaları ile iki defa ilan olunur. Orman İşletmelerinde yapılacak ihracatlar için malların limanlara veya gümrükleme yerlerine nakillerinde işin acil olma durumuna göre bu sınır uygulanmaz.

5. 1. 2. 7. Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte Fiyat Belirlenmesi Esasları

Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 20.03.2015 tarihinde yayımlanmış ve Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesi 20.06.2015 tarihi itibarıyla yürürlükten kaldırılmıştır.

Bugün yürürlükte olan bu Yönetmeliğin 4'üncü maddesine göre orman işletmelerince üretilen her çeşit orman ürününün maliyet bedeli; dağıtım gideri, tarife bedeli, satış masrafı, fiili masraf ve beklenmeyen giderlerden oluşur. Birim orman ürününe karşılık dağıtım gideri; orman ürünlerinin cinsi, çeşidi, kalitesi her yıl Genel Müdürlükçe belirlenir. Dağıtım giderleri hesaplanırken, o yılın ilgili işletmelerinin döner sermaye bütçesine konulan dağıtıma esas giderler ve bu giderlerin diğer gelirlerle karşılanma durumu dikkate alınır.

Beklenmeyen giderler; dağıtım gideri, tarife bedeli, satış masrafı ve fiili masraf toplamının yüzde yirmisine kadar Genel Müdürlükçe belirlenen orana göre hesaplanır. Orman ürünlerinin tahmin olunan satış bedeli aşağıdaki gibi belirlenir Aynı cins ve nitelikteki orman ürünlerine ait tahmin edilen bedeller; satış yerlerinin tüketim merkezlerine olan uzaklığı ve pazarın gerekleri dikkate alınarak işletmeler ve satış yerleri itibarıyla belirlenir. Ancak çok üstün veya düşük nitelikli orman ürünleri ya da açık artırmalı satışa çıkarılıp satılamayan ve mevcut ihale satış fiyatı ile satılamayacağı değerlendirilen orman ürünleri için fiyat indirimi veya yükseltmesi yapılarak münferit ihale satış fiyatı belirlenebilir.

Bu Yönetmeliğe göre muhammen bedellerin belirlenmesi ile bu bedellerde yapılacak indirim ve yükseltmelerde; işletme ve bölge müdürlüklerinin maliyet bedeli üzerinden yapabileceği indirim ve yükseltme oranları Genel Müdürlükçe belirlenir.

5. 1. 2. 8. Oduna Dayalı Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esaslarına (303 sayılı Tebliğ) Göre Fiyat Belirlenmesi Esasları

Orman Ürünleri Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik çerçevesinde hazırlanan Oduna Dayalı Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esaslarına Dair 303 sayılı Tebliğ orman ürünlerinin satış fiyatının belirlenmesi ilgili ölçütleri açıklamaktadır.

Buna göre ürün maliyet bedeli; fiili masraf, dağıtım gideri, satış masrafları, tarife bedeli ve beklenmeyen giderlerden oluşmaktadır. Maliyeti oluşturan unsurlardan tarife bedeli, dağıtım gideri, satış masrafı orman ürünlerinin metreküp, ster ve kental gibi birim miktarları için her bütçe yılının başında bölge müdürlüklerine ve işletme müdürlüklerine gönderilir.

Maliyet unsurlarından fiili masraf, hesaplama konu birimlerin ürün, cins ve çeşitlerine göre öngörülen veya gerçekleşen fiili masraf ortalamalarıdır (Orman Genel Müdürlüğü, 2015). Adı geçen Tebliğe göre orman ürünlerinin birim miktarı için ödenen ölçme, kesme, sürütme, yükleme, taşıma, istif, ardaklanmayı önleme, ilk madde ve malzeme alımları gibi üretim giderlerinin toplamıdır.

Dağıtım giderinin hesaplanması, hesaplanacağı yıla ait döner sermaye bütçesindeki konsolide bütçe toplamındaki değerler esas alınır. Konsolide bütçe toplamına ait giderler hesabında yer alan yatırım giderleri ile cari (ola gelen) giderlerden orman ürünü maliyet hesabına girmeyen giderler (tesis ve bina inşaatları, taşıt alımları, arazi ve arsalar, tesis makine ve cihazlar, demirbaşlar, haklar, hizmet üretim maliyeti hesabı, araştırma geliştirme, genel yönetim giderleri vb.) toplanır. Bulunan değerden gelirler hesabında yer alan diğer gelirlerin çıkartılması sonucu orman ürünleri satışlarından karşılanacak dağıtım gideri hesaplanır. Orman ürünleri satışlarından karşılanacak dağıtım gideri ürün cins ve miktarları dikkate alınarak ürün bazında dağıtılır. Dağıtım giderine tabi satış miktarlarında, fiili masraf ve fiili masraf + tarife bedeli üzerinden satış öngörülen ürün miktarları hesaba katılmaz.

İşletmelerin satış masrafları, döner sermaye bütçelerinde belirtilen satış masraflarının, aynı bütçedeki satış programında belirtilen orman ürünleri satış miktarlarına dağıtılır. Tarife bedeli ve tarife bedeli + fiili masraf üzerinden satılan ürünler satış masrafı hesabına dâhil edilmez. Sterli ürünler için hesaplanan satış gideri; metreküplü hesap edilen ürünlerin satış giderinin 0,75 katsayısı ile çarpılması ile bulunur. Dikili ağaç satışlarındaki satış masrafı, metreküplü ürünler için belirlenen satış masrafı ile aynı alınır.

Tebliğe göre işletmeler döner sermaye bütçesinde belirtilen tarife bedeli, aynı bütçenin satış programındaki orman ürünü satış miktarlarına dağıtılması suretiyle hesaplanır. Ancak sadece fiili masraf alınarak yapılan satışlar, dağıtım yapılacak satış

miktarına dâhil edilmez. Tebliğe göre tarife bedeli; 6831 sayılı Orman Kanununun 29'uncu maddesi hükümleri gereğince Genel Müdürlükçe tespit edilen ve Bakan oluru ile belirlenen bir birim ürünün dikili haldeki değerini ifade etmektedir.

5. 1. 2. 9. Tarife Bedeli ile Fiyat Belirlenmesi Esasları

1937 yılında 3116 sayılı Orman Kanununun 37'inci maddesine göre ormandan çıkan kerestelik hasılatın bedel tarifeleri mıntıklar itibarıyla ve piyasa rayiçlerine göre Orman Umum Müdürlüğü tarafından tanzim edilerek Ziraat Vekâletince tasdik olunur şeklinde düzenlenmiştir.

Orman ürünlerine ait tarife bedelleri, Trakya mıntıkası (İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ), Marmara çevresi (İzmit, Bursa, Bilecik, Balıkesir, Çanakkale), Batı Karadeniz mıntıkası (Bolu, Zonguldak, Kastamonu, Sinop), Doğu Karadeniz mıntıkası (Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Rize), Egedenizi mıntıkası (Manisa, İzmit, Aydın, Denizli), Akdeniz mıntıkası (Muğla, Antalya, Burdur, Isparta, İçel, Seyhan), Orta Anadolu mıntıkası (Kütahya, Afyon, Eskişehir, Ankara, Konya, Çankırı, Kırşehir, Niğde, Kayseri, Yozgat, Çorum, Amasya, Tokat, Sivas), Doğu Anadolu mıntıkası (diğer iller) olarak bölgelere ayrılmıştır (Yiğitoğlu, 1952).

Diğer çeşit orman hasılatının bedel tarifeleri her kazada mahalli piyasalar göz önünde tutulmak şartıyla orman idaresinin o kazadaki en büyük memurunun katılımı ile idare heyetleri tarafından tanzim edilerek Orman Umum Müdürlüğü tarafından tasdik olunur. 3116 sayılı Orman Kanununa istinaden yayımlanan Orman Nizamnamesine göre odun ve her çeşit orman mahsulleri için her kaza ormanlarının iktisadi vaziyetine göre bedel tarifesi yapılır. Bu tarifeler yapılırken ormanın tabi olduğu mahalde, mahsulün cinsine ve beğenilme derecesine göre satış piyasası göz önünde bulundurularak bundan; üretim masrafı, nakil masrafı, diğer vergiler ve yüzde yirmi temettü hissesi hesap ve tenzil olunarak (düşülerek) tarife bedeli tespit olunur.

3116 sayılı Kanunundan sonra 1956 yılında yürürlüğe giren ve günümüzde yürürlükte olan 6831 sayılı Orman Kanununun 29'uncu maddesine göre Devlet ormanlarından elde edilecek orman mahsullerinin tarife bedelleri, miktar ve kalite itibarıyla ve piyasa icaplarına göre Orman Genel Müdürlüğü tarafından tanzim ve

Ziraat Vekâletince tasdik olunur. Bugün orman ürünlerine ait tarife bedelleri, mıntıklar itibarıyla değil, her çeşit orman ürünü için tek fiyat şeklinde uygulanmaktadır.

5. 1. 2. 10. Beklenmeyen Giderlere Dayalı Fiyat Belirlenmesi Esasları

Beklenmeyen giderler; fiili masraf, dağıtım gideri, satış masrafları ve tarife bedeli toplamının %20'sine kadar Orman Genel Müdürlüğünce belirlenen orana göre hesaplanır. Beklenmeyen giderler, 1924 tarihli Orman Talimatnamesinde ve 1937 tarihli Orman Nizamnamesinde ve 1952 tarihli Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesinde temettü hissesi, 1973 yılında adı değiştirilerek orman imar gideri olarak yer almıştır.

Buraya kadar ayrıntılarıyla açıklanan oduna dayalı ve odun dışı orman ürünlerinin satış fiyatının belirlenmesi konusunu Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası olmak üzere iki döneme ayırmak mümkündür.

Orman ürünlerinin satış fiyatı, Cumhuriyet öncesi dönemde öşür, orman hakkı, pul resmi gibi daha çok vergi niteliğinde, orman bedeli gibi orman ürünleri ticareti sonucunda oluşan piyasa fiyatına, üretildiği ormanların uzaklığına, taşıma süresine bağlı olarak tespit edilmiştir.

Cumhuriyet sonrası dönemde ise, 1924 tarihli orman talimatnamesi ile orman ürünlerinin piyasa fiyatı ile üretim, taşıma, vergi gibi maliyet unsurları, ağaç türü, bölge ekonomisi, temettü hissesi, ağaçların devrik veya dikili olma durumuna göre mahalli idare meclislerinde tarife bedeli adıyla belirlenmiş ve görevli komisyonlar marifetiyle ihaleye çıkarılmıştır.

Devlet orman işletmeleri marifeti ile ormanlar işletilmeye başlatıldıktan sonra 1952 yılında yürürlüğe giren Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesine göre üretim, satış masrafı, mıntıkanın orman tarife bedeli, dağıtım ve müşterek giderler (genel yönetim giderleri, orman bakım masrafları ve bina, tesis ve demirbaş amortismanları toplamı), temettü hissesi (diğer masraf toplamından belirlenen oranda) üzerinden hesaplanmıştır. Bu Talimatnameye göre vergi, resim ve diğer giderler alıcıya aittir. Belirlenen bu fiyat, açık artırma veya kapalı zarf usulü ihaleye çıkarılan orman ürünlerinin artırma öncesi fiyatıdır.

Devlet orman işletmelerinde orman ürünleri, maliyet artı yöntemi ile fiyatlandırılmaktadır. 1937 yılında çıkarılan Orman Nizamnamesinde orman ürünlerinin piyasa satış fiyatından üretim ve taşıma giderleri, diğer vergiler ve yüzde yirmi temettü hissesi düşülerek tarife bedeli her kaza ormanlarının iktisadi durumuna göre idare heyetlerince hesaplanmakta ve dolayısıyla piyasa satış fiyatı dikkate alınmakta idi. 1952 yılında yürürlüğe giren Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesine göre orman ürünlerinin artırmalı ve pazarlıklı satışlarında tahmin edilen satış bedeli orman ürünleri üretimine doğrudan ve dolaylı olarak etki eden tüm giderlerin hesaba katılması ve belirli bir oranda kâr (temettü hissesi, orman imar gideri, beklenmeyen giderler) hedeflenerek yapılan maliyet artı yöntemine göre bir fiyatlandırma. Bu yöntemin tercih edilmesinin en önemli nedeni Devlet orman işletmelerinin orman ürünleri pazarındaki payıdır. Orman işletmeleri Ülkenin orman ürünleri sanayisine olan ihtiyacının büyük bir bölümünü(%79) karşılamaktadır. Ülkenin orman ürünleri endüstrisi gittikçe gelişmekte ve genişlemektedir. Bugün Devlet orman işletmeleri orman ürünleri sektörünün talebini karşılayamamaktadır. Bu bağlamda Devlet orman işletmeleri Türkiye'nin makroekonomik koşullarından etkilenmektedir. Döviz kurlarının yükselmesi ithalatı azaltmakta ve iç piyasada Devlet orman işletmelerinin satış gelirlerini yükseltmektedir.

5. 2. Orman Ürünlerinin Satış Yöntemleri

Günümüzde Devlet orman işletmelerinin ürettiği orman ürünlerinin satış usulleri ihale kanunları tabi değildir. 2886 sayılı Devlet İhale Kanununun 90'ıncı maddesine göre, tarım ve orman ürünlerinin üretim, imal, kesme, toplama, taşıma gibi işlerinde ve bu ürünlerin satışlarında uygulanacak tercihli usullerle, tekel maddelerinin ve tekelle ilgili ürünlerin üreticiden alımı hakkında özel kanunlardaki hükümler saklıdır.

5. 2. 1. Açık Artırmalı Satış Yöntemi

Bugün Devlet orman işletmelerinde kullanılan temel satış yöntemidir. Bu usulde tüm alıcılara satışın zamanı, yeri, satışa konu ürünün miktarı, cinsi, kalitesi, tahmin edilen satış fiyatları (muhammen bedel), teslim şartları, ihaleye katılma koşulları, kesin ve geçici teminat bedelleri, satış şartnamelerine nasıl ulaşılacağı

hususlu çeşitli yollarla ilan edilir. Tüm alıcılar, ilan edilen yer ve zamanda bir araya gelirler ve satıcı şahıs veya komisyon önünde her bir satışa konu ürüne (parti) fiyat verirler. En yüksek fiyatı veren alıcıya ürün ihale edilir. Genelde bir üst birimce yapılan bu ihalenin onaylanması söz konusudur ve onaydan sonra ihale kesinleşir (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983). Fiyatlar serbest rekabet koşullarında piyasada oluşur. Açık artırmalı satışların yükselterek teklif suretiyle açık artırmalı satış ve eksilterek teklif suretiyle artırmalı satış olmak üzere iki şekli vardır.

5. 2. 1. 1. Yükselterek Teklif Verme Suretiyle Açık Artırmalı Satış

Ülkemizde orman ürünlerinin satışında kullanılan temel satış yöntemidir. Bu yöntemde maliyet esasına göre satış fiyatı belirlenen orman ürünlerinin ilanda belirtilen koşullarda tahmin edilen satış fiyatından (muhammen bedel) ihale açılır. Satışa konu her bir orman ürünü parçasına satış partisi adı verilmektedir. Her bir satış partisini almak isteyen alıcılar ihaleden önce tahmini satış bedeli üzerinden belirlenen oranda (günümüzde %3 olarak uygulanmaktadır) geçici teminat yatırır. Bu teminat alıcıların bu fiyat üzerinden ilgili satış partisini almayı taahhüt ettikleri anlamına gelmektedir. Bu nedenle teminat yatırdığı halde ilgili satış partisine pey sürmeyen alıcının teminatı irat (gelir) kaydedilir. Ancak birden fazla alıcının aynı satış partisinin ihalesi sırasında fiyat artışı aşamasında ihaleden çekildiği durumlarda geçici teminatı iade edilir. Alıcıların her birinin yükselteceği fiyat düzeyi, kendisi için o satış partisine duyulan ihtiyaç nedeniyle takdir edilen fiyat ile diğer alıcıların fiyat artışlarına göre oluşur. Fiyat artışları alıcıların sözlü ifadeleri veya tellâlin fiyat tekliflerine el kaldırmaları şeklinde gerçekleşir. En yüksek fiyatı veren alıcıya o satış partisinin ihalesine karar verilir.

Bu satış yönteminin olumlu yönü, artırmada açıklık, satış fiyatının serbest bir yarışma ortamında ve piyasa fiyatından oluşmasını sağlamasıdır. Bu usulün en olumsuz yönü alıcıların ihaleden önce veya ihale sırasında anlaşmaları ve kendi aralarında satış partilerini bölüşmeleri olasılığıdır. Bu durum ihale komisyonu tarafından fark edildiğinde o satış partisinin ihalesi iptal edilir. Devlet orman işletmelerinin orman ürünleri ihalelerinde genellikle onlarca satış partisi bulunmaktadır. Esasında her satış partisi ayrı bir ihaledir. Bu satış usulünün bir olumsuz yönü de alıcıların birbirlerini kontrol etme olanağı sağladığı için, alıcının

daha yüksek fiyat verme isteğinde olmasına rağmen diğer isteklilerin artırmadan çekilmeleri nedeniyle satış fiyatının daha düşük düzeyde gerçekleşebilmesidir.

5. 2. 1. 2. Eksilterek Teklif Verme Suretiyle Açık Artırmalı Satış

Bu yöntemde satıcı satışa konu ürünler için araştırmayla belirlediği piyasa satış fiyatının üstünde bir fiyatla satış işlemine başlar. Bu fiyat alıcıların talep etmeyeceği kadar yüksektir. İhale komisyonu satış fiyatını tellâl aracılığıyla yavaş yavaş düşürür ve bu durum ilk alıcı çıkana kadar devam eder. İlk istekliye ürün ihale edilir. Bu yöntemin olumlu yönü piyasa fiyatının yüksek düzeyde oluşmasına imkân sağlamasıdır. Bu yöntemle alıcıların satış partisi için verebileceği en yüksek fiyatı vermesine vesile olur. Türkiye’de Devlet orman işletmelerinin satışlarında bu yöntem kullanılmamaktadır.

Yükseltme ve eksiltme sonucu yapılan satış usulleri serbest rekabet ve pazar koşullarında satış fiyatının oluşmasını sağlar. Her iki tür artırmalı satış yöntemi, serbest ve dengeli piyasa koşullarında özellikli ürünler dışındaki ürünlerin satışında piyasa değerinin oluşmasına en uygun düşen yöntemlerdir (Miraboğlu, Ormanlık İşletme İktisadı, 1983).

Türkiye orman işletmeciliğinde açık artırmalı satış yöntemi Tanzimat döneminden beri uygulanmaktadır. 1870 yılında Orman Nizamnamesi yürürlüğe girmeden önce açık artırma usulü ile dikili ağaç satışı yöntemiyle satış yapıldığına dair bilgiye rastlanmaktadır (Bkz. Bricogne, 1940). 1893 ve 1895 yılında yapılan düzenlemeler işaretlenerek ölçülen ağaçların miktar itibarıyla belirli süreler sonunda satılmasına ilişkindir. Ancak bu yöntemde satış bedeli ürün cinsleri itibarıyla belirlenmekte ve üretilen orman ürünleri ölçülmekte ve taşınmasına izin verilmekteydi. Bu şekilde yapılan satışlar ormanların tahribine yol açmıştır. Çünkü ormanlarda yapılan kesimlerin kontrolünün yetersizliği nedeniyle başıboş kesimlerle ormandan satışı yapılan ürünler çıkarılmakta ve geride harap edilmiş bir orman bırakılmaktaydı. 1910 yılında yapılan bir düzenleme ile ormandan kesilmesi öngörülen ağaçların kabuk payı düşüldükten sonra yuvarlak olarak ölçülmesi ve çıkan ürün miktarına zaiyat oranları eklenerek ürünlerin taşıma belgelerinin verilmesine karar verilmiştir. Bu tarihten itibaren satışların kapalı zarf usulü ile yapılması zorunluluğu getirilmiştir. 1925 yılında Orman Nizamnamesinin 2376 sayılı

Kararname ile yapılan değişlikle 5.000 lirayı aşmayan ihaleler açık artırma usulü ile bu miktarı aşan ihaleler için kapalı zarf usulü yapılması öngörölmüştür.

5. 2. 2. Gizli Artırmalı (Kapalı Zarf Usulü) Satış

Bu yöntemde alıcılar tekliflerini, ihale ilanında ve şartnamelerinde istenen bilgi ve belgelerle birlikte teklif mektubunu da içeren alıcı tarafından imzalanmış, mühürlenmiş ve hangi işe ait olduğu yazılı olarak kapalı bir zarf içinde ihale komisyonuna sunar. İhale komisyonu alıcıların önünde teklif zarflarını açar ve ihale şartlarını yerine getiren ve en yüksek fiyatı veren alıcıya satış partisi ihale edilir. Bu yöntemde de ihalenin bir üst birim tarafından onaylanması veya iptal edilmesi söz konusudur. Bu yöntemin isteklileri sınırlı olan orman ürünlerinin (tel direği, maden direği gibi) ürünlerin satışına uygun olduğu ve özellikle önceden satışta artırmalı yöntemlerin en iyisidir (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983).

Bu yöntem orman ürünlerinin satışında özellikle 1947 yılına kadar (1937 tarihli 3116 sayılı Orman Kanununun geçici altıncı maddesi gereğince Devlet orman işletmeleri kurulmayan yerlerde kısa süreli sözleşmelerde) ağaçların dikili satışı veya sözleşme ile ormanların işletilmesinde kullanılmıştır.

5. 2. 3. Pazarlıklı Satış

Bu yöntem alıcı ile satıcı arasında satış fiyatında uzlaşınca kadar tekliflerin yenilenmesi şeklindedir. Belli bir şekle bağlı değildir. Alıcı piyasa koşullarını bilmektedir. Satıcı ise piyasa araştırması yapmak, müşterilerini tanımak, satış partilerinin özelliklerini bilmek ve fiyatı hakkında doğru bir bilgiye sahip olması gerekir (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983).

Piyasanın dalgalı bir seyir izlediği dönemlerde ve alıcıların kendi aralarında anlaşarak satış fiyatını düşük oluşmasını engellemesi nedeniyle düşüncesiyle tercih edilebilmektedir. Ülkemiz ihale mevzuatında pazarlık yöntemi, artırmalı veya eksiltmeli satış imkânlarının bulunmadığı durumlarda tercih edilen yöntemlerden biridir. Alıcılar da piyasa fiyatının yüksek olduğu dönemlerde pazarlıklı satışa istekli olur (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983). Alıcılar bu yöntemle piyasa fiyatının altında bir bedelle ürün satın almak amacındadır. Bu satış yönteminin en olumsuz yönü belirli alıcıların tercih edilmesi gibi bir algının oluşmasına yol

açabilmesidir. Bu yöntem özellikle açık artırmalı satış yöntemiyle satılmayan orman ürünlerinin satışında kullanılmaktadır. Bu yöntem Türkiye’de orman işletmeciliğinin başladığı tarihten beri kullanılmaktadır.

5. 2. 4. Tahsisli Satış

Bu yöntemle satış işleminden önce fiyat belirlenmektedir. Ürünler, önceden belirlenen bir fiyat üzerinden alıcılara satılır. Serbest rekabetle ilişkisi zayıftır. Çünkü alıcılar arasındaki rekabet sınırlanmıştır. Ürünlerin satış fiyatı, maliyet bedeli veya başka yöntemlerle yapılan satışların fiyatı ortalamaları dikkate alınarak veya tamamen takdir edilerek belirlenir. Planlı bir ekonomi programı uygulanan ülkelerde planlamanın bir gereği olarak orman ürünleri tüketen veya kullanan sektörlerin ihtiyaçları tahsis usulü ile karşılanır ve bu sektörlerdeki işletmelerin plana uygun olarak kurulması ve işletilmesinde hammadde temini güvenceye alınmış olur (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983).

Son yıllarda bu yöntem Orman Genel Müdürlüğü tarafından daha fazla kullanılmaktadır. Bu yöntemde, ürünlerin satış fiyatı Orman Genel Müdürlüğü tarafından belirlenmekte ve Devlet orman işletmeleri tarafından uygulanmaktadır. Günümüzde tahsisli satış miktarında ve ürün çeşidinde önemli oranda artış görülmektedir.

Tahsisli satış yönteminin de işletme açısından olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Olumlu yönü işletmenin ürünlerinin pazarlama sorunu yoktur, ürünlerini belirlenen fiyatlarla satışını temin etmiş olur. Müşteri bulma, ürünlerin zamanında satılmaması nedeniyle yaşanabilecek değer kayıpları oluşmaz. Tahsisle satılacak ürünlerin önceden standardı belirlendiği için üretim planlaması kolaydır. Olumsuz yönü ise, satış fiyatının belli bir dönem için değiştirilme imkânının olmaması, piyasa fiyatlarında meydana gelen artışların satış fiyatlarına yansımaması sonucu oluşan gelir kaybıdır. Tahsisli satış fiyatının diğer bir olumsuz yönü de satış fiyatının belirlenmesindeki belirsizliktir.

Tahsisli satış fiyatları, genellikle serbest pazar ekonomilerinde serbestçe oluşan fiyatlara göre değil öznal ölçütlere göre belirlenmekte ve neticede piyasanın arz ve talep durumu göz ardı edilmekte ve dolayısıyla uzun dönemde işletmelerin

sürdürülebilirliğini tehlikeye düşürmektedir. Alıcı açısından hammadde temin edilmiş olmakta ve bu işe harcayacağı kaynak, zaman ve imkânlarını başka amaçlarla kullanabilmektedir. Alıcı için bir başka olumlu yönü de istediği standartlarda hammadde tedarikinin sağlanmış olmasıdır.

Türkiye orman işletmeciliğinde tahsisli satış yöntemine dair ilk düzenlemeye 1878 yılında rastlanmaktadır. Bircümle Orman Memurlarının Sureti Tertip ve Vazifelerine Dair Talimatın 32'nci maddesine göre odun dışı orman ürünlerinin ve orman ürünleri ticareti ile iştigal eden köylülerin kesecekleri kereste ve yakacağın orman hakkı ve pul resmi alınmak şartıyla Vilâyet İdare Meclisleri bilgisi dâhilinde orman müfettişleri tarafından izin verilmesi şeklinde başlamıştır.

5. 2. 5. Önceden Satış

Devlet orman işletmeleri satışlarını, orman ürünleri üretim aşamalarını esas alarak önceden ve sonradan satış olarak sınıflandırmak mümkündür. Devlet orman işletmeleri açısından satış zamanı önemli bir konudur. Satış zamanından kastedilen satışın yılın hangi zamanda yapıldığı değil, orman ürünlerinin hasadından önce veya sonra yapılmasını ifade eder (Miraboğlu, Türkiye'de Odun Hammaddesi Üretim-Tüketimi ve Satış Usulleri, 1980).

Önceden satış ağaçlar kesilmeden dikili halde yapılan satıştır. Bu şekilde yapılan satış da iki türdür. Birincisi ormandaki ağaçlar dikili halde ve dikili hacim üzerinden satılması şeklinde olur. Tüm üretim, taşıma ve diğer giderler alıcıya aittir. Bu yöntemde satışında iki biçimi bulunmaktadır. Birincisi geniş alanlardaki ormanların satılmasıdır. Gelişmiş ülkelere ait şirketler tarafından tropikal ormanların işletilmesinde görülmektedir. İkinci şekli ise, belirli bir ormandaki dikili hacmi bilinen ve amenajman planına göre kesilmeleri gereken işaretlenmiş (damgalanmış) ağaçların satılması şeklindedir. Bugün ülkemizde dikili ağaç satışı olarak bilinen yöntem budur. Bu yöntemde alıcının görevi, işaretli ağaçları, kalan ağaçlara zarar vermeden kesip ormandan çıkarmaktır. Kesilip ormandan çıkarılan ağaçların ürün çeşitlerine ayrılmasında alıcı kendi istekleri doğrultusunda hareket eder. Bu yöntem Ülkemizde yoğun bir şekilde kullanılmakta, bu şekilde yapılan dikili ağaç satışlarının artırılması stratejik bir hedef olarak Orman Genel Müdürlüğünün stratejik planlarında yer almaktadır.

Bu yöntemin de işletme ve alıcı açısından olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Dikili ağaç satışının işletme açısından olumlu yönü, üretim maliyetlerinin düşürülmesi, orman ürünleri sektörünün ihtiyacı olan hammaddeyi önceden öngörmeyi gerektirmemesi, üretilen ürünlerin satışına kadar olan sürede meydana gelebilecek değer kaybı ve bozulma riskinin ortadan kalkması, orman ürünleri üretimi sırasında meydana gelebilecek iş kazalarından doğan risklerin bertaraf edilmesi, iş gücü yetersizliği nedeniyle orman ürünleri üretiminin kesintiye uğramasının önlenmesi ve orman ürünleri üretimi işlerinin uzman kişiler eliyle yapılması olarak özetlenebilir.

İşletme açısından olumsuz yönü ise ormanların korunmasında yaşanan sorunlardır. İşletme ve alıcılar açısından bir başka olumsuz yönü ise küçük ölçekli alıcıların satışa iştirak edememesidir. Bu yönüyle de orman ürünlerinin satışında haksız rekabet ortamının oluşmasına yol açan bir yöntem olarak da değerlendirilebilir. Dikili ağaç satışı özellikle ormanların korunmasında görevli çalışanların yetersizliği nedeniyle, ormandaki işaretli ağaçların yanında işaretli olmayanların kesilmesi ve ormanların tahrip edilmesine yol açabilmektedir. Bu yöntemin etkin ve verimli kullanılabilmesi için ormanların korunmasında görevli çalışanların sayısının ve kalitesinin yeterli olması gerekmektedir.

Alıcı açısından olumlu yönü, ihtiyacı olan hammaddeyi kendi istediği standartlarda ve istediği zamanda elde etme olanağına sahip olması ve daha az maliyet ve rekabetle daha fazla hammaddeye ulaşabilmesi olanağına kavuşmasıdır.

Alıcı açısından olumsuz yönü ise faaliyetlerini hammadde tedarikine yönelik genişletmesi olabilir. Alıcı daha fazla zaman, emek ve kaynak kullanarak ihtiyacı olan odun hammaddesini sağlamak ve büyümek zorunda kalmaktadır. Alıcı açısından bir başka olumsuz yönü de dikili halde satın alınan ağaçlardan üretilecek orman ürünlerinin miktar ve kalitesinin tam olarak bilinmemesinin yol açtığı risktir. Ayrıca orman ürünleri sektöründe meydana gelecek dalgalanmalardan alıcının daha fazla etkilenmesi olasıdır.

Önceden satışın ikinci şeklinde satışa konu edilen orman ürünleri daha üretilmeden fiyatlandırılmış ve peşin olarak satılmıştır. Ancak satış işlemi, ağaçlar ormanda dikili halde iken yapılmıştır. Ülkemizde bu yöneme alivresatış

denmektedir (Miraboğlu, Türkiye'de Odun Hammaddesi Üretim-Tüketimi ve Satış Usulleri, 1980).

Bu yöntemde işletme, alıcının açık artırmalı ihale sonucu aldığı orman ürünlerini belirli bir sürede veya dönemler halinde satış deposunda hazır hale getireceğini taahhüt eder. Bu yöntem bugün odun dışı orman ürünlerinin satışlarında orman ürünlerinin üretim işleri alıcıya ait olmak üzere uygulanmaktadır.

Bu yöntemle yapılan satışın olumlu olumsuz yönleri ile ilgili olarak dikili ağaç satışı ile ilgili hususlar belirtilebilir. Bu yöntemin farkı alıcı açısından satın aldığı orman ürünlerinin belirli bir zaman diliminde satış deposunda veya orman içinde hazır hale getirilmesidir. Alıcı açısından olumsuz yön olarak söylenebilecek husus ürünlerin öngörülen zamanda hazır hale getirilememesidir. Bu yöntem bir dönem kayın satışları için uygulanmıştır.

1950 yılında 5653 sayılı Orman Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanununun Ek 5 inci maddesine göre açıkça belirtilmese de önceden satış yapılabileceği anlaşılmaktadır (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983). Ek 5'inci maddenin üçüncü fıkrasına göre, piyasa vasıf ve şartları dışında ve anormal boyutlardaki resmi ve özel ihtiyaç istekleri, üretim sırasında teminat karşılığı hazırlanır ve pazarlıkla (kastedilen tahsisli satışır) satılabilir, bu ihtiyaçlar dışında tahsis yapılamaz, odun, kömür ve diğer odun dışı orman ürünleri zorunluluk olmadıkça açık artırma ile satılamaz.

Sonradan satış, orman ürünlerinin kesim, hazırlama, ayırma, ormandan çıkarma, satış deposuna taşıma, depoda sınıflandırma ve satışa hazırlama ve satışı ifade etmektedir. Bu yöntemle satış partilerinin sayısı, yeri, ürünlerin teknik ve fiziksel özellikleri, standartları, kalitesi, miktarı (hacim, ağırlık, adet, ster gibi ölçülerde), satışın yapılacağı tarih, yer, saat ve ihaleye katılabilme koşulları ve teminat miktarı gibi hususların yer aldığı ihale ilanı üzerine alıcılar satışa çıkarılan partileri ihaleden önce inceleme imkânının olduğu satış yöntemidir (Miraboğlu, Türkiye'de Odun Hammaddesi Üretim-Tüketimi ve Satış Usulleri, 1980). Devlet orman işletmelerinin uyguladığı satış şeklidir.

ALTINCI BÖLÜM

DEVLET ORMAN İŞLETMELERİNDE UYGULANAN SATIŞ YÖNTEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Devlet orman işletmelerinin ürettiği ürün ve hizmetleri, oduna dayalı orman ürünleri, odun dışı orman ürünleri, üretimi müşteriye ait oduna dayalı ve odun dışı orman ürünleri olarak sınıflandırmak mümkündür. Yukarıda açıklanan ve Devlet orman işletmelerinde kullanılan satış yöntemleri bu çerçevede değerlendirilecek ve günümüz Devlet orman işletmelerinin orman ürünleri satışı incelenecektir.

6. 1. Açık Artırmalı Satış Yöntemi

Yükselterek teklif vermek suretiyle açık artırmalı satış yöntemi Türk orman işletmeciliğinde 1860'lı yıllardan beri kullanılmaktadır. Günümüzde Devlet orman işletmelerinin kullandığı temel yöntemdir. 3116 sayılı Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten önce orman ürünlerinin satışları ihale kanunlarına göre yapılmaktaydı. Devlet orman işletmelerinin kurulmasından sonra yapılan satışlar, artırma, eksiltme ve ihale kanunlarına göre değil İcra Vekilleri Heyetinin 02.06.1937 tarih ve 2/6738 sayılı Kararnamesi ile yürürlüğe konulan Orman Nizamnamesine göre yapılmaya başlanmıştır (Toygur, 1939).

1937 tarihli Orman Nizamnamesinin 16'ncı maddesine göre ormanlardan çıkarılacak kerestelik ve yakacaktan başka diğer her nevi orman mahsulleri toplattırıldıktan sonra artırılarak satılmasına kararlaştırılmıştır. 1938 yılında yürürlüğe giren 3444 sayılı Orman Kanununa Ek Kanununun 7'nci maddesine göre doğrudan doğruya Devlet tarafından işletilecek ormanlar ve Devlet orman işletmesi döner sermayesine ait işlemler Muhasebe-i Umumiye, artırma, eksiltme ve ihale kanunları hükümlerine tabi olmayıp İcra Vekilleri Heyetince tanzim olunacak kararnamelere ve hususi ticaret icaplarına göre yapılacağı kanunlaştırılmıştır.

1952 yılında 14652 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesi yürürlüğe konulmuştur. Bu Yönetmeliğin 26'ncı maddesine göre, Devlet orman işletmelerince üretilen orman ürünlerinin piyasa satışlarında açık artırmalı satışın esas olduğu belirtilmektedir.

Maddenin devamında, açık artırmaya çıkarılıp satılamayan tomruk ve kereste satışları, kereste mağazası bulunmaya şehir ve kasabaların tomruk ve kereste ihtiyaçları, zati ihtiyaç hakkı bulunmayan köylülerin ev, ahır, samanlık gibi ihtiyaçlarının karşılanması için tomruk ve kereste satışları, resmi daire ve müesseselerin ihtiyacı olan tomruk ve kereste satışları, indirimli fiyat tespiti yapıldıktan sonra artırmaya çıkarılıp da satılamayan orman ürünleri, artırmaya çıkarıldığı bedelden daha düşük fiyatla alıcı çıktığı takdirde yeniden tespit edilecek fiyatla, ihtiyaç ve zorunluluk nedeniyle sanayi odunları da pazarlıkla satılabileceğine hükmedilmiştir.

Aynı Yönetmeliğin 35'inci maddesinde işletmelerin açık artırma ve eksiltme yoluyla yapılacak ve yaptırılacak alım-satım ve her çeşit işlerin muhammen bedelleri, miktarları ve şartları ile ihalenin yapılacağı günü, saati ve yeri ihale gününden en az on gün önceden başlayarak çeşitli şekillerde ilan edilmesini içermektedir.

1956 yılında yürürlüğe giren 6831 sayılı Orman Kanununun 30'uncu maddesine göre orman mahsullerinin piyasa satışlarında açık artırma esas olup, resmi daire, müessese ve iktisadi devlet teşekkülleri ihtiyaçları ile yakacak ihtiyaçları lüzum ve fayda görülen veya acele satış yapılmasını gerektiren hallerde pazarlıkla da satış yapılabilir. Bu maddede yazılı satışların şartları ve şekilleri Bakanlar Kurulunca tespit olunur.

Bu Kanunun 30'uncu maddesi 2018 yılında 7139 sayılı Kanunla; "Devlet ormanlarından elde edilen dikili ağaç da dâhil orman ürünlerinin piyasa satışlarında açık artırma esastır. Kamu kurum ve kuruluşlarının ihtiyaçları ile lüzum ve fayda görülen veya acele olarak satış yapılmasını gerektiren hallerde, her türlü orman ürünü piyasa fiyatı üzerinden tahsisen satılabilir. Amenajman plan verilerine uygun olarak dikili ağaç da dâhil orman ürünlerinin satışları beş yıllık süreleri geçmemek üzere, yıllara sâri olarak da yapılabilir." şeklinde değiştirilmiştir. Yapılan değişiklikle

30'uncu maddede kamu kurum ve kuruluşların ihtiyaçları ile lüzum ve fayda görülen veya acele satış yapılmasını gerektiren hallerde pazarlıkla satış yapılabilir şeklindeki hüküm düzeltilmiştir. Çünkü esasında maddenin ilk şeklinde kastedilen tahsisli satıştır. Burada ilave edilen hüküm tahsisli satışın piyasa fiyatından yapılacağıdır. Ayrıca dikili ağaç satışı 30'uncu maddeye eklenmiş olup beş yılı aşmamak koşulu ile yıllara yaygın olarak dikili ağaç satışı yapılabilecektir.

Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesi 2015 yılında Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikle yürürlükten kaldırılmıştır. Bu Yönetmeliğin 5'inci maddesine göre, işletmelerce üretilen orman ürünlerinin piyasa satışları ile dikili ağaç satışlarında açık artırma usulü esastır. Açık artırmalı ihalede satılamayan ürünlerin satışı; bir sonraki ihaleye kadar geçecek süre içerisinde bozulması veya değer kaybına uğraması gibi hususlar göz önüne alınarak aynı muhammen bedel ve satış şartlarıyla pazarlık usulü ile de yapılabilir. Kamu kurum ve kuruluşlarının ihtiyaçları ile lüzum ve fayda görülen veya acele olarak satış yapılmasını gerektiren hallerde, her türlü orman ürünü piyasa fiyatı üzerinden tahsisen satılabilir. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarına fiyat teklifi vermek suretiyle de orman ürünü satılabilir. İhtiyaç ve fayda görülen hallerde orman ürünlerinin ihale ve satışı elektronik ortamda da yapılabilir. Orman ürünlerinin satışlarında uygulanacak peşinat, vade, vade faizi gibi satış esasları; piyasa şartları, müşteri talepleri, stok ve nakit durumu gibi hususlar dikkate alınarak Orman Genel Müdürlüğüne belirlenir (Orman Genel Müdürlüğü, 2015).

Bu satış yöntemi, Devlet orman işletmelerince üretilen oduna dayalı ve odun dışı orman ürünleri ile üretimi müşteriler tarafından yapılan dikili ağaç satışlarında kullanılmaktadır.

Açık artırmalı satışlarda müşterilerin verdiği bedelin ihale komisyonunca uygun görülmesi durumunda geçici ihalesine karar verilir ve açık artırmalı satış karar tutanağı ve açık artırmalı satış şartnamesi müşteriye imzalatılır. Şartnameyi imzalayan müşteri, şartname hükümlerini okumuş ve kabul etmiş sayılır. Bu şekilde geçici ihalesi yapılan satış kararları onaylanmak üzere üç iş günü içinde onay için bölge müdürlüğüne gönderilir. Bölge müdürlüğü ise geçici ihale kararının tamamını veya bir kısmını onayladığı veya onaylamadığını en geç beş iş günü içerisinde orman işletme müdürlüğüne bildirir.

Açık artırmalı satışlarda müşterilerin teklif ettiği bedelin ihale komisyonunca haddi layık görülmemesi durumunda müşterilerin geçici teminatı kendilerine iade edilir. Komisyon haddi layık görülüp görülmediği kararını verirken, benzer niteliklerdeki ürünlerin satış fiyatlarını, ürüne olan talebi, ürünün kalite ve standart özelliklerini dikkate alır. Haddi layık görülmemesi müşterinin verdiği fiyatın satış komisyonunca kabul edilmemesi anlamına gelmektedir. 1925 tarihli 661 sayılı Münakasa, Müzayede ve İhalât Kanununun 17'nci maddesine göre açık artırma veya eksiltme belgelerine ihale komisyonu tarafından muhammen (tahmin edilen) bir bedel yazılarak dosyasına konur ve İhale günü olarak belirlenen gün ve saatte tekliflerin alınmasına müteakip komisyonca son pey haddi lâyıık bulunduğu takdirde ihalesi yapılırdı. Son bedel haddi layık görülmediği takdirde ihale günü bir hafta sonraya ertelendiği ilan edilirdi. Bir hafta sonra yapılan ihalede de haddi lâyıık bedel bulunamadığı takdirde pazarlık suretiyle işlem sonuçlandırılırdı. Bu hüküm 1934 tarihli 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununun 15 ve 42'inci maddelerinde yer almıştır. 2886 sayılı Devlet İhale Kanununda böyle bir hüküm mevcut değildir.

Orman ürünlerinin piyasaya satışlarında artırmalı satış yöntemi orman işletmeciliğinin başladığı Tanzimat döneminden beri kullanılmaktadır. 1910 yılına kadar orman ürünleri satışlarında açık artırma yöntemi kullanılmış, 1910 yılından itibaren gizli teklif artırma yöntemi (kapalı zarf usulü) tercih edilmiştir. 1925 yılından sonra Orman Nizamnamesinde yapılan düzenlemeyle bedeli 5.000 liraya kadar olan ihalelerde açık artırma yöntemi tercih edilmiş, bu miktarı aşan ihaleler için gizli teklif artırma yöntemi (kapalı zarf usulü) kullanılmaya devam edilmiştir. 1937 tarihli Orman Nizamnamesinin 16'ncı maddesine göre, ormandan çıkarılacak kerestelik mahrukattan başka diğer her çeşit orman ürünleri toplattırıldıktan sonra artırmaya çıkarılarak satılır şeklinde düzenlenmiştir. 1938 yılında 3444 sayılı Orman Kanununa Ek Kanununun 7'inci maddesine göre doğrudan doğruya Devlet tarafından işletilecek ormanlarda, milli sermayeli Türk şirketleri veya milli bankalarla müştereken işletilecek ormanlar ve Devlet orman işletmesi döner sermayesine ait işlemler muhasebe umumiye, artırma, eksiltme ve ihale kanunları hükümlerine tabi olmayıp, İcra Vekilleri Heyetince tanzim olunacak kararnamelere ve hususi ticaret icaplarına göre yapılır şeklinde düzenlenmiştir. 1945 yılında 4785 sayılı Kanunla Türkiye'de o tarihte var olan bütün ormanlar devletleştirilmiştir. Adı geçen Kanununun 7'inci maddesi de bu değişikliğe paralel olarak 1946 yılında 4919

sayılı Kanunla, Devlet orman işletmeleri tarafından işletilecek ormanlarla, bu işletmelerin döner sermayesine ilişkin işler genel muhasebe, artırma, eksiltme ve ihale kanunlarına bağlı değildir ve Bakanlar Kurulunca konacak esaslara ve ticari isteklere göre yürütülür şeklinde yeniden düzenlenmiştir (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983). 1952 yılında Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesinin 26'ncı maddesine göre, işletme müdürlüğünce üretilen orman ürünlerinin piyasa satışlarında artırma esastır ve bu artırma açık olarak yapılar şeklinde düzenlenmiş ve kapalı zarf usulü olan gizli artırmalı satıştan vazgeçilmiştir (Miraboğlu, Ormancılık İşletme İktisadı, 1983). Bu hüküm 1956 tarihli ve günümüzde yürürlükte olan 6831 sayılı Orman Kanununun 30 uncu maddesine göre, Devlet ormanlarından elde edilen ürünlerin piyasa satışlarında açık artırmının esas olduğu, açık artırmaya arz edilen orman ürünlerinin miktar ve vasıf itibarıyla mahalli ihtiyaçlara ve satış icaplarına uygun partiler halinde ayarlanması gerektiği şeklinde yer almaktadır.

Açık artırmalı satış yöntemi ile Devlet orman işletmelerinin satış gelirlerinin %60-70'i elde edilmektedir. Bu yöntem Devlet orman işletmelerinin temel satış yöntemidir. Bu yöntem Devlet orman işletmelerinde yerleşmiş istikrarlı bir şekilde uygulanmaktadır.

6. 2. Pazarlıklı ve Tahsisli Satış Yöntemi

Pazarlıklı ve tahsisli satış yönteminin birlikte değerlendirilmesinin nedeni bu iki usulün birbirinin yerine kullanılması nedeniyledir. Türkiye'de Devlet orman işletmeciliğinin başladığı 1840'lı yıllardan beri Devletin, ormanlardan faydalanmada desteklediği, öncelendiği toplum kesimleri var olmuştur. Bu başlık altında bu satış usullerinin orman işletmeciliğindeki tarihsel gelişimleri incelenecektir.

Pazarlıklı satış yöntemi, orman işletmeciliğinin başladığı 1860'lardan itibaren açık artırma yöntemi gibi kullanıldığını gösteren bilgilere rastlanmaktadır. Fransız Orman uzmanlarının Türkiye'deki hizmetleri, Türkiye Ormanlarının durumu ve vasıfları hakkında heyet üyelerinden Bricogne "Revue des Eaux et des Forêts" dergisinin 1876 yılı sayısında (sayfa 361-386) yayımladığı ayrıntılı raporda orman ürünü satışlarının müzayede ve pazarlık usulünün kullanıldığına dair bilgi bulunmaktadır (Bricogne, 1940).

1878 tarihli Bilcümle Orman Memurlarının Sureti Tertip ve Vazifelerine Dair Talimatın 32'nci maddesine göre, haklarında müzayede (açık artırma) usulü mümkün olmayan pelit, mazı ve palamut benzeri ürünler ile civar köy halkının ticaret maksadıyla kesip çıkaracakları kereste ve odunun çıkarılacağı orman bölmeleri öncelikle orman hakkı ve pul resmi alınmak şartıyla vilayet idare meclislerinin bilgisi altında vilayet müfettişleri tarafından isteklilerine izin verilmiştir.

1910 tarihli Miri ve Hususi Orman Rüsümünün Sureti İdaresi Hakkında Talimatın 9, 10, 11'inci maddeleri gereğince öteden beri köy halkına ait olan hızzarların imalât işlerini kolaylaştırmak üzere 50 ağaca kadar ilan edilmeden tarifesinde yazılı fiyatla damgalanarak kesilip imal edilmesine izin verilmiştir. Aynı şekilde geçimlerini ziraat aletleri imal edip köy ve kasaba çiftçilerine satarak sağlayan kişilere de istedikleri takdirde 50 ağaca kadar yukarıda belirtilen şekilde verilmiştir. Yine köy halkından geçimini yalnızca kömürcülük ve odunculuk yaparak temin eden her bir kişiye tarifesinde yazılı fiyatlarla izin verilmiştir.

1924 tarihli Orman Talimatnamesinin 10 ve 12'inci maddeleri gereğince köy halkına ticaret amacıyla açık artırmazsız tarife bedeli ile verilecek ağaçlar, yakacak odun ve diğer odun dışı orman ürünlerinin diğer koşullar yönüyle tüccarın tabi olduğu şartlarda izin verilmiştir.

1937 tarihli 3116 sayılı Orman Kanununun 20'nci maddesine göre ormanlardan çıkarılacak kerestelik ve yakacak odundan başka her çeşit orman ürünleri açık artırmaya çıkarılabileceği gibi, geçimleri öteden beri bu ürünleri toplayıp satmaya bağlı olan köylülere tarife bedelini ödemek şartıyla gösterilecek mıntikalarda ve belirlenecek süreler içinde toplayıp çıkarmak üzere izin verilmiştir. Bu çeşit ürünlerden salep, yer mantarı, kitre, çilek, soğan, kocayemiş ve alıç gibi toprak ürünleri ile meyveleri ve ağaçlı yerlerdeki otları toplayacaklardan para alınmaz. Bu hüküm 1937 tarihli Orman Nizamnamesinin 16'ncı maddesinde benzer şekilde yer almıştır.

1937 yılında yürürlüğe giren 3116 sayılı Orman Kanununun 18'inci maddesine göre, ormanların içinde veya orman sınırlarına köy ortasından beş kilometreye kadar mesafe içinde bulunan köylülere zati ihtiyaçları için dikili ağaçlara ait tarife bedelinin dörtte birini ve ayrıca kesme ve taşıma masraflarını ödemek

şartıyla ormanların istif edilmiş yerlerinden veya orman memurunun göstereceği mahallerden kerestelik tomruk ve odun verilir. Aynı mesafe dâhilinde bulunup da öteden beri geçimleri kendi vasıtaları ile iç pazarlara getirip sattıkları kereste, odun ve kömüre bağlı olan köylülerin iştirak edeceği ufak partiler artırmaya çıkarılır, bu artırmalara bu köylülerden başkaları katılamazlar. 1938 yılında 3444 sayılı Kanunla 3116 sayılı Orman Kanununun 18'inci maddesinde yapılan değişiklikle, köylülerin faydalanmaya hak kazanabilmeleri için ormanlara olan mesafeleri 10 kilometreye çıkarılmış, bu köylüler ile nüfusu iki binden az olan kasaba ve ilçe halkına zati ihtiyaçları için dikili ağaçlara ait tarife bedelinin onda birini ve ayrıca kesme ve taşıma masraflarını ödemeleri şartıyla izin verilmiştir. Aynı şekilde ormanların içinde veya orman sınırlarına köy ortasından on kilometreye kadar mesafe içerisinde bulunan ve geçimlerini öteden beri kendi vasıtaları ile pazarlara getirip sattıkları kereste, odun, kaplık ve kömüre bağlı olan köylülere tam tarife bedeli alınarak izin verilmiştir.

1937 tarih ve 2/7762 sayılı İcra Vekilleri Heyeti Kararnamesinde olduğu gibi 1939 tarih ve 2/11139 sayılı İcra Vekilleri Heyeti Kararnamesi ile yürürlüğe giren Orman İşletme Talimatnamesinin 24'üncü maddesinin 1939 tarih ve 2/12260 sayılı Kararname ile değişik şekline göre İşletme Müdürlüklerinde üretilen bütün orman ürünlerinin satışında açık artırma asıldır. Ancak işletme müdürlüğünce faydalı ve gerekli görülen durumlarda veya acele olarak satış yapılmasını zorunlu kılan sebepler olduğu takdirde pazarlıkla satış yapılmasına imkân tanınmıştır. Ancak bu şekilde yapılacak satışlarda öncelikle gerekçeleri belirtilmek suretiyle Orman Genel Müdürlüğünden izin alma yükümlülüğü getirilmiştir. Pazarlıkla yapılacak satışlarda ilan mecburiyeti olmamakla birlikte teminat alınması şartı getirilmiştir.

1950 yılında 5653 sayılı Kanununun ek 4'üncü maddesine göre, evvelce orman içinde veya civarında köy tüzel kişilikleri veya köyler halkının tamamı veya bir kısmı tarafından tapulu tasarruf edilmekte iken, 4785 sayılı Kanunla Devletleştirilmiş ormanlar ile bu şekilde korunmuş ve faydalanılmış ormanların ürünleri birinci derecede bu köyler halkının zati, müşterek, küçük el sanayii ve pazar ihtiyaçlarına tahsis edileceği, aynı Kanununun ek 5'inci maddesi ile de bu şekilde tahsis edilmeyen Devlet ormanların üretilen orman ürünlerinin satışında tercihen ve sıra ile Orman Kanununun 18 ve 19'uncu maddelerinden faydalanan köylülerin zati

ve müşterek ve pazar satışı ihtiyaçları ile küçük el sanayi ve mahalli piyasa ihtiyaçları göz önünde bulundurulacağı belirtilmektedir. Ek 5'inci maddenin devamında piyasa satışlarının artırma ile yapılacağı ancak piyasa vasıfları ve şartları dışında ve anormal boyutlardaki resmi ve özel ihtiyaç istekleri, üretim sırasında teminat karşılığı hazırlanır ve pazarlıkla (tahsisli) satılabilir. Bu ihtiyaçlar dışında tahsis yapılamaz, odun, kömür ve diğer odun dışı orman ürünleri zorunluluk olmadıkça artırma ile satılamaz şeklinde düzenlenmiştir.

1952 yılında 146652 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile yürürlüğe Konulan Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesinin 26'ncı maddesine göre, Devlet orman işletmelerince üretilen orman ürünlerinin piyasa satışlarında açık artırmalı satışın esas olduğu belirtilmektedir. Maddenin devamında, açık artırmaya çıkarılıp satılamayan tomruk ve kereste satışları, kereste mağazası bulunmaya şehir ve kasabaların tomruk ve kereste ihtiyaçları, zati ihtiyaç hakkı bulunmayan köylülerin ev, ahır, samanlık gibi ihtiyaçlarının karşılanması için mevcut istiflerden yapılacak tomruk ve kereste satışları, resmi daire ve müesseselerin ihtiyacı olan tomruk ve kereste satışları, indirimli fiyat tespiti yapıldıktan sonra artırmaya çıkarılıp da satılamayan orman ürünleri, artırmaya çıkarıldığı bedelden daha düşük fiyatla alıcı çıktığı takdirde yeniden tespit edilecek fiyatla, ihtiyaç ve zorunluluk nedeniyle sanayi odunlarının da pazarlıkla satılabileceği hükmü getirilmiştir. Bu maddede 1956 yılında 4/6725 sayılı Kararname ile değişiklik yapılmış ve zati ihtiyaç hakkı bulunmayan köylülerin ev, ahır, samanlık ihtiyaçlarının karşılanması için yapılacak tomruk ve kereste satışları pazarlık usulü ile yapılması hükmü kaldırılmıştır. Aynı madde 1973 yılında Bakanlar Kurulunun 7/5864 sayılı Kararnamesi ile değiştirilmiş ve 6831 sayılı Orman Kanunu gereğince pazarlıkla yapılacak orman emvali satışlarına ait yönetmelik hükümlerine göre pazarlıkla satış yapılabileceği hükmü getirilmiştir.

1956 yılında yürürlüğe giren 6831 sayılı Orman Kanununun 30'uncu maddesine göre orman mahsullerinin piyasa satışlarında açık artırma esas olup, resmi daire, müessese ve iktisadi devlet teşekkülleri ihtiyaçları ile yakacak ihtiyaçları lüzum ve fayda görülen veya acele satış yapılmasını gerektiren hallerde pazarlıkla da satış yapılabilir. Bu maddede yazılı satışların şartları ve şekilleri Bakanlar Kurulunca tespit olunur.

Bakanlar Kurulunun 11/10/1956 tarih ve 4/8135 sayılı Kararnamesi ile Pazarlıkla Yapılacak Orman Emvali Satışlarına Ait Talimatname yayımlanmıştır.

Pazarlıkla Yapılacak Orman Emvali Satışlarına Ait Talimatnamenin 1'inci maddesine göre; artırmaya veya 6809 sayılı Kanun tatbik edildiği müddetçe eksiltmeye çıkarılıp da satılmayan, tekrar artırma ve eksiltmeye konulmasından bir fayda umulmayan tomruk, kereste ve direk satışları, indirimli fiyat tespiti yapıldıktan sonra artırmaya veya 6809 sayılı Kanun tatbik edildiği müddetçe eksiltmeye çıkarılıp da satılmayan orman ürünlerine artırmaya veya eksiltmeye çıkarılan bedelden daha fazla alıcı çıktığı takdirde yeniden tespit edilecek fiyatla Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Talimatnamesinin 35'inci maddesindeki esaslar dairesinde ve bir defa ilan suretiyle yapılacak satışlar, resmi daire ve müesseselerin iktisadi devlet teşekküllerinin, sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait şirket ve bankaların, emaneten veya şartnamelerinde kerestesi kendilerine tarafından karşılanacağı belirtilen ve kendi görev alanları dâhilinde kalan çeşitli ihtiyaçları için yapılacak tomruk, direk, sanayi odunu, kereste, parke, travers, odun, kömür, her çeşit odun dışı orman ürünü satışları, bu kurum ve kuruluşların inşaatını yapan müteahhit ve kişilere keşif raporları nispetinde yapılacak uzun boy tomruk ve direk satışları, zati ihtiyaçtan istifade edemeyen köylülere keşif raporlarına göre tespit edilen ihtiyaçları çerçevesinde yapılacak tomruk, kereste ve direk satışları, zati ihtiyaç hakkı bulunan köylerde zati müşterek ihtiyaçlar kapsamına girmeyen ve keşif raporlarına göre tespit edilecek çeşitli ihtiyaçlar için yapılacak tomruk, kereste ve direk satışları, Orman Kanununun 33'üncü maddesinden yararlanamayan afetzedelere ihtiyaçları için keşif raporlarına dayanarak yapılacak tomruk, kereste ve direk satışları, köy ve kasabalarda el sanatları imalat atölyelerine mahalli orman idaresince tespit edilecek yıllık odun ihtiyacına göre, köy, kasaba ve şehirlerde küçük ölçekli üreticilerin ihtiyaçları için yapılacak tomruk, kereste, direk, sanayi odunu, sırick, çubuk ve odun satışları, ambalaj sandığı imalatçılarının ihtiyaçları için imalat kapasiteleri ölçüsünde yapılacak çeşitli orman ürünü satışları, deniz nakil vasıtaları tamir ve imal edenlere keşif raporlarına göre tespit edilecek ihtiyaçları çerçevesinde yapılacak tomruk, kereste ve direk satışları, maden ocağı işleten gerçek ve tüzel kişilere üretim işlerinde kullanılmak şartıyla tomruk, direk ve sanayi odunu satışları, Orman İdaresinden izin almak suretiyle açılmış her çeşit maden, taş, kireç, tuğla ve kiremit ocakları işletenler ile içme, kaplıca, sağlık ve mesire yerleri gibi tesisler inşa edecekler için keşif

raporlarına göre tespit edilecek ihtiyaçları nispetinde sırik, çubuk ve odun satışları, insan, hayvan ve nakil vasıtalarının barınması için yapılacak tesislerle, nakil vasıtalarının imal ve tamiri için; orman işletmeleri nakliyatında çalışanlara yapılacak tomruk, kereste, direk satışları, Orman Kanununun 34'üncü maddesinden yararlanan ve üretim, nakliyat işlerinde çalışan köylü ve kasabalılara, baltalık ormanlarından yapılacak yakacak odun üretimi sırasında elde edilecek tomruk, direk, sanayi odunu, sırik ve çubuk satışları, suni tahta, kurşunkalem fabrikaları, kibrit, kontrplak, kaplama ve kayın imalathaneleri ve fabrikaları ile sandalye ve araba gibi imalat yapan atölyelere kavak, kayın, kızılâğaç, karaâğaç, dişbudak, meşe gibi yapraklı ağaç tomrukları ile kereste, direk, sanayi odunu ve odun satışları, mahalli ihtiyaçları karşılayacak vasıfta kereste mağazası bulunmayan şehir ve kasabalar ile bu şehir ve kasabaların yaylalarında oturanların ihtiyaçları için tomruk, direk, sanayi odunu, sırik ve çubuk satışları, kamu yararına faaliyet gösteren derneklere, özel şahısların hayır olarak yaptıracakları okul, cami, hastane, köprü gibi tesislerle bu derneklerin idare binalarına ve yapı kooperatiflerine inşa edecekleri konut ve işyerleri için yapılacak tomruk, kereste ve direk satışları, gerçek ve tüzel kişilere kendi ihtiyaçları ve piyasa satışları için ilgili dairelerinden alacakları belgeye dayanarak yapılacak sırik, çubuk, boyut ve vasıfları itibarıyla piyasadan her zaman temini mümkün olmayan tomruk, kereste satışları pazarlıkla yapılabilir.

Talimatın 2'nci maddesine göre Devlet orman işletmeleri ile kereste fabrikaları tarafından pazarlıkla yapılacak orman ürünü satışlarına ait bedeller piyasa satış fiyatı üzerinden tahsil edilir. Pazarlıkla yapılacak satışlarda kurum ve kuruluşlar satış bedelinin üçte birini avans, diğer gerçek ve tüzel kişilerden %15'i teminat olarak peşin alınır. Yukarıda belirtilen satışların bir kısmı doğrudan doğruya orman işletmeleri tarafından, bir kısmı belirli bir miktara kadar orman işletmeleri, belirli bir miktarı üzerindeki orman bölge müdürlüğünün izni ile orman işletmeleri tarafından yapılır. Bu Talimatın dışında kalan pazarlıklı satışlar Orman Genel Müdürlüğünün iznine bağlıdır.

Talimatın 7'nci maddesine göre Orman Kanununda satış şekilleri ve usulleri tespit edilmiş bulunan ürünlerin satışları Kanunda kayıtlı esaslar dâhilinde yapılır. Bu Yönetmelik ile orman ürünlerini hammadde olarak kullanan hemen hemen tüm orman ürünleri endüstrisini kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.

Bu Talimatname Bakanlar Kurulu'nun 05.12.1985 tarih ve 85/10116 sayılı kararı ve Orman Ürünlerinin Tahsisli Satışları Hakkında Esaslar adı ile 1985 yılında yeniden düzenlenmiştir. Bu Kararnamede piyasa fiyatı (tahsis fiyatı veya piyasa satış bedeli); muhammen satış bedeli üzerinden açık artırmalı satışa çıkartılan her türlü orman ürününün cins, nevi, sınıf ve ebadı itibarıyla son satış ortalamasına göre tespit edilen fiyatı ifade eder.

Bu Kararnamede 1956 tarihli Talimatnameden farklı olarak lif-levha, yonga levha imal eden fabrika ve tesislere Orman Genel Müdürlüğünce tespit edilecek miktarlarda verilecek lif-yonga odunu verilmesi kararlaştırılmıştır. Tahsisen yapılacak satışlarda kamu kurum ve kuruluşlarından mal bedeli tutarının Orman Genel Müdürlüğünce tespit edilecek bir nispeti avans, diğer gerçek ve tüzel kişilerden ise mal bedeli tutarının Orman Genel Müdürlüğünce tespit edilecek bir nispeti teminat olarak peşin alınması kararlaştırılmıştır. Bu kararname ile satışların bir kısmı doğrudan doğruya orman işletmeleri tarafından, bir kısmı belirli bir miktara kadar orman işletmeleri, belirli bir miktarı üzerindeki orman bölge müdürlüğünün izni ile belirli bir miktarı aşan kısmı (500 m3) Orman Genel Müdürlüğünün uygun görüşü ile orman işletmeleri tarafından yapılar şeklinde düzenlenmiştir.

Bakanlar Kurulu'nun 17.03.1989 tarih ve 89/13799 sayılı kararı ile Orman Emvalinin Tahsisli Satışları Hakkındaki Esaslar değiştirilmiştir. Bu kararda piyasa fiyatı(tahsis fiyatı veya piyasa satış bedeli); muhammen satış bedeli üzerinden açık artırmalı satışa çıkartılan her türlü orman emvalinin cins, nevi, sınıf ve ebadı itibarıyla son satış ortalamalarına göre orman bölge müdürlüğünce tespit edilen fiyatı, özelliği sebebiyle açık artırmaya çıkartılmayan emvalde ise, piyasa şartlarına göre Orman Genel Müdürlüğünce tespit edilen fiyatı ifade eder. Bu Kararname ile lif-yonga, yonga-levha imal eden fabrika ve tesislere Orman Genel Müdürlüğünce tespit edilecek miktarlarda verilecek lif-yonga ve talaş odunu verilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca 1985 tarihli Kararnamenin satış yetkileri ile ilgili hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Bakanlar Kurulu'nun 05.06.1998 tarih ve 98/11303 sayılı kararı ile Orman Ürünlerinin Tahsisli Satışları Hakkında Esaslar yeniden düzenlenmiştir. Bu kararda geçen tahsis fiyatı; muhammen satış bedeli üzerinden açık artırmalı satışa çıkartılan her türlü orman ürününün cins, nevi, sınıf ve boyut itibarıyla son satış ortalamasına

göre orman bölge müdürlüğünce tespit edilen fiyat ile özelliği sebebiyle açık artırmaya çıkarılmayan ürünler ile baltalık ormanlardan üretilen her türlü ürün için piyasa şartlarına göre Orman Genel Müdürlüğünce tespit edilen fiyatı, ürün ise Devlet ormanlarında dikili halde bulunan ağaç, ağaççık ile bunların üretimi sonucu elde edilen hasılayı ifade eder. Bu Kararname ile sınırları içinde Devlet ormanı bulunan köylerde ve nüfusu 2500'den aşağı olan kasabalarda köy ve belediye tüzel kişilikleri ile köylerdeki gerçek kişilere amenajman ve silvikültür planlarına göre ormanlardan çıkarılacak ağaçlar tahsis yolu ile satılabileceğine karar verilmiştir.

Bakanlar Kurulu'nun 02.02.2015 tarih ve 2015/7255 sayılı Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile orman ürünlerinin tahsisli satış esasları yeniden düzenlenmiştir. Bu Yönetmelikte geçen tahsis fiyatı; her türlü orman ürününün cins, nevi, yaş, sınıf ve boyut itibarıyla son açık artırmalı satışlarının ortalamasına göre bölge müdürlüğünce veya lüzum görülen ürünlerde piyasa şartlarına ve satış icaplarına göre Genel Müdürlükçe tespit edilen fiyatı ifade eder.

Bu Yönetmeliğin 9'uncu maddesi tahsisli satışlara ilişkin esas ve usulleri düzenlemektedir. Bu Yönetmelik ile lif-levha ve yonga-levha imal eden fabrika ve tesislere Genel Müdürlükçe tespit edilecek miktarlarda verilecek lif-yonga, kabuklu kâğıtlık ve talaş odunu, kâğıt, karton, mukavva ve benzeri ürünlerin ana girdisi olan selüloz ve kâğıt hamuru imalatı yapan özel sektöre ait fabrikalara, Genel Müdürlükçe tespit edilen miktarlarda selüloz ve mekanik odun üretiminde kullanılan odunlar, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu hükümlerine göre korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiş, tescil işlemi tapuya işlenmiş, ulusal ve uluslararası yükümlülükler üstlenilmiş yapı ve yapı gruplarının restorasyon, restütisyon ve rekonstrüksiyon uygulamaları ve yetkili birimlerce onaylı plan, proje ve keşfe dayalı olarak yaptırılacak işler için gerçek ve tüzel kişilere verilecek her türlü orman ürünü, biyokütleden elektrik enerjisi üreten tesislere yakacak odun, kesim artıkları, süceyrat odunu ve kökler, yıllık odun hammadde işleme kapasitesi 25.000 m³ ve üzerinde olan her türlü fabrika ve tesislere yıllık kapasite kullanım miktarlarına göre Genel Müdürlükçe belirlenen oranlarda odun ve dikili ağaçlar tahsisli satış usulü ile satılabilir.

Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin tahsisli satışların esas ve usullerini düzenleyen 9'uncu maddesinde Bakanlar Kurulu'nun 07.09.2016 tarih ve 2016/9160 sayılı kararı ile değişiklik yapılmıştır. Yapılan değişiklikle orman köylerini kalkındırma kooperatifleri ile köylerdeki gerçek kişilerin iş güçleri ve tahsisli dikili ağaç satış talepleri de dikkate alınarak yıllık odun hammadde işleme kapasitesi 25.000 m3 ve üzeri olan her türlü fabrika ve tesislere yıllık kapasite kullanım miktarlarına göre Genel Müdürlükçe belirlenen oranlarda odun ve 6831 sayılı Kanununun 27'nci maddesi uyarınca belirlenen dikili ağaçlar, enerji iletim hatları güzergâhında kalan ağaçlar iznin alınmasına müteakip talepleri halinde Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketine, dağıtım ve üretim şirketlerine tahsisli satış usulü ile satılabilir.

Ormancılık mevzuatını incelediğimizde pazarlık kavramı ile tahsis kavramının birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Örneğin yukarıda açıklandığı gibi 1956 yılında çıkarılan Pazarlıkla Yapılacak Orman Emvali Satışlarına Ait Talimatname iken 1985, 1989 ve 1998 yılında yapılan yeni düzenlemelerde Orman Ürünlerinin/Emvalinin tahsisli satışları şeklinde değiştirilmiştir. Bu durum pazarlık ve tahsis kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığını göstermektedir.

Tahsisin kelime anlamı bir şeyi bir kimseye veya bir yere ayırma, özgüleme pazarlık ise bir alışverişte kendileri için en elverişli fiyatı karşısındakine kabul ettirmek amacıyla yaptıkları görüşme anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2005) Pazarlık Ülkemizde geçmişten bugüne bütün ihale kanunlarında bir ihale usulü olarak yer almaktadır. 1925 tarihli ve 661 Sayılı Müzayede, Münakasa ve İhalât Kanununun 18'inci maddesi pazarlık suretiyle ihale usulü düzenlenmiştir. Bu maddede pazarlık yönteminin hangi durumlarda kullanılacağını açıklamaktadır. Özellikle c bendinde eksiltme veya artırmalarda isteklisi çıkmayan veya haklarından kabul olunamayacak tekliflerde bulunulan mallar, inşaat ve sairenin artırma süresinin sonunda veya eksiltmeden itibaren Hazine menfaatine uygun olmak şartıyla nihayet bir ay içinde (Ancak pazarlık suretinde eksiltme veya artırma şartnamesindeki nitelikler ve şartlar değiştirilemez) hükmünden anladığımız muhammen satış fiyatı da dâhil olmak üzere herhangi değişikliğin yapılamayacağıdır. Bu usul 1934 tarihli 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununun 47'nci maddesinde aynen yer

almaktadır. 1983 tarihli ve 2886 Sayılı Devlet İhale Kanununun 50'nci maddesine göre pazarlık usulü ile yapılan ihalelerde teklif alınması belli bir şekilde bağlı değildir. İhaleler, komisyon tarafından işin nitelik ve gereğine göre bir veya daha fazla istekliden yazılı veya sözlü teklif almak ve bedel üzerinde anlaşmak suretiyle yapılır. Pazarlığın ne suretle yapıldığı ve ne gibi tekliflerde bulunduğu ve üzerine ihale yapılanların neden dolayı tercih edildiği pazarlık kararında gösterilir.

Günümüzde yürürlükte olan Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 6'ncı maddesinin 8'inci bendinde ihalede verilen bedel haddi layık görülmediği takdirde ihalenin yenilenmesi veya ihalede istekli çıkmaması halinde, mevcut durum ve zaruretler ile idare yararı gözetilerek ihaleyi tekrarlama veya bir sonraki ihaleye kadar aynı muhammen bedel ve satış şartları ile pazarlık usulü ile satış kararı komisyonca alınır.

Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 303 sayılı Oduna Dayalı Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları ve 302 sayılı Odun Dışı Orman Ürünlerinin Envanter ve Planlaması ile Üretim ve Satış Esasları Tebliğlerine göre pazarlık usulü satış açık artırma suretiyle satılmayan orman ürünlerinin belirlenen fiyat ve şartlarda satılmasını içermektedir. Pazarlık usulü ile satış süresi de en fazla bir sonraki ihale tarihine kadar ihale komisyonu tarafından kararlaştırılmaktadır.

Devlet orman işletmelerinde pazarlık yöntemi açık artırmanın devamı niteliğinde ve açık artırma ihalesinin koşullarında orman işletmesine başvuran ilk müşteriye ihalede belirlenen satış fiyatı üzerinden satılmasıdır. Açık artırma ihalesinde ihale kararı geçici olup orman bölge müdürlüğünün onayı ile kesinleşirken, pazarlık usulü ile yapılan satışta orman bölge müdürlüğünden izin alınması söz konusu değildir. Orman ürünlerinin tahmin edilen fiyatlarla açık artırma ve devamında pazarlıkla satılmaması durumunda maliyet bedeli üzerinden orman işletmesi, orman bölge müdürlüğü ve orman genel müdürlüğü fiyat indirim yetkileri kullanılarak satış işlemi, açık artırma ve pazarlıklı veya tahsisli satış yöntemi ile satılması yoluna gidilir.

Geçmişte pazarlıklı satış yöntemi olarak adlandırılan yöntem bugün tahsisli satış olarak adlandırılmaktadır. Tahsisli satış yöntemi, tarihsel süreç içinde

değişmekle birlikte orman ürünleri endüstrisinde faaliyet gösteren küçük girişimcilerin, ithal ikamesini sağlamak üzere orta ve büyük ölçekli girişimcilerin hammadde ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Devletin ekonomi politikaları çerçevesinde giderek artan oranda kullanılmaktadır.

6. 3. Kanuni Haklardan Doğan Satışlar

Satış yöntemi itibarıyla tahsisli satış olarak kabul edilebilecek kanuni haklardan doğan satışlar indirimli satışlar olarak da ifade edilmektedir. Başlıkta da belirtildiği gibi yasalardan kaynaklanan satışlardır. Devlet orman işletmelerinin yükümlülükleri olan bu satışlar, kaynakları itibarıyla incelenecektir.

6831 sayılı Orman Kanununun 31, 32, 33, 34, 37 ve Ek 12'inci maddeleri gereği yapılan satışlar, ormanlardan köy ve nüfusu 2500 den az kasaba sakinlerinin, göçmen ve felaketzede ihtiyaçlarının ve orman işlerinde çalışan köy ve kasaba halkının ormanlardan faydalanmasını içermektedir. Üçüncü bölümde Ülkemizde ormanlardan faydalanmanın tarihçesi konu edilmiştir.

Tanzimat Fermanından önce Devlet ormanlarından faydalanma Tersane ve Tophane idareleri ve saraya tahsis edilmiş ormanların dışında serbestti. Türk ormancılığı için bu dönem cibâl-i mûbaha dönemidir.

Tanzimat dönemi ise ormanlardan faydalanmanın düzenlenmesi çabalarını içermektedir. Bu anlamda kapsamlı ilk düzenleme 1870 tarihli Orman Nizamnamesidir. Bu Nizamnamenin 5'inci maddesine göre, köy-kasaba ahalisi ev, ambar, ağıl benzeri muhtaç oldukları binaları onarmak veya yeniden inşa etmek, ziraat alet ve edevatı imal etmek ve zorunlu (zati) ihtiyaçları ölçüsünde odun ve kömür temin etmek için Devlet ormanlarından bedelsiz kereste ve ağaç kesecek ve fakat ticaret amacıyla kesecekleri kerestenin İdare tarafından tayin olunan bedeli ödeme zorunluluğu getirilmiştir. Ancak her köyün mensup olduğu pazar yerine ahalinin kendi vasıtaları ile taşıyıp sattıkları odun ve kömür bu hükmün dışındadır.

Nizamnamenin devamında Devlet ormanlarından her yıl kesilecek kerestelik ağaçların özel bir çekiçle işaretleneceği ve kaydını tutulacağı, odun kesilecek ve kömür yakılacak mahallerin orman memurları tarafından düzenleneceğini belirtmektedir. Bu Nizamnameye yüzyıllardır ormanlardan istediği gibi faydalanmış

halkın tepkisi büyük olmuş ve Nizamname uzun süre uygulanamamıştır. Ancak mali kaynak ihtiyacı nedeniyle madenler gibi doğal servet olan ormanların işletilmesi Devletin öncelikleri arasında yer almıştır.

1870 tarihli Orman Nizamnamesinden 1937 tarihine kadar olan 67 yıllık dönemde yapılan düzenlemeler ormanlardan bedelsiz faydalanan köy ve kasaba halkının faydalanmasının düzenlenmesi ve kontrol altına alınarak doğal servet olan ormanlardan ülke ekonomisine daha fazla gelir sağlanması hedeflenmiştir. Ülkenin bu dönemde yaşadığı savaşlar, buhranlar ve göçler, ormanlardan faydalanmanın düzenlenmesi ile ilgili girişimleri hep kesintiye uğratmıştır. Bu dönemde 16 adet orman kanunu tasarısının hazırlanmış ancak hayata geçirilememiştir. 1937 yılına kadar Devletin izlediği liberal ekonomik politikaların bir sonucu olarak özel sektör tarafından uzun dönemli sözleşmelerle işletilmekteydi. Bunun yanında orman civarında yaşayan köy ve kasaba halkının ihtiyaçları da ormanlardan karşılanmaktaydı. Bu şekilde faydalanma, ormanların tahribine ol açmıştır.

1937 yılında ormanların korunmasını ve Devlet tarafından işletilmesini esas alan 3116 sayılı Orman Kanunu çıkarılmıştır. Bu Kanunun 17'nci maddesinde parasız intifa kaldırılmıştır, ancak göçmen ve felaketzedelerin ihtiyaçları için Bakanlar Kurulu kararı ile parasız olarak tomruk veya kereste verilebileceği bu maddenin istisnası olarak yer almıştır.

Kanunun 18'inci maddesinde ormanların içinde veya orman sınırlarına beş kilometre uzaklığa kadar bulunan köylülere zorunlu ihtiyaçları için dikili ağaçlara ait tarife bedellerinin dörtte birini ve ayrıca kesme ve taşıma masraflarını ödemek şartı ile ormanların istif edilmiş yerlerinden veya orman memurunun göstereceği mahallerden kerestelik tomruk ve yakacak odun verileceğine hükmedilmiştir. Ayrıca aynı mesafe dâhilinde geçimlerini kendi vasıtaları ile iç pazarlara getirip sattıkları kereste, odun ve kömüre bağlı olan köylülerin katılacağı ufak partiler artırmaya çıkarılır. Kanunun 19'uncu maddesinde, 18'inci maddede yazılı kimselerin dışında muhtaç köylülerin ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgili hükümleri içermektedir.

Kanunun 20'nci maddesinde ormanlardan elde edilecek odun dışı orman ürünleri açık artırmaya çıkarılabileceği gibi öteden beri bu ürünleri toplayıp satarak

geçinen 18'inci maddede belirtilen köylülere tarife bedelini ödemek şartıyla izin verilmiş ve toprakta yetişen ürünlerden para alınmayacağına hükmedilmiştir.

3116 sayılı Orman Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra yüzyıllardır devam edegelen faydalanmanın kontrol altına alınması ve orman işletmeciliğinin Devlet tarafından yapılmasına büyük bir tepki olmuştur. Bunun üzerine bir 1938 yılında Orman Kanununun 18'inci maddesinde 3444 sayılı Kanunla değişiklik yapılarak tepkilerin yatıştırılması amaçlanmıştır. Kanununun 18'inci maddesinde yapılan değişiklikle ormanların içinde veya orman sınırlarına on kilometre uzaklığa kadar bulunan köylülere zorunlu ihtiyaçları için dikili ağaçlara ait tarife bedelinin onda birini ve ayrıca kesme ve taşıma masraflarını ödemek şartı ile ormanların istif edilmiş yerlerinden veya orman memurunun göstereceği mahallerden kerestelik tomruk ve yakacak oldun verileceğine hükmedilmiştir. İlave olarak bu mesafe dâhilinde bulunan ve nüfusu iki binden az olan ilçe merkezleri ile diğer kasaba sakinleri de bu hükümden faydalandırılmıştır. Ayrıca aynı mesafe dâhilinde geçimlerini kendi vasıtaları ile iç pazarlara getirip sattıkları kereste, odun, kaplık ve kömüre bağlı olan köylülere tam tarife bedeli alınarak izin verilmesi yasalaştırılmıştır.

Ormanlardan köy ve kasaba halkının yararlanması ile ilgili 3116 sayılı Orman Kanununun 17, 18, 19, 20'nci maddeleri 1950 yılında 5653 sayılı Kanunla değiştirilmiştir. Kanunun 17'nci maddesinde yapılan değişiklikle göçmen ve felaketzedelerin ihtiyaçları için Bakanlar Kurulu kararı ile en yakın verimli ormanlardan kerestelik ağaç ve istedikleri takdirde mevcut istiflerden yalnız kesme ve taşıma, imal masrafları karşılığında tomruk veya kereste verildi.

Kanununun 18'inci maddesinde yapılan değişiklikle ormanların içinde veya orman sınırlarına on kilometre mesafe dâhilinde bulunan köy halkının barınma ihtiyaçları ve tarım araçları için tarife bedelinin onda biri karşılığında tahammülü müsait Devlet ormanlarından veya istif yerlerinden kerestelik ağaç ve yakacak odun verildi. Bu ihtiyaçlar istiflerden temin edildiği takdirde kesme ve taşıma masrafları ayrıca alındı. Köy Kanununa göre köy sayılan yerlerin nüfus kütüğüne kayıtlı olup orada oturanlar yukarıdaki şartlar dairesinde bu hükümden faydalandılar. Köylülerin Orman İdaresi hesabına piyasa satışları için kesip istif yerlerine taşıdıkları orman ürünlerinin istekleri halinde yüzde yirmi beşine kadarı pazar yerine götürerek satmak

şartı ile satış bedeli ile artırmaz olarak verildi. Bu oran bu oran odun ve kömür istiflerinde yüzde yüze kadar çıkarılabilir şeklinde düzenlendi. Üretim mntıkları içinde küçük sanatkârların ihtiyacı için mümkün olan istif yerlerinde küçük partiler halinde köylü ve kasabalı sanatkârlara artırmaz satış yapıldı.

1956 yılında 3116 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmış günümüzde yürürlükte olan 6831 sayılı Orman Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunun 31, 32, 33 ve 34'üncü maddeleri ile 3116 sayılı Kanunun 17, 18, 19 ve 20'nci madde hükümlerine yer verilmiş ve öteden beri ormanlardan faydalanan köylülerin hakları korunmuştur.

Civarda yaşayan köylülerin ormanlardan faydalanmalarını düzenleyen maddelerde değişiklikler olmuş ve günümüzde uygulanmaktadır. Kanunun 31'inci maddesi ile mülki hudutları içinde verimli Devlet ormanı bulunan köylerde köy nüfusuna kayıtlı ve köyde oturan veya köy nüfusuna kayıtlı olmasa bile köyde kesintisiz en az beş yıldır oturan hane reislerine barınmaları ile köy halkının müşterek ihtiyacı olan okul, cami, sağlık evi, köy yolu köprüsü ve köy konağı ihtiyaçları için yapacak emval, bu ormanlar civarındaki istif veya satış istif yerlerinden tarife bedeli ile kesme, taşıma ve istif masrafları alınmak suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere verilir. Bu şekilde orman içinde ve civarında yaşayan mülki hudutları içinde verimli Devlet ormanı bulunan köy halkına barınmaları için verilen orman ürünlerinin başka amaçla kullanılması yasak olduğu gibi aynı kişiye on yıl geçmedikçe tamir için ihtiyaç verilmez. Bu köyler halkının yakacak ihtiyaçları tarife bedeli ile karşılanır. Satış istif yerlerinden karşılanması halinde kesme, taşıma ve istif masrafı ayrıca alınır.

Kanunun 32'nci maddesinde ise mülki hudutları içinde verimsiz Devlet ormanı bulunan köylerde köy nüfusuna kayıtlı ve köyde oturan veya köy nüfusuna kayıtlı olmasa bile köyde kesintisiz en az beş yıldır oturan hane reisleri ile sınırları içinde verimli Devlet ormanı bulunan ve nüfusu 2500'den aşağı olan kasabaların muhtaç halkına barınmaları için bir defaya mahsus, okul, cami köy yolu köprüsü, köy konağı gibi müşterek ihtiyaçları için ihtiyaç hallerinde olmak üzere en yakın satış istif yerlerinden maliyet bedelinin üçte biri karşılığı yapacak ürün verilir. Bu kapsamdaki halkın yakacak odun ihtiyaçları her yıl en yakın satış istif yerlerinden maliyet bedelinin üçte biri ile karşılanır.

Kanunun 33'üncü maddesi göçmen ve felaketzede ihtiyaçlarının barınmaları için bir defaya mahsus olmak üzere Tarım ve Orman Bakanlığınca en yakın istif veya satış istif yerlerinden kesme, taşıma ve istif masrafları karşılığında yapacak emval verilebilir. Orman Kanununun 1956 yılından günümüze kadar en fazla değişiklik yapılan (6 kez) 34'üncü maddesinde üretimin Orman İdaresi tarafından yapılması halinde sınırları içerisinde köy ve kasabalar nüfusuna kayıtlı olarak ikamet eden kişiler veya hane adedinin çoğunluğu tarafından kurulan orman köylerini kalkındırma kooperatiflerinin baltalık, imar ve ihya edilecek ormanlardan birim fiyat usulü ile kesip satış istif yerlerine taşıdıkları yakacak odunlar istedikleri takdirde kendilerine maliyet bedeli ile verilir. Ayrıca hane sayısının çoğunluğu tarafından kurulan orman köylerini kalkındırma kooperatiflerinin birim fiyat usulü ile kesip satış istif yerlerine taşıdıkları tomruk ve sanayi odunlarının yüzde yirmi beşine kadarı, istekleri halinde satış istif yerlerinden orman bölge müdürlüklerinin son açık artırmalı satış ortalaması fiyatlarından yüzde yirmi düşülerek tespit edilecek bedelle kendilerine satılır. Satış ortalamasından yüzde yirmi düşülerek tespit edilen bedel maliyet bedeli üzerinde ise satış maliyet bedeli üzerinden yapılır. Ancak hakkını ürün olarak almak istemeyen kooperatifler, ilgili orman işletmesince üretimi yapılan ürünlerden, aynı yıl içinde açık artırmalı olarak satılan miktarın satış ortalaması ile maliyet bedeli genel ortalaması arasındaki bedel farkı, bilançonun çıkarılmasından sonra nakit olarak ödenir.

Kanunun 37'nci maddesine göre Devlet ormanlarından üretilen oduna dayalı orman ürünlerinin dışındaki her çeşit orman ürün ve artıklarını, belirlenecek sürelerde ve bölgelerde toplayıp çıkarmaları için orman köylerini kalkındırma kooperatiflerine ve civar köylülere tarife bedelini ödemeleri şartıyla izin verilir. Bu yerlerdeki odun dışı orman ürünlerini ve artıklarını civar köy ve kooperatifleri istemediği takdirde aynı koşullarda izin verilebileceği gibi orman işletmesince üretimi de yapılabilir.

Kanuna 2011 yılında 6111 sayılı Kanunla eklenen Ek 12'nci maddeye göre ağaçlandırma, erozyon kontrolü, imar-ihya ve rehabilite edilen ormanlık alanlardan elde edilen odun dışı orman ürünleri, öncelikle bu sahaların bakımını gerçekleştiren köy tüzel kişiliklerine, tarımsal kalkındırma kooperatiflerine, üretici birlikleri ve birliklere, veya yöre halkına tarife bedeli ile verilebilir.

7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanununun 43/c maddesine göre, afetlerden önce veya sonra alınacak tedbirler arasında; şehir, kasaba ve köylerde afete uğrayanların veya uğraması muhtemel olanların geçici veya devamlı inşaat ve tesis işlerinde üzere Bakanlığın isteği üzerine gerekli orman ürünleri Orman İdaresince, en yakın istif yeri, depo veya fabrikalarından kesme, taşıma ve imal masrafları karşılığında öncelikle tahsis olunur. Tahsis olunacak veya stok edilecek orman emvali Bakanlıkça tespit olunur.

775 sayılı Gecekondu Kanununun 28'inci maddesine göre Gecekondu Kanunu hükümleri gereğince ıslah edilecek veya yeniden inşa olunacak konutlarda kullanılacak orman ürünleri, onaylı ihtiyaç belgeleri ve Toplu Konut İdaresinin talebi dikkate alınarak orman idarelerince öncelikle ve maliyet bedeli üzerinden verilir.

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 70 ve 71'inci maddesine göre köy okulları ile öğretmen lojmanlarının, şehir ve kasabalarda yaptırılacak ilköğretim okullarının kereste ihtiyacı Milli Eğitim Bakanlığının talebi halinde Orman Genel Müdürlüğünce en iyi şartlarda ve öncelikle karşılanır ve %10 temettü hissesi alınmaz. Burada temettü hissesinden amaç orman ürünlerinin maliyet bedeli hesabında kullanılan beklenmeyen giderlerdir.

5543 Sayılı İskân Kanununa göre yapılan orman ürünleri satışları ile ilgili olarak Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 10'uncu maddesinde hüküm bulunmasına rağmen 5543 sayılı Kanunda bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak bugün yürürlükte olan 222, 775, 7269/1051 ve 1306 Sayılı Kanunlara Göre Yapılacak Orman Emvali 276 sayılı Tebliğ hükümlerine göre yapılmaktadır. Bu Kanunlara göre verilecek orman ürünlerinin tahsis işlemleri Orman Genel Müdürlüğünce yapılmaktadır.

Kanuni haklardan doğan indirimli satış, Devlet tarafından desteklenen dar gelirli toplumsal kesimlerin ve Devlet kurumlarının ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılan satışlardır. Bunun dışında afetzedelerin veya göçmenlerin ihtiyaçlarını da karşılamak hedeflenmektedir. Devletin sosyal bir devlet olmasının bir gereği olarak düşük gelirli toplum kesimlerini desteklemesi, Türkiye'nin geçmişten bugüne uyguladığı temel politikalardan biridir.

Son on yıllık dönemde Orman Genel Müdürlüğünün açık artırmalı, tahsisli ve kanuni haklardan doğan satışlar aşağıda tablo halinde gösterilmiştir. Orman Genel Müdürlüğü istatistiklerinde pazarlıklı satışlar yer almamaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi pazarlıklı satışlar açık artırmalı satışların devamı niteliğindedir. Bu nedenle pazarlıklı satış miktarları ile Orman Genel Müdürlüğünde bir veri bulunmamaktadır.

Tablo 5. Orman Genel Müdürlüğünün 2014-2018 Yılları Arasında Açık Artırmalı, Tahsisli ve Kanuni Haklardan Doğan Satış Miktarları ve Oranları

Yıllar	Açık Artırmalı Satış		Tahsisli Satış		Kanuni Haklardan Doğan Satış		Toplam Satış Bin TL.
	Tutarı Bin TL.	%	Tutarı Bin TL.	%	Tutarı Bin TL.	%	
2014	1.397.733	63,1	670.119	30,2	148.707	6,7	2.216.559
2015	1.675.257	64,8	740.869	28,6	171.168	6,6	2.587.294
2016	1.656.988	60,9	881.055	32,4	183.064	6,7	2.721.107
2017	1.830.990	60,5	1.013.134	33,5	181.427	6	3.025.551
2018	2.799.964	65,7	1.245.504	29,2	218.101	5,1	4.263.569

Kaynak: Orman Genel Müdürlüğü İstatistikleri, 2019

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Devlet orman işletmelerinin satış gelirlerinin %60-65 oranında açık artırma yöntemi, %28-34 oranında tahsisli satış yöntemi, %5-7 arasında kanuni haklardan doğan indirimli satışlardan elde edildiği görülmektedir.

YEDİNCİ BÖLÜM

DEVLET ORMAN İŞLETMELERİNCE ORMAN ÜRÜNLERİ SATIŞINDA KULLANILAN ŞARTNAME VE SÖZLEŞMELER

Türkiye orman işletmeciliğinde ve Devlet orman işletmelerinin orman ürünleri satışlarında günümüze kadar ve günümüzde kullanılan şartname ve sözleşmeleri incelemeye başlamadan önce sözleşme kavramının açıklanması gerekmektedir.

Türkçede akit, bağit, mukavele, kontrat kelimeleri sözleşme ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Türk orman işletmeciliğinde eskiden mukavele sözcüğü kullanılmaktaydı. Günümüzde mukavele yerine şartname terimi kullanılmaktadır. Şartname satın alma, satma, yaptırma, kiralama vb. işleri gerçekleştirmek isteyen tarafın düzenlediği, her iki tarafında uymayı üstlendikleri şartların tespit edildiği resmi belge olarak tanımlanmaktadır. Satış şartnamesi de satış mukavelesi, satış sözleşmesi ile eş anlamlı olarak kullanılmakta ve alım-satım sırasında malın cinsi, miktarı ve ödeme şartlarını belirten yazılı antlaşma metni olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2005).

Sözleşme her şeyden önce hukuki bir işlemdir ve kişilerin belirli bir hukuki sonuç doğurmaya yönelik, karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamalarının oluşturduğu hukuki bir işlem olarak tanımlanabilir. Bu tanımlamaya göre her sözleşme, sözleşmenin kurucu unsurları ve hukuki sonuçları olmak iki kısımdan oluşur. Sözleşmenin kurucu unsurları, tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamalarıdır. Bu irade açıklamalarının alt unsurları; iradelerin açıklanması, karşılıklılık ve birbirine uygunluktur. Sözleşmenin hukuki sonuçları ise tarafların beyan edilen iradelerine uygun olarak meydana gelen sözleşmenin kurucu sonucu ile tarafları bağlayıcı sonucudur. Bağlayıcı sonuçtan maksat, tarafların açıklanan iradeleri ile bağlanmış olmaları, taraflardan birinin irade beyanıyla bu sözleşmeyi

ortadan kaldıramaması, irade açıklamalarına uygun olarak kurulmuş olan hukuki durumla bağılı olmasıdır. Taraflardan biri lehine borç ilişkisinden yenilik doğuran bir hak olması halinde bu taraf istediği takdirde sözleşmeye son verebilir (Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2015).

Devlet orman işletmelerinin orman ürünlerinin satışında kullandığı şartname ve sözleşmeler satış sözleşmeleridir. Borçlar Kanununa göre satış sözleşmesi, satıcının satılanın mülkiyetini alıcıya devretme, alıcının ise buna karşılık bir bedel ödeme borcunu üstlendiği sözleşmelerdir. Başka bir tanımlamaya göre alıcının üstlendiği bir bedel karşılığında satıcının satılan bir ürün üzerindeki hakkı ona devretmeyi borçlandığı hukuki işlem bir satış sözleşmesidir. Satış sözleşmesinin konusu, satılan şey taşınır veya taşınmaz gibi somut bir mal ise zilyetlik ve mülkiyetinin, hak gibi maddi olmayan bir mal ise hak sahipliğinin alıcıya, ödeyeceği bedel karşılığında devri söz konusudur (Eren, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 2014). Satılanı devir borcu altına giren kimse satıcı, bedeli (satış tutarı) ödeme borcu altına giren kimse de alıcıdır. Dolayısıyla satış sözleşmesi bir borç sözleşmesidir. Bu sözleşme ile taraflar arasında karşılıklı alacak ve borç doğmakta ancak alıcı satılan malın henüz mülkiyetini kazanmış değildir. Satıcının borcu satılanın zilyetlik ve mülkiyetini alıcıya geçirme borcu iken, alıcının borcu satış bedelini satıcıya ödeme borcudur. Satış sözleşmesi sadece borçlandırıcı işlemdir, mülkiyetin devrini sağlayan tasarruf işlemi değildir (Eren, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 2014). Bu borçlandırıcı işlemi oluşturan satış sözleşmesi Borçlar Kanununda, taşınmazlar yönünden tasarruf işlemi oluşturan tescil, taşınırlarda zilyetliğin devri (teslim) ise, Medeni Kanunda düzenlenmiştir.

Türkiye orman işletmeciliğinde orman ürünlerinin satışında düzenlenen şartname ve sözleşmeler 1870 tarihinde yayımlanan Orman Nizamnamesinden önce 1861 yılından bugüne merkezi Orman İdaresi tarafından hazırlanmış ve uygulanmak üzere taşraya, orman idarelerine ve orman işletmelerine gönderilmiştir.

Orman işletmeciliğini düzenleme çabaları 1840 yılında orman müdürlüğünün kurulması ile başlamış, orman ürünlerinin vergilendirilmesi, 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi ile devam etmiştir. Devlet ormanlarından faydalanmanın düzenlenmesi ile ilgili çabalar devam ederken ormanlar işletilmeye başlanmıştır. 1861 yılında (5 Muharrem 1278) Meclis-i Alî-i Tanzimat tarafından 68 maddeden oluşan Devlete Ait

Ormanlar Yani Eşhas Uhdesinde Olan ve Kasabat ve Kuraya mahsus bulunan Korular ve Baltalıklar ile Ahalinin Muhtaç olduğu cibâli mûbahadan Maada Olan Miri Ormanlar Hakkında 68 Maddelik Nizamname Layihası ile 38 maddeden oluşan İltizam ya da Taahhüt veya Bir İmtiyaz Hasebi ile Miri Ormanlarından Ağaç Kat'ına Mezun Olanların Muamelâtı Hakkında Şartname Layihası kabul edilmiştir (Kutluk, Türkiye Ormancılığı İle İlgili Tarihi Vesikalar 893-1339 (1487-1923), 1948).

7. 1. İltizam ya da Taahhüt veya Bir İmtiyaz Hasebi ile Mirî Ormanlarından Ağaç Kat'ına Mezun Olanların Muamelâtı Hakkında Şartname

Bu şartnamenin 1'inci maddesine göre, Devlet ormanlarından ağaç kesmelerine izin verilecek olanlar ile yapılacak sözleşmelerde; öncelikle izin verilecek ormanın mevkii, adı, sınırları, tahmini büyüklüğü, izin süresi, her sene kesilecek ağaçların mevkii veya cins ve miktarı, mültezim tarafından ödenecek bedel ile taksitleri ve ödeme zamanı, ödenecek teminat ve ödeme zamanı ve şekli gibi hususlar bulunması gerektiği belirtilmektedir.

Sözleşmenin devamında mültezimler tarafından bedellerin ödenmemesi halinde teminatın tamamının veya bir kısmının iade edilmeyeceği, belirli bir bedel karşılığında ilzam olunan ormanlardan çıkacak ağaçlardan gümrük resminin ve diğer vergilerin alınmayacağı, toptan ilzam olunan orman kıtalarından kesilecek ağaçların cins ve miktarına ve yaşına, şekline görünüşüne kefil olunmayacağı, her bir maktanın (kesime konu orman parseli) mültezim, müteahhit veya imtiyaz sahibi tarafından görevlendirilmesi gereken bir veya daha fazla bekçinin ilgili kişilerin hısım ve akrabasının olamayacağı, bu bekçilerin ormanların korunmasından ve orman suçlarından sorumlu oldukları, Devlet ormanlarından ağaç kesme izni olanlar işaretlenmiş ağaçların tümünü kesmeye mecbur oldukları gibi kesilen ağaçlardan elde edilen ürünlerin taşıma masraflarını karşılamadığı ancak ormandan çıkarılması gerektiğinde orman içinde belirlenecek yerlerde yakılabileceği, ihtiyat ağacı olarak ayrılan ağaçların her ne suretle olursa olsun korunmalarının iş sahipleri tarafından sağlanacağı, ihtiyat ağaçlarının ilmühaberde belirtilen miktardan fazla olduğu takdirde korunmalarının sağlanacağı ve bu durumun tazminat konusu edilemeyeceği, yeniden sürmek üzere kesilecek ağaçlar ardı sıra ve mümkün merteye toprak seviyesinden ve kesim yüzeylerinde su birikmeyecek şekilde balta ile kesileceği ve ağaçların köklerinin korunacağı, sözleşmede açıkça belirtilmemişse ağaçların

kabuğunun soyulmayacağı, kesilmeden kalan ağaçların hiçbir şekilde kabuklarının soyulmayacağı, kesilen ağaçların ve dallarının genç ağaçlar arasından çıkarılması gerektiği, kesim sırasında ihtiyat ağaçlarından kırılan, yıkılan veya zarar görenler olursa durumu süvari orman bekçisine bildirmeye iş sahiplerinin mecbur olacağı, bu durumda orman memuru lüzum görür ise zarar gören ağaçların karşılığında mültezime ait olup henüz kesilmeyen benzer vasıflardaki ağaçlardan gerekli miktar belirlenip ayrılacağı, bu ağaçlar orman memuru tarafından seçilerek kendi çekici ile işaretlenip mümkün olduğunca bedeli olacakları ağaçların kıymetinde olmasına dikkat edileceği, iltizam süresi sona erdiğinde orman memuru ve orman mültezimi veya çalışanı hazır olduğu halde ihtiyat ağaçlarından yıkılan veya zedelenenlerin muayene ve takdirine başlanacağı ve tahmin olunacak tazmin bedeli Orman Nizamnamesinin 39 uncu bendinde farklı derecelerde belirlenen para cezasının hiçbir şekilde yarısından az olmayacağı, adı geçen tazmin bedelinden mültezim tarafından terk olunan (kesilmeyen) ağaçların değerinin düşüleceği, yapılan bu işlemlerle ilgili bir ilmühaber düzenlenip imza olunduktan sonra orman müfettişine gönderilip onun tarafından tasdik kılındıktan sonra Kaza Reisine gönderileceği, yıkılan zedelenen ve muayenesi yapılan bu ağaçlar mültezimlerce kesilip kaldırılacağı ve tazmin bedeli ödeneceği yazılıdır.

Şartnameye göre bedeli cins ve miktarına göre ödenmek üzere sözleşmeye bağlanan ormanlarda yapılacak işlerin belirlenmesi bağlamında ağaçlar ve sairesi ilmühaber ile tahsis olunmuş yerlere temmuz ayından önce takım takım ve sırası ile toplanıp istif ve tanzim etmek lazımdır ve ilmühaber ile mahalleri tahsis olunmamış ise orman memurları tarafından yer belirlenecek ve bu yerler hiçbir vakitte ağaçların kesildiği yerden üç yüz arşından fazla olmayacaktır.

Kesilen bütün ağaçların ormanlardan çıkarılması ağaçların kesilmesinden bir sene sonra ve fakat ağaçlarının kabuğu soyulacakların ormandan çıkarılması on bir ayda tamamlanacaktır. Kesilen ağaçların ormandan çıkarılması, muhafaza olunmak üzere işaretlenmiş ağaçların ilmühaberinde belirli olan veya orman memurları tarafından belirlenen yollardan yapılacak ve bu bağlamda yeni yollar açılması lazım geldiğinde resimleri (yol planları) orman müfettişi tarafından uygun görülmesi gerekmektedir. Adı geçen yolların açılması nedeniyle kesilmesi gereken ağaçların

görevli memuru tarafından tahmin ve tayin edilecek değeri üzerinden mültezime satılacaktır.

Mültezim, müteahhit veya imtiyaz sahibi, kesim yapacağı ormanın kesme ve ormandan çıkarma işlemi için sözleşmede karar verilen sürenin yenilenmesini isterse bu hususu sözleşmenin bitiminden en az yirmi gün önce orman müfettişinden dilekçe ile talep etmeye mecbur olup bu şekilde ağaçların kesilmesi ve taşınması hususunun gecikmesi halinde meydana gelecek ve mahalli orman memurunun keşif ve tahmin ile tanzim edeceği ilmühaberde belirtilecek ve tasdik edilecek zararı ödeyecektir.

Bu şartnamede ve verilen ek sürede ormandan kesim ve taşıma işlerini ikmal etmemiş mültezimler, kesilmiş ve kesilecek ağaçların bedelini ödemiş olsalar dahi o sene o ağaçlar üzerinde olan tüm haklarını kaybedeceklerdir. Devlet ormanlarının içinde orman memurlarının belirleyeceği mahallerden başka yerlerde yük ve araba hayvanları otlatmak yasak olup bu kurala uymayan mültezim, müteahhit ve imtiyaz sahipleri Orman Nizamnamesinin hükümleri gereğince ceza göreceklendir.

Şartnamede mültezimlerin iltizam ettikleri ormanlar içinde yeteri kadar demet ve sal bağlayacak filiz ve dal vesaire bulunmadığı takdirde kendilerine orman memurunun izni ve takdir edeceği bedel üzerinden gerektiği kadar filiz, dal vesaire verileceği yazılıdır.

Yukarıda belirtilen mültezim, müteahhit veya imtiyaz sahiplerinden biri ile Devlet ormanlarından ağaç kesmeye izin verilenler, kesim yapacakları orman içlerinde yolları ve patikaları dolaşılacak halde tutmaya, bozulduklarında yenilemeye ve tamir etmeye ve zedelenmiş taze fidanları orman memurunun göstereceği şekilde dibinden kesmeye ve tüm iltizam ettikleri ormanların kesilmesi ve maktadan çıkarılması ile bozulan yerleri tamir etmeğe mecbur olacaklardır.

Ağaç Kesim Sözleşmesinde yeniden ağaç yetiştirme veya diğer çeşitli ıslah ve işlemlere dair şartlar yer aldığı halde verilen resim (vergi) ve tayin olunan şartlar gereğince ağaç kesme izni olanlar, bu ıslah ve işlemleri yapmaya mecbur olup, aksi hareket ettikleri takdirde teminat bedelinin tamamını veya bu işlemler için gerekli olan kısmı Devlet tarafından zapt olunacağı belirtilmektedir.

Şartnameye göre Devlet ormanlarından ağaç kesmeye izin verilenler, sözleşmeye bağlı ormanlar içinde hızar fabrikaları, mağazalar, tezgâhlar vesaire çeşitli binalar tesis etmek istedikleri takdirde uygun yer seçimi için orman memurları ile sözleşişip karar vermeye mecbur olacaklardır.

Bu şekilde mültezim, müteahhit veya imtiyaz sahipleri tarafından yapılan binalar sözleşmenin bitiminde Devlete ait olup bunlar için hiçbir bedel ve tazmin talep olunmayacaktır. İş sahipleri ve işçileri için inşa edecekleri kulübelerde orman memurlarının barınması için anahtar ile kilitlenebilir bir yeri tahsis etmeye mecbur olacaklardır.

Bu şartname maddeleri ve şartları ve ilzam ve ihale olunan ormanın kesim şekli ve kesilecek mahallerin boşaltılmasına ve temizlenmesine dair işaretleterek muhafaza edilmiş ağaçların ilmühaberinde yazılı bulunacak özel şartlara aykırı her çeşit eylemin Orman Nizamnamesi gereğince cezası kesilecektir.

Yukarıda belirtilen hususlar şartnamenin ilk 29 maddesini oluşturmaktadır. Şartnamenin diğer 9 maddesi Tersane-i Âmire'nin ihtiyacı olan kerestenin temini ile ilgili hususları içermektedir. Bu şartnameye 1862 (5/Cemaziyülevvel 1279) yılında bir madde eklenerek bu şartnamenin tamamının Tophane-i Âmire için kesilecek ağaçlar içinde aynı şekilde uygulanması kararlaştırılmıştır (Kutluk, Türkiye Ormancılığı İle İlgili Tarihi Vesikalar 893-1339 (1487-1923), 1948).

1937 yılında 3116 sayılı Orman Kanunu yürürlüğe girmeden önce orman işletmeciliğinin dikili satış yöntemi veya ormanların işletme hakkının devri şeklinde yapıldığı önceki bölümde belirtilmişti.

7. 2. Eşcar Mukavenamesi

1910 tarihli Eşcar Mukavenamesinin bir örneği 11 maddeden oluşmaktadır. Bu sözleşmenin 1'inci maddesinde satışa konu dikili ağaçların bulunduğu ormanın ili, ilçesi, sınırları, kesilecek ağaçların miktarı, bedeli ve sözleşmenin süresi ile kesim ve imal izni veren idare meclisi kararının tarih ve numarası yer almaktadır.

Sözleşmenin 2'nci maddesine göre müteahhit taahhüt eylediği ağaçların yıllık bedelinin üçte birini ihale sırasında teminat ve kefalet bedeli olarak mal sandığına ödemek durumundadır.

Sözleşmenin 3'üncü maddesine göre yüklenicinin veya vekilinin hazır olduğu halde belirlenen aylarda orman memurlarınca önceden numaralanmış ve yüklenicinin ihaleden önce görmüş ve kabul etmiş olduğu ağaçlardan olmak üzere damga vurularak teslim edilecek ağaçlardan kesileceği hesap edilen gayri mamul miktarın bedelini mal sandığına ödenmek zorundadır.

Sözleşmenin 4'üncü maddesinde yüklenici her yıl keseceği ağaçları tayin olunan aylarda orman idaresine başvurarak damgalatıp teslim almadığı ve geçerli bir mazereti resmen yazılı olarak beyan etmediği takdirde yılsonuna kadar beklenir. Sene sonunda herhangi bir ihtar ve hükme gerek kalmaksızın sözleşme münfesihtir. İhale sırasında alınan teminat bedeli Hazineye irat kaydedilir. Sözleşmenin feshinden ve teminatın irat kaydedilmesinden dolayı yüklenicinin itirazı ve zarar iddiasına hakkı yoktur.

Sözleşmenin 5'inci maddesinde yüklenici bedelini ödemiş olduğu ağaçları kesim bölmesi (makta) muayenesinde yılı içerisinde kesemediğinin anlaşılması halinde, sene içinde idareye kanunen muteber mazeretinin bulunduğunu Orman İdaresine resmen ihbar ve ispat ettiği takdirde sözleşme fesh edilmeyip kalan damgalı ağaçlar sonraki yıl damgalanacak ağaçlarla birlikte kesilmesine Orman İdaresince izin verilir. Bu durum, ihalenin son yılında gerçekleşirse kalan ağaçların miktarına göre kesim ve imali için Orman İdaresince mazeretin devam ettiği günler kadar ve bir defaya mahsus olmak üzere süre verilir.

Sözleşmenin 6'ncı maddesinde yüklenici, bedelini ödeyip imal ettiği kerestesini ölçtürüp ürünlerin teslimatı nispetinde damga vurularak taşıma belgesi alınması (nakliye tezkeresi), damgasız ve nakliyesiz taşınan ürünlerin bedeli yükleniciden iki katı oranında alınır ve bedeli ödeninceye kadar ürünler geçici olarak görevli memurlarca alıkonulur. Ürünlerin muayene ve kontrolü için talep halinde nakliye ilmühaberini ve tezkerelerini göstermeye ve mağaza mevcudunu saymaya ve ölçtürmeye yüklenici veya taşıyıcı mecbur olup şikâyet hakkı yoktur.

Sözleşmenin 7'nci maddesinde yüklenici imalini taahhüt etmiş olduğu ağaçların kesilmesinde ve taşınmasında Devlet tebaasından eşit ücretle ve tercihen köy ahalisini istihdam etmek durumundadır.

Sözleşmenin 8'inci maddesinde yüklenici nakliyatın yapılması için orman dışındaki yolların açılması ve derelerin ıslahı gibi hususlarda mahalli hükümet tarafından izin verilecektir. Kerestenin imali için orman içinde fabrika ve hızar inşa etmek istediğinde yüklenici, orman memurları ile beraber belirlenecek ve uygun görülecek mahalde kerestesi ormandan bedelsiz verilmek ve sözleşmenin sona ermesiyle alet ve edevatını alarak binaları kullanılabilir haliyle Orman İdaresine terk eylemek ve su mecrası temizliği veya tomruk nakli için yol açılması gibi yapılacak işlerden dolayı Orman İdaresinden hiçbir surette hak talebi olmamak şartıyla inşasına izin verilir.

Sözleşmenin 9'uncu maddesinde yüklenici makta (kesim bölmesi) ile civar ormanlarda yangın çıktığında işçilerini yangına sevke ederek yangının söndürülmesine çalışmalı ve orman bekçisine haber vermelidir.

Sözleşmenin 10'uncu maddesinde her yıl gösterilen ve teslim edilen damgalı ve numaralı ağaçların kesimi sırasında üzerine düşerek devrilmiş tepesi kırılmış olan damgasız ağaçlar, damga ve numara verilerek yüklenicinin hesabına geçirilecek ve bundan başka yüklenicinin, damgasız ve numarasız ağaçları kesmesi durumunda, izinsiz ağaç kesilmesine mahsus para cezasının ödemeyi ve ormanda tahribat meydana geldiği takdirde, buna bağlı mali sorumluluğu ve kesim sırasında ve ürünlerin taşınmasında genç fidanlara zarar verilmemesini ve fidanların korunmasını taahhüt eder.

Sözleşmenin 11'inci maddesi gereği mukavele iki nüsha olarak düzenlenir ve taraflarca imzalanır. 1910 yılında 9 maddeden oluşan yakacak odun ve kömür mukaveleleri de hazırlanmış olup yukarıda incelediğimiz sözleşme hükümleri doğrultusunda her iki sözleşme de 9 maddeden oluşmaktadır.

Ormanların Usulü İdarei Fenniyeleri Hakkında 9 maddelik Kanunu'nun 1917 yılında yürürlüğe girmesi ile isteklisine ağaçlar işaretlenip damgalanarak satılmasının dışında ormanlık sahaların büyük bloklar halinde uzun sürelerle işletilmesi maksadı

ile imtiyaz sözleşmeleri ile müteahhide verilmesi uygulaması artmıştır. Bu şekilde yapılan ilk sözleşme 16 Teşrinievvel 1327 (1911) tarihinde Muğla “Tezli” Ormanlarını işletmek üzere İdare ile müteahhidi Osman Nuri arasında akdedilmiştir. Aynı kişi ile Muğla’nın “Tezce” ormanları için de 5 Teşrinievvel 1329 (1913) tarihinde bir sözleşme daha yapılmıştır (Bingöl, Geçmişten-Günümüze Ormanlarımız ve Ormancılığımız, 1990).

Tablo 6. 3116 sayılı Orman Kanununun Yürürlüğe Girdiği Tarihte Süresi Devam Eden Uzun Dönemli Orman Sözleşmeleri

Sıra No	Ormanın		Müteahhidin Adı	Sözleşmenin		
	İsmi	İli		Tarihi	Süresi (yıl)	Sonu
1	Köprüçay	Antalya	Azakzede Şevki	1928	10	29. 10. 1938
2	Eğriceova	Kastamonu	Ormancılık ve End.	1928	10	16. 06. 1938
3	Mozvadi	İçel	Mehmet Ovacık	1929	10	11. 03. 1939
4	Koçaş	İçel	Mehmet Ovacık	1929	10	11. 03. 1939
5	Kızıllalan-Koçova	Antalya	İstiklâl Şirketi	1933	5	31. 11. 1939
6	Karapınar	Bolu	Titaş Şirketi	1933	10	19. 09. 1943
7	Köktepe-soyuk	Sinop	Göktepe Şirketi	1928	10	22. 10. 1938
8	Çatacık	Eskişehir	Azizim Mehmet	1929	10	25. 06. 1939
9	Helkeme	Zonguldak	Ovel Şirketi	1932	9	09. 08. 1941
10	Kös***	Çorum	İnşaat T. A. Ş.	1929	10	27. 03. 1941
11	Tezli*	Muğla	Osman Nuri	1936	7	01. 01. 1943
12	Tezce**	Muğla	Osman Nuri	1936	7+3 ay	01. 04. 1943
13	Çocak-Cehennemdere	İçel	Toros Şirketi	1925	20	05. 11. 1945
14	Kömürsu	Bilecik	İbrahim Çolak	1926	15	31. 01. 1941
15	Karkalmaz	Kastamonu	Ahmet İhsan	1928	10	07. 07. 1938
16	Hışış	Çankırı	Mustafa	1933	5	05. 12. 1938
17	Sakarçal	Kastamonu	Hamdi Kabaali	1928	10	10. 08. 1938
18	Sapanca-Derbant	İzmit	Titaş Şirketi	1924	20	05. 11. 1944
19	Kurtkırıği****	Bolu	Askeri Fabrika	1934	5	10. 01. 1942
20	Zindan-Çangal	Sinop	Zingal Şirketi	1926	50	14. 03. 1945
21	Karaburun-Ortaburun	Bilecik	İbrahim Çolak	1928	25	09. 06. 1943
22	Kunduz	Samsun	Kunduz Şirketi	1932	20	1945
23	Kurayı-seba	Rize	Sadıkzade Ruşen	1926	25	01. 06. 1947
24	Uludağ	Bursa	İnegöl Kereste Şti.	1926	20	01. 06. 1947
25	Karabel	Bursa	İnegöl Kereste Şti.	1933	15	01. 06. 1947
26	Dereçarşamba	Kütahya	Titaş Şirketi	1931	20	01. 06. 1947
27	Yağcı	Afyon	Enis Turan	1933	15	31. 12. 1946

Sıra No	Ormanın		Müteahhidin Adı	Sözleşmenin		
	İsmi	İli		Tarihi	Süresi (yıl)	Sonu
28	Kadıncık	İçel	Enis Turan	1929	20	31. 12. 1946
29	Turna	Zonguldak	Karadeniz Or. İş. Şt.	1926	25	31. 12. 1946

* İlk sözleşme 16 Teşrinievvel 1327 (1911) tarihlidir.

** İlk sözleşme 5 Teşrinievvel 1329 (1913) tarihlidir.

*** Sözleşme bitiminden itibaren iki yıl ek süre verilmiştir.

**** İlk sözleşme 5 yıl süreli olup, bitiminden itibaren 5 yıl süreli yenilenmiştir.

Kaynak: Balkır, M.(1957). 100. Yıl Vesilesiyle Eski Orman İşletme İmtiyaz Mukavelelerine Kısa Bir Bakış. Türk Ormancılığı Yüzüncü Tedris Yılına Girerken 1857-1957, s.122-127. (Derleyiciler H.Kutluk ve H.Asmaz)

3116 sayılı Orman Kanununun geçici 5'inci maddesine göre Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce sözleşme ile gerçek ve hükmi şahıslara verilmiş olan Devlet ormanlarının işletilmeleri, eğer sözleşmelerindeki süreler daha evvel sona ermiyorsa nihayet on seneyi geçmemek üzere İcra Vekilleri Heyeti kararı ile bu şahısların uhdesinde bırakılabilir şeklinde düzenlenmişti.

Yukarıdaki tabloda 23-26'ncı sırada bulunan sözleşmeler Kanunun geçici 5'inci maddesi gereğince hükmen feshedilmişlerdir.

Samsun-Kunduz ormanları işletme hakkı Kunduz Şirketinden satın alınmıştır. Tablonun 27-29'uncu sırasında bulunan Afyon-Yağcı, İçel-Kadıncık ve Zonguldak-Turna ormanları anlaşma neticesinde devralınmışlardır. Tablonun 19-21'inci sırasında bulunan Bolu-Kurtkırıği, Sinop-Zindan ve Çangal, Bilecik-Karaburun ve Ortaburun ormanlarına ait imtiyaz sözleşmeleri fesh edilmiştir (Balkır, 1957).

Bu sözleşmelerin herhangi birinin örneği temin edilememiştir. Ancak Mehmet Balkır'ın 1957 tarihli makalesinde sözleşmede Devlete ve yükleniciye ait görevler sıralanmıştır.

Bunlardan Devlete ait olanlar; masraflarını müteahhitlerden alarak amenajman planlarını yapmak, yıllık hakediş bedelinin bir defada değil eşit taksitler halinde ödemek, ihale satış fiyatları Türk Altın ve Sterlin olarak İstanbul kereste piyasasının ortalama rayiçlerinin dalgalanmasına bağlı olarak belirlemek, her çeşit inşaata lüzumlu keresteyi ormanın verim gücünden düşülmesi kaydıyla parasız vermek (bu rakam bir sözleşmede 117.000 m³ olarak belirlenmiş), tesislerin inşa

edileceği yeri bedelsiz tahsis etmek, tesis yeri özel mülkiyete konu ise kamulaştırma bedelini alıp işlemlerini yürütmek, tesis planlarını vermek, müteahhitlerin ormanların işletilmesi ile ilgili tesisleri yapabilmesi için ithal edecekleri her çeşit makine, alet, edevat, otomobil, traktör, hava ve dekovil hatları ve yedek parçaların Teşviki Sanayi Kanunu gereğince gümrük vergisinden muaf tutulmasını temin etmek, sözleşme, şartname ile amenajman ve ağaçlandırma planlarının uygulanması, kontrolü, ormanların korunması ve ormancılık faaliyetlerinin usulüne göre yapılabilmesi için komiser, fen memuru ve fen memuru yardımcıları istihdam etmek (Orman Koruma Teşkilat Kanununun yürürlüğe girmesiyle sözleşmelerde değişiklik yapılarak memur ücretlerinin müteahhitlerce ödenmesi ve istihdam edilen kişilerin görevleri maaşlı veya ücretli memurlar ile askeri koruma kıtaları marifetiyle temin edilmesi kararlaştırılmıştır), sözleşmeleri hiçbir gerekçe ile değiştirmemek ve ek süre vermemek (fakat 1929 Dünya ekonomik buhranın Ülkemizdeki olumsuz etkileri nedeniyle Devlet Şûrasının görüşü alınmak koşuluyla 1932-1935 yılları arasında ek süre verilmesi ve ekonominin normalleşmesinden sonra eski koşullara dönülmesi kabul edilmiş olmakla birlikte uygulamada sözleşmeler asıl şekline dönüştürülemediği aksine müteahhitlerin birçok sorumluluğunun ertelenmesi ve bir kısmının tamamen kaldırılması şeklinde uygulanmıştır), enkazdan sözleşme bedeli üzerinden kereste ve piyasa rayıcı üzerinden odun, kömür, katran ve zift üretmek (bazı sözleşmelerde enkazın bedelsiz çıkarılmasına, enkazdan üretilecek odunların fabrika ve lokomotiflerde yakılmasına izin verilmiştir), kesim sahalarında gerekli ağaçlandırma işlerini yapmak (bazı sözleşmelerde ağaçlandırma işleri müteahhitlere bırakılmıştır, bazı sözleşmelerde ise ağaçlandırma giderleri müteahhitlerden alınarak Devlet tarafından yapılması kabul olunmuş ise de bu şekilde yapılan bir uygulama bilinmemektedir) şeklinde özetlenebilir.

Müteahhide ait olan görevler; maktalar arasında ara ve tahliye yolları yaparak bunları ana yollara kadar yenilemek ve yangın şeritleri açmak, planlarda yerleri gösterilen kesimler sebebiyle açılmış ve seyrekleşmiş mahalleri ağaçlandırma ve imar ile orman halini kazanıncaya kadar korumak ve kontrol etmek, tohumhane ve fidanlık tesisi ve diğer tesislerin yapılması amacıyla alınacak kararları uygulamak, kesim ve imalat artıkları olan dal, budak ve parçalardan oluşan enkazı ormanların ağaçlandırılmasına engel olmayacak ve yangına sebebiyet vermeyecek şekilde uygun yerlere taşıyarak ilkbahar ve kış mevsiminde yakmak, doğal gençleştirmeye engel

şüceyratı temizlemek, ormanda kalması bilimsel olarak sakıncalı olan dikili kuru ve çürük ağaçları keserek çıkarmak suretiyle temiz işletmeciliğe dikkat etmek veya bunları temin etmekle birlikte orman zararlıları ile mücadele için senede maktuan veya metreküp hesabıyla bir bedel ödemek, Vekâletçe verilecek planlarına uygun ormanlarda çalışan memur ve işçilere tahsis edilmek üzere idare binası ve konut inşa etmek, orman yangınlarının önlenmesi ile ilgili mevzuat hükümleri kapsamında kararlaştırılan ve kararlaştırılacak usullere göre hareket etmek, kesim ve taşıma işlerinde çalıştıracağı işçileri Türk tebaasından eşit ücretle ve tercihen civar köylerden seçmek ve Türk ustabaşları yetiştirmek, orman okullarının gelişmesi için her sene maktuan bir para vermek, yangın söndürülmesinde gerekleri araçları tedarik ile gösterilecek yerlerde depolamak, civar ormanlarda yangın çıktığında giderleri kendisine ait olmak üzere işçilerini yangına götürmek, sanayi odunu ve bütün orman işlerine ve keresteciliğe ve ahşaptan üretimi mümkün olabilecek her türlü madde için ve taşıma işleri için dekovil, hava hattı gibi tesisler inşa etmek, nehir ve dereleri temizlemek, sözleşme ormanındaki tüm memurları Devlet ve kendisine ait daire ve konutları, giderlerini ödemek koşuluyla orman dışındaki telefon ağına bağlamak ve telefon ağının bakımını temin etmek üzere teknik eleman çalıştırmak ve tüm binaları elektrik ile aydınlatmak, sakatlanan veya malûl işçilere, ölen işçilerin ailelerine hizmetleri derecesinde Vekâletçe takdir edilecek miktarda tazminat vermek, toplumsal düzene ve işçi hayatına dair mevcut mevzuat hükümlerine uymak, hazırlanacak talimat gereği yardım sandığı kurmak, memur ve işçilerden hasta olanları tedavi ettirmek, doktor ve sağlık memuru istihdam etmek, çalışma kanunlarına uymak, istihdam edilecek komiser ve yardımcıları ile fen memuru ve yardımcılarının aylık ücretlerini ödemek, işçi ve memurların ikametine uygun konutlar ve hayvanlar için sıhhi ahırlar, işçi miktarına bağlı olarak revir veya hastane, gerek memur ve çalışanlarının ve gerekse işçi ve köy çocuklarının okumasına mahsus kurallarına uygun ilkokul inşası, Devlet memurlarının ormanları dolaşmaları için araç temini, giderleri kendisine ait olmak şartıyla Vekâletin seçeceği öğrencileri Avrupa'ya eğitim için göndermek ve dönüşlerinde aynı şekilde hareket etmek, planların kesilmesine lüzum gösterdiği miktarları aynen çıkarmak, sözleşmede yazılı sınırlar içinde bulunan ormanlar ve civarında işletmeye ve iskâna bağlı bütün tesislerin ahşap ve demir kısımlarını, yani fabrika binalarını ve makinelerini, tezgâhlarını, dekovil-hava hattı, kuru ve sulu kanallar, vagonlar, vinçler ve bu gibi tesislere ait bütün demir ve ahşap malzemeleri hüsnü muhafaza edilmiş,

işler ve işe yarar bir halde sözleşme bitiminde bedelsiz olarak Devlete terk etmektir. (Sözleşmenin sonunda bedelsiz olarak Devlete bırakılması gereken fabrikanın demir alet ve malzemeleri ile demirbaş eşyasından ve dekovil hattının orman sınırları dışındaki kısımlarının haricinde kalanlar bedelsiz Devlete terk olunacak ve kalan kısımlar müteahhide ait olacaktır şeklinde değiştirilmiştir). Taraflar sözleşme ve zeyilleriyle şartnameleri gereğince taahhüt ettikleri hususlara çeşitli nedenlerle riayet edememiştir. Tartışmasız, çekişmesiz, nizasız sözleşmelerin tasfiyesi çoğunlukla mümkün olmamış, anlaşmazlıklar mahkemelere taşınmıştır (Balkır, 1957).

Yukarıda 3116 sayılı Orman Kanunundan önce Cumhuriyet öncesi ve sonrası döneme ait sözleşme/şartname hükümleri incelemiştir. Bu dönemde ormanlar dikili ağaç satışı ve uzun dönemli sözleşmelerle (3-50 yıl) müteahhit, mültezim veya imtiyaz sahipleri tarafından işletilmiştir. 1937 yılında 3116 sayılı Orman Kanununun 31'inci maddesi gereğince "*Devlet ormanları Devlet tarafından işletilir*" hükmü yürürlüğe girmiştir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi devam eden sözleşmelerin sona ermesi amacıyla Kanunun geçici 4'üncü maddesi ile Devlet orman işletmeciliğine geçiş için on yıllık bir geçiş süreci öngörülmüştür. İcra Vekilleri Heyetinin 16.06.1937 tarihli Kararnamesi ile Kanunun geçici 5'inci maddesinde belirtilen süreleri geçmemek şartıyla mevcut sözleşme ve şartnamelerdeki hükümler çerçevesinde ormanların sözleşmelerin tarafı olan kişiler tarafından işletilmelerine devam edilmesine karar verilmiştir (Orman Genel Müdürlüğü, 1948). On yıllık geçiş sürecinin sonunda 01.06.1947 tarihi itibarı ile Türkiye'nin tamamında Devlet orman işletmeciliğine geçiş süreci tamamlanmış oldu.

Devlet orman işletmelerinin kurulmasından sonra da orman ürünlerinin satışında kullanılan şartname ve sözleşmeler Orman Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış ve uygulanmak üzere Devlet orman işletmelerine gönderilmiştir. Örneğin 1957 yılında 6831 sayılı Orman Kanunu gereğince pazarlıkla yapılacak orman ürünleri satışlarında her ürün grubu için ayrı ayrı olmak üzere 14 adet model şartname hazırlandığı ve uygulanmak üzere işletmelere gönderildiği bildirilmektedir (Orman Genel Müdürlüğü, 1957).

1965 yılında Devlet orman işletmelerinin ürettiği orman ürünlerinin satış esas ve usullerini düzenleyen ve satışlarda kullanılacak şartname modellerini düzenleyen 171 sayılı Tebliğ yayımlanmıştır (Orman Genel Müdürlüğü, 1965). Bu Tebliğde

Devlet orman işletmelerinin orman ürünleri satışlarında kullanılacak satış şartnameleri bulunmaktadır. Bunlar, artırmalı tomruk ve yarı mamul kereste şartnamesi, resmi daire müessesesi ve teşekküllerine kereste fabrikalarından verilecek kerestelere ait şartname (model 1), resmi daire müessesesi ve teşekküllerine orman işletmelerinden verilecek tomruk, sanayi odunu ve el imalâtı kerestelere ait şartname (model 2), kibrit fabrikalarına orman işletmelerinden verilecek kibritlik tomruk şartnamesi (model 3), kontrplâk fabrikaları ve kayın imalâthanelerine orman işletmelerinden verilecek tomruk şartnamesi (model 4), Orman Genel Müdürlüğü ile SEKA Genel Müdürlüğü arasında imzalanan 1964 yılı kâğıt odunu tahsisine ait protokol ve şartname, resmi dairelerden gayri diğer müessesesi veya şahıslara orman işletmelerinden verilecek sanayi odunu, tomruk ve el imalatı kerestelere ait şartname (model 6), resmi daire, müessesesi ve teşekküllerine orman işletmelerinden verilecek elektrik, telefon ve telgraf direklerine ait şartname (model 7), Orman Genel Müdürlüğü ile Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü Arasında İmzalanan 1965 yılı Maden Direği Tahsisine Ait Protokol, resmi daire, müessesesi ve teşekküllerine orman işletmeleri ve kereste fabrikalarından verilecek ahşap traverslere ait şartname (model 9), resmi dairelerden gayri diğer müessesesi ve şahıslara orman işletmelerinden verilecek maden direklerine ait şartname (model 10), resmi daire, müessesesi ve teşekküllerine orman işletmelerinden verilecek yakacak odun, sırick, çubuk gibi emvale ait şartname (model 12), açık artırma suretiyle yapılacak vadeli satış şartnamesi (tomruk ve yarı mamuller için) (model 15), açık artırma suretiyle yapılacak vadeli satış şartnamesi (fabrika keresteleri için) (model 16), fırınlanmış kayın kerestenin ihraç kaydıyla artırmalı satışına ait şartnamedir (model 25).

Yukarıda ürün cinsleri itibarıyla ve açık artırmalı veya tahsisli satış durumuna göre adları yazılı tip şartnameler hazırlanmış, numaralandırılmış ve uygulanmak üzere Devlet orman işletmelerine gönderilmiştir. Bu tebliğ 1982 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 1982 yılında 171/A sayılı Tebliğ yayımlanmış ve 1987 yılına kadar Ek:1, 2, 3, 4, 5, 6 sayılı ilavelerle uygulanmıştır.

1987 yılında 279 sayılı Orman Emvalinin Standardizasyonu ve Satış Esasları Tebliği yayımlanmış ve 22 Haziran 2015 tarihine kadar yürürlükte kalmıştır. Bu Tebliğde ürün cinsleri itibarıyla hazırlanmış 11 tane açık artırmalı, 2 adet alivre

(önceden satış) vadeli açık artırmalı, 6 adet tahsisli satış şartname örneği bulunmaktadır.

Günümüzde oduna dayalı orman ürünlerinin satış usul ve esasları 2015 yılında yürürlüğe giren 303 sayılı Tebliğe göre yapılmaktadır (Orman Genel Müdürlüğü, 2015). Bu Tebliğde satış usul ve esasları, peşinat, vade ve faiz oranları, teminat alınması ile ilgili hükümler, alınacak vergi, resim ve fonlar, orman ürünlerinin teslimi, orman ürünlerinin maliyetinin ve tahmin edilen satış bedelinin hesaplanması, satış ilânı, açık artırmalı ve tahsisli satışlar, indirimli satışlar, açık artırmalı ve tahsisli satışta kullanılan şartnameler yer almaktadır. Tebliğin ekinde dört örnek satış şartnamesi yer almaktadır. Bunlar odun ürünleri açık artırmalı satış şartnamesi, odun ürünleri tahsisli satış şartnamesi, üretimi müşteriye ait ürünlerin açık artırmalı satış şartnamesi, üretimi müşteriye ait ürünlerin tahsisli satış şartnamesidir.

Bunun dışında önceki bölümde dikili ağaç satışı olarak geçen satış yönteminde kullanılan şartnameler dikili ağaç satış esaslarını düzenleyen 6877/A sayılı Tamimde yer almaktadır (Orman Genel Müdürlüğü İşletme Pazarlama Dairesi Başkanlığı, 2015). Bu Tamimde iki satış şartnamesi bulunmaktadır. Bunlar açık artırmalı dikili ağaç satış şartnamesi ve tahsisli dikili ağaç satış şartnamesidir.

Yukarıda konu edilen şartnameler oduna dayalı orman ürünlerine ilişkindir. Bunun dışında ormandan üretilen odun dışı orman ürünlerinin satış yöntemleri ile ilgili olarak da satış yöntemlerini düzenleyen 302 sayılı Tebliğ mevcuttur (Orman Genel Müdürlüğü Odun Dışı Ürün ve Hizmetler Dairesi Başkanlığı, 2016). Bu Tebliğde çeşitli odun dışı orman ürünlerinin toplanması, üretilmesi ve satışı ile ilgili usul ve esaslar yer almaktadır. Bunlardan orman işletmesince üretilen veya ürettirilen odun dışı orman ürünlerinin açık artırmalı satış şartnamesi, üretim işçiliği müşteriye ait olmak üzere her nevi ürün ve artığın açık artırmalı satış şartnamesi, yıllık üretim programına alınmayan odun dışı ürünlerin Orman Kanunu Ek 12. maddesi kapsamında satışına ait şartname olmak üzere üç örnek satış şartnamesi bulunmaktadır.

Bu bölümün devamında Orman Genel Müdürlüğü tarafından 1965, 1989 ve 2015 yıllarından yayımlanan açık artırmalı ve tahsisli satış şartnameleri

karşılaştırılarak incelenecektir. Daha önce de belirtildiği gibi orman ürünleri şartnameleri Türkiye’de orman işletmeciliğinin başladığı tarihten bugüne Orman Genel Müdürlüğüne düzenlenmekte ve uygulanmak üzere orman işletmelerine gönderilmektedir.

7. 3. Açık Artırmalı Satış Şartnameleri

1965 yılında yayımlanan 171 sayılı Tebliğde açık artırmalı tomruk ve yarı mamul kereste satış şartnamesi ile açık artırmalı tomruk ve yarı mamullerin vadeli satış şartnamesi olarak iki tanedir.

1989 yılında yayımlanan 279 sayılı Tebliğde, kayın ve gürgen hariç yapacak orman emvali için vadeli, kayın ve gürgen cinsi yapacak orman emvali için, kayın ve gürgen cinsi yapacak orman emvali için alivre (önceden satış) suretiyle yapılacak, lif-yonga ve talaş odunu için, alivre vadeli süceyrat lif-yonga odunu için, yakacak odun için, sırik, çubuk, çıra ve şimşir için, ham reçine için, sığla yağı ve buhur için, çıralı çam kök odunu için, alivre vadeli reçine üretimi ve satışı için, alivre vadeli çıralı çam kök odunu üretim ve satışı için vadeli açık artırmalı satış şartnamesi olmak üzere toplam 12 adet vadeli açık artırmalı satış şartnamesi örneği bulunmaktadır. Bunun dışında Tebliğde orman suçundan el konulan veya müsaderesine karar verilen orman emvalinin açık artırmalı satış şartnamesi örneği bulunmaktadır.

2015 yılında yayımlanan 303 sayılı Tebliğde odun ürünleri açık artırmalı satış şartnamesi ile üretimi müşteriye ait ürünlerin açık artırmalı satış şartnamesi olmak üzere iki açık artırmalı satış şartnamesi örneği bulunmaktadır. Bunun dışında dikili ağaç satışlarında kullanılan açık artırmalı dikili ağaç satış şartnamesi(6877/A sayılı Tebliğ) ve İdarece üretilen ya da ürettirilen odun dışı orman ürünlerinin açık artırmalı satış şartnamesi(302 sayılı Tebliğ) günümüzde kullanılmaktadır.

Bu bölümde 1965 yılında yayımlanan artırmalı tomruk ve yarı mamuller için vadeli satış şartnamesi, 1989 yılında yayımlanan yapacak orman emvali için vadeli açık artırmalı satış şartnamesi, 2015 yılında yayımlanan odun ürünleri açık artırmalı satış şartnamesi karşılaştırmalı olarak incelenecektir. 1965 tarihli şartnamede, satış istif yeri (satış deposu veya orman içi satış istif yeri), satış yöntemi, satışa konu ürünlerin cinsi, miktarı (1989 yılında sınıfı eklenmiştir) ve boyutları ve parti

numarası ekli ebat listesinde gösterilen ürünlerin, belirtilen tarihte ve yerde açık artırma suretiyle satılacağı belirtilmektedir. 1965 tarihinde açık artırmalı satışlara katılabilmek için herhangi bir kısıtlama öngörülmezken, 1989 tarihli şartnamede ihaleye katılabilecekler, kereste ticareti yapanlar, kereste imalâthanesi olanlar, inşaat yaptıran gerçek ve tüzel kişiler, orman ürünü kullanan küçük sanat erbabı olarak sayılmıştır. 2015 tarihli şartnamede bunlara ek olarak kontrplâk ve kaplama tesisi sahipleri, palet vb. ticareti yapanlar eklenmiştir.

Satışa katılacak kişilerde aranacak şartlar; ikametgâh adresi (1989 yılından itibaren tebligat için adres beyanı), tüzel kişilerden şirketin faal olduğuna ve kişinin şirket temsilcisi olduğunu gösteren belge, yabancı şirketlerden on yıldır Türkiye’de yerleşik ve ticaret siciline kayıtlı bulduklarını ispat yükümlülüğüdür. İhaleye katılabilmek için isteklilerin, ihale saatinden önce şartnameyi okuyup kabul ettiklerine dair imzalamaları ve şartnamede yazılı geçici teminatı işletme veznesine yatırmaları gerekmektedir. 2015 yılına kadar satış şartnamesinin ihaleden önce isteklilerce imzalanması hükmü sadece ihaleyi kazanan alıcının ihale sonrasında şartnameyi imzalaması şeklinde uygulanıyordu. 2015 yılında şartnamede yapılan değişiklikle şartname yerine artık isteklilerden ihale başvuru formunu düzenleyip imzalaması istenmektedir.

Geçici teminat miktarı ise yürürlükteki ihale kanunlarına göre belirlenmektedir. 1934 yılında yürürlüğe giren 2490 sayılı Artırma Eksiltme ve İhale Kanununa göre tahmini (muhammen) satış bedeli üzerinden %7,5 olarak alınmakta iken, günümüzde 1983 yılında yürürlüğe giren 2886 sayılı Devlet İhale Kanununa göre %3 olarak alınmaktadır. 1989 yılında şartnamede yapılan değişiklikle tebliğ tarihinden itibaren 15 günlük satış süresi içinde alıcı, geçici teminatı kesin teminata (%6) çıkarmak zorundadır. Ancak bu 15 günlük süre içerisinde satışı ve teslimatı yapılan ürünler için geçici teminatın kesin teminata çıkarılmasına gerek yoktur.

1965 tarihli şartnamede her bir satış partisi için ayrı ayrı olmak üzere birim satış fiyatları ve her bir parti için gerekli olan geçici teminat miktarı, nakit dışında geçici teminat olarak kabul edilecek belgelerin neler olduğu yer almaktadır. İsteklilerin geçici teminatı yatırmış olmasının muhammen satış bedeli ve şartname hükümlerini kabul ettiği anlamına geldiği, ihale sonunda en yüksek fiyatı veren istekliye satış partisinin geçici ihalesinin yapılacağı, orman bölge müdürlüğü

tarafından ihale onaylanmadığı takdirde ihalenin iptal olacağı ve teminatın geri verileceği, ihale onaylandığı takdirde alıcının kendisine veya kanuni ikametgâhına yapılan tebligata müteakip 15 gün içerisinde alıcının geçici teminatı kesin teminata tamamlamaya ve ürün satış bedelinin %50'sini peşin, kalan borcun %5'i üzerinden nizami faizini işletme satış vizesine yatırmak zorunda olduğu, kalan borcuna karşılık Hükümetçe kabul olunmuş resmi bir bankadan alacağı formüle uygun bir şekilde düzenlenmiş vadeli teminat mektubunun verilmesi gerektiği belirtilmektedir. 1989 yılında şartnamede yapılan değişiklikle peşinat, vade süreleri ve vade faizi ile ilgili hükümlerin Orman Genel Müdürlüğü tarafından dönemsel olarak değiştirildiği için şartnamede boş(...) bırakılmıştır. Aynı şekilde kalan borç ve vade faizi karşılığında limit dâhili süresiz banka mektubu, istenildiğinde nakde çevrilebilen Devlet tahvilleri, Hazine bonoları ve Devlet bankalarına ait tahviller satış sırasında alınmıştır. 2015 yılında şartnamede yapılan değişiklikle günümüzde satışın peşin veya vadeli olarak yapılabileceği, peşinat olarak yatırılacak tutarların banka ürün ve kartları ile ödenebileceği gibi işletme vizesine veya banka hesabına yatırılabilirliği belirtilmektedir. Aynı şekilde kalan borç ve vade faizi karşılığı olarak banka ve özel finans kurumlarının verecekleri süresiz teminat mektupları, banka ürün ve kartları ile yapılan ödemeler teminat olarak kabul edilmektedir.

1965 tarihli şartnamede ihale kararı kesinleştikten sonra alıcının kendisine veya kanuni ikametgâhına yapılacak tebligata müteakip 15 gün içerisinde peşinat miktarını işletme vizesine yatırmaya kalan borç tutarı ve vade faizinin karşılığı olarak İdarece kabul edilen teminat mektubunu işletmeye vermek zorundadır. Bu sürede ürün bedeli ödemesine ait şartlar yerine getirilmediği takdirde alıcı taahhüdünden dönmüş sayılacağından satış fesh edilerek hiçbir mahkemedeki hüküm ve karar verilmesine ve protesto çekilmesine gerek olmaksızın geçici teminatı işletmeye gelir kaydedilir. 1989 yılında bu hükümde yapılan değişiklikle şartnamede, kesinleşen ihale kararının alıcıya bildirilmesi doğrudan doğruya olabileceği gibi, iadeli taahhütlü mektupla tebligat adresine gönderileceği ve mektubun postaya verildiği günü takip eden yedinci gün kararın alıcıya tebliğ edilmiş sayılacağı ve tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içerisinde alıcı, geçici teminatı kesin teminata çıkarmaya, satılan ürün peşinat tutarını, kalan borç ve vade faizinin karşılığında limit dâhili süresiz banka teminat mektubunu, Devlet tahvillerini veya hazine bonolarını veya Devlet bankalarına ait tahvilleri aynı zamanda vermek zorunda olduğu yer

almaktadır. Ancak bu 15 günlük sürede teslim tesellümü yapılarak bedeli ödenen satış partilerinde geçici teminatın kesin teminata çıkarılmasına gerek yoktur. 15 günlük süre içerisinde alıcının kesin teminatı ve gecikme faizini peşin ödemesi şartıyla satış işlemini yaptırması için 15 gün süre daha verilir. Bu süre sonunda satış yaptırmayan alıcıların kesin teminatı işletmeye gelir kaydedilir.

1965 tarihli şartnamede alıcının taahhüdünden dönmesi veya ürünün satışını yaptırmaması durumunda, ürünün ikinci defa yapılacak satışlarında işletme aleyhine fiyat farkı meydana gelirse alıcı bu farkı ödemeyi taahhüt etmesi gerekmektedir. İşletmenin hukukunu temin kapsamında alıcının menkul ve gayrimenkul mallarına müracaatla hakkını almaya yetkilidir. 1989 yılında yapılan değişiklikle taahhüdünden dönen alıcının teminatının gelir kaydolmasından sonra satışı yapılmayan ürünler ikinci defa açık artırmalı satışa çıkarılır şeklinde değiştirilmiştir. İkinci veya daha sonra yapılan ihalelerde veya açık artırma ile oluşan daha yüksek bir fiyatla tahsis yöntemi ile yapılan satışta İdare zararına bir fiyat farkı meydana geldiği takdirde bedel farkını ve satış süreleri arasında ilk ihale satış tutarının %(...) faizini protesto çekmeye ve hüküm altına almaya gerek kalmaksızın ödemeyi kabul eder. Şartnamede detaylı olarak açıklanan bu hükme göre İdare ilk ihale satış bedelinin işletmeye ödenmesi gerektiği tarihten itibaren ikinci satışa kadar geçen süreye ilişkin hem bedel farkını hem de satış gelirinden yoksun kalmasından doğan gecikmenin faizini alıcının taahhüt etmesi istenmektedir.

1965 tarihli şartnamede vadesi sonunda bakiye borcun ödenmemesi durumunda alıcının mücbir sebepler nedeniyle borcunu ödeyememesi ile ilgili yazılı başvuruları İdarece incelenir. Alıcı tarafından ileri sürülen sebepler işletmece haklı bulunması ve kabul edilmesi halinde Orman Genel Müdürlüğünün muvafakatı alınarak İdarece takdir olunacak bir ek süre verilebilir. Verilecek ek sürelerde borcun senelik % 10'u üzerinden hesaplanan faizi peşinen tahsil edilir. 1989 yılında şartnamenin bu hükmünde yapılan değişiklikle ödenmeyen borçlara ait banka teminat mektubu veya Devlet tahvili alıcıya herhangi bir duyuruya gerek kalmaksızın İdarece nakde çevrilir.

1965 tarihli şartnamede ürünün alıcıya teslimi sırasında ölçüm (miktar, hacim, standart) yapılmayacaktır. Alıcının ürünü satış istif yerinde kontrol etmesi ve ölçüyü kabul etmiş olarak ihaleye girmesi lazımdır. Ancak ürünün bedeli

yatırıldıktan ve kalan borca ait teminat mektubu verildikten sonra bir hafta içinde (2015 yılında yapılan değişiklikle 20 gün içinde) ve ürünü taşımaya başlamadan önce istif yerinde gerek sayı gerekse boyutları itibarıyla noksanlığı alıcı tarafından iddia edildiği takdirde yeniden yapılacak ölçüm giderleri alıcıya ait olmak üzere kendisi veya vekili hazır bulunarak ölçümü yapılır. 1989 yılında şartnamede yapılan değişiklikle, alıcı haklı çıktığı takdirde giderler işletmece karşılanır. Tomruk partilerinde adet itibarıyla %7'ye kadar satış partisi niteliklerine uymayan ürünler kabul edilir, %7'den fazla tespit edilirse alıcı ürünü alıp almamakta serbesttir. 2015 yılında şartnamede yapılan değişiklikle ölçü birimi metreküp olan ürünlerde her bir satış partisinin hacim olarak % 7'ye, ölçü birimi ster olan ürünlerde %10'u geçmesi halinde alıcı haklı kabul edilir, ölçme giderleri işletmece karşılanır ve alıcı ürünleri alıp almamakta serbesttir. Adet ve boyutlarda yanlışlık tespit edildiğinde ürün miktarı yeniden hesaplanarak satış işlemi düzeltilir. İşletme de gerekli gördüğü takdirde giderleri işletmeye ait olmak üzere satılan ürünleri yeniden ölçebilir. Ürünlerin teslimi sırasında özür veya çürüklük bahanesiyle hiçbir ürün değiştirilemez ve geriye bırakılamaz. Ürünlerin istifte görülmüş veya muayene edilmiş ve ona göre pey sürülmüş olması lazımdır.

Satışla ilgili vergi, resim, ilân ve karar pulu gibi giderler orman işletmesine, satış bedeli üzerinden hesap edilecek tellâliye ve % 3 özel idare hissesi alıcıya aittir. 1989 tarihinde şartnamede yapılan değişiklikle satışla ilgili her türlü vergi, resim, fonlar alıcıya, ilân giderleri işletmeye aittir. Vergi, resim ve fonlar satış sırasında peşin olarak tahsil edilir. Şartnameye uygun olmayan tekliflere itibar olunmayacağı gibi isteklilerin ikametgâh adreslerine yapılacak tebligat kendilerine yapılmış sayılacaktır.

1965 tarihli şartnamede satışı yapılan ürünlerin alıcı tarafından teslim alınması ile ilgili bir hüküm yoktur. Satın alınan ve bedeli işletmeye ödenen ürünlerin 30 gün içerisinde istif yerlerinden alıcı tarafından taşınması gerekmektedir. Bu süreden/teslim işleminden sonraki her türlü sorumluluk alıcıya aittir. Bu süre içerisinde ürünün tamamı veya bir kısmı taşınmadığı takdirde işgal ettiği yerin her metrekaresi için 50 kuruş ardiye ücreti alınır. Alıcı bu parayı ödemek istemediği ve teminatı da yeterli gelmediği takdirde istif yerinde alıcının mevcut malından ardiye ücreti tutarında tevkifat yapmaya işletme müdürlüğü yetkilidir. 1989 yılında

şartnamede yapılan değişiklikle satış işleminden sonra 10 gün içerisinde ürünleri teslim etme ve teslim alma işlemi yapılması öngörülmekte, alıcı ürünleri teslim almaya gelmediği takdirde teslim almış sayılacağı kabul edilmektedir. Satış tarihinden itibaren 30 gün içerisinde satış deposundan taşınmayan ürünlerin devamındaki 30 günlük süre için m³ başına satış fiyatının %0,1'i, aşan süreler için m³ başına %0,2 oranında ardiye ücreti alınması öngörülmektedir. Ancak hava muhalefeti gibi mücbir nedenlerle satılan ürünlerinin taşınmaması durumunun tespiti halinde o günler için bu ardiye ücreti alınmaz. 2015 yılında şartnamede yapılan değişiklikle 30 günü aşan sürelerde işletme müdürlüğünce alıcıyla satın aldığı ürünleri taşınması için tebligat yapılarak makul bir süre verilir. Bu süre sonunda da ürünler alıcı tarafından taşınmadığı takdirde ürünlerin satış tutarı üzerinden günlük %0,2 oranında gecikme cezası alınır. Mücbir sebepler dışında ürünler, satış tarihinden itibaren dokuz ay satış yerinden taşınmadığı takdirde 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu gereğince işlem yapılarak işletmece ilk açık artırmalı ihalede satılır. İşletmenin alacakları ve giderler düşüldükten sonra kalan tutar alıcıya, vekili veya vârisine ödemek üzere emanete alınır. İşletmece yapılan bu işlem sonucunda alıcı aleyhinde fiyat farkı oluştuğu takdirde alıcı hiçbir hak talep edemez.

Şartname hükümlerinin uygulanması sırasında alıcı kendisine satılmayan ürünleri bilerek veya bilmeyerek kaçırdığı ve işletmeye ait başka bir eşyayı kısmen veya tamamen tahrip ettiği veya hasara uğrattığı takdirde hiçbir hüküm alınmasına gerek kalmaksızın kaçırılan ürünlerin bedeli teminattan ödetilir. 2015 yılında şartnamede yapılan değişiklikle alıcının bu eylemi işletme şefliğince bir tutanakla tespit edilerek işletme müdürlüğüne bildirilir. İşletme müdürlüğünce kurulacak komisyon marifetiyle gerekli inceleme yapılarak rapor düzenlenir ve şartname hükümlerine göre zarar ve ziyanın giderilmesi yoluna gidilir. Teminat yeterli gelmediği takdirde alıcının satış deposunda mevcut ürünlerine el konulmak suretiyle işletme hakları alınır. Kaçırılma olayından dolayı cezaî soruşturma yapılır.

Alıcı istif yerinden satın almış olduğu ürünleri aynen taşımak zorundadır. Satılan ürünler işletme müdürlüğünden izin alınmadıkça istif yerinde imal edilemez. 1989 yılında satılan ürünlerde taşınmadan önce özel damga ve işaretleme yaptırılmaz. Satılan ürünlerin istif yerinden tamamen kaldırılmasından sonra alıcının

bir ilişiği kalmadığı ve şartname hükümlerini yerine getirdiği sabit olduğu takdirde teminatı geri verilir ve ilişiği kesilir.

2015 yılında şartnameye eklenen bir madde ile Devlet İhale Kanununun 83'üncü maddesinde belirtilen ve yasaklanan eylem ve davranışlarda bulunan kişilere bu eylem ve davranışları nedeniyle bakanlık tarafından bir yıla kadar bütün ihalelere katılmaktan yasaklama kararı verilir. Bu karar Resmi Gazetede ilan edilir Orman Genel Müdürlüğünce de ilgililerin müşteri siciline işlenir. İhale yapıldıktan sonra usulüne göre şartname ve sözleşme yapmayan veya taahhüdünden dönen, mücbir sebepler dışında taahhüdünü şartname ve sözleşme hükümlerine göre yerine getirmeyen alıcılar hakkında, bu eylem ve davranışlarının bir takvim yılı içerisinde bütün Devlet orman işletmelerinde olmak üzere toplam üç kez tekerrür etmesi halinde bakanlık tarafından bir yıla kadar ihalelere katılmaktan yasaklama kararı verilir ve bu karar Resmi Gazetede ilan edilir Orman Genel Müdürlüğünce de ilgililerin müşteri siciline işlenir. Yasaklama kararı, Resmi Gazetede kararın yayımlandığı tarihten itibaren yapılacak ihalelerde uygulanır.

Bu şartnamenin uygulanmasından doğacak anlaşmazlıklar işletme merkezinin bulunduğu yetkili mahkemesinde üzülür.

7. 4. Tahsisli Satış şartnameleri

1965 yılında yayımlanan 171 sayılı Tebliğde, resmi daire ve müessese ve teşekküllerine orman işletmelerinden verilecek tomruk, sanayi odununa, el imalâtı kerestelere ait şartname ile resmi daire ve müessese ve teşekküllerine orman işletmelerinden verilecek yakacak odun, sırtık, çubuk gibi emvale ait şartname olmak üzere iki tane tahsisli satış şartname rneği bulunmaktadır.

1989 yılında yayımlanan 279 sayılı Tebliğde, kamu kurum ve kuruluşlarına (TEK ve PTT dışındaki) tahsisen verilecek tel direği, kamu kurum ve kuruluşlarına tahsisen verilecek tomruk, sanayi odunu, lif-yonga odunu ve yakacak odun, kamu kurum ve kuruluşlarına (TEK ve PTT dışındaki) tahsisen verilecek maden direği, maden ocağı işleten gerçek ve tüzel kişilere verilecek maden direği, şahıslara, yapı kooperatiflerine ve hayır derneklerine tahsisen verilecek orman emvali, gerçek ve

tüzel kişilere tahsisen verilecek lif-yonga ve talaş odunu için olmak üzere altı satış şartname örneği bulunmaktadır.

2015 yılında yayımlanan 303 sayılı Tebliğde odun ürünleri tahsisli ve üretimi müşteriye ait ürünlerin tahsisli satış olmak üzere iki adet şartname örneği bulunmaktadır. Bunların dışında dikili ağaç satışlarında kullanılan tahsisli dikili ağaç satış şartnamesi ile odun dışı orman ürünlerinin satışlarında kullanılan yıllık üretim programı haricindeki her nevi odun dışı ürün ve artıkları orman kanununun 37 inci maddesi kapsamında toplama iznine ait şartname ve yıllık üretim programına alınmayan odun dışı ürünlerin orman kanununun ek 12 inci maddesi kapsamında satışına ait şartname bulunmaktadır.

Devlet orman işletmelerinin tahsisli satış yönteminde kullandığı şartnamelerden 1965 yılında yayımlanan resmi daire, müessese ve teşekküllerine orman işletmelerinden verilecek tomruk, sanayi odunu ve el imalatı kerestelere ait şartname, 1989 yılında yayımlanan kamu kurum ve kuruluşlarına tahsisen verilecek tomruk, sanayi odunu, lif-yonga odunu ve yakacak odun şartnamesi, 2015 yılında yayımlanan odun ürünleri tahsisli satış şartnamesi karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Yapılan incelemede açık artırmalı satış şartnamelerinde yer alan hususlara tekrara düşmemek için yer verilmemiştir.

1965 yılında yayımlanan şartnamede tahsise konu ürünlerin üretileceği orman işletmesi, satış deposu, ürünlerin cinsi ve nev'i, miktarı, birim fiyatı ve teslim zamanı öncelikli olarak yer almaktadır. Taahhüdün yılı içerisinde %10 toleransla karşılanması esas kabul edilmiştir. 1989 yılında yapılan değişiklikte ürünlerin satış fiyatı şartnamede yer almamakta, satışın yapıldığı tarihteki tahsisli satış fiyatı üzerinden satışın yapılması ve taahhüdün yılı içerisinde ve %20 toleransla karşılanması öngörülmektedir. 2015 yılında yayımlanan şartnameye göre tahsisin % 10 noksan karşılanması mümkündür.

1965 tarihli şartnameye göre orman İşletmelerince üretime başlanmasına esas olmak üzere alıcı tarafından tahsis tarihinden itibaren 30 gün içerisinde yapılan tahsis miktarının toplam bedelinin 1/3'ünü işletmesine yatırılması şeklinde iken, 1989 yılında avans olarak ödenmesi gereken bedel İdare tarafından belirlenerek ve nakit veya muteber teminat mektubu şeklinde işletmesine ödenmesi şeklinde

değiştirilmiştir. 2015 yılında şartnamede yapılan değişiklikle tahsisin karşılanacağı dönem ile tahsis ve teminat miktarının şartnamesinde yazılması gerekmektedir. Ürünlerin tesliminde dönem ve yılı sonunda %10 oranında eksiklik kabul edilecek şekilde değiştirilmiştir. Ayrıca lif levha veya yonga levha imal eden fabrika ve tesislere verilecek lif-yonga, kabuklu kâğıtlık ve talaş odunu; orman köylerini kalkındırma kooperatifleri ile köylerdeki gerçek kişilere yapılacak dikili ağaç satışları; kâğıt, karton, mukavva ve benzeri ürünlerin ana girdisi olan selüloz ve kâğıt hamuru imalâtı yapan özel sektöre ait fabrikalara selüloz ve mekanik odun üretiminde kullanılan ürünler, biyokütleden elektrik enerjisi üreten tesislere verilecek ürünler, yıllık odun hammadde işleme kapasitesi 25. 000 m³ ve daha fazla olan her türlü fabrika ve tesislere yıllık kapasite kullanım miktarlarına göre tahsisli odun ve dikili ağaç satışları için Orman Genel Müdürlüğünce belirlenecek bir oranda teminat veya avans alınacak, diğer tahsisli satışlardan teminat veya avans alınmayacaktır.

1965 yılında şartnamede satış depolarında hazır hale getirilen ürünlerin en geç 15 gün içinde muayene işleminin yapılması öngörülmüştür. 1989 yılında şartnamede yapılan değişiklikle ürünlerin teslimat miktarı ve zamanı alıcının talebi de dikkate alınarak orman işletmesince belirlenir şeklinde düzenlenmiştir. 2015 yılında şartnamede yapılan değişiklik ile tahsise konu ürünlerin standartlara veya varsa alıcılarla düzenlenmiş protokole uygun olarak işletmece hazırlanması gerekmektedir. 2015 yılında şartnamede yapılan değişikliğe göre, ürünlerin muayene, teslim ve satış işlemlerinde, tüzel kişilerden imza sirküleri veya vekillerinden noter onaylı vekâletname ve imza sirküleri, gerçek kişilerden imza beyannamesi veya vekillerinden noter onaylı vekâletnameyi ibraz etmeleri gerekmektedir.

1965 yılı şartnamesine göre teslim etme ve teslim alma işlemi yapıldıktan sonraki 15 gün geri kalan 2/3 bedel işletmesine yatırılmalıdır. Ürünlerin muayene işlemlerine ait giderler orman işletmelerine aittir. Belirlenen sürede bu işlemler yapılmadığı takdirde işletme bu işlemler için 30 gün ek süre verebilir veya tahsisi iptal ederek ürünleri açık artırmalı ihaleye çıkarabilir. İhale ile yapılan satışta işletme aleyhine bir bedel farkı meydana gelirse bu tutar işletmeye yatırılan 1/3 bedelden tahsil edilir. 1989 yılında şartnamede yapılan değişikliğe göre, ürünlerin bedeli yatırıldıktan sonra 10 gün içerisinde ürünler teslim edilecek, alıcı teslim almaya gelmezse ürünlerin satış işlemine esas cins, tür, boyut sınıf ve miktarı ile alıcı

tarafından aynen teslim alınmış sayılacak şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca ürünlerin teslim alındığı veya alınmış sayıldığı tarihten itibaren her türlü sorumluluk alıcıya ait olacaktır. 2015 yılında şartnamede yapılan değişikliğe göre satış işlemi yapıldıktan sonra en geç 20 gün içerisinde ürünlerin teslimi yapılır. Teslim teslim tutanağının imzalanmasından sonra alıcı görevli personelin gözetiminde aldığı ürünlere kendi işaretlerini tatbik edebilir.

1965 tarihli şartnameye göre satışı yapılan ürünlerin taşınmak üzere yüklemesi sırasında standarda uymayan ürünler bir kenara ayrılarak bir tutanakla tespit edilir. İmkân olduğu takdirde bunların yerine aynı miktarda ve uygun vasıflarda ürün teslim edilir, mümkün olmazsa bu şekilde ayrılan ürünlere karşılık gelen ürün bedeli alıcıya geri ödenir. Satışı yapılan ürünlerin 15 gün içerisinde satış depolarından kaldırılması gerekmektedir. Aksi halde depoda işgal edilen yer gecikme günü esas alınmak suretiyle gecikme cezası öngörülmüştür. 1989 yılında şartnamede bu hüküm değiştirilmiştir. Buna göre ürünlerin satışı yapıldıktan sonra en geç bir hafta içinde ve taşımaya başlamadan önce alıcı, ürünlerin standardına uygun olmadığını iddia ettiği takdirde, yeniden yapılacak ölçme giderleri alıcıya ait olmak üzere tekrar ölçme ve standart kontrolü yapılabilir. Alıcı iddiasında haklı olduğu takdirde giderler işletmece karşılanır. Tomruk partilerinde adet olarak %7'ye kadar parti sınıfına uymayan tomruk çıkarsa parti kabul edilir, %7'den fazla çıkarsa alıcı ürünleri alıp almamakta serbesttir. Ölçüsü ster olan ürünlerde partinin rastgele seçilen kısımlarından %5 kısmı sayılır. Ölçüme konu ster miktarı 2'den az 5'ten fazla olamaz. Standarda uymayan ölçüme konu odun hacmi yarım stere kadar ise parti kabul edilir, fazla ise standarda aykırı kabul edilir. 2015 yılında şartnamenin bu hükmü yeniden değiştirilmiştir. Ürünlerin satışının yapıldığı tarihten sonraki 20 gün içerisinde ve taşımaya başlamadan önce alıcı ürünlerin standardına uygun olmadığını veya eksik olduğunu iddia ettiği takdirde ve yeniden yapılacak ölçme giderleri kendisine ait olmak üzere, kendisi veya yasal vekili hazır bulunduğu şartlarda işletme müdürlüğünün oluşturduğu komisyon marifetiyle ölçü ve standart kontrolü yapılır. Hata oranı metreküplü ürünlere ait partilerde hacim olarak %7'den, sterli ürünlerde %10'dan fazla standardına uygun olmayan ürün çıkarsa alıcı bu ürünleri alıp almamakta serbesttir.

1965 tarihli şartnamede satış yapıldıktan sonra alıcı, ürünlerini 15 günlük süre içerisinde depodan taşımadığı takdirde ürünlerin kalite, ebat ve sınıfı ile ilgili herhangi bir itirazda bulunamaz. 1989 yılında şartnamede yapılan değişiklikle satışı yapılan ürünlerin depodan derhal kaldırılmasının gerekli olduğu, ancak sorumluluğu alıcıya ait olmak üzere 30 gün içerisinde depodan taşınmasına izin verilebileceği belirtilmektedir. 30 günü aşan sürelerde depo-ardiye ücreti alınacağı ancak mücbir sebeplerin varlığı ve bir tutanakla tespiti halinde o günler için herhangi bir ücretin alınmayacak şeklinde düzenlenmiştir.

Satışla ilgili karar pulu, fatura pulu gibi vergi ve resimler orman işletmesine, imza edilecek sözleşme giderleri ile %3 özel idare hissesi alıcıya aittir. 1989 yılında yapılan değişiklikle satışla ilgili her türlü vergi, fon ve resimler alıcısına ait olup ürün bedeli ile birlikte işletmesince tahsil edilecek şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca işletmesince avans olarak alınmış olan bedel, ürün bedeline mahsup edilmeyecek, ait olduğu satış partisindeki ürünlerin tamamının depolardan kaldırılmasından ve ilişkisinin kalmadığının anlaşılmasından sonra alıcısına iade edileceği şartnameye eklenmiştir. 2015 yılında şartnameye eklenen bir madde ile verilen tahsislerin yerinde kullanılmaması, satılması, devir olunması, gerçek dışı beyanda bulunulması veya sahte belge verilmesi durumunda gerçek ve tüzel kişilere o yıl için verilen tahsis miktarları iptal edilerek teminatları işletmeye gelir kaydedilir ve beş yıl tahsisli ürün verilmez.

7. 5. Devlet Orman İşletmelerinde Kullanılan Satış Şartnamelerinin Değerlendirilmesi

Türkiye’de orman işletmeciliğinde kullanılan satış şartnamelerin kaynağı Tanzimat dönemine kadar gitmektedir. Yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan ilk şartname 1861 yılında Meclis-i Âli-i Tanzîmât tarafından hazırlanmış ve uygulanmıştır. Yukarıda tarihsel süreç içerisinde kullanılan şartname ve sözleşmelerden verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi orman işletmeciliğinde kullanılan bu şartnamelerin tamamı merkezi yönetim tarafından hazırlanmış ve yerel birimlere gönderilmiş ve uygulanmıştır.

1937 tarihinde orman işletmelerinin kurulmasından sonra da kullanılan şartnameler Orman Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış ve uygulanmak üzere

orman işletmelerine gönderilmiştir. 1965 tarihli 171 Sayılı Tebliğ, 1989 tarihli 279 sayılı Tebliğ ve 2015 tarihli 303 sayılı Tebliğdeki şartnameleri incelediğimizde her bir şartname bir öncekinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi şeklinde gerçekleştiği görülmektedir.

Devlet orman işletmeleri tarafından satış işlemlerinde kullanılan şartnameler daha çok işletmenin haklarını ve alıcının sorumluluklarını düzenlemektedir. Devlet orman işletmelerinin alacakları böylece güvenceye alınmaktadır. Ancak Devlet orman işletmeleri ile müşterileri arasında anlaşmazlıklara çok sıklıkla rastlanmaktadır. Orman Genel Müdürlüğü satış şartnamelerinin düzenlenmesinde orman ürünleri sektörünün temsilcilerinin görüşlerine de başvurması halinde anlaşmazlıklar azalacaktır. Devlet orman işletmeleri ile müşterileri arasında sıklıkla yaşanan anlaşmazlık nedenlerinden bazıları; ürünlerin standartlara uygun olmaması, kalite düşüklüğü, yükleme ve taşıma güçlüğü ile işletmenin çalışanlarıyla müşteriler arasında yaşanan sorunlar sayılabilir. Orman Genel Müdürlüğü orman ürünleri endüstrisinin talepleri ve beklentileri konusunda ar-ge çalışmalarına ağırlık vermeli ve kaynak ayırmalıdır.

7. 6. Kurumsal Bir Stratejik Hedef Olarak Dikili Ağaç Satışı

Türkiye’de orman işletmeciliği 1860’lı yıllarda dikili ağaç satışı olarak başlamıştı. Dikili ağaç satışı ile ormanların işletilmesinde başlayan süreç iltizam usulü ve uzun süreli sözleşmelerle devam etmiştir. Esasında bu durum Devletin izlediği liberal ekonomi politikalarının bir sonucuydu. Devletin orman işletmeciliğinde temel amaç gelir elde etmek, doğal bir servet olan ormanları işletmekti. Bu yaklaşımın 1937 yılına kadar devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu anlayışla yapılan orman işletmeciliği ormanların devamlılığını tehlikeye sürükledi. 1929 yılında başlayan Dünya ekonomi buhranı Cumhuriyet döneminin de ekonomi politikalarını etkiledi. Cumhuriyet döneminde yapılan uzun dönemli sözleşmelerle ormanların işletilmesinden yeterli gelir elde edilemediği gibi, personel ve denetim-kontrol işlerinin yetersizliği, orman idaresi ile müteahhitler arasındaki uyumsuzluklar ve en önemlisi yapılan incelemelerde işletilmek üzere müteahhitlere verilen ormanların tahrip edildiği ve artık bozuk orman haline geldiği görüldüğünden dönemin ekonomi politikaları paralelinde ormanların Devlet tarafından işletilmesi ve ormanların korunmasının etkinleştirilmesi için 1937 yılında 3116 sayılı Orman

Kanunu çıkarılmıştır. Ancak Kanunda Devlet işletmeciliğine geçiş için on yıllık bir süre öngörülmüştür. Bu dönemde uzun dönemli sözleşmelerle işletilen ormanların sözleşmeleri sona erdikçe bu bölgelerde Devlet orman işletmeleri kurulmuştur. Devlet orman işletmelerinin kuruluşu yapılmayan bölgelerde 3116 sayılı Kanunun geçici 6'ncı maddesi gereğince Ülkenin genel ve mahalli kereste ve yakacak ihtiyacını dikkate alarak verimli ormanlardan geçici plan ve raporlarla kısa süreli sözleşmelerle dikili ağaç satışına izin verilmiştir. 3116 sayılı Orman Kanununa göre ormanların Devlet tarafından işletilmesi için öngörülen on yıllık süre 1947 yılı haziran ayında tamamlanmış, o tarihten sonra orman ürünleri, Devlet orman işletmeleri tarafından üretilip piyasaya ve ihtiyaç sahiplerine sunulmuştur.

Dikili ağaç satışının orman işletmeciliğine tekrar dönüşü 1996 yılında oldu. Orman Genel Müdürlüğü tarafından 1996 yılında yayımlanan 5038 sayılı Dikili Ağaç Satışı Tamiminin gerekçesinde; orman ürünlerinin cinsi, boyutu ve görünüş özellikleri bakımından alıcıların isteklerine uygun olarak üretilmesine imkân sağlaması, üretim ve imalâta kayıpların en az seviyeye indirilmesi, hacim ve ekonomik değer bakımından verimliliğin artırılması, İdaremizce yapılan üretim masraflarından tasarruf edilmesi, ürünlerin satış depolarında beklemesi nedeniyle meydana gelen değer kayıplarının ortadan kaldırılması, satış depolarındaki sıkışıklığın azaltılması, üretim devresinin kısaltılması, piyasaya taze ürün sunulması, üretimde çalışan ve herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmayan orman köylüsünün üretimde çalıştığı günler için sigortalı olması, gençleştirme sahalarında ormandan tam zamanında çıkılması gibi çok yönlü faydaları nedeniyle kesim, sürütme, yükleme ve taşıma işleri alıcıya ait olmak üzere dikili haldeki ağaçların vadeli açık artırma suretiyle satılmasına karar verilmiştir. Tamim ekinde satış şartnamesi yayımlanmış ve orman kalkındırma kooperatiflerinin ve köylülerin iş güçlerinin yeterli bulunmadığı, işe rağbet etmedikleri, aşırı fiyat talepleri, işin dağıtılması ve yapılması sırasında çıkan anlaşmazlıkların bulunduğu yerlerde açık artırma yöntemi ile dikili ağaç satışının yapılması öngörülmüştür. Diğer bölgelerde ise orman kalkındırma kooperatifleri ve köylülerin uygun görüşü alınarak dikili ağaç satışı yapılması düşünülmüştür. Özellikle yangından zarar görmüş ağaçların üretiminde bu yönteme başvurulması istenmiştir. Tamimin devamında satışa konu dikili ağaçlardan üretilmesi öngörülen orman ürünlerinin tespiti, tahmini satış bedelinin hesaplanması

konularına yer verilmiştir (Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, 1996).

1998 yılında dikili ağaç satışlarının düzenlenmesi ile ilgili olarak 6057 sayılı Tahsisli Dikili Ağaç Satışı Tamimi, 5038 sayılı Tamime ilave olarak çıkarılmıştır (Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, 1998). 1998 yılında Bakanlar Kurulunun 98/11303 sayılı Kararnamesi ile yeniden düzenlenen Orman Ürünlerinin Tahsisli Satışları Hakkında Esasların 4/n maddesine göre sınırları içinde Devlet ormanı bulunan köylerde ve nüfusu 2500 den aşağı olan kasabalarda köy ve belediye tüzel kişilikleri ile gerçek kişilere ağaçların dikili halde tahsisli olarak satılabileceği hükmü getirilmiştir (Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, 1998). 6057 sayılı Tamimle yapılan bu yeni düzenleme ile tahsisli dikili ağaç satışı ile ilgili usul ve esaslar belirlenmiştir. Tamimde bu düzenlemenin gerekçesi olarak asli orman ürünlerinin üretim, sınıflandırma ve depolama işlemlerinin ekonomik ve rasyonel bir şekilde yapılamadığı, işletmelerce ağaçların kesilmesi ile ürünlerin satılması arasında geçen üretim ve satış süresinin çok uzun olduğu, orman ürünleri endüstrisinin ihtiyacı olan kaliteli ve taze ürün ihtiyacının karşılanamadığı, ekonomik işletmeciliğin yapılamadığı, taşıma ve depolama maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle dikili satışın artırılması hedeflenmiştir. İlgili düzenleme ekinde de dikili ağaçların tahsisen satış şartname örneği düzenlenmiş ve uygulanmak üzere işletmelere gönderilmiştir.

2004 yılında dikili ağaç satışı ile ilgili 5038 ve 6057 sayılı tamimler yürürlükten kaldırılarak 6350 sayılı yeni bir dikili ağaç satışı düzenlemesi yapılmıştır. Bu düzenleme ile açık artırmalı ve tahsisli dikili ağaç satışları ile ilgili usul ve esaslar yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin gerekçesinde de aynı gerekçelere yer verilmiş ve ek olarak dikili ağaç satışı ile üretim ve pazarlama faaliyetlerinin daha ekonomik ve rasyonel hale geleceği ve orman ürünlerinin standardizasyon ve ölçüm hatalarının ortadan kaldırılacağına yer verilmiştir. İlave olarak belirtilmesi gereken husus dikili ağaç satışı ile ilgili olarak sosyal güvenlik kurumuna yapılacak bildirimlerin usul ve esasları belirlenmiştir. Bu düzenleme ile dikili ağaç satışına konu orman ürünlerinin üretim (kesme, sürütme ve taşıma) süresi 60 gün olarak açık artırmalı ve tahsisli dikili ağaç satış şartnamelerinde yer alan hükümlerle sınırlandırılmıştır. Ancak üretim işlerinde mücbir sebep nedeniyle İdare

tarafından ek süre verilebileceği hükmü getirilmiştir. Tamimde bu ek sürenin verilmesinde 30 güne kadar orman işletme müdürlüğü, 30 günü aşan sürelerde orman bölge müdürlüğü yetkili kılınmıştır. Bu Tamimle yangından zarar gören ormanların tahsisli dikili ağaç satışına konu edilemeyeceği belirtilmektedir. Tahsisli dikili ağaç satışı yapan gerçek ve tüzel kişilerin bu ağaçları devir ve satışa konu edemeyeceklerine hükmedilmiştir (Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, 2004).

2007 yılında 6350 sayılı Tamim yürürlükten kaldırılarak 6521 sayılı Dikili Ağaç Satışı Tamimi çıkarılmıştır. Bu Tamim ile dikili ağaç satışlarının yaygınlaşması ile dikili ağaç satışlarında karşılaşılan sorunların çözülmesi amaçlanmıştır. Bu Tamimde dikili satışta (kesim, sürütme, taşıma) süresi bir önceki Tamimde olduğu gibi 60 gün, satış miktarının durumuna göre daha kısa bir süre olarak belirlenebilmesi kararlaştırılmıştır. Bu Tamimle yalnızca orman köylerine yapılan tahsisli dikili ağaç satışlarında, üretim işçiliği kooperatif üyelerince yapılacağı yazılı olarak belirtilmesi halinde sosyal güvenlik mevzuatı gereği sorumluluk kooperatife ait olmak üzere sosyal güvenlik kurumuna bildirim yükümlülüğü kaldırılmıştır (Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, 2007).

2013 yılında 6521 sayılı Tamim yürürlükten kaldırılarak 6877 sayılı Dikili Ağaç Satışı Tamimi çıkarılmıştır. Bu Tamim ile dikili ağaç satışlarının yaygınlaşması ile dikili ağaç satışlarında karşılaşılan sorunların çözülmesi amaçlanmıştır. Bu Tamim ile ilave olarak genç ormanlarda dikili ağaç satışı esasları düzenlenmiştir (Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, 2013).

2015 yılında Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin yürürlüğe girmesi ile birlikte 6877 sayılı Dikili Ağaç Satışı Tamiminin değiştirilmesine ihtiyaç duyulmuş ve 6877 sayılı Tamim yürürlükten kaldırılarak 6877/A sayılı Dikili Ağaç Satışı Tamimi çıkarılmıştır. Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin orman ürünlerinin tahsisli satışları başlığı altındaki; 9/k bendine göre köy ve nüfusu 2500 den aşağı kasabalarda köy ve belediye tüzel kişiliklerine tahsisli dikili ağaç satışı kaldırılmış yalnızca orman köylerini kalkındırma kooperatiflerine ve köylerdeki gerçek kişilere, 9/ö bendine göre de yıllık odun hammadde işleme kapasitesi 25.000 metreküp ve üzeri olan her

türlü fabrika ve tesislere yıllık kapasite kullanım miktarlarına göre Orman Genel Müdürlüğünce yapılacak dikili ağaç satışları düzenlenmiştir. Günümüzde bu Tamim ile Devlet orman işletmelerince açık artırma ve tahsisli satış yöntemi ile dikili ağaç satışları gerçekleştirilmektedir (Orman Genel Müdürlüğü İşletme Pazarlama Dairesi Başkanlığı, 2015).

Son yıllarda Orman Genel Müdürlüğünün dikili ağaç satışı uygulamaları çok sayıda akademik çalışma yapılmıştır. Dikili ağaç satışının artırılması Orman Genel Müdürlüğünün stratejik hedefleri arasında yer almaktadır.

Orman Genel Müdürlüğünün 2009-2018 yılları arasını kapsayan 10 yıllık dönemde bilanço sonuçlarına göre dikili ağaç satış miktarları ve tutarları ile toplam satış miktarı ve tutarlarına oranı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7. Orman Genel Müdürlüğünün 2009-2018 Dönemi Dikili Ağaç Satışları ve Toplam Satış Tutarlarına Oranları

Yılı	Dikili Ağaç Satışı		Toplam Satış		Dikili Ağaç Satış yüzdesi	
	Miktarı m3	Tutarı TL	Miktarı m3	Tutarı TL.	Miktar %	Tutar %
2009	2. 019. 087	111. 108. 451	12. 203. 676	1. 113. 236. 459	16,5	10,0
2010	2. 977. 943	189. 289. 108	13. 872. 046	1. 351. 246. 697	21,5	14,0
2011	3. 738. 159	321. 197. 646	14. 081. 725	1. 699. 316. 516	26,5	18,9
2012	4. 068. 536	381. 389. 189	14. 653. 043	1. 857. 624. 518	27,8	20,5
2013	3. 541. 513	275. 865. 513	15. 219. 066	1. 772. 744. 587	23,3	15,6
2014	3. 985. 674	377. 786. 205	15. 731. 211	2. 116. 966. 016	25,3	17,8
2015	4. 162. 913	448. 431. 752	16. 970. 114	2. 488. 009. 173	24,5	18,0
2016	4. 602. 957	468. 292. 530	18. 055. 888	2. 613. 966. 892	25,5	17,9
2017	4. 087. 487	496. 832. 700	16. 381. 483	2. 913. 616. 771	25,0	17,0
2018	8. 005. 734	1. 182. 197. 750	20. 683. 987	4. 147. 453. 758	38,7	28,5

Not: Satış miktar ve tutarlarına yakacak odun üretim ve satış miktarları dâhil edilmemiştir.

Kaynak: Orman Genel Müdürlüğü istatistikleri, 2019

Orman Genel Müdürlüğünün toplam endüstriyel odun üretimi ve dikili ağaç miktarları ve satış gelirleri yıllar itibarıyla karşılaştırıldığında en fazla dikili ağaç satışının 2018 yılında yapıldığı görülmektedir. 2018 yılında toplam endüstriyel odun satış miktarının %38,7 sini, endüstriyel odun satış gelirlerinin %28,5'lik kısmının dikili ağaç satışlarından elde edildiği anlaşılmaktadır. 2009-2018 döneminde genelde dikili satış miktarlarında sürekli bir artış görülmekle birlikte 2013 yılında bir önceki

yıla göre %13 azaldığı, sonraki yıllarda istikrarlı bir şekilde artış gösterirken 2018 yılında bir önceki yıla göre %96 artışla en yüksek düzeyine ulaştığı görülmektedir. 2009-2018 döneminde dikili ağaç satış miktarlarına paralel olarak satış gelirlerinde 2013 yılına kadar düzenli bir artış görülmekle birlikte 2013 yılında bir önceki yıla göre %27,7 oranında azalma görülmüştür. Dikili ağaç satış gelirleri 2014 yılından itibaren istikrarlı bir şekilde artarken 2018 yılında bir önceki yıla göre %140 gerçekleşme ile en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Yıllar itibarıyla birim satış miktarına (m3) göre ortalama satış fiyatını karşılaştırdığımızda 2012 yılına kadar satış fiyatının arttığı, 2013 yılında bir azalma görüldüğü (77,89 TL), sonraki yıllarda ortalama birim satış fiyatlarında artış eğiliminin devam ettiği ve en yüksek düzeyine 2018 yılında 147,67 TL. ile ulaştığı görülmektedir.

Orman Genel Müdürlüğünün dikili ağaç satışlarına büyük önem vermektedir. 1996 yılında 5038 sayılı Tamim ile başlayan dikili ağaç satışı uygulamaları bugün Orman Genel Müdürlüğünün toplam endüstriyel odun satış gelirlerinin %28,5 ine ulaşmıştır.

Dikili ağaç satışlarının stratejik bir hedef olarak belirlenmesinin en önemli nedenleri orman ürünleri üretimindeki iş gücü yetersizliği ve üretim maliyetlerinin yüksekliğidir. Orman ürünleri, yükte ağır, pahada hafif ürünler olması nedeniyle birim üretim maliyetleri çok yüksektir. Orman Genel Müdürlüğü ve dolayısıyla orman işletmeleri için işgücü (emek arzı) yetersizliği ile üretim birim maliyetlerinin yüksekliği önemli bir tehdit unsurudur. Bu risklerin en az seviyeye indirilebilmesi için dikili ağaç satış miktarlarının artırılması stratejik bir hedef olarak belirlenmiştir. Kâr amacı gütmeyen kamu işletmeleri de olsa bir işletmenin devamlılığını sürdürebilmesi için en azından giderleri kadar gelirlerinin de olması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye ormanlarının %43'ü bozuk niteliktedir. Bu ormanların verimli hale getirilmesi ve orman alanlarının artırılması ve en önemlisi Ülke ormanlarının devamlılığının sağlanması için orman işletmelerinin verimli bir işletmecilik yapması gerekmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde dikili ağaç satışları orman işletmelerinin üretim maliyetlerini düşürmeyi hedefleyen doğru bir stratejidir. Orman işletmelerinin dikili ağaç satışları, ormancılık sektöründe yaşanabilecek krizlerde riskleri azaltıcı etkisi olduğu kuşkusuzdur. Orman işletmelerinin doğru stratejilerle maliyetlerinin düşürülmesi ve gelirlerinin artırılması ormanların bakımlarının

zamanında yapılmasına, bozuk vasıflı orman alanlarının iyileştirilmesine ve orman alanlarının genişletilmesine imkân sağlayacaktır.

Ancak orman işletmelerinde dikili ağaç satışlarında da çözülmesi gereken önemli sorunlar bulunmaktadır. Orman işletmelerin hem nicelik hem de nitelik olarak personel yetersizliği en zayıf yönünü oluşturmaktadır. Bunun dışında ormanların korunması ve devamlılığının sağlanması çok önemlidir. Çünkü ormanlar doğal bir kaynak olduğu gibi aynı zamanda bir ekosistemdir. Bu nedenle orman ekosistemlerinin korunması küresel ısınma, nüfus artışı, sanayileşme ve çevre kirliliği gibi birçok nedenle çok daha önemli hale gelmiştir. Bunun yanında su kaynaklarının korunması da yaşamsal bir öneme sahiptir. Bu bağlamda ormanlardan faydalanma düzenlenirken ormanların korunması ihmal edilmemeli, koruma kullanma dengesi sağlanmalıdır.

Orman işletmelerinin dikili ağaç satışlarında yaşanan önemli bir sorun denetim yetersizliği nedeniyle usulsüz faydalanmanın artması ve ormanların tahrip edilmesidir. Üçüncü bölümde ifade edildiği gibi dikili ağaç satış yöntemi çeşitli şekillerde 1947 yılına kadar uygulanmıştır. Tanzimat Fermanından sonraki yaklaşık yüz yıllık dönemde Türkiye’de orman işletmeciliğinde bu yöntem uygulanmıştır. Üçüncü bölümde incelendiği gibi dikili satış uygulamaları ormanların önemli bir bölümünün tahrip edilmesi ve bozuk vasıflı orman haline gelmesiyle sonuçlanmıştır. Günümüzde Türkiye ormanlarının %43’ü bozuk niteliktedir. Türkiye orman varlığı açısından zengin değildir. Bu nedenle mevcut orman alanlarının korunması ve devamlılığının sağlanması ile bozuk ormanlık alanların iyileştirilmesi çok önemli ve önceliklidir.

Orman Genel Müdürlüğü tarafından 1996 yılında yayımlanan bir Tamimle başlayan dikili ağaç satışı 2018 yılından endüstriyel odun üretim miktarının %38,7’sine, satış gelirlerinin %28,5’ine ulaşmıştır.

Devlet orman işletmelerinin insan kaynakları bilimsel yöntemlerle belirlenerek yeterli sayı ve kalitede temin edildiği takdirde dikili ağaç satışlarından kaynaklanan sorunlar önemli ölçüde azalacaktır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

1. Sonuç

Türkiye’de orman işletmeciliği Tanzimat döneminden sonra başlamıştır. Türkiye ormanları yaklaşık seksen yıl süreyle özel kişi ve kuruluşlar tarafından işletilmiştir. Bu dönemde yapılan orman işletmeciliği ile ormanlar büyük ölçüde tahrip edilmiştir. Ormanların Devlet tarafından işletilmesi ise bu seksen yıllık uygulamanın sonuçları neticesinde 1937 yılında kabul edilen Orman Kanunu ile olmuştur.

Bu çalışmada Türkiye’nin ormanlardan faydalanmanın düzenlenmesinin tarihçesine, Devlet orman işletmeciliğine geçiş sürecine ve Devlet orman işletmelerinin kuruluşuna ve orman ürünleri ticaretine yer verilmiştir.

Türkiye’de orman işletmeciliğinin tarihsel gelişimi incelendiğinde nüfus artışı, sanayi devrimi, ulaşım imkânlarının ve teknolojinin gelişmesi gibi nedenler vardır. Tanzimat Fermanından sonra Devletin gelir kaynaklarını artırmak amacıyla ormanların işletilmeye başlandığı görülmektedir. Devlet, özellikle 1853-1856 Kırım Savaşı sonrasında mali kaynak bulma amacıyla ormanların işletilmesine karar vermiştir. Ancak yüzyıllardır halkın ve orman ürünleri ticareti ile geçimlerini sağlayan kişilerin ve toplum kesimlerinin gelirlerinin azalması anlamına gelebilecek bu girişim kolaylıkla uygulanamamıştır.

Tanzimat döneminden sonra Devletin amacı mülkiyeti Devlete ait ormanların işletilmesini sağlamak ve gelir elde etmektir. Bu amaçla özel kişi ve kuruluşlara dikili ağaç satışı, imtiyaz sözleşmesi veya izin belgesi verilmesi şeklinde orman ürünleri

ticareti ile geçimlerini sağlayan kişilere yönelik ormanların işletilmesi ile ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu şekilde ormanların madenler gibi doğal bir servet olarak kabul edilmesi ve en yüksek düzeyde faydalanma isteği Türkiye orman kaynaklarının tahrip edilmesine neden olmuştur. Ayrıca ormanlardan yararlanan kimselerin “ormanlar elimizden gidiyor” düşüncesi de ormanlardan usulsüz faydalanmanın ve dolayısıyla ormanlar üzerindeki baskının artmasına neden olmuştur. Ormanların doğal bir kaynak olduğu doğru olmakla birlikte yenilenebilir bir doğal kaynak olduğu göz ardı edilmiştir. Türkiye ormanlarının tahrip edilmesindeki bir diğer neden de XIX. yüzyılda yaşanan nüfus hareketleri ve glerdir.

Ormanlardan ölçsüz faydalanmanın sonucunda ormanlık alanlar hem daralmış hem de verimsiz hale gelmiştir. Özellikle XX. yüzyılda yaşanan savaşlar, ekonomik sıkıntılar ve sosyal çalkantılar ormanların işletilmesi ile ilgili düzenlemelerin kesintiye uğramasına yol açmıştır. Orman işletmeciliğinin başlangıcı 1839 olarak alındığında (Bugün Orman Genel Müdürlüğü ormancılık örgütünün 180’inci yılını kutlamaktadır) 1937 yılına kadar 16 tane orman kanunu hazırlanmış ancak yasalaşamamıştır. Türkiye’de orman işletmeciliğinin başlangıcı Kırım Savaşı sonrası 1857 yılı olarak alındığında seksen yıllık bir dönemde ormanların özel kişi ve kuruluşlar aracılığı ile işletildiği görülür. Bu uygulama sonucunda ormanların devamlılığı sağlanamamış ve niteliği bozulmuş ayrıca Devlet btcesine yeterli düzeyde gelir de elde edilememiştir.

1929 Dünya Ekonomik bunalımı Türkiye ekonomisini de derinden etkilemiş ve ekonomi politikalarında da önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu politikaların ve yukarıda belirtilen etkenlerin bir sonucu olarak 1937 yılında Türkiye’nin ilk Orman Kanunu çıkarılmıştır. 3116 sayılı Orman Kanunu Türkiye’deki orman işletmeciliği uygulamasında yaşanan sorunlara bir üzüm olarak ortaya konmuştur. Bu Kanun ormanlardan faydalanmanın düzenlenmesini ve ormanların korunmasını esas almıştır. Bu Kanunu uygulamak kolay olmamıştır. Ormanlardan faydalananların tepkileri karşısında bir yıl sonra Kanunda önemli değişiklikler yapılmıştır. Nihayet 1937 yılında ıkarılan Kanunla artık Devlet ormanlarının Devlet tarafından işletileceği hükme bağlanmıştır. Böylece Devlet orman işletmelerinin kurulmasına başlanmıştır. Kanun 1937 yılından itibaren on yıl içerisinde Devlet orman

işletmeciliğine geçişi 6ng6rmuşt6r. 1945 yılında t6m ormanlar istisnalar dışında devletleştirilmiştir. Artık T6rkiye’de Devlet ormanları Devlet tarafından işletilmektedir.

Orman işletmeciliğini 6zel kişi ve kuruluşlar ile Devlet işletmeciliği olarak seksen yıllık iki d6neme ayırmak ve karşılaştırmak m6mk6nd6r. Birinci d6nemde temel amaç 6ncelikle ormanlardan gelir elde etmek iken ikinci d6nemde ormanlardan d6zenli faydalanma ve ormanları korumadır.

Geçmişten bug6ne T6rkiye’de orman işletmeciliğinde kullanılan orman 6r6nleri satış y6ntemleri açık artırmalı, pazarlıklı, kapalı zarf, tahsisli, kanuni haklardan doğan satışlar olarak gruplandırılabilir.

Açık artırmalı satış y6ntemi orman işletmeciliğinin başlangıcından beri kullanılmaktadır. Bug6n de temel satış y6ntemidir. Devlet orman işletmelerince sistemli olarak uygulanmaktadır. Orman 6r6nleri piyasasının oluştuğu satış y6ntemidir.

Tahsisli satış y6ntemi de çok eskiden beri kullanılmaktadır. Orman 6r6nleri ticareti ile geçinen kişilerin ve orman 6r6nleri end6strisinin k66k 6lekli girişimcilerinin hammadde ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla eskiden beri kullanılmaktadır. Bug6n orman 6r6nleri sanayisinin b6y6k 6lekli girişimcilerine d6hi tahsisli satış yapılmaktadır. Son yıllarda tahsisli satış y6nteminde artış eğilimi g6r6lmektedir.

Pazarlıklı satış y6ntemi, açık artırma y6ntemi ile satılamayan 6r6nlerin ihalenin devamında belli bir s6re içerisinde ihale fiyat ve şartlarında isteklisine satışı y6ntemi olup, Devlet orman işletmelerindeki oranı hakkında herhangi bir veri bulunmamaktadır. Ancak genel ekonomik veya sekt6rel bunalım d6nemlerinde pazarlığa kalan 6r6n miktarlarında artış g6r6lmektedir. Açık artırma y6ntemi ile satılamayan 6r6nlerin pazarlıkla satışı zorunlu değildir. Devlet orman işletmesi diğer satış y6ntemleri ile de bu 6r6nleri satışına bir engel yoktur.

Gizli artırmalı kapalı zarf yöntemi 1910 yılından 1952 yılına kadar uygulanmış bir yöntemdir. Bu yöntem 1952 yılından beri orman ürünleri satışında kullanılmamaktadır.

Kanuni haklardan doğan satış, bir satış yöntemi olmamakla birlikte geçmişten günümüze ormanlardan faydalanması Devlet tarafından yasalarla desteklenen orman içinde ve civarında yaşayan köylülere, resmi kurum ve kuruluşlara, kooperatiflere, göçmen ve felâketzedelere yapılan indirimli satışlardır. Gerçekte bu satış, düşük gelir gruplarının desteklenmesi ve sosyal Devlet olmanın gereği ve nihai tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir.

Dikili ağaç satışı, Devlet orman işletmelerinin maliyetlerini düşürmesine olanak sağlayan bir stratejidir. Bugün Devlet orman işletmelerinin satış gelirlerinin yaklaşık %30'luk kısmı dikili ağaç satışlarından sağlanmaktadır. Dikili ağaç satışı, Orman Genel Müdürlüğünün stratejik hedefleri arasında yer almaktadır. Devlet orman işletmelerinde dikili ağaç satış miktarları günden güne artış eğilimindedir.

Türkiye’de orman işletmeciliği 180 yıllık bir deneyime sahiptir. Bu dönemde olumlu ya da olumsuz kurumsal bir ormancılık kültürü oluşmuştur. Bugün Türkiye ormanları Devlet tarafından işletilmekte ve ormanların alan büyüklüğü ve serveti gittikçe artmaktadır. Bunun en önemli sebebi Devlet orman işletmeleri ve kurumsal ormancılık kültürü ve köylerden kentlere yaşanan göçlerdir.

Sonuç olarak geçmiş dönemde ormanların özel sektör eliyle işletilmesi ile bugün Devlet tarafından işletilmesi karşılaştırıldığında Devlet orman işletmeciliğinin başarılı olduğu açıktır. Ancak bugün yaşanan sorunların önemli bir kısmı Devlet orman işletmelerinin bağlı olduğu Orman Genel Müdürlüğündeki merkezileşme eğiliminden kaynaklanmaktadır. Çünkü orman işletmeciliği bölgesel düzeyde örgütlenmiştir ve bölgesel düzeyde yönetilmelidir. Bunun dışında orman işletmelerinin daha etkili, verimli ve ekonomik bir yapıya kavuşabilmesi için orman işletmeleri kurumsallaşmalı ve Türkiye’nin ulusal ormancılık politikaları doğrultusunda daha dinamik bir yapıya kavuşturulmalıdır.

2. Öneriler

Türkiye’de orman işletmeciliği Tanzimat Fermanı ile başlayan 180 yıllık bir geçmişe ve deneyime sahiptir. Orman işletmeciliğini düzenleme çabalarının 180 yıldır devam ettiğini söylemek yanlış olmaz. Ormanlardan faydalanma, tamamen serbest olduğu bir faydalanma düzeninden bugün ormancılık bilimi esaslarına göre Devlet orman işletmeleri tarafından düzenlendiği bir hukuksal bir zemine evrilmiştir. Ancak ormanlarla halkın iç içe bulunması ve geleneksel faydalanma alışkanlıkları Devlet orman işletmeleri tarafından ormanlar üzerindeki otoritenin ve alan güvenliğinin tam olarak sağlandığını söylemek zordur. Ancak son yıllarda kırsaldan şehirlere yaşanan göçlerle birlikte ormanlar üzerindeki baskıda göreceli olarak azalma görülmektedir. Ormanlarla iç içe yaşayan kırsal nüfusun azalmasının bir sonucu olarak orman işletmeciliğinde çalışan işgücü de giderek azalmaktadır. Bugün Devlet orman işletmeleri işgücü ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadırlar. İşgücü sorununun çözümüne yönelik olarak teknoloji kullanımı, ihale yöntemi, serbest ormancılık büroları, profesyonel orman işçiliği ve dikili ağaç satışı gibi yöntemlerle çare aranmaktadır.

Türkiye’de orman işletmeciliği alan esaslı olarak yapılmaktadır. Bugün ormanların daha etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde işletilmesi için birim çalışma alanlarının küçültülmesi gerekmektedir. Bu anlamda 2019 yılında Orman Genel Müdürlüğü tarafından yapılan çalışma ile orman işletme şefliği sayısının %50 oranında artırılması hedeflenmektedir. Devlet orman işletmelerinde en küçük işletme birimleri orman işletme şeflikleridir.

Devlet orman işletmelerinin en zayıf yönü insan kaynaklarının yetersizliğidir. Etkili, ekonomik ve verimli bir orman işletmeciliği için her bir orman işletmesinin yöresel koşulları dikkate alınarak insan kaynağı ihtiyacı belirlenmeli ve mutlaka temin edilmelidir.

Orman işletmeciliği çok geniş alanlarda yapıldığından çalışanlar çoğunlukla tek başına görev yapmaktadır. Dolayısıyla orman işletmelerinin gerekli teknik donanıma sahip nitelikli insan kaynaklarına ihtiyacı bulunmaktadır. Bu nedenle orman işletmeleri çalışanlarına yönelik hizmet içi eğitimler artırılmalı ve sürekli hale getirilmelidir.

Orman işletmeciliğinde üretim süresi diğer tür işletmelere göre çok uzundur. Orman işletmeleri toplumun bugünkü ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Fakat toplumun gelecekteki ihtiyaçlarını bugünden öngörebilmek gerekmektedir. Bu nedenle orman işletmeciliğinde planlama çok önemli bir yere sahiptir. Orman kaynaklarının halkın bugün ve gelecekteki ihtiyaçlarının tespit edilerek sürekli bir şekilde karşılanabilecek şekilde planlanmasını gerektirmektedir.

Üretim süresinin uzunluğu, ormanların sürekliliğinin sağlanmasının gerekliliği ve ormanların mülkiyetinin Devlete ait olması Devlet orman işletmeciliğini zorunlu hale getirmektedir. Devlet orman işletmeciliğinin diğer bir nedeni de orman işletmeciliğinde yatırım süresinin çok uzun oluşudur. Bugün hızlı gelişen türlerle yapılan ağaçlandırmalarda bile üretim süresi en az yirmi yıldır. Ormancılık bilimine göre yirmi yıl kısa bir süre olmasına rağmen özel girişimciler için çok uzun bir süredir. Türkiye’de geçmiş yaşanan özel sektör orman işletmeciliğinde ormanlardan sadece faydalanma söz konusu olmuş ancak ormanların yetiştirilmesi için kayda değer bir yatırım yapılmamıştır.

Devlet orman işletmeleri günümüzde modern işletmecilik esasları çerçevesinde rasyonel bir anlayışla ve bölgesel özellikler dikkate alınarak yönetilmelidir. Bugün ulaşım ve teknolojinin gelişmenin bir sonucu olarak Orman Genel Müdürlüğünde merkezleşme eğilimi artmıştır. Halbuki orman işletmeciliği teknik, ekolojik, sosyal, kültürel, ekonomik bölgesel koşullar dikkate alınarak yapılmalıdır. Bu nedenle orman işletmelerinin yönetiminde yerinden yönetim ve liyakat esas olmalıdır.

Devlet orman işletmeleri orman ürünleri satışlarında tahsisli satış yönteminde artış görülmektedir. Bu yöntem orman ürünlerinde serbest piyasa fiyatının oluşmasına engeldir. Bu nedenle orman ürünlerinde tahsisli satışlar belirli bir miktar veya oranla sınırlandırılmalı açık artırmalı satış özendirilmelidir. Çünkü tahsisli satışların artışı serbest piyasa ekonomisinin esası olan pazar ve pazarlamanın ihmal edilmesine yol açabilecektir. Bu durum zaman içinde maliyetlerin yükselmesine ve orman işletmeciliğinin sürdürülebilirliğine engel teşkil edecektir. Devlet orman işletmeleri kamu işletmeleri olmakla birlikte etkili, ekonomik, verimli ve kârlı çalışmayı ve en önemlisi sürdürülebilir bir orman yönetimini esas almalıdır.

Açık artırmalı satışlarda ilan süreleri ürün cinsleri itibarıyla belirlenmelidir. Orman ürünleri satışları ihale kanunlarına tabi değildir. Özellikle odun dışı ve kayın gibi özellikli oduna dayalı orman ürünleri için ihale ilan süreleri yeniden belirlenmelidir. Çünkü bazı orman ürünleri belirli bir süre beklemesi halinde bozulabilmekte ya da değer kaybına uğrayabilmektedir. Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğe göre belirlenen on günlük ihale ilan süresi çok uzundur. Özellikle bozulabilir nitelikte odun dışı ve oduna dayalı orman ürünleri için ürün çeşitlerine göre daha kısa ihale ilan süreleri belirlenmelidir.

Dikili ağaç satışlarına ağırlık verilmelidir. Dikili ağaç satış mevzuatının eksiklikleri giderilmeli, ormanlardan usulsüz faydalanmaya ve ormanın tahrip edilmesine neden olan sakıncaların giderilmesi için gerekli her türlü önlem alınmalıdır. Ormanların korunmasından taviz verilmemelidir.

Orman işletmeciliğinin sürdürülebilirliği için maliyetlerin düşürülmesi ve orman ekosistemlerinin devamlılığı ve gelirlerin artırılması hedeflenmelidir.

Devlet orman işletmeleri müşteri odaklı pazarlama anlayışıyla müşterilerinin istek ve beklentilerini sürekli izlemeli, müşterilerinin taleplerinde meydana gelecek değişikliklere anında cevap verebilmelidir.

Devlet orman işletmelerinde var olan kurumsal kültür geliştirilmeli insan kaynakları bilimsel bir anlayışla yönetilmelidir. Ormanlar bir ekosistemdir ve sistem yönetimi yaklaşımıyla yönetilmelidir.

KAYNAKÇA

- Altunışık, R., Özdemir, Ş., & Torlak, Ö. (2017). *Pazarlama İlkeleri ve Yönetimi* (3 b.). İstanbul: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Ardıç, K. (1986). Ormancılık Tarihimize Kısa Bir Bakış. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 36(1), 98-114.
- Arslan, F. M. (2014). *Endüstriyel Pazarlama* (2 b.). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Badem, C. (2017). *Kırım Savaşı ve Osmanlılar* (1 b.). (E. B. Özbilen, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bailey, F. E. (2011). Palmerston ve Osmanlı Reformu (1834-1839). *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, 303-351. (Y. Avcı, Çev., H. İnalık, & M. Seyitdanlıoğlu, Derleyiciler) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Balkır, M. (1957). 100. Yıl Vesilesiyle Eski Orman İşletme İmtiyaz Mukavelelerine Kısa Bir Bakış. *Türk Ormancılığı Yüzyüncü Tedris Yılına Girerken 1857-1957*, 122-127. (H. Kutluk, & H. Asmaz, Derleyiciler) Ankara: Türkiye Ormancılar Cemiyeti.
- Barkan, Ö. L. (1980). *Türkiye'de Toprak Meselesi*. İstanbul: Gözlem Yayınları.
- Bernhard, R. (1935). *Türkiye Ormancılığının Mevzuatı, Tarihi ve Vazifeleri*. (N. B. Somel, Çev.) Ankara: Yüksek Ziraat Enstitüsü Rektörlüğü.
- Bingöl, İ. H. (1990). *Geçmişten Günümüze Ormanlarımız ve Ormancılığımız (Cilt II)*. İstanbul: Ormancılık Eğitim ve Kültür Vakfı.
- Bingöl, İ. H. (1990). *Geçmişten-Günümüze Ormanlarımız ve Ormancılığımız (Cilt 1)*. İstanbul: Ormancılık Eğitim ve Kültür Vakfı.
- Birand, H. (1996). *Alıç Ağacı ile Sohbetler* (2 b.). Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Birben, Ü. (2000). Cibal-i Mübaha. II. *Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi Bildirileri*, (s. 395-404). Isparta.
- Brice, W. (1968). *Anadolu'da Arazi Kullanmanın Tarihi*. (N. Balcı, Çev.) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi.

- Bricogne, A. (1940). *Türkiyede Ormancılık Heyeti*. (F. Bük, Çev.) Ankara: Orman Umum Müdürlüğü.
- Carbonnier, M. H. (1948). Türkiye Ormanlarının Sınai İnkişafına Ait Rapor. *Mühassıs Raporları*, 5-35. (Belirtilmemiş, Çev.) İstanbul: Orman Genel Müdürlüğü.
- Cin, H. (1978). Tanzimattan Sonra Türkiye'de Ormanların Hukuki Rejimi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 35(1-4), 311-379.
- Cin, H. (1992). *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması* (3 b.). Konya: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Coşkun, A. A. (1999). Türkiye'de Ormanlardan Yararlanmanın Yasal Esasları. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 49(1), 83-109.
- Daşdemir, İ. (2015). *Ormancılık İşletme Ekonomisi* (3 b.). Bartın: Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi.
- Devellioğlu, F. (2011). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 28. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Diker, M. (1947). *Türkiyede Ormancılık*. Ankara: Orman Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Ellek, H. (2014). Osmanlı'da Kanunlaştırma Hareketleri ve Mecelle. (G. Ü. Fakültesi, Dü.) *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(6), 119-159.
- Eren, F. (2014). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Eren, F. (2015). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (18 b.). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Fırat, F. (1967). *Ormancılık İşletme İktisadi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları.
- Gülen, İ., & Özdönmez, M. (1981). Türkiye'de Orman ve Ormancılık. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 31(2), 1-13.
- Gümüş, C. (2017). *Devlet Ormanlığına Geçiş Sürecinde Karadere Serüveni*. Ankara: Türkiye Ormancılar Derneği.
- Hafner, F. (1965). Son Beşbin Yıl İçerisinde Anadolu'da Orman Durumu. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 18(2), 211-234. (R. Baş, Çev.) Wien.
- İlter, E., & Ok, K. (2004). *Ormancılık ve Orman Endüstrisinde Pazarlama İlkeleri ve Yönetimi* (1 b.). Ankara: Form Ofset Matbaacılık.

- İnalcık, H. (2011). Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu. *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu, 1*, 89-109. (H. İnalcık, & M. Seyitdanlıoğlu, Derleyiciler) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kemal, A. (1936). *Türkiye Ormancılığının Temelleri, Şartları ve Kuruluşu*. Ankara: Yüksek Ziraat Enstitüsü.
- Kenanoğlu, M. M. (2006). 1858 Arazi Kanunnamesi ve Uygulaması. *Türk Tarihi Araştırmaları*(1), 107-138.
- Koç, B. (1999). Osmanlı Devleti'ndeki Orman ve Koruların Tasarruf Yöntemleri ve İdarelerine İlişkin Bir Araştırma. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*(10), 139-158.
- Koç, E. (2017). *Hizmet Pazarlaması ve Yönetimi* (2 b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kotler, P., & Armstrong, G. (2018). Pazarlama İlkeleri. (A. E. Gegez, Derleyici) İstanbul.
- Köprülü, B. (1949). *Türk Hukukunda Orman Mülkiyeti*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Kriştyanştad. (1948). Irmak-Filyos Demiryoluna Mücavir Ormanların İşletilmesi Hakkında Rapor. *Mütehasıs Raporları*, 37-61. (Belirtilmemiş, Çev.) İstanbul: Orman Genel Müdürlüğü.
- Kutluk, H. (1942). Ahmet Şükrü Bey ve Zamanı. *Orman ve Av Dergisi*(2).
- Kutluk, H. (Dü.). (1948). *Türkiye Ormancılığı İle İlgili Tarihi Vesikalar 893-1339 (1487-1923)*. İstanbul: Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü.
- Kutluk, H. (1957). Fransız Ormancıları Nasıl Getirildi? Orman Mektebi Kimlerin İsteği ile Ne Suretle Açıldı? *Türk Ormancılığı Yüzüncü Tedris Yılına Girerken 1857-1957*, 18-21. (H. Kutluk, & H. Asmaz, Derleyiciler) Ankara: Türkiye Ormancılar Cemiyeti.
- Kutluk, H. (1957). Türkiye'de İlk Devlet Orman İşletmesinin Kuruluş Safhaları ve Neticeleri. *Türk Ormancılığı Yüzüncü Tedris Yılına Girerken 1857-1957*, 98-110. (H. Kutluk, & H. Asmaz, Derleyiciler) Ankara: Türkiye Ormancılar Cemiyeti Yayınları.
- Kutluk, H. (1957). Türkiyede Yabancı Ormancılar. *Türk Ormancılığı Yüzüncü Tedris Yılına Girerken 1857-1957*, 181-198. (H. Kutluk, & H. Asmaz, Derleyiciler) Ankara: Türkiye Ormancılar Cemiyeti.
- Kutluk, H. (Dü.). (1967). *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 1202-1341 (1787-1925) Cilt 2*. Ankara: Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü.

- Lund, H. (2014). Orman Nedir? Tanımlar Farklı Sonuçlar Doğurur Türkiye Örneği. 9-16. (B. Kayacan, Çev.) Gainesville: Avrasya Terim Dergisi.
- Miraboğlu, M. (1958). *Türkiye Devlet Orman İşletmelerinin İşletme İktisadi Bakımından Tetkiki*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi.
- Miraboğlu, M. (1980). *Türkiye'de Odun Hammaddesi Üretim-Tüketimi ve Satış Usulleri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Miraboğlu, M. (1983). *Ormancılık İşletme İktisadi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları.
- Odabaşı, T., & Özalp, G. (1994). Ormanların İşletilmesi Yöntemleri ve Doğaya Uygun Ormancılık Anlayışı. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 44(1-2), 35-47.
- Orman Genel Müdürlüğü. (1948). 1937 Yılı Tamimler Dergisi. *Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü(46)*. İstanbul: Orman Genel Müdürlüğü.
- Orman Genel Müdürlüğü. (1957). 6831 Sayılı Orman Kanunu Gereğince Pazarlıkla Yapılacak Orman Emvali Satışlarına Ait Talimatname ve Bu Talimatnamenin Tatbiki Hakkında 39 Sayılı Tebliğ. *Ziraat Vekaleti Orman Umum Müdürlüğü*. Ankara: Orman Genel Müdürlüğü.
- Orman Genel Müdürlüğü. (1964). *Ormancılık Terimleri*. Ankara.
- Orman Genel Müdürlüğü. (1965). Tomruk, Direk, Sanayi Odunu ve Yatımamul Emval ile Sırık ve Çubuğun Standart ve Satışarı Hakkında 171 Sayılı Tebliğ. *Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü*. Ankara: Orman Genel Müdürlüğü.
- Orman Genel Müdürlüğü. (2015). *Oduna Dayalı Orman Ürünlerinin Satış Usul ve Esasları Tebliğ No: 303*. Ankara: Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı.
- Orman Genel Müdürlüğü. (2019). 2018 Yılı Faaliyet Raporu. *Orman Genel Müdürlüğü*. Ankara: Orman Genel müdürlüğü.
- Orman Genel Müdürlüğü İşletme Pazarlama Dairesi Başkanlığı. (2015). *Dikili Ağaç Satış Esasları (6877/A)*. Ankara: Orman Genel Müdürlüğü.
- Orman Genel Müdürlüğü İşletme Pazarlama Dairesi Başkanlığı. (2015). *Dikili Ağaç Satış Esasları (6877/A 9*. Ankara: Orman Genel Müdürlüğü.
- Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı. (1996). *Dikili Ağaç Satışı Tamim No: 5038*. Ankara: Orman Genel Müdürlüğü.
- Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı. (1998). Tahsisli Dikili Ağaç Satışı Tamim No: 6057. Ankara: Orman Genel Müdürlüğü.

- Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı. (1998). *Tahsisli Dikili Ağaç Satışı Tamim No: 6057*. Ankara : Orman Genel Müdürlüğü.
- Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı. (2004). *Dikili Ağaç Satışı Tamim No: 6350*. Ankara: Orman Genel Müdürlüğü.
- Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı. (2007). *Dikili Ağaç Satışı Tamim No: 6521*. Ankara: Orman Genel Müdürlüğü.
- Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı. (2013). *Dikili Ağaç Satışı Tamim No:6877*. Ankara: Orman Genel Müdürlüğü.
- Orman Genel Müdürlüğü Odun Dışı Ürün ve Hizmetler Dairesi Başkanlığı. (2016). *Odun Dışı Orman Ürünlerinin Envanter ve Planlaması ile Üretim ve Satış Esasları (Tebliğ No: 302)*. Ankara: Orman Genel Müdürlüğü.
- Orman Genel Müdürlüğü Odun Dışı Ürün ve Hizmetler Dairesi Başkanlığı. (2016). *Odun Dışı Orman Ürünlerinin Envanter ve Planlaması ile Üretim ve Satışları Tebliğ No:302*. Ankara: Orman Genel Müdürlüğü.
- Ökçün, A. G. (1997). *Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir (Haberler-Belgeler-Yorumlar)* (4. b.). Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu.
- Pınar, R. (1957). Devlet Orman İşletmeciliğine Başlarken. *Türk Ormancılığı Yüzüncü Tedris Yılına Girerken 1857-1957*, 86-89. Ankara: Türkiye Ormancılar Cemiyeti.
- Rosenberg, S., & Ultzer, H. (1948). Bolu-Zonguldak Ormanları Keşif Raporu. *Mütehasıs Raporları*, 73-110. (Belirtilmemiş, Çev.) İstanbul: Orman Genel Müdürlüğü.
- Sarıbaş, M. (2016). *Ormancılık Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Torun, S. F. (2016). Vilâyet Kanunlarına Göre Sancak (Livâ) İdare Meclisleri. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 35(60), 157-174. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Toygar, S. (1939). *Orman Satışları ve Tatbikatı*. Ankara: Orman Umum Müdürlüğü.
- Tunçsiper, M. (1964). *Türk Hukuk Tarihi, İdare Hukuku ve Medeni Hukukumuz Muvacehesinde Orman Mevzuatımız*. İstanbul: Orman Genel Müdürlüğü.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. 5. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türker, M. F., Öztürk, A., Pak, M., & Tiryaki, E. (2001). Türkiye Ormancılığında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *1. UlusalOrmancılık Kongresi* (s. 306-316). Ankara: Türkiye Ormancılar Derneği.

- Vegelin, M. (1948). Pos Ormanı Tetkik Raporu. *Mütehassıs Raporları*, 63-72. (Belirtilmemiş, Çev.) İstanbul: Orman Genel Müdürlüğü.
- Vegelin, M. (1948). Safranbolu ve Karabük Civarındaki Ormanlarda Yapılan Tetkikata Ait Rapor. *Mütehassıs Raporları*, 111-127. (Belirtilmemiş, Çev.) İstanbul: Orman Genel Müdürlüğü.
- Yiğitoğlu, A. K. (1952). *Ormancının Cep Kitabı*. Ankara: Türkiye Ormancılar Cemiyeti.
- Yund, K. (1957). Ormancılığımızın Kuruluşundan Beri Bağlandığı Nezaretler, Vekaletler ve Bunun Başındakiler. *Türk Ormancılığı Yüzüncü Tedris Yılına Girerken 1857-1957*, 43-51. Ankara: Türkiye Ormancılar Cemiyeti.